

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

Марина Б. Мрвић

**УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ТЕРОРИЗМОМ У
САВРЕМЕНИМ УСЛОВИМА**

докторска дисертација

Београд, 2016

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES

Marina B. Mrvić

**SECURITY THREAT OF TERRORISM IN
MODERN CONDITIONS IN THE
REPUBLIC OF SERBIA**

doctoral dissertation

Belgrade, 2016

Ментор:

Др Радомир Милашиновић, редовни професор

Универзитет у Београду – Факултет безбедности

Чланови комисије:

Др Зоран Драгишић, редовни професор

Универзитет у Београду – Факултет безбедности

Др Љубомир Стајић, редовни професор

Универзитет у Новом Саду – Правни факултет

Датум одбране: _____

САДРЖАЈ

Резиме.....	1
Summary	3
УВОД	5
МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА	
1. Проблем истраживања	8
2. Предмет истраживања.....	12
2.1. Прелиминарно одређење предмета истраживања	13
2.2. Теоријско одређење предмета истраживања.....	13
2.3. Операционално одређење предмета истраживања	29
2.3.1. Чиниоци садржаја предмета истраживања	29
2.3.2. Просторно одређење предмета истраживања	31
2.3.3. Временско одређење предмета истраживања	31
2.3.4. Дисциплинарно одређење предмета истраживања.....	31
3. Циљеви истраживања.....	32
3.1. Научни циљеви истраживања.....	32
3.2. Друштвени циљеви истраживања	33
4. Хипотетички оквир истраживања	34
4.1. Општа хипотеза.....	34
4.2. Прва посебна хипотеза	35
4.3. Друга посебна хипотеза.....	36
4.4. Трећа посебна хипотеза.....	36
5. Начин истраживања.....	38
6. Извори података	45
7. Научна и друштвена оправданост истраживања	46
7.1. Научна оправданост истраживања	47
7.2. Друштвена оправданост истраживања.....	48

I. УЗРОЦИ НАСТАНКА, ЦИЉЕВИ, ОБЛИЦИ И НОСИОЦИ ТЕРОРИЗМА ПРОТИВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Појам екстремизма и екстремизам као потенцијално предворје тероризма	49
2. Појам и основне карактеристике тероризма	56
3. Појмови безбедност и угрожавање безбедности са аспекта тероризма	70
4. Узроци тероризма против Републике Србије	76
4.1. Двоструки стандарди међународног фактора о тероризму против Републике Србије	85
4.2. Исламистичка доктрина о успостављању јединствене муслиманске државе – важан узрок тероризма против Републике Србије	98
5. Циљеви терориста против Републике Србије	105
5.1. Тежње албанске етничке мањине за разбијањем територијалног интегритета Републике Србије	110
5.2. Ревитализација ислама и његово ширење на тлу Републике Србије и Балкана	114
5.2.1. Радикализација традиционалног ислама кроз наметање вахабизма на простору Рашке области и југа Србије	120
6. Облици тероризма против Републике Србије	129
7. Носиоци тероризма против Републике Србије	131
7.1. Терористичке организације албанских екстремиста	134
7.2. Терористички колективитети исламиста на простору Републике Србије	146

II. ПРЕЂАШЊИ И АКТУЕЛНИ ОБЛИЦИ ТЕРОРИЗМА ПРОТИВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Тероризам као изазов, безбедносни ризик и претња Републици Србији	151
2. Примена неоружаних (ненасилних) облика угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом	158
2.1. Индоктринарно-пропагандни облик тероризма против Републике Србије	162
2.2. Финансијски облик тероризма против Републике Србије	170
2.3. Обавештајни облик и инострана подршка тероризму против Републике Србије	177
2.4. Организационо-оспособљавајући облик тероризма против Републике Србије	187

3. Примена оружаних (насилних) облика угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом.....	195
---	-----

III. ТЕРОРИСТИЧКА ПРЕТЊА РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У БУДУЋНОСТИ

1. Терористички изазови, безбедносни ризици и претње по безбедност Републике Србије у будућности	208
2. Могућност ескалације тероризма на територији Републике Србије.....	217
2.1. Могућност ескалације тероризма на Косову и Метохији	222
2.2. Могућност ескалације тероризма у Рашкој области	230
2.3. Могућност ескалације тероризма на подручју Прешевске и Бујановачке општине.....	237
3. Могућа међузависност тероризма из окружења и његов утицај на Републику Србију	242
4. Могуће деловање и утицај различитих екстремистичких организација на стање безбедности и потенцијалну примену тероризма у Републици Србији	254
5. Правци могућег кретања безбедносне политике и угроженост тероризмом Републике Србије у будућности	268
ЗАКЉУЧАК	287
ЛИТЕРАТУРА	299
ПРИЛОЗИ	309
БИОГРАФИЈА АУТОРА	317
ИЗЈАВЕ	318

РЕЗИМЕ

Тероризам, као екстремни облик насиља, данас је постао један од најзначајнијих изазова како за безбедност националних држава, тако и на глобалном – међународном нивоу. Како је тероризам политички феномен, његови узроци се могу наћи у бројним друштвеним факторима, почевши од социјалних, политичких, економских, верских, културних, традиционалних и многих других фактора.

Што се тиче Републике Србије за њу се може рећи да је једна од ретких европских и светских држава у модерној историји, на чијој је територији од стране најмоћнијих држава међународне заједнице био подржан тероризам, који је у крајњем исходу довео до нелегалне оружане агресије НАТО пакта на једну суверену државу, а потом и до насилне сецесија дела територије Републике Србије. На делу територије Републике Србије евидентна је била примена етно-сепаратистички, али и религијски мотивисаног насиља, које и данас прети и с времена на време обновља своје деловање.

На простору Републике Србије највидљивији је био тероризам албанских екстремиста на Косову и Метохији, а потом и на југоистоку Србије, који би се могао сврстати у унутрашњи тероризам, али се исто тако и са феноменолошког аспекта, може говорити о њему и као „међународном“ тероризму, по најпре из разлога што је био инструисан и помаган споља, а у циљу остваривања сепаратистичких циљева албанских екстремиста који су се поклопили са геополитичким интересима међународних чинилаца на Балкану. Са друге стране тероризам којим је била угрожавана и још увек је угрожена безбедност Републике Србије имао је карактер и верски фундираног насиља, које је данас у замаху, посебно после све веће радикализације појединих исламских верских тумачења и исламистичких организација, које своју идеологију шире на простору Балкана, па тиме и Републике Србије.

Угрожавање безбедности Републике Србије могућим тероризмом, али и другим безбедносним изазовима, ризицима и претњама у будућности ће у највећој мери зависити од динамике, процеса и начина решавања питања статуса Косова и Метохије, а како се данас самопроглашена независност „Косова“ не одвија

динамиком какву су желели њени протагонисти, није искључено да се Република Србија и у будућности поново суочи са насиљем албанских терориста, али и потенцијалним насиљем верских екстремиста, посебно на територији Рашке области и југоистока Србије, где се убрзано шири вахабизам.

Кључне речи: Насиље, екстремизам, тероризам, Косово и Метохија, Република Србија, НАТО пакт, сецесија, утицај међународног фактора, верски мотивисано насиље, самопроглашена независност „Косова“.

Научна област: интердисциплинарне, мултидисциплинарне и трансдисциплинарне студије.

Ужа научна област: студије безбедности.

УДК број: 323.28(497.11)(043)

SUMMARY

Terrorism, as an extreme form of violence, has become one of the most significant challenges for the safety of national states, as well as a threat on a global, international level. As terrorism is a political phenomenon, its causes can be found in numerous factors such as social, political, economic, religious, cultural, traditional and many other factors.

As far as the Republic of Serbia is concerned, it can be said that she is one of the rare European and world countries on whose territory, in modern history, terrorism was supported by the most powerful countries of the international community. This support led to the illegal armed aggression of the NATO pact on a sovereign country, resulting in the violent secession of a part of the territory of the Republic of Serbia. On this part of the territory evidently occurred ethnic separatist and religiously motivated violence, which still represents a threat and from time to time renews its operation.

On the territory of the Republic of Serbia the most visible was the terrorism of the Albanian extremists in Kosovo and Metohija, as well as in the southeast part of the country, which could be classified as domestic terrorism. On the other hand, it could also be referred to as international terrorism, mainly because it was instructed and helped from abroad, in order to accomplish the separatist goals of the Albanian extremists, which coincided with the geopolitical interests of the international factors in the Balkans. On the other hand, the terrorism that endangered, and still endangers the safety of the Republic of Serbia, has also had the character of religiously funded violence, which is in expansion today, especially after the radicalization of particular religious interpretations and Islamic organizations, that are spreading their ideology in the Balkans, and thus in the Republic of Serbia.

The endangerment of the Republic of Serbia with potential terrorist threats, as well as other security challenges, risks and threats in the future will for the most part depend on the dynamics and way of finding a solution for the status of Kosovo and Metohija. As the self-proclaimed independence of Kosovo is not occurring in the dynamics that her protagonists are hoping for, it is not excluded that the Republic of Serbia can in the future again be facing Albanian terrorist violence, as well as potential

religious extremist violence, especially in the Raska region and the southeast part of Serbia, where wahhabism is rapidly spreading.

Key Words – violence, extremism, terrorism, Kosovo and Metohija, Republic of Serbia, NATO pact, secession, international factors, religiously motivated violence, the self-proclaimed independence of Kosovo.

Scientific field: interdisciplinary, multidisciplinary and transdisciplinary studies.

Core scientific field: security studies

UDC No. 323.28(497.11)(043)

УВОД

Насиље које има обележја тероризма последњих деценија је саставни део политике која представљала један од облика комуникације између носилаца политичке власти појединих држава и различитих субјеката који до дијаметрално супротних политичких циљева долазе његовом применом. Због тога је тероризам један од најопаснијих облика политичког насиља који данас представља и једну од највећих претњи по унутрашњу и међународну безбедност многих држава. На феномен тероризма се често гледа као на савремену друштвену појаву иако његови корени сежу у далеку прошлост. За овај феномен је карактеристично да је егзистирао у скоро свим историјским епохама, мењајући своје облике, али исто тако и да је у свакој од њих био веома насилан облик политичке борбе.

Деловање терориста се из године у годину показује као све опасније по угрожавање безбедности многих држава и живота њихових грађана, због тога се данас на глобалном плану води борба против овог облика политичког насиља. На челу борбе против тероризма налази се највећа светска сила – Сједињене Америчке Државе, које су са својим савезницима кренуле у борбу против ове пошаст, али са друге стране је и евидентно да исте те државе неретко примењују и двоструке аршине у борби против тероризма, што се најбоље могло видети на примеру тероризма против Републике Србије. Екстремисти који су примењивали насиље против Републике Србије нису сносили консеквенце, већ је њихово насиље легализовано и награђено признавањем независне државе „Републике Косово“ од стране знатног броја утицајних држава. Дакле, тероризам против Републике Србије, који је био највидљивији на Косову и Метохији¹ и на југоистоку Србије, један је од специфичнијих облика политичког насиља који је успео да својом нелегалном и неморалном политичком борбом изнедри

¹ Косово и Метохија је назив за јужну српску покрајину, а у употреби је и чест назив Космет који има исто значење као и назив Косово и Метохија. Међународна заједница и администрација из Приштине, данас користе назив Косово, без Метохије, јер је тај турско-албански назив био коришћен у време „Косовског вилајет“, који је некада обухватао територије (Косова и Метохије, Санџака са Горњим Полимљем, делова северне и источне Македоније) према којима данашњи Албанци имају претензије. Шездесетих година 20. века, тадашње власти СФРЈ, као уступак косовским Албанцима промениле су тадашњи назив Косово и Метохија у Косово, који је Скупштина Републике Србије 1989. године отклонила и поново вратила назив Косово и Метохија. Преузето: Мијалковски Милан, *Тероризам албанских екстремиста*, Војска, Београд, 2002. година, стр. 235.

„независну“ државу, чија власт и дан данас претендује да „Република Косово“ буде етнички чиста држава и да се њене границе прошире и на друге територије региона у којима живе Албанци, а у крајњем циљу и уједини са Албанијом.

Како је већ наведено у блиској прошлости безбедност Републике Србије је била угрожена деловањем албанских екстремиста који су се на простору јужне српске покрајине, као и на територији југоисточне Србије користили различитим терористичким акцијама, како би на тај начин постигли одређене политичке циљеве. За новију политичку историју Србије, односно њену јужну покрајину се може рећи да је неколико пута била обележавана покушајима албанских екстремиста и сепаратиста да тај део територије издвоје из састава Републике Србије, тј. разбију њен територијални интегритет. Такве делатности су кулминирале деведесетих година 20. века, када су Албанци са Косова и Метохије почели све интензивније да се служе насиљем и провокацијама српских власти, како би тим путем остварили вишевековни политички циљ који се односио на сепарацију Косова и Метохије, зарад стварања албанског националног пројекта. Тих година је дошло и до формирања албанске терористичке организације „Ослободилачка војска Косова“ чији је главни циљ био да на простору јужне српске покрајине испровоцира реакцију српских власти и доведе до сукоба широких размера, који су окончани НАТО бомбардовањем Савезне Републике Југославије, а део територије једне суверене државе стављен је под протекторат Уједињених нација, које ни дан данас од Косова нису успеле да створе демократску и функционалну државу. Ослободилачка војска Косова је била перјаница шиптарске политичке борбе, која је током свог деловања на различите начине била етикетирана, од терористичке па све до герилске и ослободилачке организације. После агресије НАТО-а на Савезну Републику Југославију и на југу Србије је дошло до пораста тензија и насиља, односно покушаја да се и тај део територије Републике Србије дестабилизује, а затим насилним путем одвоји и припоји Косову. Албански екстремисти су и тада формирали и организовали терористичке организације попут „Албанске националне армије“ и „Ослободилачке војске Прешева, Бујановца и Медвеђе“ које су биле ништа друго до продужена рука ОВК, односно терориста.

Из наведеног се види да је Република Србија у блиској прошлости имала негативна искуства у суочавању са тероризмом на својој територији који је био подржан и спонзорисан из иностранства, а чије су последице, као и претње и данас евидентне. Због тога се тема ове докторске дисертације односи на анализу угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом, који је постојао у блиској прошлости, док је тежиште истраживања усмерено и на постојећу угроженост, али и процену могуће примене тероризма у будућности. Дисертација је реализована кроз три поглавља у којима се показало који су узроци довели до настанка тероризма, који су циљеви, облици и носиоци тероризма били заступљени против Републике Србије. У другом поглављу овог рада анализирани су пређашњи и актуелни облици тероризма са којима се Република Србија суочавала у прошлости и са којима се и данас суочава, док се у трећем поглављу посматрала могућност употребе тероризма против Републике Србије у будућности, уз процену могућег кретања безбедносне политике Републике Србије приступањем Европској унији и потенцијалном чланству у НАТО пакт.

Да је тероризам стална претња безбедности Републике Србије, показују и деловања различитих терористичких колективитета који су у блиској прошлости деловали, а и данас спорадичним нелегалним активностима прете да обнове насиље, тако што Републици Србији упућују претње и политичке провокације које могу да ескалирају и доведу до поновног насиља које би се најпре испољило на југу Србије, у Рашкој области, али и на подручју Косова и Метохије и то његовог северног дела. Полазећи од наведених чињеница које се тичу примене тероризма којим је у блиској прошлости била, па и данас је, а исто тако и у будућности може бити угрожена безбедност Републике Србије, неопходно је посветити посебну пажњу и изучавању појмова као што су безбедносни изазови, ризици и претње, ради адекватног описа и објашњења њихове суштине и предвиђања њиховог испољавања у будућности.

МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

1. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

Проблем истраживања, елабориран у оквиру ове докторске дисертације састојао се у проучавању и објашњењу негативне друштвене појаве каква је тероризам и њеног деловања на угрожавање стања националне безбедности у блиској прошлости, на постојеће стање угрожености безбедности Републике Србије тероризмом, као и на могуће кретање и деловање тероризма по безбедност Републике Србије у будућности. Зарад квалитетног истраживања овог феномена претходно је извршен обухват проблема око дефинисања самог појма тероризма, који је био и први корак у спознавању овог политичког феномена са којим је и Република Србија суочена.

Један од разлога због ког је одабрана ова тема је учесталост заступљености тероризма, који последњих деценија побуђује пажњу целокупне светске, али и домаће јавности, због шокантне и застрашујуће примене и последица овог облика политичког насиља, који у знатној мери утиче и на креирања различитих политичких прилика у савременом свету. Такође је од пресудног значаја био и професионални интерес аутора овог рада, који је овим путем желео да поспеши знања везана за ову област, како би тиме унапредио своју стручну оспособљеност, а научном и друштвеном пољу дао свој скромни допринос. Међутим, и поред бројних радова на тему тероризма који су последњих година преплавили научни простор у изучавању овог облика политичког насиља, мало је аутора који су покушали да обједине све појаве које су утицале на настанак тероризма против Републике Србије, конкретно етно-сепаратистичког тероризма Албанаца на КиМ и све присутнијег верски мотивисаног тероризма, јер је и сам феномен тероризма сложена друштвена појава коју није лако дефинисати, па тиме ни у целости истражити. Због тога се сложеност тероризма као друштвене појаве сагледавала кроз анализу читавог низа бројних фактора који су утицали на настанак и кретање тероризма и који су били видљиви у деловању различитих фактора, попут друштвено-економских, политичких, социолошких, психолошких, безбедносних и других елемената, који су захтевали кретање истраживања у свим тим правцима. Непотпуно дефинисање и проблеми који су се тicali самог појма тероризма у

великој мери су утицали и на изграђеност његовог појмовног апарата, као и на класификацију његових облика и чинилаца. Проблем око дефинисања појма се најбоље могао видети на различитим примерима тероризма који се негде третирао као акт нелегалног насиља, а негде као ослободилачка борба, која је била толерисана. Није реткост да се данас у „исти кош“, а под плаштом тероризма сврставају свакакви чиновни насиља, не правећи се разлика између сродних, али и различитих облика политичког насиља.

Што се тиче Републике Србије она је већ дужи низ година континуирано угрожена тероризмом, који се некада, а у зависности од потребе, признаје као један од најопаснијих облика политичког насиља, а некада оправдава и назива „ослободилачком борбом“. Кључна питања којима се ово истраживање бавило је, да се утврди зашто су албански екстремисти решили да скрену са демократског и мирног пута решавања проблема у оквиру институција Републике Србије и уместо тога се одлучили за насиље? Да ли су албански екстремисти приликом опредељивања за употребу насилне и нелегалне политичке борбе били инструисани од стране неких спољних фактора или је за то превагнуо сопствени политички осећај етничке и друге угрожености или терора власти?. Одговор на ова питања довео је до закључка да је насилна борба албанских екстремиста била потпуно нелегитимна и да се такво насилно деловање није могло окарактерисати никакавим другим називима до тероризмом. Међутим, пре сваког закључка, треба констатовати да насиље било које врсте никада није пожељан облик политичке борбе, па чак иако иза њега стоји остваривање виших политичких циљева којима су у овом случају, косовски Албанци одувек тежили и по свој прилици тренутно остварили свој национални сан, јер је историја забележила да се на насиље увек одговарало насиљем и да је оно са собом носило велики број жртава на свим странама.

У идентификацији и образложењу проблема истраживања указано је на деловање бројних фактора, а који су се односили на узрочно-последичну везу настанка тероризма на простору Републике Србије и на његово деловање и утицај по угрожавање националне безбедности. Истраживањем је указано и на низ фактора који су допринели деловању терориста против Републике Србије, односно на деловање терористичких колективитета који су били мотивисани

различитим циљевима и идеологијама, почев од националистичких идеја и политичких тежњи које су често присутне код појединог броја етничких мањина, па све до радикалних верских учења која су упориште пронашла у религији. Не треба изоставити ни поклапање одређених политичких интереса и циљева великих сила са циљевима албанских екстремиста који су се у одређеном историјском тренутку подударали и допринели да Албанци почну да остварују свој национални сан.

У обухвату проблема истраживања, посебну пажњу су заокупљала питања која су се односила на утврђивање:

- узрока који су довели до настанка и примене нелегалног облика деловања, попут тероризма, као и његових последица које су опасне по сваку државу, па тиме и Републику Србија која је у прошлости имала озбиљне проблеме са тероризмом албанских екстремиста, а који ни данас не презају од провокација упућених Републици Србији. Како је већ и наведено, узроци тероризма на Косову и Метохији су били сепаратистички, националистички, верски, па и геополитички, а може се закључити да су комбинацијом свих њих мотиви терориста били доминантно политички, односно да су они насиљем и тероризмом желели да постигну само један политички циљ, који је требао да води ка отцепљењу дела територије Републике Србије и његовом потенцијалном присједињавању другој држави;

- савремених облика тероризма који су се огледали и исто тако и данас огледају кроз примену неоружаних тзв. несмртоносних, али и оружаних облика чији је циљ да се угрози безбедност Републике Србије;

- могућих терористичких претњи Републици Србији у будућности, које би могле да буду узроковане бројним факторима, попут политичких кретања и деловања Републике Србије на међународном плану, деловања спољњег фактора и фактора из непосредног окружења, као и бројних других унутрашњих фактора, који би могли да доведу до ескалације и преливања насиља на део или целу територију Републике Србије.

Дакле основни проблем овог истраживања дефинисан је следећим питањима: која су општа, посебна и специфична обележја, односно услови настанка, узроци, циљеви, носиоци, објекти напада, стратегије, тактике, облици и

последнице албанског тероризма против Републике Србије? Да ли је Република Србија угрожена тероризмом и од стране неких других терористичких колективитета и којих? Синтезом одговора на ова питања, дошло се до одговора и на следећа питања: 1) На који начин је дошло до развоја екстремистичких и сепаратистичких идеја на Косову и Метохији и када су се оне претвориле у тероризам, односно који су то историјски корени настанка и развоја албанског тероризма? 2) Какав је утицај геополитичких интереса и геостратегијског положаја Републике Србије и бивше Југославије на настанак и развој тероризма? 3) Да ли је наведени облик политичког насиља имао за циљ разбијање и распарчавање територијалног суверенитета и интегритета једне суверене државе, или је то била посебна врста агресије усмерене против Републике Србије? 4) Каква је и колика улога међународног фактора на појаву и одржање насиља на простору бивше Југославије и Републике Србије? 5) Које су основне развојне фазе и облици тероризма који су се примењивали током угрожавања безбедности Републике Србије? 6) Колики је утицај имала религија, односно исламизам на настанак и примену тероризма против Републике Србије? 7) На који ће се начин креирати безбедносна политика Републике Србије у будућност и који би то облици политичког насиља у будућности могли да угрозе безбедност државе? 8) Да ли ће у будућности доћи до настанка неких нових терористичких колективитета који би својим деловањем наставили са угрожавањем безбедности Републике Србије?.

Из формулације наведених проблема истраживања, се да видети да је Република Србија већ одавно суочена са покушајима одузимања дела њене територије, чему је допринело дуготрајно деловање различитих фактора кроз систематску употребу терористичких дејстава албанских екстремиста, остварених уз свесрдну међународну помоћ Запада и ангажовање бројних исламских држава. Како је безбедносна ситуација на Косову и Метохији и даље веома крхка, не може се искључити ни могуће поновно деловање, нити преливање насиља и потенцијалног тероризма са простора Косова и Метохије на територију Републике Србије, поготово што се сан албанских екстремиста неће завршити евентуалним отимањем Косова и Метохије, већ ће та борба, уколико је и даље међународна заједница буде подржавала, бити настављена и нападима на друге државе које

спадају у центар интересне сфере стварања „Велике Албаније“, чије територије треба да се протежу од Ниша, Скопља, Охрида, Бара, Андријевице, Сјенице и Новог Пазара.² Због свега наведеног, Република Србија, као и читава међународна заједница морају посебну пажњу да усмере ка проблему решавања питања статуса јужне српске покрајине без чијег компромисног решења неће бити трајног мира и стабилности на Балкану, иако је за добар део света то питање већ затворено и „Косово“ је по њима држава која тежи свом коначном признавању у највишим међународним организацијама.

2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Тежиште и предмет целокупног истраживања се односило на утврђивање степена угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом, са освртом на дешавања из блиске прошлости, али и са погледом на потенцијалне факторе који би у будућности могли да доведу до ширења екстремизма и настанка нових сукоба и у крајњој мери примене тероризма против Републике Србије. Целокупни проблем истраживања био је дефинисан различитим питањима на која је током истраживања дат научни одговор. Због свега наведеног, претходна разматрања су указала на комплексност самог феномена тероризма, па је читава појава сагледавана и дефинисана кроз више нивоа истраживања, као што су били прелиминарно, теоријско, операционално, просторно, временско и дисциплинарно одређење предмета истраживања.

Стога предмет истраживања гласи: **„Угрожавање безбедности Републике Србије тероризмом у савременим условима“.**

² Карту „Велике Албаније“ кроје албански стратежи, на основу идеја о концепту „етничке Албаније“. У почетку је био план да „Велика Албанија“ обухвати територије Србије, Македоније и Црне Горе, извор, Кешетовић Мухамед, *Контрареволуција на Косову*, Новинско-издавачка радна организација „Задруга“, Београд, 1984. година, стр. 19, а данас су се те границе помериле и на територију Грчке, посебно оне делове који се налазе уз Македонију и Албанију.

2.1. Прелиминарно одређење предмета истраживања

Прелиминарно одређење предмета истраживања је појава тероризма на простору Републике Србије, односно ово одређење се односило на утврђивање степена угрожавања безбедности Републике Србије једним од најопаснијих облика политичког насиља, који је привукао посебну пажњу како домаће тако и светске јавности. Данас је за ову појаву посебно везано праћење исхода преговора око решавања статуса јужне српске покрајине, који у знатној мери може да погорша или стабилизују стање безбедности не само у Републици Србији и на Косову и Метохији, већ и у читавом региону. Због тога је тежиште овог рада било усмерено на регистровање облика екстремизма из којих је проистекао тероризам који се примењивао и још увек је приметан у деловању против Републике Србије, уз претходно утврђивање узрока, циљева, као и на идентификовање носилаца тероризма који су дејствовали на подручју Републике Србије у прошлости, али и на садашње сталне безбедносне изазове, ризике и претње које прете да поново угрозе националну безбедност и доведу до етничког насиља, које је све чешће и нескривено, али и верски мотивисано. Истраживањем се покушало доћи и до предвиђања могућности примене тероризма против Републике Србије у будућности и утврдити који су то фактори и ризици угрожавања безбедности који до тероризма могу довести.

2.2. Теоријско одређење предмета истраживања

У теоријском одређењу предмета истраживања коришћена су постојећа теоријска и искуствена сазнања која су научно проверена и потврђена, као и теоријска и практична сазнања до којих се дошло истраживањем. Истраживање се првенствено темељило на домаћим безбедносним сазнањима, са освртом и на страна гледишта која сасвим извесно имају други угао посматрања читавог проблема. У теоријском одређењу предмета истраживања дефинисани су најзначајнији појмови, као што су: *екстремизам, тероризам, спонзорисање тероризма, национална безбедност, угрожавање националне безбедности, сецесионизам, фундаментализам и исламизам, терористички колективитети,*

облици тероризма против Републике Србије, угроженост безбедности Републике Србије тероризмом, терористичке претње, безбедносни изазови и ризици.

При дефинисању термина **екстремизам** наилазило се на многозначност, слично као и код дефинисања појма тероризма. За овај феномен је карактеристично да се тумачи на различите начине, а поготово је то задобио применом у пољу политике. Са аспекта безбедности екстремизам се често преплиће са појмовима попут тероризма, терора и другим сличним појавама и због тога се морала направити јасна разлика између њега и сличних му облика.

Корен речи екстремизам латинског је порекла и потиче од речи *extremus* (крајњи или крајност која је на самим границама одрживог, допуштеног и нормалног, него што је на крајњем врху или дну објекта, у сваком случају нека његова крајња граница).³ Екстремизам, као понашање или тежња ка крајности, углавном бива лексички одређен као претераност, врхунски распон, нешто што је једва подношљиво – одрживо, али је и последње по важности и нешто последње што се може догодити.⁴

Екстремизам, као и тероризам је појава која је током времена мењала своје облике, тако да за поједине народе и њихове културе нека понашања представљају екстрем, док за друге иста таква понашања извиру из традиције и културе и не представљају ништа екстремно. Један од најчешћих узрока екстремизма су економске кризе које доводе до бујања екстремистичких размишљања и чињења, што је поготово видљиво на простору Западног Балкана, где су последњих деценија под плаштом екстремистичких деловања беснели ратови и насиље које је однело велики број људских живота.

Као што је већ и наведено направљена је разлика између екстремизма и тероризма, због тога што екстремизам представља предворје тероризма. Стручњаци се данас слажу да тероризам представља врло логично исходиште екстремистичким идејама, тако да је тероризам без претходног екстремизма, скоро немогућ. Из наведеног се да закључити да су сви терористи и екстремисти, али и да сви екстремисти не морају под обавезно бити и терористи.

³ Симеуновић Драган, *Тероризам: општи део*, Правни факултет, Београд, 2009. година, стр. 146.

⁴ Oxford Latin Dictionary, Ed. by P.G.W. Glare, Oxford, Clarendon Press, str. 662.

Што се тиче екстремизма на простору Косова и Метохије он је временом прерастао у тероризам путем кога су албански екстремисти дошли до испуњења својих политичких циљева. Овај облик насиља је био усмерен против Републике Србије и он и данас представља једну од највећих претњи по безбедност, не само Републике Србије, већ и читавог Западног Балкана, јер је основна идеја албанских екстремиста била и остала стварање услова како би се реализовао програм „Призренске лиге“ којим се жели оформити једна, јединствена држава свих Албанаца. Због тога се може констатовати да је против Републике Србије на делу била примена етно-сепаратистички, али и религијски мотивисаног насиља које и данас представља фактор ризика и значајну претњу по националну безбедност. Настанак и развој религијског екстремизма на простору Републике Србије је такође веома опасан облик злоупотребе и радикализације религије који се на нашим просторима огледа у верској заслепљености, односно цихаду⁵ чији је циљ ширење исламске вере. Ислам као једна од великих светских религија није једина религија која је изродила екстремистичко и терористичко понашање одређеног броја њених верника, али је данас у њеном учењу највећи број следбеника пронашао управо поводе за терористичко деловање. Професор Милан Мијалковски такође заступа наведену тезу и каже да је „циљ исламске вере целокупно становништво света, а поље њене акције је цела планета. Отуда је свет ислама у сталном рату са светом, све док се не победи и успостави Алахова власт на планети“.⁶

Термин **тероризам** има у основи латински израз *terror* (*terror, terrois* – ужас, велики страх) који по етимолошким тумачењима води своје порекло од индоевропске речи *ter*, укључив и њену метатаксичку варијанту *tre*. Реч терор је поступно заживела у многим језицима, а реч тероризам је данас вероватно саставни део вокабулара сваког службеног савременог језика. Сматра се да исти корен имају и изрази: *terrible* (*ужасан*), *deterrent* (*застрашивање, застрашујући*), *turmoil* (*немир, метеж*), *tremble* (*дрхтање*), *tremor* (*потрес, дрхтање*) у нашем језику *трести се, трема*, као и многи други.⁷

⁵ Реч цихад означава свети рат код муслимана.

⁶ Мијалковски Милан, *Угроженост безбедности Западног Балкана албанским тероризмом*, Војно дело 1/2004. година, стр. 148-149.

⁷ Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009. година, стр. 86.

Теоризам је политички феномен који је данас постао права сметња савременом друштву и за њега је својствено да је потпуно обележио последњих неколико деценија 20. века, а са својом применом је наставио и у 21. веку. Иако изгледа да је овај феномен одраз савременог доба, корене тероризма налазимо у далекој прошлости, јер он постоји од када постоје и сукоби у друштву. Тероризам је нераскидиво везан уз политику па се може рећи да је стар колико и сама политика. Он је продужена рука политике која се води нелегалним средствима, и за тероризам се може применити и позната максима „циљ оправдава средство“, што је и било заступљено у спровођењу шиптарског тероризма против Републике Србије. Тероризам је изразито политичка појава која увек има политичке намере и увек представља борбу против неке и нечије политике, односно против неке политичке власти и покушаја заснивања сопствене. Такође, је важно напоменути да су и последице тероризма увек политичког карактера и да је тероризам израз политичке немоћи.

Тероризам је тешко дефинисати зато што та реч има пежоративну конотацију. Дефиниција тероризма се увек мењала упоредо са друштвеним и историјским приликама и његово значење је често варирало. Данас постоји мноштво дефиниција тероризма и стручњаци се не могу сложити око једне јединствене дефиниције због различитих приступа, али се зато барем слажу у констатацијама шта све тероризам није. Да би се прецизно одредио и дефинисао појам тероризма, мора доћи до раздвајања других сличних облика политичког насиља од њега самог. Тероризам треба разликовати од терора, јер за терор се каже да је то насиље неке власти, а тероризам је насиље које чини нека група или организација и усмерено је против сопствене или туђе власти, или против оних који ту власт подржавају. Друга грешка је у изједначавању тероризма са герилом или ослободилачким покретом, због чега су неки међународни фактори у насиљу албанских екстремиста често видели герилски покрет, вешто прикривајући једну од највидљивијих разлика између терориста и герилаца.⁸ Поготово је то било видљиво у време када су албански терористи на Косову и Метохији заузимали део неке територије, тада су их инострани ментори саветовали на који начин да се понашају, преговарају, како да задобију јавну подршку становништва, а све у

⁸ Видети опширније: Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Београд, 2002. година, стр. 133-134.

циљу престављања себе као герилским борцима, а не терористима. Такође је корисно разликовати и терористе од обичних криминалаца, како Брус Хофман каже: „Циљ терористе је неизбежно политички (да својим насилним чином промени или суштински измени политички систем), док је циљ лудачког убице потпуно егоцентричан и дубоко личан. Терориста верује да служи „добром“ идеалу чији је циљ постизање већег добра за ширу заједницу – било да је она стварана или замишљена – за коју терориста и његова организација мисле да је представљају. Криминалац, на супрот томе, не служи никаквом идеалу, осим сопственом богаћењу и засићењу“.⁹ На простору Косова и Метохије и ова разлика је била сведена на минимум, пошто су била видљива заједничка деловања терориста и припадника организованог криминала, који је често био у служби финансирања и спонзорисања различитих терористичких организација.

Што се тиче обележја тероризма она су вишеструко повезана и испреплетена и огледају се у: противзаконитости, неморалности, колективности, окрутности, фанатизованости, ирационалности, ултимативности, непредвидљивости, тајновитости и трагичној отворености“.¹⁰ Због свега наведеног тероризам се данас сматра једним од највећих ризика и претњи како за глобалну, регионалну, тако и националну безбедност. Оно што га чини још опаснијим је то што је он глобалан по свом обиму, а исто тако и повезан са насилним верским екстремизмом који се често изједначава са фанатизмом против кога се је тешко борити.

У условима глобалног тероризма, Република Србија може бити мета терористичког деловања, како непосредно тако и коришћењем њене територије за припрему и извођење терористичких акција у другим земљама. Албанске терористичке групе у случају неповољног развоја догађаја, а у вези решавања коначног статуса Косова, врло лако могу поново да активирају своје деловање и отпочну терористичке нападе на северу Космета, на југоистоку Србије, али и у унутрашњости Републике Србије. Такође, врло је могуће да се у догледној будућности, албански екстремисти, све више задојени радикалним исламом, окрену и против својих западних ментора, ако у целости не буду задовољни исходом преговора или спровођења албанског националног пројекта „Велике

⁹ Хофман Брус, *Унутрашњи тероризам*, Народна књига Алфа, Београд, 2000. година, стр. 36-37.

¹⁰ Мијалковски Милан, *Тероризам*, ФЦО, Београд, 2004. година, стр. 10.

Албаније“ или спречавањем даљег ширења ислама. Међутим, албански екстремисти на Косову и Метохији у остваривању својих политичких циљева имали су и још увек имају велику инострану подршку која је долазила са разних међународних адреса, од стране највећих западних сила, па све до муслиманских држава које су подржавале своју „браћу по вери“ и управо због те подршке, албанска национална мањина у Србији се и одлучила на насилно деловање и отимање Космета.

Иза **спонзорисања тероризма** на Косову и Метохији који је био усмерен ка рушењу територијалног интегритета и суверенитета Републике Србије стајали су геополитички циљеви и интереси великих светских сила који су се преклапали са интересима албанских екстремиста. Албански екстремисти су имали инострану подршку од стране различитих међународних субјеката, а која се кретала преко финансијске помоћи, политичко-дипломатске подршке, медијске пропаганде итд., па све до оспособљавања, обучавања и наоружавања самих терориста. Међународна заједница током кризе на Космету често је играла двоструку игру, са једне стране је приморавала руководство Републике Србије да преговара са терористима и да прихвата њихове захтеве, а са друге стране је наоружавала и обучавала албанске екстремисте како би се на најбољи могући начин супроставили државним властима Републике Србије. Сједињене Америчке Државе су се здушно свих година косовске кризе стављале на страну терориста, иако су и саме имале великих проблема са тероризмом који је био усмерен против њихових интереса и који им се често као бумеранг враћао, посебно од стране Ал Каиде коју су и делом створили. Највиши амерички званичници су били координатори и саветници албанских сепаратиста, почев од Ричарда Холбрука који је имао и званичне контакте са представницима „Ослободилачке војске Косова“, па све до Вилијама Вокера, шефа посматрачке мисије ОЕБС-а на КиМ који је отворено подржавао албанске терористе. Вокер је лажним извештајем своје мисије на КиМ довео до ваздушних напада НАТО-а на Савезну Републику Југославију, који су означили и дефинитивни почетак насилног отимања Косова и Метохије из оквира Републике Србије.

Албански екстремисти су били подржавани и од стране великог броја муслиманских држава које су издвајале знатна материјална средства, али и

пружале другу логистичку подршку у циљу ширења ислама ка Европи. Помоћ у људству долазила је са многих страна тако да су се на простору Косова и Метохије борили муџахедини, као и припадници Ал Каиде и других радикалних муслиманских организација.

Термин **безбедност** потиче од префикса *без* (непостојање, одсуство) и термина *беда* (велико сиромаштво, положај који изазива презир, невоља, несрећа, зло) и представља стање онога који је заштићен од опасности, осигуран, сигуран и безопасан.¹¹ При дефинисању самог појма безбедности мора се уважити теоријски контекст, али исто тако и време у коме се безбедност посматра, при томе узимајући у обзир бројне чиниоце, почев од политичких, правних, културних и других чињеница. Безбедност се некада тумачила на непотпун начин као одсуство угрожавања, међутим такво становиште је данас неодрживо, због постојања различитих облика и носилаца угрожавања који се од државе до државе разликују. Оно што је за једну државу или друштво угрожавање њихове безбедности, за неку другу не мора бити. Безбедност није само одсуство угрожавања (конфликата), већ и присусво правде, морала и културе, тако да је треба схватити и као услов опстанка и развоја, једног друштва, нације и државе.¹²

Ако се безбедност посматра из угла државе, она је њен нераздвојни атрибут, без обзира на постојећи политички систем или уређење, она је облик до кога је свакој власти стало да га држи у свом поседу. Као прилог тумачењу појма безбедности, интересантна је дефиниција изложена у једној студији УН из 1986. године: „Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле, тако да могу слободно да се развијају и напредују“.¹³

Појам **националне безбедности** пролазио је кроз различите фазе тумачења и изучавања у оквиру наука безбедности. Појам „национална безбедност“ први пут је употребљен у делу Волтера Липмана, *U.S. Foreign Policy*, 1943 године, али је тај појам тек након Другог светског рата ушао у ширу употребу и везивао се за

¹¹ Станаревић Светлана и Ејдус Филип, *Појмовник безбедносне културе*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009. година, стр. 14-15.

¹² Видети опширније: Стајић Љубомир, *Основи безбедности*, ФЦО, Београд, 2005. година, стр. 21-26.

¹³ *Conception de la sécurité, Série d'études 14, Publication des Nations Unise, 1986, A/40/533.*

заштиту целовитости суверених држава. Према Андреји Савићу, национална безбедност је „унутрашња и спољна безбедност у односу на безбедносне изазове, ризике и претње, с једне стране и активности специјализованих институција и система националне безбедности у остваривању државне самобитности и заштите виталних националних интереса, уз поштовање владавине права, с друге стране“.¹⁴ „Повезивањем појма „национална безбедност“ са појмом „систем“, настао је нови појам „систем националне безбедности“ – систем који има све карактеристике друштвеног система усмереног ка постизању и очувању интегритета суверених држава. Систем националне безбедности усмерен је на јачење сигурности државе, друштва и појединца, првенствено од тзв. „унутрашњих“ безбедносних претњи.¹⁵

Дефиницију систем националне безбедности дао је и Љубомир Стајић који каже да: „Ако бисмо желели да дефинишемо систем безбедности онда бисмо могли да кажемо да је то облик организовања и функционисања друштва у спровођењу мера и активности на превентивном и репресивном плану ради очувања суверенитета и интегритета државе, њеног Уставом утврђеног поретка, права и слобода грађана, као и свих осталих друштвених и међународних вредности од свих облика угрожавања“.¹⁶

Када се говори о **угрожавању националне безбедности** прво треба да се утврде разлике између наочиглед два иста појма (угрожавање-угроженост), од којих појам угрожавање представља делатност коју терористи предузимају у континуитету. Наведени појам се употребљава као синтагматски израз „угрожавање безбедности“ лица, објеката, средстава, територије, друштва, државе... и означава процес са различитим интензитетом у којем супростављене стране (најмање две) предузимају офанзивне и дефанзивне, тајне и јавне делатности ради остваривања својих сукобљених циљева и интереса. Дакле угрожавање безбедности означава континуалну претњу (запрећеност нечијој безбедности или претњу некоме опасношћу) која престаје онда када једна страна

¹⁴ Савић Андреја, *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007. година.

¹⁵ Драгишић Зоран, *Систем националне безбедности – покушај дефинисања појма*, Извор, Интернет адреса, www.odbrana.mod.gov.rs, 01.03.2013. година.

¹⁶ Стајић Љубомир, *Основи безбедности*, ФЦО, Београд, 2005. година, стр. 35.

(нападач или бранилац) оствари постављени циљ или одустане од његовог остваривања.¹⁷

Данашње питање статуса Косова и Метохије умногоме утиче на угрожавање стања безбедности у Републици Србији по коју представља и један од највећих безбедносних изазова. Стање на Косову и Метохији је осетљиво и ситуација сваког часа може да се погорша и ескалира. Нарушавање безбедности на северу Косова, у случају проблема у преговорима који се воде око коначног уређења тог дела територије, у смислу формирања Заједнице српских општина која би имали одређени ниво аутономије, може довести и до подизања тензија на југу државе, поготово у оним подручјима где албанско становништво чини већину. Такође и простор Рашке области последњих година носи одређену врсту безбедносног ризика, пошто су тамо видљиве политичке и верске тензије које су инструисане од стране суседне државе, али и других држава које на том простору имају велики утицај, попут Турске.

Термин **сецесија** означава отцепљење неке организације, друштвене групе или политичког ентитета од већег, односно матичног ентитета.¹⁸ Према позитивном међународном праву сецесија¹⁹ се не прихвата као легитиман и легалан чин. Међутим, међународно право даје формулацију о неповредивости, а не непроменљивости међународно признатих граница, па је због тога такав став и довео до претпоставке да се међународним споразумом, односно добровољности страна у спору, може доћи до договора око промена граница и у међународном праву се то начелно прихвата. Са друге стране, ниједан облик сецесије, поготово ако она није договорена између две стране и врши се на насилан начин, није лак и у таквом спору тешко је изводљиво да се дође до компромиса, па због тога сваки други пут који води једностраном поступку изазива појаву манифестног или латентног сукоба чији смо сведоци и на простору Републике Србије, којој је насилним путем отет део територије.

¹⁷ Мијалковски Милан, *Тероризам и организовани криминал*, ФБ, Београд, 2010. година, стр. 66.

¹⁸ Извор, Слободна енциклопедија *Википедија*, Интернет адреса, www.wikipedia.org, 01.03.2013. година.

¹⁹ Међународно право не признаје сецесију, јер је она у дубокој онтолошкој супротности са Повељом УН која говори о принципу права на самопредељење.

Косово и Метохија је очигледан пример на коме је дуги низ година долазило до сукоба између албанских сецесиониста и власти Републике Србије које су оправдано, на начин на који би то и свака друга суверена држава радила, покушале да заштите и очувају део свог националног суверенитета и територијалног интегритета. Међутим, Космет је насилним путем отет из састава Републике Србије, а највеће светске силе данашњице то тумаче преседаном који не треба да важи и за друге етничке мањине са истим или сличним претензијама, већ само за оне народе чије ће се потенцијалне сецесије поклапати и са интересима водећих држава света. Данас, насилна сецесија Косова и Метохије латентно прети да изазове нове поремећаје равнотеже у региону, као и што многим другим етничким мањинама широм света даје алиби и снагу да се и оне упусте у сличне активности. Сецесију Косова и Метохије пратила је озбиљна примена насиља и тај једнострани акт и данас указује на постојање замрзнутог конфликта који прети да се поново активира и ескалира у појединим деловима Републике Србије у којима живе етничке мањине са израженим дугогодишњим сецесионистичким тежњама. Сличне тежње су посебно видљиве у деловима јужне Србије, Рашке области, а и питања мађарске мањине у Војводини, као и румунске (влашке) и бугарске мањине у будућности лако може да буде исполитизовано и интернационализовано.

Као друштвено-политичка појава тероризам представља последицу многобројних узрока, међу којима огромну улогу има и религија. Улога религије у људском животу је велика и она може човеку да пружи како најјачи осећај слободе и духовне испуњености, тако и да буде злоупотребљена у политичке и друге сврхе. Религија се последњих деценија употребљава као алиби за бројне облике насиља, ратове, репресије и друге нелегалне облике примене политичког насиља. Из религије је проистекао **верски фундаментализам** који представља начело верских група за дословно тумачење светих текстова, уз веру да доктрине које проистичу из таквог живота представљају одредницу понашања у свим аспектима друштвеног, економског и политичког живота. Код фундаментализма дозвољен је само један поглед на свет у коме нема места различитим тумачењима и двосмислености. Он је претња свим религијама и не може се само везивати за ислам, а као карактеристика се наводи и његово залагање у борби против

модернизма, који је оличен у секуларизацији друштва, дарвинизму и природним наукама.²⁰ Како је за ово истраживање занимљив однос религије, односно ислама и појединих облика његовог тумачења, може се рећи да је у случају ислама фундаменталиста онај који се стриктно држи и живи према записима из Курана (свете мслиманске књиге). Под појмом исламског фундаменталисте обично се подразумевају припадници малих и радикалних група који траже већу исламизацију.

За појам фундаментализма, Мирољуб Јевтић каже: „да је он конзервативна и политизована форма враћања коренима, односно основама или фундаментима ислама, а исламски радикализам или **исламизам** се употребљава само као назив за најрадикалнију форму фундаментализма, која има облике политичког покрета. „Исламски фундаментализам је појам који је настао на Евро-америчким просторима са циљем да опише појаву нагле ревитализације исламске религије и њене наглашене политизације у другој половини 20. века. Он тежи регулисању читавог живота према прописима своје вере, за који им је неопходна државна власт која би све то контролисала, а један од основних њихових циљева је да сваки политички систем у исламском свету мора да буде усклађен са исламским принципима“.²¹

На Косову и Метохији поред националистичког покрета, био је евидентан и верски екстремизам који је имао јако упориште и у албанским екстремистичким организацијама. Ово потврђују наводи који показују да је албански националистички покрет, после Другог светског рата, утемељен на идејама Друге призренске лиге, већ тада извршио заокрет ка верском фанатизму, тако да су националисти и исламисти на Косову и Метохији одавно повезани и удружено су деловали у остваривању својих политичких и верских циљева.

Иако данас косовски Албанци покушавају да минимализују утицај исламског фактора, како на тај начин не би изгубили подршку својих „западних пријатеља“ у стварању самопроглашене државе „Косово“, исти је видљив, па чак и веома развијен. Албански екстремисти су током 90-тих година од знатног броја најутицајнијих муслиманских држава, преко хуманитарних организација добијали

²⁰ Видети: Кинцлер Клаус, *Верски фундаментализам*, Клио, Београд, 2002. година.

²¹ Јевтић Мирољуб, *Од исламске декларације до верског рата у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 1993. година, стр. 15.

подршку и помоћ у виду новца, као и на друге начине како би били успешни у својој политичкој борби.²² Ослободилачка војска Косова, такође је уживала подршку бројних исламистичких терористичких мрежа широм света, па тиме и Ал Каиде, које су на Косово слале јединице муџахедина како би џихад на Балкану победио и ислам се проширио.

Синтагма **терористички колективитет** изведена је из термина *тероризам*, као и из термина *колектив* (лат. *collectivum*) који представља збирну именицу којом се означава већи број лица или ствари, сва лица здружена на истом, заједничком раду“.²³ За тероризам је карактеристично да није производ природних сила, нити једне особе, већ неког људског колективитета, односно особа које делују организовано у форми групе, банде, или организације. Наиме, терористички колективитет карактеришу: прецизно одређен друштвени статус (несуверен–недржавни или суверен–државни); узроци који га покрећу на тероризам (објективни или субјективни); циљеви које намерава да постигне тероризмом (ограничени или радикални); хијерархијска или хоризонтална организованост (налогодавци, организатори и реализатори); усклађено неоружано и оружаном функционисање против жртве које треба да допринесе постизању пројектованог, крајњег (политичког) циља. Начелно, организациону структуру недржавног терористичког субјекта чине: вођа; помоћници вође за неоружане (ненасилне) делатности као што су финансијске, политичке, пропагандне, обавештајне, безбедносне итд. као и за оружане (насилне) делатности: организатори и извођачи оружаног насиља (инструктори, самостални оперативци, терористички састави и др.), активни и пасивни помагачи“.²⁴

На простору Републике Србије деловали су различити терористички колективитети, почев од терористичких организација албанских екстремиста до исламиста. И поред различитих мотива за деловање, свима њима су заједничке

²² Хуманитарне организације имале су задатак да под плаштом пружања помоћи избеглицима, хиљаде џихадиста који су претходно ратовали на простору Авганистана и других ратишта преусмере на простор Балкана, прво у Босну, а потом и на Космет и новцем богатих заливских држава су регрутовале борце-исламисте, а потом их тајно наоружавале, правиле прихватилишта и путну документацију, посебно за чланове Ал Каидиног покрета који се брзо проширио. Извор, Колман Еван, *Џихад Ал Каиде у Европи*, Удружење дипломаца Центра Џорџ Маршал, Београд, 2006. година, стр. 40.

²³ Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1996/97. година, стр. 421.

²⁴ Мијалковски Милан, *Тероризам*, ФЦО, Београд, 2004. година, стр. 20-25.

биле видљиве претензије ка неким деловима Републике Србије, односно ка оцепљењу Косова и Метохије и свих оних подручја на којима живе етнички Албанци и други муслимани.

У примени су различити **облици тероризма против Републике Србије**, од којих су они који се тичу неоружаних (ненасилних) облика, па све до оружаних (насилних) облика којима је угрожена безбедност Републике Србије тероризмом. Неоружане делатности су представљене кроз низ облика, који се односе на финансијску, политичку, пропагандну, обавештајну, безбедносну, инострану и другу подршку и деловање. Успешном реализацијом наведених облика који претходе самом терористичком (смртоносном) акту, постиже се ојачавање екстремистичких група, у смислу повећања унутрашње организованости, снабдевености средствима за оружане деловање, обучености екстремиста за руковање и употребу различитим оружјем, придобијањем већег броја чланства, симпатизера и помагача, задобијања различитих видова подршке и добијања помоћи, повезивања са носиоцима организованог криминала путем кога се и сами могу финансирати итд. Други облик тероризма се огледа кроз примену оружаних (смртоносних) облика угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом који се крећу од пунктуалног, преко масовног тероризма, па све до оружане побуне која је и највиши облик тероризма против Републике Србије. На простору Републике Србије сви наведени облици су имали своју примену, па чак и данас постоји одређени степен ризика и претњи од обнављања насиља и тероризма са којим се државни органи Републике Србије успешно носе, што превентивним деловањем, дипломатским активностима, али и репресивним мерама у крајњем облику сузбијања појаве каква је тероризам.²⁵

Угроженост безбедности Републике Србије тероризмом у најопштијем смислу подразумева поуздану оцену стања заштићености државе и друштва у одређеном тренутку од терористичке опасности. Реч је о уобичајеној периодичној или ванредној оцени стања заштићености виталних државних вредности од испољених (постојећих) до могућих (потенцијалних) тзв. несмртоносних и смртносних делатности терориста коју установљава надлежни државни орган

²⁵ Видети опширније: Мијалковски Милан, *Тероризам и организовани криминал*, ФБ, Београд, 2010. година, стр. 53-55.

(Председник, Премијер, Влада, Савет за националну безбедност, Народна скупштина) на основу анализе извештаја и активности државних и друштвених субјеката, снага, институција и организација, остварених у процесу спречавања и сузбијања терористичке опасности.²⁶ Угроженост је стање у датом тренутку.

Пошто је тероризма био један од облика политичког насиља са којим се Република Србија сусрела у блиској прошлости, који и данас прети насиљем, а није искључено да се и у неком будућем деловању поједине екстремистичке и сепаратистичке организације неће поново латити оружја и путем терористичког деловања кренути да угрожавају безбедност Републике Србије, због свега тога потребно је сагледати ниво **терористичког изазова, безбедносног ризике и претње**, који постоје или се могу уочити. Данас не постоји усвојена дефиниција безбедносних изазова, ризика и претњи, али се они најчешће посматрају као степен опасности за безбедност појединца, друштва, државе и глобалне заједнице. Прво треба дефинисати појам **безбедносни изазов** који у „садржајно-последичном смислу по безбедност објекта безбедности (штићене вредности) представља најмање штетан облик опасности, а у временском смислу, најудаљенију опасност од објекта безбедности, односно штићене вредности. Ту је реч о изгледној фази опасности која се састоји у евентуалној намери њеног носиоца, односно фази која може али не мора да буде реализована, дакле ту је реч о „безбедносном изазову“ за објекат безбедности“.²⁷

Други појам који је значајан за разумевање безбедносне проблематике је **безбедносни ризик** и он се може посматрати као: „специфичан облик опасности, јер је својствен и субјекту опасности и субјекту безбедности. Двостраност безбедносног ризика је у томе што и субјект опасности и субјект безбедности егзистирају у неизвесном безбедносном окружењу и континуално доносе одлуке о сопственом ангажовању, а свака одлука је скопчана са извесним ризиком“.²⁸

И на крају **безбедносна претња** је она која се означава као врста притиска са позиције силе којом се супротна страна жели заплашити, како би се присилила на одређене уступке. Претња може бити реализована употребом војне силе,

²⁶ Мијалковски Милан, *Тероризам и организовани криминал*, ФБ, Београд, 2010. година, стр. 66.

²⁷ Мијалковски Милан и Ђорђевић Ивица, *Неухватљивост националне моћи*, Службени гласник, Београд, 2010. година, стр. 161-162.

²⁸ Исто, стр. 170.

економским санкцијама, политичким мерама и др. и најчешће се комбинује са демонстрацијом војне силе и психолошко-пропагандним дејствима. Може бити и увод у оружану агресију.²⁹

Са аспекта безбедности, претња је најнепосреднији облик угрожавања безбедности и представља чинилац кризе или неког сукоба. Поред тога претња има јасан, предвидљив и одређен облик угрожавања и може бити крајње негативна по опстанак објекта безбедности. Кроз претњу се најдиректније испољавају изазови и ризици безбедности. Према критеријуму садржаја све претње угрожавања безбедности државе се деле на оружане (војне) и неоружане (невојне). Садржај невојних претњи је доста широк при чему и **терористичка претња** спада у ову категорију. Појмом терористичка означава се садржај претње. Терористичка претња се може испољити у различитим облицима. Основни облици су појединачни акти, отмице, атентати, диверзије и саботаже, а сложени облици су: насилни протести, побуне, нереди, изазивање грађанског рата, употреба нуклеарног, хемијског и биолошког оружја или другог опште опасног средства. Терористичка претња је увек усмерена на конкретну циљну групу, коју намеравају да застраше. Те циљне групе се условно деле на опште, посебне и појединачне.³⁰ Што се тиче Републике Србије њој је данас највећа претња безбедности противправно једнострано проглашена независност Косова.

Самопроглашење независности, тј стварање независне државе „Републике Косово“ је безбедносна претња Републици Србији, јер је такав чин проистекао из сепаратизма на Косову и Метохији, који лако може довести до погоршања стања безбедности и у другим деловима Републике Србије. Ова констатација се поготово односи на могућност избијања оружане побуне у региону општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, у којој постоје тензије које прете да ескалирају, поготово што је стање безбедности у тим општинама уско везано за догађаје који се тичу Косова и Метохије. На том подручју у блиској прошлости били су евидентни оружани инциденти, па чак је и 2000. године дошло до праве оружане побуне. Не треба искључити ни могућност да до оружане побуне дође и у региону Санџака, односно Рашке области, поготово ако се има у виду да је тамо већ

²⁹ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981. година, стр. 444.

³⁰ Мијалковски Милан, *Тероризам*, ФЦО, Београд, 2004. година, стр. 17.

пронађена већа количина наоружања и војне опреме, а и деловање радикалног исламистичког фактора у лику вехабија је веома развијено. Данас је опасност од избијања сукоба на наведеним просторима сведена на минимум, што због вођења мудре и реалне политике државних органа Републике Србије, што због добре стратегије одбране безбедносних снага. Међутим, комбинација албанског екстремизма са исламизмом увек је потенцијална претња насиљу, које се никада до краја не може искључити, поготово што су у току Бриселски преговори око решавања отворених питања са администрацијом из Приштине, који ако у потпуности не задовољи очекивања Албанаца, што је већ и видљиво кроз честе нереди и демонстрације опозиције на Косову, могу поново испровоцирати нове сукобе и насиље на Космету, али и ван њега.

2.3. Операционално одређење предмета истраживања

У операционалном одређењу предмета истраживања, структура теме докторске дисертације, односно истраживање је реализовано кроз три основне целине (поглавља).

- Узроци настанка, циљеви, облици и носиоци тероризма против Републике Србије.
- Пређашњи и актуелни облици тероризма против Републике Србије.
- Терористичка претња Републици Србији у будућности.

2.3.1. Чиниоци садржаја предмета истраживања

Прва целина истраживања се односила на утврђивање појма екстремизма који је предворје тероризма, на основне карактеристике тероризма, као и на дефинисање појмова безбедности и угрожавања безбедности са аспекта тероризма. Овај део истраживања се бавио и утврђивањем узрока настанка тероризма против Републике Србије, односно његовог историјског контекста, као и утицаја различитих фактора који су довели до настанка и деловања терориста, који су упориште пронашли у подршци и помоћи различитих међународних субјеката. Један од важних покретача настанка насиља и тероризма на простору Републике Србије је имала и улога религије, јер су се на простору Балкана вековима сусретале и сударале две велике религије, у ком је исламска вера често била политизована и представљена кроз радикалну идеологију. Такође је била посвећена пажња настанку и других мотива који су покретали терористе на деловање против Републике Србије, међу којима су највидљивији они који су били етнички мотивисани, односно који су се тицали тежњи албанске мањине да применом насиља и тероризма остваре вишевековни сан и да сецесијом дела територије Републике Србије формирају независну и етнички чисту државу. Анализирани су и облици тероризма који су били примењивани против Републике Србије, као и носиоци тероризма који су сагледани кроз призму различитих терористичких организација, које су чинили албански екстремисти, као и други терористички колективитети-исламиста који су деловали на простору Републике Србије.

Друга целина истраживања се односила на сагледавање различитих пређашњих и актуелних (постојећих) облика тероризма против Републике Србије, а међу којима су највидљивији неоружани и оружани облици угрожавања националне безбедности. Неоружани облици угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом се примењују кроз употребу различитих облика, попут индоктринарно-пропагандног деловања; финансијске помоћи различитих фактора који се крећу у распону од унутрашњих веза са организованим и другим облицима криминала до иностране подршке која има такође велики утицај; јачања и ширења различитих обавештајних мрежа чије је деловање усмерено против Републике Србије; организовања и оспособљавања одређених инфраструктурних капацитета који су у служби терористичких деловања и угрожавања безбедности Републике Србије. Поред неоружаних облика присутни су и оружани (насилни) облици којима се угрожава безбедност Републике Србије, помоћу којих терористи покушавају да дестабилизују безбедност Републике Србије, како би на тај начин дошли до својих политичких циљева.

Трећа целина истраживања се бавила посматрањем могућих претњи, изазова и безбедносних ризика са којима се Република Србија може суочити у будућности. На основу процене стања безбедности и потенцијалних спољних и унутрашњих фактора, разматране су потенцијалне ескалације екстремизма које би могле довести до тероризма од стране различитих терористичких колективитета и то на делу територије Републике Србије, као и на целој њеној територији. Посебна пажња је била усмерена и на процену међузависности могућег тероризма из окружења и могућност његовог преливања и деловања на простору Републике Србије. Покушано је и предвиђање угрожености безбедности Републике Србије тероризмом, која се посматрала из угла тренутне војне неутралности, као и из угла њеног потенцијалног приближавања евро-атлантским интеграцијама, попут чланства у ЕУ и НАТО, али и могућности приближавања неким другим војно-политичким савезима.

2.3.2. Просторно одређење предмета истраживања

Са просторног аспекта, односно просторно одређење предмета истраживања се односило на тероризам на територији Републике Србије и међузависност тероризма из региона, односно суседних држава и његовог утицаја на Републику Србију.

2.3.3. Временско одређење предмета истраживања

Предмет истраживања, са временског аспекта, односно временско одређење предмета истраживања, обухватало је период из блиске прошлости, тј. период од почетка деловања албанских екстремиста и других носилаца тероризма против Републике Србије, тј. од 1990. године па све до данас, односно период који је карактерисала снажна инострана подршка тероризму албанских екстремиста. У том контексту се истраживала и могућност тероризма против Републике Србије у будућности.

2.3.4. Дисциплинарно одређење предмета истраживања

Овако дефинисан предмет истраживања представљао је и подразумевао мултидисциплинарни приступ, јер је обухватао бројна питања и чињенице које могу бити од интереса за већи број наука и научних дисциплина. Предмет истраживања првенствено је спадао у област наука безбедности, као и других наука, попут политичких, криминалистичких итд. Посматрано у ширем контексту, предмет истраживања припадао је и социолошким, историјским и организационим научним дисциплинама и као такав имао је интердисциплинарни карактер.

3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљ докторске дисертације је био долажење до одређеног фонда сазнања која, поред научног, имају и друштвену вредност чиме су се стекла научна сазнања о самом предмету истраживања. Општи циљ истраживања је био да се применом различитих метода истраживања, како је то већ и наведено, дође до одређених научних сазнања о настанку и примени тероризма којим се угрожава безбедност Републике Србије тероризмом у савременим условима. Научним описом, научном класификацијом, научним објашњењем и покушајима научног предвиђања реализовани су главни циљеви овог истраживања којима се пружио скромни научни и друштвени допринос.

3.1. Научни циљеви истраживања

Научни циљ докторске дисертације је био стицање научног сазнања на нивоу научне дескрипције и научне класификације са елементима научног објашњења и то кроз: а) анализу узрока који су довели до настанка и примене тероризма против Републике Србије, као и мотива у деловању терориста и носилаца тероризма; б) сагледавање и анализу облика тероризма који су се примењивали и данас се примењују против Републике Србије; в) процену могућности кретања и примене тероризма против Републике Србије у будућности, а на основу могућих политичких и безбедносних кретања државе.

Научном дескрипцијом се стекао увид у обим и структуру безбедносних проблема Републике Србије и њеног угрожавања тероризмом, као и сазнање и сагледавање свих фактора утицаја који су довели до настанка и примене тероризма и последица које је он донео по безбедност грађана и државе. Научном класификацијом се извршила класификација облика тероризма који су се примењивали против Републике Србије и других безбедносних појава. Научним објашњењем је представљена целокупна појава овакве врсте политичког насиља и путем ње су се сагледале све последице и кретања која је она имала по безбедност Републике Србије, док су покушајима научног предвиђања створене претпоставке за квантификацију безбедносних ризика и проблема са којима би се Република Србија могла у будућности суочити.

3.2. Друштвени циљеви истраживања

Друштвени циљ овог истраживања је био пружање доприноса у повећању сазнања о деловању и опасностима које тероризам носи са собом, по било коју државу света и њене грађане, па тиме и по безбедност Републике Србије. Резултати добијени овим истраживањем имали су за циљ унапређивање сагледавања тероризма и његових последица, а на основу тога и размишљања о доношењу многих нормативних аката и других безбедносних мера, које су потребне зарад заштите од таквог облика насиља. Поготово је пружен допринос у усавршавању многих организационих и безбедносних структура чији задатак се састојао у свестраном и свеобухватом сагледавању опасности од тероризма из више различитих углова са посебним освртом на значај науке и теорије без којих нема ни одговарајућег практичног деловања. С обзиром на озбиљност и актуелност теме која годинама не силази са листе најекспониранијих светских тема, рад је пружио значајан допринос обогаћивању научних и теоријских схватања у овој области, па и другим сродним и повезаним областима.

Циљ докторске дисертације је био да пружи значајан допринос у схватању и посматрању проблема у овој области, а пре свега, да се скрене пажњу онима који се баве проценама стања безбедности и утврђивањем могућности обнове терористичког деловања и насиља против Републике Србије у будућности.

4. ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Хипотетички оквир истраживања је био дефинисан кроз једну генералну хипотезу, неколико посебних и више појединачних хипотеза које су из њих изведене. Извори хипотезе су узети из теорије безбедности, као и других сродних друштвених наука. Основне претпоставке су биле засноване на већ постојећим доказима који су у овом истраживању описани уз покушаје њихове потврде и доказивање. Остале посебне и појединачне хипотезе су реализоване у склопу општег предмета наука безбедносних истраживања.

Општа претпоставка је имала за циљ да опише, анализира и сагледа степен угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом који је постојао у блиској прошлости, који сада прети угрожавању националне безбедности и предвиђања његовог могућег кретање у будућности.

На основу чиниоца садржаја предмета истраживања дефинисано је неколико хипотеза, од којих су следеће:

4.1. Општа хипотеза

Подударност интереса појединих екстремистичких етничких колективитета у Србији и њихових моћних иностраних спонзора имала је за последицу угрожавање безбедности Републике Србије тероризмом у прошлости, које и данас прети, а постоји могућност да се са безбедносним изазовима, ризицима и претњама Републици Србији, какав је тероризам и у будућности настави. Бројни и разноврсни, првенствено субјективни узроци у прошлости су покретали поједине екстремистичке колективитете да тероризмом угрожавају безбедност Републике Србије, који су од неоружаних (несмртоносних) терористичких делатности ескалирали у оружане (смртоносне) делатности и допринели сецесији дела територије Републике Србије.

Генерална хипотеза је гласила: У савременим условима, тероризам је Републици Србији представљао највећу безбедносну претњу, која се реализовала сецесијом дела њене територије, а данас, као и у будућности тероризам потенцијално представља највећи безбедносни изазов, ризик и претњу по угрожавање националне безбедности.

4.2. Прва посебна хипотеза

Прва посебна хипотеза се односила на сагледавање узрока настанка тероризма против Републике Србије, мотива који су покретали терористе и њихове носиоце и она гласи: пунктуални тероризам албанских екстремиста у последњој деценији 20. века је ескалирао у масовни, односно побуњенички тероризам, са циљем разбијања територијалног интегритета Републике Србије.

Индикатори:

- Појам екстремизма, његове карактеристике и могућност преласка у тероризам.
- Појам тероризма, његове карактеристике и класификација.
- Појам безбедности и угрожавања националне безбедности тероризмом.
- Узроци настанка насиља и примене тероризма као једног од најопаснијих облика нелегалне и насилне политичке борбе и остваривања политичких циљева, чији су носиоци различитим облицима и факторима деловања мотивисани.
- Политички, религијски и други циљеви терориста усмерени ка сецесији дела територије Републике Србије.
- Улога међународног фактора у спонзорисању тероризма против Републике Србије.
- Улога религије, посебно ислама у креирању политичког деловања на просторима које муслимани сматрају „својом кућом“.
- Развој вахабизма као радикалне исламске идеологије на простору Републике Србије и његова повезаност са суседним државама.
- Облици тероризма који су се примењивали против Републике Србије.
- Терористичке организације албанских екстремиста.
- Деловање исламиста на простору Републике Србије и њихова повезаност у региону.

4.3. Друга посебна хипотеза

Друга посебна хипотеза се односила на заступљеност облика тероризма који су се у прошлости примењивали и још увек прете безбедности Републике Србије и гласе: пређашњи облици тероризма тзв. несмртоносни облици тероризма против Републике Србије су у одређеним околностима ескалирали у смртоносне, тј. оружане терористичке делатности, док су и данас приметни различити облици угрожавања безбедности Републике Србије.

Индикатори:

- Различите претње и безбедносни ризици са којима се Република Србија у прошлости, као и данас суочава у борби против тероризма.
- Примена различитих ненасилних облика тероризма који су у функцији угрожавања безбедности Републике Србије.
- Ескалација актуелних, несмртоносних облика тероризма, који су под одређеним околностима прешли у насилне и оружане облике тероризма.

4.4. Трећа посебна хипотеза

Трећа посебна хипотеза се односила на сагледавање могућих терористичких претњи Републици Србији у будућности, јер ширење екстремизма албанских терориста, а посебно „фанатизованост“ исламиста уз подршку коју уживају од стране иностраних спонзора, јесу чињенице које упозоравају на могуће угрожавање безбедности Републике Србије тероризмом у будућности.

Индикатори:

- Процена могућих претњи и безбедносних ризика са којима се Република Србија може суочити у блиској будућности.
- Решавање питања коначног статуса „Косова“ и сагледавање могућих претњи и потенцијалног тероризма са простора Косова и Метохије, као и од стране екстремиста из редова етничке албанске мањине на југу Србије и Бошњака из Рашке области.
- Могућа ескалација сукоба на делу територије Републике Србије, изазвана бројним факторима, почев од политичких, религијских,

економско-социјалних и многих других, који могу неповољно утицати на поновну обнову и примену насиља и тероризма.

- Могућност настанка и ескалације насиља у виду ширења екстремизма и настанак тероризма по читавој територији Републике Србије.
- Могућност обнове и преливања насиља и употребе тероризма из суседних држава на територију Републике Србије, услед бројних политичких и других фактора.
- Потенцијално јачање или слабљење десничарског фактора у Републици Србији и његов могући утицај на креирање насиља, потенцијално и примене тероризма, као и утицаја на унутрашња дешавања, збивања у региону и међународно кретање државе.
- Република Србија у односу са евро-атлантским организацијама (Партнерством за мир, НАТО-ом, Европском унијом) или другим могућим савезима.

5. НАЧИН ИСТРАЖИВАЊА

Начин истраживања и избор метода одређени су дефинисаним проблемом истраживања, теоријским и операционализованим одређењем предмета истраживања, утврђеном хипотетичком основом и комплексношћу предмета истраживања. У начину-методологији истраживања проучавала се обимна научна и стручна литература из различитих научних области: безбедности, социологије, политикологије, историје, права и криминалистике. Такође, су се проучавали и неопходни писани материјали из области угрожавања националне безбедности и тероризма, елаборирани у домаћим и страним часописима и студијама. Током истраживачког поступка консултовала су се и дела савремених теоретичара и научних радника из проблематике тероризма, безбедности, политичког насиља итд. и других чији су садржаји на било који начин могли указати на појаву тероризма у Републици Србији.

Дефинисани предмет истраживања захтевао је употребу одговарајућих научних метода којима су били обухваћени сви релевантни извори сазнања. У анализи посматраних појава и процеса као општи филозофски метод користио се **дијалектички метод** који је у највећој мери одговарао предмету истраживања. Како је он припадао корпусу основних теоријско-методолошких приступа представљен је кроз форму материјалистичко-дијалектичког правца који је инсистирао на пракси као врховном критеријуму истинитости научног сазнања и који је посматрао стварност као сложено дијалектичко јединство, супротних и противречних чинилаца који и сами представљају комплексне дијалектичке целине, а које се истовремено налазе у стању континуираних промена и могу се спознати крећући се од појавног ка суштинском. Посебан значај у овом истраживању имало је проучавање кључних развојних фаза настанка екстремизма на Косову и Метохији који је прерастао у тероризам и који се одвијао у континуираном редоследу и то од неколико деценије, чак и од претходног века, па све до данас.

Следећи битан конститутивни принцип овог *теоријско-методолошког правца* је био онај који је наглашавао значај праксе као врховног критеријума истинитости свих наших сазнања, наглашавајући да закључци који су

претендовали да буду истинити морали су да буду способни да издрже суочавање са праксом. Материјалистичко-дијалектички приступ инсистирао је на томе да је свако истраживање морало да пође од онога што је већ спознато, односно од стварног и конкретног, како би се посредством мисаоних апстракција и апстрактног мишљења о емпиријским подацима дошло до суштине истраживане појаве, у случају овог истраживања до појаве настанка и примене тероризма на нашим просторима, поготово ако се зна да је наведени облик политичког насиља био примењиван у блиској прошлости и да још увек прети да угрози безбедност Републике Србије, тако да је и сам истраживач савременик многих наведених догађаја.

У циљу постизања што већег степена поузданости и сврсисходности, ово истраживање је обухватало и комплементарно коришћење различитих научно-истраживачких метода. Стога, у спровођењу истраживања, користиле су се бројне научне методе које су омогућиле верификацију добијених резултата. Методолошку основу овог рада чинило је теоријско истраживање засновано на анализи садржаја научне и стручне литературе – домаће и стране, као и постојећих материјала из ове области. Користила се и *квалитативна анализа докумената* као главна оперативна метода прикупљања података која је била адекватна постављеном циљу истраживања.

Методи прикупљања података су се користили ради уопштавања сазнања о појави каква је тероризам. Такође, у проучавању садржаја доступних извора података који су се тicali настанка и примене тероризма у Републици Србији, тј. предмету истраживања, претходила је прво њихова селекција у смислу одређивања поузданости и валидности, односно установљавања њиховог карактера у смислу да ли је он: документациони, правни, научни, доктринарни, теоријски, биографски, аутобиографски, новинарски, историјски, посматрачки, итд., а потом је одабран и издвојен узорак који је бележио учесталост ставова о потврђивању или оповргавању постављених хипотеза о предмету истраживања, односно угрожавању безбедности Републике Србије тероризмом у савременим условима. Прикупљени подаци су се различитим поступцима међусобно повезивали, уз уопштавање појединачно утврђених података, који су се потом класификовали према научном значају и на тај начин су донети одређени

закључци о посматраној појави, односно тероризму којим је Република Србије угрожавана.

Методом испитивања су прикупљени подаци о основним схватањима о примени тероризма против Републике Србије, а због саме природе предмета истраживања, као и присуства истраживача при испитивању и релативно ограниченог броја адекватних испитаника, користила се техника *стандардизованог експертског интервјуа*. Ова техника је реализована кроз упитник који је садржао 10 питања која су претходно прецизно формулисана, а потом, постављена одређеним релевантним чиниоцима који се баве проблематиком тероризма и који се налазе у оквиру државне институције која се бави безбедношћу државе, односно МУП-у РС у оквиру кога се налази специјализована служба која се бави наведеном проблематиком. Због сложености самог предмета истраживања, различитости у тумачењу појединих питања и недовољне теоријске поткрепљености појединог броја испитаника, овај метод је коришћен као допунски метод при прикупљању података. Применом методе испитивања дошло се до ставова о специфичности самог феномена тероризма кога је тешко обухватити због његове сложености и чије је бројне последице тешко евидентирати, поготово што је доста њих изазвано не само непосредним, већ и посредним путем.

Подаци који су коришћени у овом истраживању добијени су претежно из примарних, али и секундарних извора и прикупљени су комбинацијом методе анализе садржаја и методе испитивања, помоћу технике стандардизованог експертског интервјуа са статистичком методом, тако да су на тај начин и оформљени основни извори података који су коришћени приликом закључивања и верификације хипотеза.

Метода анализе садржаја се користила у процесу проучавања одабраног узорка из обимне литературе - правних аката, евиденција, извештаја националних и међународних субјеката који се баве проучавањем појаве тероризма и њеног утицаја на безбедност, затим зборника и студија са научних скупова и многих других извора. Као пример литературе која је узета као узорак за проучавање и истраживање ове политичке појаве наводи се коришћење многих закона, међу којима су Устав Републике Србије, Кривични закон РС, Кривични законик СРЈ,

Закон о полицији, Закон о Војсци Србије, Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, Закон о потврђивању међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма, Закон о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма итд. Посебна пажња је била посвећена и различитим документима, попут: Резолуције Савета безбедности ОУН 1244, Споразума о сарадњи СРЈ и УНМИК-а, Споразума о сарадњи између Еулекса и МУП РС, Резолуције о Косову и Метохији и многих других споразума и декларација.

Анализиране су и стратегије од којих су најважније: Стратегија националне безбедности Републике Србије, Стратегија одбране Републике Србије, Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора, Национална стратегија за борбу против организованог криминала, Национална стратегије за борбу против прања новца и финансирања тероризма, Стратегија Националне сигурности Сједињених Америчких Држава итд. Велики значај у анализи различитих садржаја-извора имали су и бројни научни и стручни радови који се баве проблематиком безбедности и тероризма, а одређени значај дат је и великом броју дневних и недељних штампаних издања која завређују сваку пажњу и која су последњих деценија често била један од најважнијих извора различитих информација у вези проблематике тероризма и угрожавања безбедности Републике Србије.

Анализа садржаја је била заступљена кроз два облика: **концептуална анализа** (која се састојала од регистровања питања истраживања, одабира примерака текста, процеса селективног смањивања текста на речи или фразе које се односе на питања истраживања и анализе добијених концепата) и **релациона (семантичка) анализа**, која је истраживала односе између регистрованих концептуалних концепата. Анализом садржаја текстова су се проверавала (потврђивала или одбацивала) претпостављена сазнања о тероризму као облику политичког насиља и степену којим је угрожавана безбедност Републике Србије, као што се и вршила анализа свих његових облика који се данас примењују манифестно или латентно и тиме угрожавају националну безбедност. Метод анализе садржаја је био коришћен за проучавање научне литературе и јавних публикација, у којима је обрађена проблематика везана за настанак тероризма на простору Републике Србије. Уз помоћ квалитативне и квантитативне анализе

писаних докумената долазило се до података којима се одговорило на захтеве пројектованог предмета истраживања.

Анализом садржаја научних радова из области питања безбедности који су се тежишно односили на простор Републике Србије и суседних земаља, прикупили су се подаци о општим теоријским ставовима везаним за тероризам којим је угрожавана безбедност Републике Србије.

Највећу примену у овом истраживању су имале *основне методе* научног мишљења и истраживања које су скоро све биле примењене, почев од **методе анализе**, која спада у јединствени научни метод који доприноси потпунијем објашњењу сложене појаве каква је тероризам. Анализа се примењивала при обради прикупљених података и верификацији хипотеза, тако што се појава тероризма растављала на све њене делове, односно разлагала на мноштво других чинилица, како би се на тај начин видело шта саму појаву чини.

Метода класификације се примењивала у случајевима разврставања ставова на појединачне, саставне делове, а приликом проучавања одабране респектабилно бројне литературе. Основни поступак класификације се заснивао на расподели група и врста које су изведене из анализираног материјала, да би потом биле сврстане у ред припадајућих категорија. Овај метод се користио за груписање података и сазнања о појави тероризма и њеним облицима који су уперени против безбедности Републике Србије, а затим су они били разврстани по принципима универзалне децималне класификације. Применом ове методе утврђено је која су то заједничка својства која предмет истраживања има, а у овом случају је то тероризам на простору Републике Србије и на основу тако груписаних сазнања лакше се и сагледала читава појава.

Метода синтезе се примењивала као завршни, сазнајни процес, која је кроз мноштво делова појаве која се истраживала, у овом случају је то појава тероризма на простору Републике Србије, довела до схватање ње као целине, односно до сазнања о њеном настанку, узроцима, њеној примени и последицама по безбедност Републике Србије, па и ширег региона.

Од *опитнаучних метода* примењивала се **компаративна метода** и то у међусобном упоређивању обима (распрострањености), односа, веза, структура, функција и испољавања појаве каква је тероризам, која је истовремено присутна и

и у региону, односно суседним државама које су се на сличан начин у прошлости суочиле са њом, као и што се данас суочавају. Тероризам није појава која се тек тако појавила на простору Републике Србије, већ је она повезана са бројним факторима и утицајима из окружења, па је због тога и посматрана и из угла поређења са другим државама, које су на сличан начин суочене са овим обликом политичког насиља. Са применом компаративне методе уследила је и компаративна синтеза изведених закључака, који су били од великог значаја за спознају проблема настанка тероризма на простору наше државе, али и окружења.

Историјско-компаративна метода примењивала се на основу стечених искустава и увидом у досадашња суочавања бројних држава, које су имале сличне или исте проблеме са тероризмом као и Република Србија, јер је у поједином понашању и организовању терориста, поготово на простору Западног Балкана, уочен понављајући модел деловања, поготово ако се зна да екстремисти имају јединствен и заједнички циљ. Друга чињеница се тичала тога да многи терористички напади на државе западне Европе, управо су корене и вукли из појединих бивших југословенских држава и земаља региона где чак и данас терористи неометано делују, обучавају се и планирају будуће терористичке нападе.

Посебно значајну улогу у овом истраживању је имала **хипотетичко-дедуктивна метода** чија је научно сазнајна основа представљена кроз укупно друштвено и научно искуство. Ова метода је била заснована и изведена из искуства, односно омогућавања изградње аксиома верификованих искуством, односно научном и друштвеном праксом која је конкретно по питању овог истраживања, веома богата и обилата различитим чињеницама, поготово што се тема целокупног истраживања одвијала и још увек се одвија на простору Републике Србије и у ближем окружењу, као и због тога што је истраживач савременик доба у коме се тероризам као облик политичког насиља употребљава у циљу угрожавања безбедности једне суверене државе, каква је Република Србија. Хипотетичко-дедуктивна метода имала је широку примену у свим сферама научног сазнања и у оквиру свих теоријско-методолошких праваца, па и када је реч о истраживању проблематике какву носи тероризам. Ова метода је захтевала строго поштовање правила процедуре у њеној примени, а поготово се

пажња обрађала на преиспитивање и проверавање стечених теоријских и искуствених сазнања која су бројна и која су се морала систематски и критички преиспитати, како би била ваљана и адекватно примењена.

Примењивала се и **статистичка метода** која је у истраживачком поступку служила за: груписање података на основу врста обележја у статистичке групе и низове, приказивање података уз помоћ табела и графикана, описивање података и утврђивање веза између појаве тероризма и њене примене и учесталости на простору Републике Србије. Скуп података на које се примењивао статистички метод назива се статистички скуп. Ради скраћеног приказивања тог скупа, користио се *метод средње вредности*. За проучавање тероризма и његов дестабилизујућег утицаја на националну безбедност, користио се и *метод вероватноће и метод закона великих бројева*. У оквиру статистичке методе користила се и *метода корелације*. Основни циљ примене ове методе је био да се на основу ње изведе директна и индиректна генерализација мањег или већег степена истинитости, односно вероватноће, на основу којих се дошло до потребних сазнања о појави тероризма, помоћу извесног броја различитих чланова, скупова и низа појава које су биле учестале и појављивале се у маси појава.

За потребе ове методе коришћене су и званичне, информативно-статистичке евиденције МУП РС, као и евиденције до којих су дошли истраживачи других научних радова. Коришћене изворе података, истраживач је сврстао у две групе, од којих се прва односила на постојеће изворе података, док је друга група извора настала на основу података који су добијени приликом спровођења истраживања.

6. ИЗВОРИ ПОДАТАКА

Због комплексности проблема и предмета истраживања, у процесу истраживања су били анализирани подаци из различитих извора. Од већ постојећих извора података, посебно су били значајни:

- научни и стручни радови о тероризму из области безбедности, политикологије, социологије, криминологије, криминалистике;
- досадашња истраживања о утицају и примени тероризма на простору Републике Србије, разни извештаји и зборници са тематских конференција;
- доступни институционални извори (редовни и периодични извештаји, статистички извештаји, процене, документа из архива државних институција – МУП-а, Министарства одбране) и других релевантних друштвених институција;
- евиденције и извештаји комисија и међународних тела, попут ОУН, ОЕБС, ИНТЕРПОЛ и других релевантних институција које се баве тероризмом као сложеним и једним од најопаснијих феномена који делује у савременим условима и угрожава безбедност многих држава, као и Републике Србије која се и данас суочава са његовим деловањем и последицама;
- међународна документа, декларације, конвенције, међународни уговори и други акти, који се директно или индиректно тичу тероризма;
- изведени извори, односно подаци до којих се дошло током истраживања, који су представили ширу искуствену евиденцију и такође били од велике важности у истраживачком поступку.

7. НАУЧНА И ДРУШТВЕНА ОПРАВДАНОСТ ИСТРАЖИВАЊА

С обзиром на предмет и наведене основне циљеве истраживања – верификацију, класификацију и систематизацију теоријских приступа у односу тероризма и његовог угрожавања националне безбедности у савременим условима, најважнији очекивани резултат овог истраживања је била верификација до сада стечених знања о предмету истраживања. Кроз компарацију различитих теоријских приступа, овим истраживањем се утврдила сагласност њихових поставки о утицају и деловању тероризма на угрожавање стања безбедности Републике Србије. Такође, научна и друштвена оправданост истраживања омогућила је и увид у резултате и домете теоријске обраде појединих сегмената односа тероризма и његовог утицаја на друге аспекте који се тичу безбедности једне државе.

Апликација општих сазнања о односу тероризма и безбедности државе и друштва и одређивање даљих могућих праваца истраживања у овој области, такође је довела до очекиваних резултата у овом истраживању. Планирано истраживање имало је научну и друштвену оправданост, јер је допринело и научној верификацији одређених појава и чинилаца који нису претходно обрађени или потврђени са наведеног аспекта којим је замишљено ово истраживање и чиме се стиче његова друштвена оправданост због доприноса у сагледавању односа између тероризма и очувања или угрожавања националне безбедности.

Истраживање утицаја и деловања тероризма на простору Републике Србије имало је вишеструки значај који се огледао у:

- Провери старих и спознаји нових видова и садржаја кретања тероризма;
- Унапређивању деловања рада одговарајућих државних органа и друштвених тела која се баве праћењем појаве каква је тероризам и свођења његове опасности на најмању могућу меру или потпуно неутралисање;
- Могућем доношењу нових нормативних аката на националном и међународном плану који се тичу борбе против тероризма.

Посматрано са научног становишта истакао се и посебни значај нових сазнања која су се односила на предмет истраживања, а која су омогућила даље континуирано истраживање ове проблематике у националним оквирима, друштвено-безбедносним и политичким кретањима.

Домети научног значаја истраживања овог проблема су се сходно постављеним истраживачким хипотезама огледали у домену верификације и систематизације већ постојећих узорних научних сазнања на истраживану тему, али и у валидној оригиналној научној дескрипцији са елементима сопственог научног објашњења.

Научна и друштвена оправданост овог истраживања произашла је из циљева који су се истраживањем постигли.

7.1. Научна оправданост истраживања

Научна оправданост овог истраживања састојала се у доприносу верификовања научно недовољно познатих и проучених специфичних чињеница о безбедносним проблемима (изазовима и претњама) тероризма по националну безбедност. Ту је била реч о динамичним процесима тероризма који често мења своје облике и начине деловања и неухватљив је, уз интензивне претње са разорним последицама и масовним жртвама, којим је била и потенцијално је и даље угрожена Република Србија. Данас читава међународна заједница придаје велику пажњу борби против тероризма, стога, ово истраживање представља основу која може омогућити даља истраживања на пољу не само безбедносних наука, већ и у осталим сегментима друштвених наука. Сазнања добијена овим истраживањем, између осталог, могу се уградити у наставне планове и програме образовних - школских установа, посебно у високошколским установама из области друштвених наука, у функцији свестранијег изучавања и обогаћивања научног фонда.

7.2. Друштвена оправданost истраживања

Друштвена оправданост истраживања у директној је вези са научном оправданошћу. Наиме, за сваку државу и свако друштво, наравно и за међународну заједницу изузетно је значајно да се бави заштитом своје националне безбедности од свих видова угрожавања, па тиме и проценама опасности, превентивним деловањем и спречавањем, односно сузбијањем унутрашњег тероризма или његових могућих последица. Резултати истраживања могу националним, као и међународним институцијама, које се професионално ангажују на регулисању ове проблематике да помогну и унапређењу сопствене ангажованости којом ће се минимизирати могућност од настанка и деловања тероризма по угрожавање националне безбедности. Напослетку, резултати истраживања несумњиво могу допринети и унапређењу постојеће безбедносне заштите и сагледавања угрожености безбедности Републике Србије могућим тероризмом у будућности.

На основу предложене структуре понуђена је и анализа систематизованих нормативних и аналитичких садржаја који су омогућили сагледавање утицаја и деловања тероризма на стање националне безбедности, као једног од доминантних проблема савремене безбедносне теорије и праксе. Велики део аналитичког материјала на ову тему већ постоји, пошто је она последњих деценија веома актуелна, док академски радови и сагледавање исте проблематике из неких других углова, не могу бити сувишни, већ само у служби различитог фокусирања на предмет истраживања, па макар то било само заступљено и на нивоу академске заједнице. Стога и резултат овог истраживања може да буде и од сазнајног и дидактичког значаја.

I. УЗРОЦИ НАСТАНКА, ЦИЉЕВИ, ОБЛИЦИ И НОСИОЦИ ТЕРОРИЗМА ПРОТИВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Појам екстремизма и екстремизам као потенцијално предворје тероризма

Екстремизам је појам који се често спомиње како у стручним круговима, тако и у свакодневном говору. Пре покушаја самог дефинисања овог појма, важно је напоменути да је он недовољно дефинисан појам и да његово значење има бројне многозначности, што је једна и од карактеристика и сличности са појмом тероризма. Екстремизам као појам се често повезује са пежоративном конотацијом и тумачи на различите начине, а поготово је то задобио применом у пољу политике. Са аспекта безбедности, екстремизам се како је претходно и наведено често преплиће са појмовима попут тероризма, терора и другим наизглед сличним појавама, због чега је потребно правити разлику између њега и наведених облика. Према речима Стивена Еткинса: „Постоји тако мало ствари које је тако тешко дефинисати, као што је тешко дефинисати екстремизам“ и он додаје да „ма колико да је тешко дефинисати тероризам, то представља ипак лакши задатак од дефинисања екстремизма. Екстремизам тиња иза политичке сцене, а може да произведе далеко теже последице од терористичког акта“.³¹

Корен речи екстремизам латинског је порекла и потиче од речи *extremus* (крајњи или крајност која је на самим границама одрживог, допуштеног и нормалног, него што је на крајњем врху или дну објекта, у сваком случају нека његова крајња граница). Једну од најобухватнијих дефиниција екстремизма дао је професор Драган Симеуновић, који каже: „Екстремизам је комплексна друштвена појава заснована на пренаглашеним биолошким потребама самозаштите и ксенофобичној варијанти идентитетног механизма, које служе формирању и оправдању тешко дозвољивих ставова и агресивног понашања којима се, као непријатељска, угрожава нека расна, верска, етничка или друга група. Екстремизам одликује вигилантни формално заштитни став према сопственој групи који подразумева претерану ревност у изналагању непријатеља и „право“

³¹ Atkins, Stephen, *Encyclopedia of Modern Worldwide Extremists and Extremists Groups*, Greenwood Press, Westport, Connecticut. London, 2004, str. 25.

на нетрпељивост, мржњу и агресивност према правом или претпостављеном непријатељу, као и тенденцију преузимања вођства у својој групи или скупини ради њеног мобилисања са немером систематског преласка граница друштвено дозвољеног понашања, а све у име очувања вредности, идентитета и перспективе своје групе“.³²

Постоји више облика екстремизма, а за истраживање у овом раду су најзанимљивији политички и верски екстремизам, иако је потребно истаћи да екстремизам није нужно политичка појава, а ако се са идеолошког аспекта посматра може се говорити о десном и левом политичком екстремизму. Када екстремизам зађе у поље политике он је тада политички екстремизам и за њега је карактеристично да заступањем неке политичке идеје иде до крајњих граница, па чак и по цену угрожавања неких других вредности. Политички екстремисти су они који желе да дођу на власт по сваку цену и посебно је опасно када је са екстремистичким идејама и ставовима испреплетана и религија, што је видљиво на нашим просторима. Међутим једна од тема овог истраживања је да се утврди на који се начин екстремизам и тероризам прожимају и какав је њихов међусобни однос, јер је појава екстремизма кључна у разумевању феномена какав је тероризам.

Као што је већ и наведено треба правити јасну разлику између екстремизма и тероризма, због тога што екстремизам представља предворје тероризма. Данас се стручњаци слажу да тероризам представља врло логично исходиште екстремистичким идејама, тако да је тероризам без претходног екстремизма, скоро немогућ. Из наведеног се да закључити да су сви терористи и екстремисти, али и да сви екстремисти не морају под обавезно бити и терористи. Екстремизам, као и тероризам је појава која је током времена мењала своје облике, тако да за поједине народе и њихове културе нека понашања представљају екстрем, док за друге иста таква понашања извиру из традиције и културе и не представљају ништа екстремно.

Узроци екстремизма често су: „недовршена урбанизација, специфични облици индустријализације и промена етнодемографске структуре друштва

³² Преузето: Симеуновић Драган, *Тероризам*, општи део, Правни факултет Београд, 2009. година, стр. 146-158.

(нарочито у условима бурних и нерегулисаних миграционих процеса), наглашена склоност ка традицији и историји, национална и културна маргиналност. Ти историјски фактори екстремизма сведоче о могућности његовог испољавања, практично у било ком друштву, у највећој мери у зонама концентрације процеса недовршене модернизације и културне маргиналности“.³³ Један од најчешћих узрока екстремизма су религијске и националне различитости које доводе до бујања екстремистичких размишљања и чињења, што је поготово видљиво на простору Западног Балкана, где су последњих деценија под плаштом екстремистичких деловања беснели ратови и насиље које је однело велики број људских живота.

Што се тиче верског екстремизма он је посебно опасан, јер његови протагонисти сматрају да је њихово тумачење вере исправније од тумачења њихових неистомишљеника. Оваква размишљања су погодна и шире се оним државама које немају јасно разграничење световне од „божје“ власти. Ова констатација се посебно односи на муслиманске државе, где секуларизација није спроведена до краја и где нема плурализма какав постоји нпр. у демократским друштвима западног типа, због чега најчешће и долази до екстремних и фундаменталистичких виђења стварности, који су погодни за рађање верског екстремизма.

Балканско полуострво је познато као турско подручје или „буре барута“ на коме су различите екстремистичке и сепаратистичке групе и организације својим деловањем доводиле до оружаних сукоба, грађанских ратова и других криза. После завршетка Хладног рата, наступило је ново доба транзиције, глобализације и стварања „Новог светског поретка“ које је довело до бројних криза, посебно економских, до повишених тензија и бујања националистичких идеја. Балкан, па тиме и Република Србија, одувек су се налазили у интересној сфери великих сила, како због свог геостратешког, тако и геополитичког положаја. У највећем броју случајаве, велике силе су биле те које су креирале националне политике скоро свих држава Западног Балкана, неретко стајући на страну једне етничке заједнице коју би вештом манипулацијом издизале на трон, а на штету других. Такође,

³³ Пајин Абрамович Емил, *Социјална природа екстремизма и тероризма*, „Република“, Београд 2003. година, број 304. стр 3.

велике силе нису бирале средства у остваривању својих политичких циљева, неретко креирајући кризе, ратове, па чак и примену војних интервенција на друге суверене државе, зарад сопствених политичких интереса. На путу моћних држава, често се и Србија налазила, плативши огромну цену, првенствено у људским животима, материјалном разарању, а потом и одузимању дела територије, што ни у будућности неће бити искључено.

Држава Србија у ма ком облику државне заједнице постојала, често се суочавала са појавом екстремизма и сепаратизма на свом простору, инстурисаном од стране бројних етничких заједница које су тежиле сецесији дела њене територије. У овом раду посебна пажња је посвећена истраживању проблематике која се тиче јужне српске покрајине, односно Косова и Метохије које је деценијама уназад главна тема како домаће, тако и светске јавности. Данас је поготово евидентно да вишевековни проблем Косова и Метохије није лако решив, да је дубоко укореењен у све поре друштва, али и идентитет српског народа, јер је управо на тим просторима стварана српска историја.

Међутим, бројне територијалне претензије појединих народа и етничких мањина на простору бивше СФРЈ довеле су до јачања екстремизма и сепаратизма, међу којима су предњачили хрватски, словеначки и екстремизам босанских муслимана који су довели до распада заједничке државе, а потом и тињајући, вишедеценијски екстремизам албанских сецесиониста, који су само чекали погодан тренутак да крену у реализацију свог вишедеценијског сна, и нападну ратовима и економским санкцијама ослабљену Србију, чије је државно руководство неадекватним политичким, стратегијским и дипломатским деловањем допринело да се изврши сецесија дела територије Републике Србије. У прилогу настанка екстремизма и сепаратизма на простору Републике Србије, може се говорити о отвореном и вишедеценијском, па и вишевековном заједничком деловању домаћег рушилачког фактора, који је уз инострану подршку деловао против Србије, а у циљу стварања пројекта „Велике Албаније“. На то су указивали бројни политички акти и документи, али и само деловање екстремиста чији је једини циљ био одвајање Космета од Србије. Такве политичке идеје су вековима оствариване на систематски начин, употребом разних облика политичког насиља, међу којима се на крају издвојио тероризам, који је од стране

великог дела међународне заједнице оправдаван и подржаван у случају Косова и Метохије.

Екстремизам албанских сепаратиста врхунац је достигао 90-тих година 20. века када је на простору бивше СФРЈ вођен грађански рат. Екстремисти на Косову и Метохији су после више година планиране и истрајне политике бојкота и провокација, државу Србију довели до како је то тада сматрала међународна заједница „употребе прекомерне силе“, преокренувши борбу у своју корист и на основу наводне угрожености људских права и хуманитарне катастрофе изазвали интервенцију Запада, односно НАТО агресију, којом је почела завршна фаза у отимању Косова и Метохије од Србије.

Што се тиче не тако давне употребе тероризма албанских екстремиста против Републике Србије, он и данас представља не само једну од највећих претњи по унутрашњу безбедност Републике Србије, већ и читавог Западног Балкана, јер је основна идеја албанских екстремиста на Косову била и остала стварање услова како би се реализовао програм „Призренске лиге“, којим се жели оформити једна, јединствена, велика држава у којој би живели сви Албанци. Овакав пројекат данас угрожава стабилност читавог Балкана, на коме и даље постоје међуетничке и међудржавне тензије и крхки мир, јер његови протагонисти, сем Републике Србије „циљају“ и на друге државе у окружењу. Међутим, данашње косовске власти још увек не смеју отворено да крену са настављањем такве политике, али су све чешћи испади и провокације од стране администрације на Косову, као и званичне Албаније, која пробним балонима све чешће пласира причу око стварања „Велике Албаније“.³⁴ Са друге стране косовске власти тренутно немају приоритетну потребу да се служе терористичким методама према другим етничким мањинама, јер се разрешење „косовског питања“ одвија у њихову корист, а и сви други механизми власти, барем на Косову су у њиховим рукама, па могу без икаквих консеквенци да спроводе насиље власти или терор који се последњих година показао опаснијим и

³⁴ У прилог овоме се наводе скорашњи терористички акти у Македонији, као и стални напади екстремиста на преосталу српску заједницу и повратнике на Космету, уз поједине претње и инциденте на југоистоку Србије и Копненој зони безбедности, када је у 2014. години убијен припадник српских безбедносних снага у окршају са албанским шумокрадицама, наоружаним аутоматским оружјем.

подмуклијим и од самог тероризма. У прилог томе могу се навести чести притисци косовски власти на преостало српско становништво, коме се насилним путем намећу обележја „Републике Косово“, а као један од карактеристичних примера су и све чешћа хапшења припадника српске мањине на Космету, који се оптужују за ратне злочине, извршене 90-тих година, па се отуда може навести и случај хапшења Оливера Ивановића, политичког лидера Срба са севера Космета, који је оптужен за убиства и злочине над албанским цивилима. Наведено хапшење на све могуће начине личи на жртвовање и наводну кривицу, која није доказана, једног српског представника власти, које треба да буде алиби у будућем расветљавању злочина које је починила албанска страна током сукоба на Космету. Најавом оснивања Међународног суда за злочине Албанаца на Космету, у Приштини се све чешће спекулише о могућности хапшења руководиоца некадашње терористичке организације ОВК, који су данас највиши државни функционери самопроглашене „Републике Косово“, па се последњих месеци на Косову вештачки прави клима дестабилизације, како Суд не би заживео и како се не би наставило са преговорима у Бриселу, којима албанска страна, кроз говор опозиције, није задовољна.

Што се тиче спорадичних екстремистичких претњи које долазе са простора Косова и Метохије и југоистока Србије, оне нису једине са којима се Република Србија суочава, јер постоје претње које долазе и од стране екстремистичких група са простора Рашке области на коме се утемељује и шири радикални исламистички покрет под називом „вахабизам“. Посебну опасност не само по Републику Србију већ и читав регион, данас представљају и „свети ратници“, екстремисти који са наших простора одлазе на бројна ратишта у Сирији, Ираку и Либији, где се боре на страни „дихадиста“, а са њиховим повратком се могу очекивати и бројни проблеми у виду увоза тероризма.

Када се направи осврт на стабилност региона, ту се такође могу извући поуке, јер ангажовање међународних снага на простору западног Балкана није успело да до краја реши бројне кризе у овом делу Европе. Прво је питање Космета, које је још увек горући проблем међународне заједнице, јер се тамо продубљује организовани криминал, а економска ситуација је довела до великих миграција становништва које се у једном временском периоду интензивно кретало

ка Западној Европи и бољем животу. Релативно је свежа и афера око трговине људским органима на Косову и Метохији, због које су оптуживани и највиши званичници из Приштине, а такође је евидентно и јачање исламистичког фундаментализма чије ће време тек у будућности доћи и са којим се међународна заједница неће моћи лако изборити, посебно без помоћи Републике Србије. Стање у Босни и Херцеговини такође није на задовољавајућем нивоу, јер подела на два ентитета све више показује да није функционална и да је такво стање неодрживо. Македонија је такође често на удару албанских екстремиста и чини се да и тамо постоји јалови мир, а тензије између два народа су константно повишене. Политичке амбиције и провокације суседа су све чешће, посебно од стране екстремиста из Албаније који желе ревизију Берлинског конгреса и Лондонске конференције, ради исправљања како они кажу „историјске неправде“ према албанском народу који је расут по суседним државама, а има претензије да живи у једној држави и због тога се у читав регион уноси немир.

Данас су савремене државе, па тиме и Република Србија суочене са бројним безбедносним ризицима и претњама, а о томе сведочи и све учесталије бујања десничарског екстремизма тј. деловања националистичких, расистичких и неонацистичких група и покрета који ће у наредним поглављима овог истраживања бити детаљније обрађени. Република Србија у борби са сузбијањем екстремизма ма ког он облика и провенијенције био треба да се ослања не само на примену репресивних мера, већ и превенцију која ће индоктринацијом, посебно млађе популације, довести до утемељења основних вредности демократије, толеранције и поштовања људских права и слобода, које се супростављају екстремизму као потпуно непожељном облику политичког мишљења и деловања. Такође држава мора стремити и развоју боље социјалне, економске, културне и сваке друге климе, како би се крајња понашања, као што је екстремизам сузбила у корену или бар свела на најмању могућу меру.

2. Појам и основне карактеристике тероризма

Термин тероризам има у основи латински израз *terror* (*terror, terroris* – ужас, велики страх) који по етимолошким тумачењима води своје порекло од индоевропске речи *ter*, укључив и њену метатаксичку варијанту *tre*. Реч терор је поступно заживела у многим језицима, а реч тероризам је данас вероватно саставни део вокабулара сваког службеног савременог језика. Сматра се да исти корен имају и изрази: *terrible* (*ужасан*), *deterrent* (*застрашивање, застрашујући*), *turmoil* (*немир, метеж*), *tremble* (*дрхтање*), *tremor* (*потрес, дрхтање*) у нашем језику *трести се, трема*, као и многи други.³⁵

Тероризам је политички феномен који је данас постао права сметња савременом друштву и за њега је својствено да је потпуно обележио последњих пар деценија 20. па и почетак 21. века. Иако изгледа да је овај феномен одраз савременог доба, корени тероризма се налазе у далекој прошлости, јер он постоји од када постоје и сукоби у друштву. Међутим, данас је сасвим извесно да се све мање примењују стари облици тероризма, а на делу је често и употреба најрадикалнијег метода тероризма, у виду самоубилачког тероризма који је тешко предвидети и спречити. Наиме, све је мање традиционалних, чврсто повезаних и организованих, те из једног центра руковођених терористичких организација и мрежа, а све више „домаћих“, етнички и верски инспирисаних терориста којима је публицитет довољна надокнада за све ризике којима се излажу. То се, међутим, не може рећи и за њихове вође, које све више имају веома високе политичке претензије или се чак налазе на високим политичким положајима, па је због тога тероризам и нераскидиво везан за политику и за њега се може рећи да је стар колико и сама политика.³⁶ Другачије речено тероризам је продужена рука политике која се води нелегалним средствима, и за њега се може применити и позната максима „циљ оправдава средство“. Тероризам је изразито политичка појава која увек има политичке намере и увек представља борбу против неке и нечије политике, односно против неке политичке власти и покушаја заснивања

³⁵ Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009. година, стр. 86.

³⁶ Петковић Милан, *Терористи*, Београд, 1999. година, стр. 253.

сопствене. Такође, је важно напоменути да су и последице тероризма увек политичког карактера и да је тероризам израз политичке немоћи.³⁷

Тероризам карактерише све епохе људског друштва. Почев од убистава царева, краљева, војсковођа, атентата на државнике различитих нивоа власти, подметања експлозива, отмица и сл. и он се назире у најранијој људској историји, па као такав постоји и увећава своје облике све до данашњих дана. Током читаве историје људи су примењивали различите терористичке тактике. Тероризмом су се многи служили, а своје савремене обресе овај феномен добија од времена Француске револуције у 18. веку када је Робеспјер почео да примењује терористичке тактике како би уништио већи део француске аристократије и помогао револуцији за коју се здушно залагао. За тероризам се тада сматрало да има позитивно значење, јер је био повезан са идеалима демократије и користио се за стварање новог, бољег друштва.³⁸

Током и америчке револуције тероризам се такође примењивао и био је уперен против Британаца и њихових симпатизера у редовима колониста. Такође, врло битно је споменути и терористичке активности које су се спроводиле у касним деценијама 19. и почетком 20. века, посебно у царској Русији. Највећи део терористичких група које су постојале током прве половине 20. века биле су мотивисане тежњом ка слободи од колонијалног ропства, тзв. „борбом за национално ослобођење“, а од краја Другог светског рата тероризам је постао битан фактор субверзивне делатности у многим новоформираним државама као замена за борбу против демократских режима.

Концепт тероризма еволуирао је током векова зато су се његови акти током прошлости често одобравали, јер се на њега другачије гледало. Он је неретко служио и у борби против тиранских режима и њихових властодржаца и може се рећи да је увек био усмерен против неке власти, па макар она била и легитимно заснована. Из наведеног историјског развоја феномена тероризма види се, да није било епохе у којој се таква врста политичког насиља није примењивала и то приказујући се у различитим облицима који су постојали од давнина, па чак и од настанка саме политике.

³⁷ Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009. година, стр. 66.

³⁸ Извор, Интернет адреса: www.defendologija.com, *Друштвени аспекти тероризма*, 13.10.2008. година.

Тероризам је тешко дефинисати зато што та реч има пежоративну конотацију. Дефиниција тероризма се увек мењала упоредо са друштвеним и историјским приликама и његово значење је често варирало. Данас постоји мноштво дефиниција тероризма и стручњаци се не могу сложити око једне јединствене дефиниције због различитих приступа, али се зато барем слажу у констатацијама шта све тероризам није. Да би се прецизно одредио и дефинисао појам тероризма, мора доћи до раздвајања других сличних облика политичког насиља од њега самог. Тероризам треба разликовати од *терора*, јер за терор се каже да је то насиље неке власти, а тероризам је насиље које чини нека група или организација и усмерено је против сопствене или туђе власти, или против оних који ту власт подржавају. Друга грешка је у изједначавању тероризма са *герилом* или *ослободилачким покретом*, због чега су неки међународни фактори у насиљу албанских екстремиста често видели герилски покрет, вешто прикривајући једну од највидљивијих разлика између терориста и герилаца. Поготово је то било видљиво у времену када би албански терористи на Косову и Метохији заузели део неке територије, тада су их инострани ментори саветовали на који начин да се понашају, преговарају, да јавно носе оружје и како да задобију јавну подршку становништва, како би били представљени као герилски борци, а не терористи.³⁹ Такође је корисно разликовати и терористе од обичних *криминалаца*, како Брус Хофман каже: „Циљ терористе је неизбежно политички (да својим насилним чином промени или суштински измени политички систем), док је циљ лудачког убице потпуно егоцентричан и дубоко личан. Терориста верује да служи „добром“ идеалу чији је циљ постизање већег добра за ширу заједницу – било да је она стварана или замишљена – за коју терориста и његова организација мисле да је представљају. Криминалац, насупрот томе, не служи никаквом идеалу, осим сопственом богаћењу и засићењу“.⁴⁰ На простору Косова и Метохије и ова разлика је била сведена на минимум, пошто су била видљива заједничка деловања терориста и припадника организованог криминала, који је често био у служби финансирања и спонзорисања различитих терористичких организација. У свету веома утицајна албанска мафија, деловала је заједно са терористима у циљу

³⁹ Видети опширније: Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009. година, стр. 23-33.

⁴⁰ Хофман Брус, *Унутрашњи тероризам*, Народна књига Алфа, Београд, 2000. година, стр. 36-37.

остваривања заједничког националног пројекта, а потом и стицања енормне материјалне користи од које се нису либили ни терористи.

Да би се могао схватити значај и улога коју тероризам има у савременом друштву, важно је прво одредити и дефинисати и сам појам тероризма. Од изузетне важности је како за науку, тако и за целу међународну заједницу, која је усмерена на борбу против тероризма, да се донесе прихватљива и јасна дефиниција према којој би се могло деловати у циљу покушаја искорењивања ове тешке и сложене политичке појаве. Премда, нема вечитих дефиниција, а како је то и најчешће случај са политичким појавама, мора се донети сагласност барем око неког оквира, шта то тероризам јесте и шта га чини политичким насиљем, а шта он није. Недостатак дефиниција тероризма представља веома слаб отпор у борби против наведеног политичког феномена, јер када нешто није дефинисано, тешко је направити и оквир, који треба да буде основа у борби против тероризма.

Корпус дефиниција које се данас користе је веома обиман и због тога је немогуће обухватити и анализирати све дефиниције тероризма, али зато треба навести одређену поделу постојећих дефиниција. Ако би се покушала да направи нека шира класификација дефиниција тероризма, то би изгледало на следећи начин:

1) Опште дефиниције,

2) Правне дефиниције.

1) Опште дефиниције тероризма се даље класификују на:

а) Научно-теоријске износе теоретичари друштвених наука, и сви други стручњаци који проучавају политичко насиље.

б) Политичке дефиниције су оне које су дали државни званичници, које немају велики значај и више су неформалног карактера, али имају већу тежину од нпр. научно-теоријских.

в) Институционалне дефиниције дају разне државне и недржавне институција и организација и оне су намењене информисању шире јавности, а изнете у складу са актуелном политиком оних који их пишу.

2) Правне дефиниције се деле на:

- а) Националне дефиниције су оне које су садржане у унутрашњем праву држава, најчешће кривичном. Донете су као државни документи и стратегије према којима ће се поступати у борби против овог политичког и насилног феномена.
- б) Међународне дефиниције су оне које су прихваћене у међународном праву и које обавезују све државе које су потписнице разних међународних уговора, а који се тичу борбе против тероризма.⁴¹

Постоји и једна простија подела дефиниција тероризма на академске и административне дефиниције, мада је и претходна подела у себи садржала ове врсте дефиниција тероризма. Академске дефиниције су оне које дефинишу теоретичари разних друштвених наука и њихов првенствени циљ је да постану научне. Административне дефиниције су оне које доносе државне институције и организације попут разних служби, агенција (нпр. војно-обавештајних), судова итд. Оне углавном одражавају идеолошки обојене политичке ставове државног руководства, преопште су, и то је једна од њихових главних мањкавости. Административне дефиниције су резултат тренутних интереса влада – режима. То су дефиниције по наређењу, јер свако ко има политичку моћ може и да дефинише тероризам, или да своје политичке интересе означи на начин на који њему то одговара.⁴²

У циљу сагледавања различитих схватања и дефинисања тероризма, често и са аспекта уских политичких интереса, наведене су неке од многобројних административних дефиниција тероризма које показују да је овај политички феномен изузетно тешко дефинисати.⁴³

⁴¹ Видети опширније: Часопис *Безбедност* бр. 6, МУП Републике Србије, Београд, 2005. година.

⁴² Видети опширније: Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009. година, стр. 33-44.

⁴³ Тероризам као политички феномен који одавно постоји тешко је дефинисати из следећих разлога:

- 1) Зато што је тероризам „контекстуални концепт“ и политичке, правне и друштвене науке се често разилазе са популарним представама о њему;
- 2) Зато што се питање дефиниције везују за (де)легитимизацију и криминализацију;
- 3) Зато што постоји много појавних облика и врста тероризма са различитим појавним манифестацијама
- 4) Зато што је термин подлегао разликама у поимању тероризма током протеклих 200 година његове егзистенције.

Федерални истражни биро (ФБИ) изнео је своје виђење тероризма и дефинисао га на начин „незаконите употребе силе или насиља против лица или имовине да би се застрашила или присилила влада, цивилно становништво или било који њихов сегмент ради промоције политичких или социјалних циљева“.⁴⁴

Министарство одбране Сједињених Америчких Држава тероризам дефинише као „срачунату употребу насиља или претње насиљем да би се усадио страх, са намером да се владе или друштва застраше или принуде, зарад постизања циљева који су углавном политички, верски или идеолошки“.⁴⁵

Европска Унија је такође и то после напада на САД 11. септембра 2001. године донела заједничку дефиницију тероризма, а која гласи: „Тероризам је чин који, с обзиром на своју природу и контекст, може озбиљно наштетити држави или међународној организацији, те који је почињен са намером озбиљног застрашивања становништва, или незаконитог изнуђивања (присиљавања) владе или међународне организације да нешто чине или да се суздржи од неког чина, или озбиљног дестабилизирања или уништавања темељне политичке, уставне или државне структуре земље или међународне организације“.⁴⁶

У резолуцији Савета безбедности ОУН бр. 1377 која је изгласана 2001. године каже се да: „Савет безбедности, заступљен на министарском нивоу земаља чланица, објављује да акти међународног тероризма представљају изазов свим државама и укупном човечанству... да акти тероризма свуда угрожавају достојанство и сигурност људи, подривају друштвени и привредни развој свих држава и у светским размерама поткопавају стабилност и благостање“, као и то да је Савет безбедности „најдубље забринут због забележеног пораста терористичких поступака у различитим светским религијама, који су мотивисани нетолеранцијом и екстремизмом“.⁴⁷

У дефинисању тероризма поред претходно наведених административних дефиниција, треба нагласити и улогу и значај ангажовања академских кругова у

⁴⁴ Извор, Интернет адреса, <http://www.fbi.publish/terror/terrusa.html>, 14.10.2008. година.

⁴⁵ Извор, Интернет адреса, <http://www.periscope.usni.com/demo/terms/t0000282.html>, 14.10.2008 година.

⁴⁶ Извор, Интернет адреса, http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/terrorism/sg_en.pdf, 14.10.2008. година.

⁴⁷ Преузето: Гаџиновић Радослав, *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005. година, стр. 48.

њиховом настојању да истраживани феномен теоријски дефинишу, јер све што се не може дефинисати не може се ни појмити.

Волтер Лакер дефинише тероризам као незакониту употребу силе против невиних људи, а у интересу постизања политичких циљева. Лакер даје предност једноставним дефиницијима, јер је тема тероризма веома контроверзна и зато се њена значења и дефиниције мењају кроз историју.⁴⁸

Брус Хофман дефинише тероризам према природи чина који он врши, а не према његовом узроку или идентитету починиоца. Тероризам је претња насиљем и његов циљ је да створи климу страха и панике. Све претходне наведене радње имају за циљ провоцирање одређених реакција или пак, спречавања истих.⁴⁹

У данашњим дефиницијама, поготово после 11. септембра 2001. године, на тероризам се све мање гледа са криминолошког аспекта, а све више са политичког. У складу са тим мишљењем Џонатан Вајт поставља тероризам на линију између кршења грађанских норми и масовног уништења. Вајт види тероризам као „нешто што се налази између грађанских нереда и герилске борбе“.⁵⁰

Војин Димитријевић дефинише тероризам као „акт физичког насиља, чији је предмет изабран тако да изазива јаке психичке реакције, у првом реду страх, код ширег круга људи, у нади да ће оне помоћи да се одржи или промени понашање које је важно за постизање политичког циља, ако такав акт није оправдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајено примењују на друштвене видове вршења власти“.⁵¹ Ова дефиниција може се допунити ставом да општа дефиниција тероризма треба да претходи кривично-правној и да би било какво избацивање придева „политички“ из дефиниције било штетно и довело до још већих проблема у дефинисању, јер би потпуно замутило ионако већ помешане вредносно неутралне политиколошке дефиниције са вредносним, кривично-правним дефиницијама.

Савремени тероризам је вишедимензионални политички феномен и професор Драган Симеуновић га дефинише на следећи начин: „Савремени

⁴⁸ Преузето: Вајт Џонатан, *Тероризам*, Александрија Прес, Београд, 2004. година.

⁴⁹ Хофман Брус, *Унутрашњи тероризам*, Народна књига Алфа, Београд, 2005. година, стр. 38.

⁵⁰ Вајт Џонатан, *Тероризам*, Александрија Прес, Београд, 2004. година.

⁵¹ Цитирано према: Димитријевић Војин, *Тероризам*, Самиздат Б92, Београд, 2000. година.

теоризма је сложени облик организованог групног, ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен не само застрашујућим брахијално физичким и психолошким, већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и временских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити „велики циљеви“ на морбидно спектакуларни начин, а непримерено датим условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају“.⁵²

У стандардном одређењу тероризам је нека врста насиља или претње насиљем који тежи да изазове страх и чији је главни циљ да упути одређену поруку (најчешће политичку), скрене пажњу на неку појаву или стање у друштву, или на експоненте извођења таквих аката или активности, а најчешће су то нека група или организација.

Најчешћи елементи који се појављују у дефиницијама тероризма представљени су кроз следећу табелу.

Табела бр. 1. Учесталост дефиницијских елемената у 109 дефиниција тероризма⁵³

	Елемент	Учесталост
1.	Насиље, сила	83,5%
2.	Политички циљ	65,0%
3.	Страх, појачани терор	51,0%
4.	Претња	47,0%
5.	(Психолошки) ефекти и (очекивана) реакција	41,5%
6.	Диференцијација жртва-циљ	37,5%
7.	Намерна, планирана, систематска организована акција	32,0%
8.	Метод борбе, стратегија, тактика	30,5%
9.	Аномалије у кршењу прихваћених правила безхуманитарних ограничења	30%
10.	Присила, изнуђивање пристанка	28,0%

⁵² Цитирано према: Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009. година, стр. 80.

⁵³ Aleks Schmidt, Albert Youngman, *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Date bases, Theories and Literature*, Transaction Books, New Brunswick, 1988, p. 5-6 (Prema: Hofman Brus, *Inside Terrorism*).

11.	Публицитет	21,5%
12.	Самовољност, безлични, насумични карактер, недискриминативност	21%
13.	Цивили, неутралци, аутсајдери као жртве	17,5%
14.	Застрашивање	17%
15.	Наглашена невиност жртава	15,5%
16.	Група, покрет, организација као извршилац	14%
17.	Симболичан аспект, демонстрација другима	13,5%
18.	Непрорачуњивост, непредвидљивост, неочекиваност дешавања насиља	9%
19.	Тајна, прикривена природа	9%
20.	Поновљивост, серијски или кампањски карактер насиља	7%
21.	Криминал	6%
22.	Захтеви постављени трећим странама	4%

Обележја тероризма су вишеструко повезана и испреплетена и она се огледају у: „противзаконитости, неморалности, колективности, окрутности, фанатизованости, ирационалности, ултимативности, непредвидљивости, тајновитости и трагичној отворености“.⁵⁴ Због свега наведеног тероризам је један од највећих ризика и претњи за глобалну, регионалну и националну безбедност. Данас је савремени тероризам глобалан по свом обиму, а повезан је и са насилним верским екстремизмом, што га додатно чини још опаснијим.

Да би се разумео феномен тероризма треба указати на неке од основних одредница које овај политички феноменом чине онаквим какав он и јесте. Основни извори тероризма су многобројни, а биће наведени само неки од њих: нагомилани дубоки друштвени проблеми од којих су најистакнутији: државни (економско-социјални), етнички, класни, верски, политички..., противречности, нежељени друштвени услови које неко жели по сваку цену променити, неостварене амбиције одређених друштвених група (жеља за моћи и влашћу), постојање несклада између различитих интереса и реалности, итд.

Циљеви тероризма су на посебан начин обликовани и изражени политички, односно парapolитички циљеви терористичких организација, група или покрета. Свака од терористичких организација или група, има одређене политичке циљеве

⁵⁴ Мијалковски Милан, *Тероризам*, ФЦО, Београд, 2004. година, стр. 10.

због којих је и основана. Циљеви терориста крећу се у распону од оперативних циљева односно, конкретних појединачних циљева као што су: изазивање сукоба, жеља за променом или освајањем власти, па све до неких виших стратешких циљева, као што су стицање националне независности, сецесија или отцепљење дела територије неке државе за коју терористи сматрају да им припада. Циљ терориста је да скрену пажњу јавности на њих саме, да стекну публицитет и да улију страх, као и да задобију респект од стране непријатеља. То су само неки од највидљивијих и најзначајнијих циљева које терористи имају, а у оквиру њих постоји још велики број уских и мање битних појединачних циљева који неће бити набрајани.⁵⁵

Актери тероризма су најчешће групе и организације, па чак је могуће да се то припише и некој држави, односно њеним институцијама, које могу да стоје иза терористичког акта или да су пак организатори таквог чина. Да појединац буде извршилац терористичког акта је појава која се ређе јавља у свету тероризма и која је теже изводљива, него када иза таквог облика политичког насиља стоји организација. Терористичка организација представља илегалну организацију која је тајно и хијерархијски повезана структура, ради постизања политичког циља и која спроводи терористичку делатност. Основна функција терористичких организација је политички мотивисана терористичка делатност усмерена ка остваривању конкретног циља, а тежишни садржај је организовање и извођење терористичких дејстава. Таквим циљевима и задацима, који из њих проистичу, примерена је и начелна структура терористичких организација која развија три групе субјеката: руководство, снаге за извођење терористичких дејстава и лабаво дефинисану савезничку структуру.⁵⁶

Класификације тероризма се могу извршити према различитим принципима поделе. Могуће су бројне класификације тероризма према разноврсним критеријумима, међутим, биће наведене само неке од многобројних. Класификације тероризма се деле према методима које терористи користе, према средствима којима се служе у спровођењу својих терористичких аката, према циљевима које желе да постигну, према типу актера, односно субјекта тероризма.

⁵⁵ Преузето: Мијалковски Милан, *Тероризам и противтерористичка борба*, ГШ ВСЦГ, Београд, 2003. година.

⁵⁶ Исто, стр. 25.

Према мишљењу професора Драгана Симеуновића тероризам се класификује на следећи начин:⁵⁷

1. према методима:

- Класични (конвенционални) тероризам
- Самоубилачки тероризам
- „Сајбер“ – тероризам
- Нарко-тероризам

2. према средствима:

- Класични (конвенционални) тероризам
- Биохемијски тероризам
- Нуклеарни тероризам

3. према циљевима:

- Идеолошки мотивисан тероризам (може бити левичарски и десничарски тероризам)
- Етничко – сепаратистички тероризам
- Верски фундиран тероризам (може бити тероризам секти и тероризам фундиран на интерпретацијама великих религија).

4. према актерима - субјектима тероризма:

- Индивидуални тероризам
- Тероризам организација и илегалних група
- Институционални тероризам (државни и сл.).

Да тероризам није искључиво само насиље неке групе, организације усмерене против државе, неке и нечије власти, треба нешто рећи и о државном тероризму који је веома заступљен, и који је такође усмерен против неке власти или државе. О овом облику тероризма мало се говори, да ли из разлога његовог нелегалног деловања и изражене забране и нелегитимности коју одређује међународно право, или због чињенице да ниједна држава на свету никада неће јавно признати да се служила оваквим облицима политичког насиља. Специфичност је да се терористички акти изведени од стране припадника војних или цивилних обавештајних служби, специјалних јединица или плаћеничких

⁵⁷ Преузето: Симеуновић Драгану, предавање на тему: *Појам тероризма*, ФПН, Београд, 21.02.2006. година.

снага неке земље, изван сопствених граница, а по одлуци домаћих власти, показују као специфичан вид остварења политичке силе у међународним односима. Државни тероризам спроводи се са циљем да дестабилизује неку другу државу или њену власт, као и да се изврши притисак на исту.

Ко је терориста, а ко борац за људска права, данас одређују велике силе зависно од својих интереса, без обзира на чињенице, историју и право. Терористи су некада и кроз целу историју биле мале групе људи које су биле одане некој политичкој идеји без стварне могућности да угрозе државу или поредак, а још мање да изазову сукобе међу државама, као што је то данас случај. Терористи су постали моћни када су почеле да их подржавају велике силе зарад неких својих политичких циљева као што су: експанзионизам, хегемонија, милитаризација и успостављање новог глобалног поретка. Те исте велике силе које су неретко финансирале и саме стварале разне терористичке организације, управо сада имају проблем са тероризмом којим су и саме погођене. Некадашње „ослободилачке организације“ чији је покровитељ била америчка Централна обавештајна агенција (ЦИА), или неке друге обавештајне службе, измакле су контроли и утицају дотадашњих ментора, не поштујући више наредбе о њиховом распуштању по успешно обављеном задатку, већ су наставиле даље самостално да делују, па чак и против дојучерашњих савезника. Због тога је отуђена моћ једна од најопаснијих моћи, јер она може као бумеранг да се врати онима који су је и створили. И то се управо и десило великим силама попут Сједињених Америчких Држава, које су највеће понижење у својој историји доживеле 11. септембра 2001. године. Северноатлантски пакт (НАТО) и САД, у многоне су помогли стварање терористичке организације „Ал Каиде“, која им је била потребна зарад слабљења моћи СССР у Авганистану, а од које су на крају и сами задобили најтежи ударац и то на сопственој територији за коју су сматрали да је недодирљива. Данас су Сједињене Америчке Државе објавиле рат тероризму и кроз покушаје његовог искорењивања или барем неутралисања опасности по њихове националне интересе, оне покушавају да исправе управо оно што су деценијама саме стварале, али и даље се односећи према тероризму и појединим терористичким организацијама на селективан начин.

Савремени тероризма чији смо сведоци је у експанзији и крај његовом деловању се још увек не назире. Тероризам је данас попримио облик борбе против демократије и њених пропратних облика, а највидљивији је на примеру исламистичког тероризма који не дозвољава промене у свом, на традицији и вери заснованом друштву. Ислам данас показује своје експанзионистичко лице, посебно према хришћанима, а његов идеолошки продукт исламистички тероризам је у сукобу са свима онима које сматра креаторима демократије, секуларизације и западног стила живота који је у супротности са начелима исламске вере. Моћне терористичке групе и организације толико су унапредовале у својој борби да од њихових насилних активности данас нико није изузет. Тероризам се може појавити у било ком делу планете и тешко га је предвидети, јер је он сложена и опасна појава која не бира жртве у циљу наметања и остваривања зацртаних политичких идеја, исто као и што не бира средства којима ће доћи до својих идеала. Новоформиране исламистичке терористичке организације, попут „Исламске државе“, „Боко Харам“ у Нигерији и других, данас су преузеле примат од традиционалних исламистичких организација и то по својој бруталности и насиљу, због чега се читав савремени свет ујединио у осуди њиховог злочиначког деловања. Међународна заједница, руковођена Европском унијом, Руском федерацијом и Сједињеним Америчким Државама такође се ујединила у заједничким деловањима против радикалних исламистичких организација на Блиском истоку, које су својим терористичким деловањима довеле до уништавања појединих држава, попут Сирије, Ирака и Либије, али и егзодуса читавих народа који хрле ка европском континенту. Европа, данас суочена са таласом миграната у великој мери је и сама заслужна за насталу кризу на Блиском истоку, јер је подршком Сједињеним Америчким Државама и њиховој хегемонистичкој политици, допринела да добар део света западне у стање ратова, криза и великих миграција.

Што се тиче Републике Србије, она у условима глобалног тероризма може бити мета терористичког деловања, како непосредно тако и коришћењем њене територије за припрему и извођење терористичких акција у другим земљама. Са становишта безбедносних ризика и претњи са којима се суочава Република Србија, посебно је значајна веза тероризма са свим облицима организованог,

транснационалног и прекограничног криминала и због тога Србија треба да изабере добре и моћне савезнике, како би остала заштићена од потенцијалних претњи. Албанске терористичке групе у случају неповољног развоја догађаја по њих, а у вези са признавањем независности Косова, врло лако могу поново да активирају своје деловање и отпочну терористичке нападе, који би се проширили и на унутрашњост Републике Србије, па је стога потребна јака и обучена војска и полиција, која би се таквом сценарију могла супроставити на најадекватнији начин, али и добра спољна политика и дипломатија која би све то предупредила. Република Србија се данас као и већина држава ЕУ суочава и са бројним другим безбедносним изазовима, ризицима и претњама, а међу којима доминира талас миграторног кретања према ЕУ, на чијој је рути Република Србија као транзитна држава. Са друге стране, међу стотинама хиљада избеглица има и инфилтрираних терориста, чији су главни циљеви државе, чланице Европске уније, па је због тога неопходно подизање безбедносних мера и превенције у циљу спречавања могућих терористичких аката на територији Републике Србије.

3. Појмови безбедност и угрожавање безбедности са аспекта тероризма

Целокупно човечанство се бави и окупирано је питањима безбедности због чега се велики број људских и материјалних капацитета примењује у служби заштите безбедности, иако се друштво никада није осећало угроженијим од стране различитих друштвених, али и природних појава чији смо сведоци. Из тог разлога се и поставља питање шта је безбедност?

Безбедност је једна од основних људских потреба, јер сваки човек жели барем минимум гаранција које му осигуравају опстанак, напредак и благостање, економску сигурност и могућност да се осећа сигурним, да живи у „праведном“ поретку у ком ће бити заштићен. Безбедност је процес, а производ тог процеса је стање које доводи до заштићености од утицаја непожељних појава. Безбедност је резултанта односа-баланса између стварне и потенцијалне угрожености референтних вредности и интереса и постојећих капацитета који их штите. Не постоји апсолутна безбедност, иако се тежи њеном досезању.⁵⁸

Безбедност је делатност и функција, затим стање, па организација и најзад, одсуство угрожавајућих појава и страха, а у њеном средишту су извесне вредности и интереси. Слободан Милетић, дефинише безбедност као „правно уређиване и обезбеђиване друштвене односе, успостављено, одржавано и унапређено стање у држави, које омогућава ефективну заштићеност државе и грађана који у њој живе од свих (спољних и унутрашњих) противправних аката (активности) којима се угрожава уставни поредак, суверенитет, независност и територијална целовитост државе, рад државних органа, обављање привредних и друштвених делатности и остваривање слободе, права и дужности човека и грађанина“.⁵⁹

Термин безбедност потиче од префикса *без* (непостојање, одсуство) и термина *беда* (велико сиромаштво, положај који изазива презир, невоља, несрећа, зло) и представља стање онога који је заштићен од опасности, осигуран, сигуран и

⁵⁸ Преузето: Стајић Љубомир, *Основи безбедности*, Београд, 2006. година.

⁵⁹ Милетић Слободан, *Полицијско право*, Полицијска академија, Београд, 1997. година, стр. 13.

безопасан.⁶⁰ При дефинисању самог појма безбедности мора се уважити теоријски контекст, али исто тако и време у коме се безбедност посматра, при томе узимајући у обзир бројне чиниоце, почев од политичких, правних, културних и других чињеница. Безбедност се некада тумачила на непотпун начин као одсуство угрожавања, међутим такво становиште је данас неодрживо, због постојања различитих облика и носиоца угрожавања који се од државе до државе разликују. Оно што је за једну државу или друштво угрожавање њихове безбедности, за неку другу не мора бити. Безбедност није само одсуство угрожавања (конфликата), већ и присуство правде, морала и културе, тако да је треба схватити и као услов опстанка и развоја, једног друштва, нације и државе. Насупрот стању безбедности, егзистира и стање које говори о угрожености безбедности или небезбедност.

Ако безбедност посматрамо из угла државе, она је њен нераздвојни атрибут, без обзира на постојећи политички систем или уређење, она је облик до кога је свакој власти стало да га држи у свом поседу. Као прилог тумачењу појма безбедности, интересантна је дефиниција изложена у једној студији УН из 1986. године: „Безбедност је стање у коме државе сматрају да нема опасности од војног напада, политичког притиска или економске присиле, тако да могу слободно да се развијају и напредују“.⁶¹

Појам националне безбедности пролазио је кроз различите фазе тумачења и изучавања у оквиру наука безбедности. Појам „национална безбедност“ први пут је употребљен у делу Волтера Липмана, *U.S. Foreign Policy*, 1943 године, али је тај појам тек након Другог светског рата ушао у ширу употребу и везивао се за заштиту целовитости суверених држава. Када се разматра појам националне безбедности, првенствено се мисли на „објективно стање нације и државе, као и на мере и активност државних органа и институција које се предузимају ради заштите основних националних вредности и интереса у области спољне и унутрашње политике, економије, одбране, образовања, научно-истраживачког

⁶⁰ Станаревић Светлана и Ејдус Филип, *Појмовник безбедносне културе*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009. година, стр. 14-15.

⁶¹ Преузето: *Conception de la sécurité*, Série d'études 14, Publication des Nations Unise, 1986, A/40/533.

рада, културе и у другим областима друштвеног живота“.⁶² Повезивањем појма „национална безбедност“ са појмом „систем“, настао је нови појам „систем националне безбедности“ – систем који има све карактеристике друштвеног система усмереног ка постизању и очувању интегритета суверених држава. Систем националне безбедности усмерен је на јачење сигурности државе, друштва и појединца, првенствено од тзв. „унутрашњих“ безбедносних претњи.⁶³

Систем националне безбедности дефинисао је Љубомир Стајић који каже да: „Ако бисмо желели да дефинишемо систем безбедности онда бисмо могли да кажемо да је то облик организовања и функционисања друштва у спровођењу мера и активности на превентивном и репресивном плану ради очувања суверенитета и интегритета државе, њеног Уставом утврђеног поретка, права и слобода грађана, као и свих осталих друштвених и међународних вредности од свих облика угрожавања“.⁶⁴

Појам супротан безбедности је угрожавање безбедности. Овај појам говори о појавама и процесима који су деструктивни по референтне вредности и интересе, јер онемогућавају или отежавају њихово достизање, постојање, уживање и развој. Угрожавање безбедности се у разним наукама и сферама природне и друштвене стварности различито тумачи и одређује.

Постоји више нивоа угрожавања безбедности, који се односе на људе, материјална добра и животну средину и они се сврставају у:

- природне (елементарне) опасности и несреће;
- техничко-технолошке опасности;
- ратне опасности и несреће као и природне и техничко-технолошке несреће изазване ратним дејствима.

Дакле под појмом угрожавања безбедности подразумевају се „друштвене појаве или понашање настало деловањем човека (појединачно или групно), природе или техничких система у дужем периоду које су значајнијег обима, при чему настају или могу настати штетне последице по интегритет човека, његову слободу, имовину и здравље људи, као и територијални интегритет и суверенитет

⁶² Ковач Митар, *Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности – теоријске основе*, Свет књиге, Београд, 2003. година.

⁶³ Драгишић Зоран, *Систем националне безбедности – покушај дефинисања појма*, Извор, Интернет адреса, www.odbrana.mod.gov.rs, 01.03.2013. година.

⁶⁴ Стајић Љубомир, *Основи безбедности*, ФЦО, Београд, 2005. година, стр. 43.

и уставни поредак и праљво државе, народа, нације или друштвених група или појединаца“.⁶⁵

За разлику од традиционалног приступа безбедности по коме су војне претње и субверзије највеће опасности по друштва и државе, данас су веома карактеристични савремени безбедосни изазови, ризици и претње који се све чешће огледају у невојним, унутрашњим и од стране недржавних актера спроведеним актима, попут политичких, економских, еколошких и других друштвених претњи. Када се говори о угрожавању националне безбедности прво треба да се утврде разлике између наочиглед два иста појма (угрожавање-угроженост), од којих појам угрожавање представља делатност коју терористи предузимају у континуитету. Наведени појам се употребљава као синтагматски израз „угрожавање безбедности“ лица, објеката, средстава, територије, друштва, државе... и означава процес са различитим интензитетом у којем супростављене стране (најмање две) предузимају офанзивне и дефанзивне, тајне и јавне делатности ради остваривања својих сукобљених циљева и интереса. Дакле угрожавање безбедности означава континуалну претњу (запрећеност нечијој безбедности или претњу некоме опасношћу) која престаје онда када једна страна (нападач или бранилац) оствари постављени циљ или одустане од његовог остваривања.⁶⁶

Тема овог истраживања се односи на угрожавање безбедности са аспекта тероризма, јер се тероризам показао као дуготрајни феномен, односно политичка појава, која смишљеном и системском употребом насиља изазива страх код људи, а све зарад остваривања различитих политичких циљева.

Угроженост безбедности Републике Србије тероризмом у најопштијем смислу подразумева поуздану оцену стања заштићености државе и друштва у одређеном тренутку од терористичке опасности. Реч је о уобичајеној периодичној или ванредној оцени стања заштићености виталних државних вредности од испољених (постојећих) до могућих (потенцијалних) тзв. несмртоносних и смртносних делатности терориста коју установљава надлежни државни орган (Председник, Премијер, Влада, Савет за националну безбедност, Народна

⁶⁵ Стајић Љубомир, *Основи безбедности*, ФЦО, Београд, 2005. година, стр. 43.

⁶⁶ Мијалковски Милан, *Тероризам и организовани криминал*, ФБ, Београд, 2010. година, стр. 66.

скупштина) на основу анализе извештаја и активности државних и друштвених субјеката, снага, институција и организација, остварених у процесу спречавања и сузбијања терористичке опасности.⁶⁷ Угроженост је стање у датом тренутку.

Пошто је тероризам био један од облика политичког насиља са којим се Република Србија сусрела у блиској прошлости, са којим се и данас суочава, а није искључено да се и у неком будућем деловању поједине екстремистичке и сепаратистичке организације поново неће латити оружја и путем терористичког деловања кренути у угрожавање безбедности Републике Србије, због свега тога потребно је сагледати ниво терористичког изазова, безбедносних ризика и претњи које постоје или се могу уочити. Данас не постоји усвојена дефиниција безбедносних изазова, ризика и претњи, али се они најчешће посматрају као степен опасности за безбедност појединца, друштва, државе и глобалне заједнице. Безбедносни изазов у „садржајно-последичном смислу по безбедност објекта безбедности (штићене вредности) представља најмање штетан облик опасности, а у временском смислу, најудаљенију опасност од објекта безбедности, односно штићене вредности. Ту је реч о изгледној фази опасности која се састоји у евентуалној намери њеног носиоца, односно фаза која може али не мора да буде реализована, дакле ту је реч о „безбедносном изазову“ за објекат безбедности“.⁶⁸

Безбедносни ризик се може посматрати као: „специфичан облик опасности, јер је својствен и субјекту опасности и субјекту безбедности. Двостраност безбедносног ризика је у томе што и субјект опасности и субјект безбедности егзистирају у неизвесном безбедносном окружењу и континуално доносе одлуке о сопственом ангажовању, а свака одлука је скопчана са извесним ризиком“.⁶⁹

На крају треба дефинисати и појам претње који се означава као врста притиска са позиције силе којом се супротна страна жели заплашити, како би се присилила на одређене уступке. Претња може бити реализована употребом војне силе, економским санкцијама, политичким мерама и др. и најчешће се комбинује

⁶⁷ Мијалковски Милан, *Тероризам и организовани криминал*, ФБ, Београд, 2010. година, стр. 66.

⁶⁸ Мијалковски Милан и Ђорђевић Ивица, *Неухватљивост националне моћи*, Службени гласник, Београд, 2010. година, стр. 161-162.

⁶⁹ Исто, стр. 170.

са демонстрацијом војне силе и психолошко-пропагандним дејствима. Може бити и увод у оружану агресију.⁷⁰

Са аспекта безбедности, претња је најнепосреднији облик угрожавања безбедности и представља чинилац кризе или неког сукоба. Поред тога претња има јасан, предвидљив и одређен облик угрожавања и може бити крајње негативна по опстанак објекта безбедности. Кроз претњу се најдиректније испољавају изазови и ризици безбедности. Према критеријуму садржаја све претње угрожавања безбедности државе се деле на оружане (војне) и неоружане (невојне). Садржај невојних претњи је доста широк при чему и терористичка претња спада у ову категорију.

Појмом терористичка означава се садржај претње. Терористичка претња се може испољити у различитим облицима. Основни облици су појединачни акти, отмице, атентати, диверзије и саботаже, а сложени облици су: насилни протести, побуне, нереди, изазивање грађанског рата, употреба нуклеарног, хемијског и биолошког оружја или другог опште опасног средства. Терористичка претња је увек усмерена на конкретну циљну групу, коју намеравају да застраше. Те циљне групе се условно деле на опште, посебне и појединачне.⁷¹ Што се тиче Републике Србије њој је данас највећа претња безбедности противправно једнострано проглашена независност Косова.

Самопроглашење независности, тј стварање „Републике Косово“, је безбедносна претња Републици Србији, јер је такав чин проистекао из сепаратизма на КиМ, који лако може довести до погоршања стања безбедности и у другим деловима Републике Србије. Ова констатација се поготово односи на могућност избијања оружане побуне у региону општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, у којој постоје тензије које прете да ескалирају, поготово што је стање безбедности у тим општинама уско везано за догађаје који се тичу Косова и Метохије. На том подручју у блиској прошлости били су евидентни оружани инциденти, па чак је и 2001. године дошло до оружане побуне. Међутим не треба искључити ни могућност да до оружане побуне дође и у региону Санцака, односно Рашке области, поготово ако се има у виду да је тамо већ пронађена већа

⁷⁰ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981. година, стр. 444.

⁷¹ Мијалковски Милан, *Тероризам*, ФЦО, Београд, 2004. година, стр. 17.

количина наоружања и војне опреме, а и деловање радикалних исламистичких фактора у лику вехабија је веома развијено. Данас је опасност од избијања сукоба на наведеним просторима сведена на минимум, што због вођења реалне политике државних органа Републике Србије, што због добре стратегије одбране безбедносних снага, али је комбинација албанског екстремизма са исламизмом увек потенцијална претња насиљу, које се никада до краја не може искључити, поготово што су у току преговори око решавања косовског питања, који ако у потпуности не задовољи очекивања Албанаца, могу поново испровоцирати нове сукобе и насиље.

4. Узроци тероризма против Републике Србије

Како је тероризам сложена политичка појава, тако на његов настанак делују бројни објективни, субјективни, унутрашњи или спољашњи и многи други различити фактори. Узроци тероризма се морају разликовати од узрока других облика политичког насиља, исто као и од његових мотива, циљева и повода. Узроци се најчешће дефинишу као кључни разлози због којих се појединци, групе и организације покрећу на примену тероризма. Војин Димитријевић износи списак једне радне групе у оквиру Комитета УН за тероризам, која у прву групу узрока тероризма сврстава: колонијализам, расизам, расну дискриминацију, апартхејд, геноцид, агресију, страну окупацију, мешање у унутрашње ствари других држава, државни терор, фашизам, неофашизам и политички експанзионизам и хегемонију. У другу групу узрока тероризма се сврставају: неправедни међународни економски поредак, страна експлоатација људи и природних ресурса, систематско уништавање земље, политичке, друштвене и економске неправедности, масовне повреде људских права, сиромаштво, глад, беда или осујећеност итд.⁷² Колико је велики број дефиниција тероризма, толико је и велики број узрока тероризма, јер их свака држава на себи својствене начине истиче, у складу са препознавањем сопствених карактеристика. Из претходно изнете анализе се може закључити да су узроци тероризма бројни и крећу се од

⁷² Димитријевић Војин, *Међународни тероризам, Савремени облици тероризма: научно саветовање*, Београд, 1980. година, стр. 35-37.

унутрашњих, међународних, оних објективне или субјективне природе, комбинације свих њих итд., па чак се у неким случајевима могу пронаћи и у традицији појединих народа, који сматрају да само путем насиља могу остварити своје политичке циљеве.

Објективни узроци тероризма како и сам назив каже налазе се у непосредним или објективним, најчешће егзистенцијалним проблемима, који су највидљивији у економској, политичкој, социјалној, правној, верској и другој сфери друштва.⁷³ Ови проблеми могу бити бројни и промењиви, такође решиви и нерешиви, али им је свима заједничко да индукују мотиве и циљеве не само тероризма, већ и других облика политичког насиља. И ови узроци тероризма могу бити индуковани како унутрашњим стањем у држави, тако и бројним спољашњим (не)деловањима, попут територијалних претенија разних великих сила које су нпр. на простору Балкана вековима стремиле освајању тих простора, од времена Турака па све до НАТО агресије на СРЈ. Геостратешки и геополитички положај Републике Србије је само један у низу од објективних узрока који се поклопио са субјективним узроцима албанског тероризма и спољнополитичким интересима Запада и САД-а.

Субјективни облици тероризма, који нас и највише занимају су видљиви кроз различите интересе и схватања носилаца насиља, јер они сматрају да на легалан начин, без употребе насиља не могу да остваре своје циљеве. На овај начин су и албански екстремисти прибегли тероризму, руководећи се углавном субјективним, нелегитимним политичким циљевима, мотивима и идеологијом њихових носилаца која је требала да их доведе до крајњег циља.

На простору бивше Југославије постојали су бројни узроци који су довели до распада те државе и слични су онима који су узроковали и појаву тероризма на простору Републике Србије. Сукоби Срба и Албанаца на Косову и Метохији одавно су настали и поред тога што су мењали свој интензитет, да се закључити да они никада нису ни престајали. Геопростор Косова и Метохије је одувек био

⁷³ Као карактеристични узроци тероризма могу се наћи у: недемократском уставном уређењу, неодговарајуће регулисаним етничким, националним и верским питањима, социјалним неправдама, корупцији, организованом криминалу, неадекватној спољној политици, страховлади, расној дискриминацији, геноциду итд. Извор, Мијалковски Милан, Предраг Марић, Душко Томић и Елдар Шаљић, *Тероризам и организовани криминал*, Пи-прес, Пирот, 2012. година, стр. 40.

значајан, не само Србима и Албанцима, већ и другим великим силама које су се такође често сукобљавале на том простору и освајале га. Косметом је кроз историју прошло много освајача, почев од Римског царства, Византије, Турака, Аустро-угара, Италијана, Немаца, чак је једно време Космет био и под бугарском управом, али историјски извори и бројни споменици српске и хришћанске културе показују да су га Срби одувек сматрали центром своје државе и духовности и да су по сили правде управо они ти који имају највеће право на њега, не спорећи ни права Албанаца што се најбоље видело у вековном суживоту са њима. Међутим, са рушењем Берлинског зида и падом комунизма у Европи, дошло је до прекомпоновања снага и моћи великих сила, а тиме и до настанка бројних криза и притајених аспирација које су кулминирале грађанским ратом на простору бивше СФРЈ. Конфликти по принципу „домино ефекта“ низали су се на тлу бивше Југославије, а простор Западног Балкана је поред свих унутрашњих недаћа захватио и талас настанка и радикализације бројних екстремистичких покрета, али и исламистичког који је 90-тих година поново доживео своју ревитализацију.

Да би се разумела проблематика односа два народа на простору Косова и Метохије, неопходно је прво поћи од историјских чињеница које указују на почетке сукоба. Од доласка јужних словена у VII веку на простор Балкана, Срби насељавају територију данашње Србије где је у Средњем веку и настала прва српска држава, а неколико векова касније Срби насељавају и простор данашњег Косова и Метохије. Томе у прилог иду бројне историјске чињенице, споменици културе и верски објекти које указују да су Срби били на простору Косова и Метохије све до 14. века када га освајају Турци. Албански етнос се до 11. века уопште није спомињао на тлу тадашње српске државе, а у Законику цара Душана спомиње се тек у 14. веку као „муслимански номади, брђани, сточари и дошљаци“, који су у близина српских граница. Постоји и податак да су у средњем веку Албанци у државном и друштвеном смислу били потпуно интегрисани у средњевековну српску државу, о чему сведочи и титула поменутог цара, кога су сматрали царем „Срба, Грка, Бугара и Арбанаса“. Срби су све до 16. века били већинско становништво на простору Косова и Метохије, али се та чињеница са вековима променила. Поједини подаци говоре да је са Косова и Метохије,

односно од 17. века па до данас, изгнано око 1.150.000 Срба, што је у знатној мери променило структуру становништва на том простору. Са великом сеобом Срба под вођством Арсенија Чарнојевића, Срби се исељавају са простора Косова, они који су остали се исламизују, а становништво из суседне „Албаније“ насељава тај простор.⁷⁴ Албанци са Косова и Метохије су у временском периоду од неколико деценија од мањинске заједнице, већ 90-тих година постали апсолутна већина на Космету. Шиптари су се водили стратегијом демографског бума⁷⁵ која им се на крају и исплатила, а геополитичке циљеве делимично су постигли идеополитичким средствима, док је Србија са друге стране била у фази демографског опадања и политичких и социјалних криза.

Косово и Метохија је у 12. веку и званично ушло у састав Србије, а за српски народ оно је одувек било центар српске државности и духовности. Међутим исти тај простор, као и шири простор Балкана, како је већ и споменуто, вековима је имао важан геополитички и геостратешки положај због чега је постао интересна сфера бројних међународних фактора, посебно САД-а.⁷⁶ Неки су тај простор видели кључним за ширење утицаја Запада на простор Евроазије, који је према Збигњеву Бжежинском најважнији простор на коме треба да овладају САД, односно простор који је он представио кроз шаховску таблу на којој се води игра за примат светом.⁷⁷ Такође је овладавање простором Балкана значајно и посматра се и као брана руском утицају, док други ту виде простор за стварање својих

⁷⁴ Преузето: Гаџиновић Радослав, *Косово и Метохија – изазови и одговори*, Институт за политичке студије, Београд, стр. 24-26.

⁷⁵ Повећање наталитета Албанаца на КиМ се није руководило побољшањем укупних социоекономских услова, већ испуњењем исламске верске дужности, која је на крају искоришћена као инструмент у циљевима сепаратистичког деловања. Албанци са КиМ су постали свесни да је и демографска експлозија један од начина којим ће доћи до превладавања на КиМ у односу на Србе и због тога они данас спадају у ред једних од просечно најмлађих народа у Европи, што је и један од разлога због кога су САД баш у њима виделе савезника и могуће следбенике извршавања НАТО политике на Балкану.

⁷⁶ Званични став САД-а је био да се на Космету, али и у БиХ стварају мултиетничке државе, а оно што је био њихов стварни циљ је да се обезбеди геостратешки интерес, јер је Балкан, а посебно КиМ за САД пројекат „свеобухватне геостратегије за Евроазију“ и стављање НАТО амбреле над Косовом „аналогно је стављању амбреле над Западном Европом 1950“. Извор, Аврамов Смиља, *Безбедност у XXI веку*, Зборник радова, Симфон, Београд, 2001.

⁷⁷ Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 1999. година.

етничких држава, али и могућност стварања „зелене исламске трансверзале“ која би представљала најистуренију тачку ширења ислама ка Европи.

Интензиван рад шиптарских сецесиониста на отимању Косова и Метохије почео је са оснивањем Прве призренске лиге 1878. године. Са окончањем Берлинског конгреса којим је Србија проширила своје границе, многе државе нису била задовољне тим исходом, а посебно се то односило на Аустрију и Турску. Турска је морала да се повуче са Балкана, а Аустрија незадовољна јачањем Србије, кренула је са инструзисањем Албанаца да створе национални покрет којим би се остварила идеја о националном уједињењу и етнички чистој држави, тј „Великој Албанији“ која би била пандан „великој“ српској држави. Све то је било осмишљено са циљем да се онемогући јачање, бунтовне српске државе, што се у будућности показало и као истинито.⁷⁸ Краљевина СХС, а потом и Краљевина Југославија је у оба светска рата, од стране појединих сила била виђена као претња по њихово постојања, коју је требало уклонити, или барем њену нарастајућу моћ свести на минимум.

Са стварањем Прве призренске лиге, јавиле су се и идеје о стварању Албанске националне армије (АНА), као и других организација којима је главни циљ био стварање једне велике, независне државе у којој би живели сви Албанци. Тада се и кренуло са интензивнијим случајевима насиља Албанаца према Србима и другим неалбанцима, који су се наставили оснивањем независне албанске државе 1921. године у чији састав је ушао велики број албанских етничких територија, али не и онај део који је припао Краљевини СХС.⁷⁹ Незадовољни Албанци, као и лоши односи две суседне државе довели су до настанка албанског иредентизма⁸⁰ и косовског сепаратизма, којима је крајњи циљ био „ослобађање Косова“, односно сецесија свих оних крајева у којима живе етнички Албанци. Како би се та идеја реализовала, Албанци су кренули у вишегодишње сепаратистичко, а потом и терористичко деловање против Републике Србије.

⁷⁸ Видети: Гађиновић Радослав, *Косово и Метохија – изазови и одговори*, Институт за политичке студије, Београд, стр. 29-34.

⁷⁹ Исто, стр. 30.

⁸⁰ Иредентизам је назив за националистичке покрете и идеологије који се залажу за мењање државних граница како би етничке мањине које живе на поједином подручју дошле под власт државе где чине већину. Извор, Слободна енциклопедија *Википедија*, Интернет адреса, www.wikipedia.org.

Једна од кардиналних грешака или пак намерна политика комунистичког руководства СФРЈ је била 1974. године када је Уставом двома покрајинама које су биле у саставу Републике Србије дата аутономија са елементима државности, јер је тада албанском сепаратизму на Косову⁸¹ и коначно отворен пут за сецесију. Албанци уместо да су били кажњени због злочина и прогона над Србима у Другом светском рату,⁸² Уставом из 1974. године добили су пуну аутономију која је једина на свету подразумевала да једна национална мањина добије своју Академију наука, Универзитет, основно и средњошколско образовање на матерњем језику, електронске и штампане медије и многе друге припадности, које мањине ни у „најдемократскијим“ друштвима нису имале. Шиптарски екстремисти су тим чином добили замајац којим су уз употребу различитих облика политичког насиља, па и тероризма кренули у коначни обрачун са државом Србијом. Осамдесетих и деведесетих година⁸³ на Косову и Метохији се интензивирало насиље свих облика, а бојкотом државе Србије полако су створане паралелне институције које су добиле велику подршку из иностранства. Такође је почео да се води и психолошко-пропагандни рат против тадашње државе и да буја унутрашњи тероризам, што је довело до илегалног наоружавања великог броја шиптарског становништва и стварања терористичких група. Прогон српског и другог неалбанског становништва се и тада систематски спроводио, а државни органи тадашње државе нису предузимали потребне мере да се то спречи, већ су улагањем знатних средстава у препород Косова и Метохије хтели да економским опоравком поправе политичке прилике на Косову и Метохији и спрече појаву ширења екстремизма и сецесионизма. Међутим, таква политика државе Србије

⁸¹ Албанци назив Косово употребљавају не само за простор садашњег Косова и Метохије већ и делове других територија у Србији (Бујановац, Прешево и Медвеђа, односно како га они зову „источно Косово“), Црној Гори (Плав, Гусиње и Рожаје или „северозападно Косово“) и Македонији (област Скопља, Тетова, Гостивара, Кичева и Куманова, тзв. „јужно Косово“), односно све оне територије у којим живе Албанци.

⁸² После Другог светског рата, комунистичке власти су донеле Закон о забрани повратка српског становништва, које се у страху од егзодуса и насиља Шиптара иселило са Косова и Метохије.

⁸³ На чело Републике Србије 1989. године дошао је Слободан Милошевић који је Републици Србији донео нови Устав који је покрајинама одузео атрибуте државности, који су управо на примеру Косова и Метохије показали сецесионистичке намере. Новим уставом из 1990. године, установљено је државно јединство Републике Србије, које ни у којој мери није значило ограничење људских и мањинских права било којој етничкој мањини у Србији, па ни албанској.

није уродила плодом, јер су све чешћи били напади терористичких група на припаднике Југословенске народне армије и српске полиције.

Албански екстремисти су у почетку свог деловања наступали илегално, уз велику подршку бројних како домаћих тако и међународних фактора, а своје националне тежње су спроводили насиљем и сејањем страха, који се неретко односио и на нелојалне припаднике њихове националне заједнице. Илегалне групе Албанаца су се временом претварале у терористичке организације које су постале ударна песница екстремиста. У почетку свог деловања, наведене групе су почеле са нападима на припаднике државних органа, а потом су све чешће вршиле нападе и на грађане, али и институције Републике Србије. Илегално наоружавање шиптарског становништва и деловање терориста прозроковало је масовни прогон српског становништва, куповину српске имовине, док су званичне власти остајале неме на такве проблеме. Такво деловање је трајало све до почетка рата и сукоба на простору бивше Југославије, када су албански екстремисти и коначно добили „зелено светло“ да крену у коначни обрачун са Републиком Србијом и да почну са војним и оружаном деловањем које је неколико година касније довело до коначне сецесије Косова.

Крајем деведесетих година на Косову и Метохији сукоби су ескалирали и дошло је до бројних терористичких акција од стране шиптарских екстремистичких организација, попут такозване Ослободилачке Војске Косова, која је подсећања ради све до 1997. године од стране Централне обавештајне агенције (ЦИА) словила за терористичку организацију. Од 1998. године америчка администрација променила је своје гледиште у односу на ОВК, коју је скинула са листе светских терористичких организација и тај заокрет у политици САД и других западних земаља ка шиптарским терористима указао је на постојање двоструких аршина међународне заједнице о којима ће у наредним поглављима овог истраживања бити више речи.

Оружане акције шиптарских терористичких организација, подучених искуствима западних ментора имале су за циљ провокације српских власти, које би „прекомерном“ употребом силе изазвале међународну оружану реакцију, или како се то нешто касније и десило НАТО агресију на једну суверену државу, а све зарад наводне хуманитарне заштите једне етничке мањине која је трпела терор

власти. Шиптарски терористи охрабрени међународном подршком и помоћи, наставили су са својим вишевековним пројектом о албанском националном уједињењу, а нападима и на друге територије на којима живе Албанци, попут оних у Македонији и на југу Србије показали су своје јасне претензије.

Угрожавање права националне мањине, односно Албанаца, како је то тврдила међународна заједница није био једини и прави разлог због кога је дошло до НАТО бомбардовања СРЈ. Прави поводи су се крили иза геополитичких и геостратешких разлога којима су западне државе, на челу са САД-ом и Немачком желеле да обликују „Нови светски поредак“ који би у потпуности био подређен њиховим политичким циљевима, а према њиховим наводима и много безбеднији.⁸⁴ Претња НАТО-а војном интервенцијом је била тако сачињена да се није могла избећи и све околности и покушаји преговора и смиривања ситуације су ишли на руку албанским екстремистима и међународној заједници, а само у једном циљу рушења територијалног суверенитета и отимања дела територије једне независне државе, а на уштрб стварања и повезивања велике муслиманске државе на прагу Европе. Да ли ће Европска унија подржавањем и стварањем оваквог пројекта имати стварне користи од њега, такође ће се анализирати и видети у наредним деловима овог истраживања.

Мировни споразум и крај НАТО агресије на СРЈ окончан је Кумановским споразумом из 1999. године и Резолуцијом СБ УН 1244, која је Републици Србији гарантовала суверенитет над тим делом територије, који ће бити под привременом управом Уједињених нација. Република Србија као потписник Кумановског споразума није успела да имплементира делова тог споразума, јер на територију јужне српске покрајине нису враћене безбедносне снаге Републике Србије. Такође, међународна заједница ништа од својих обећања и обавеза није испунила, а то се односило на разоружавање шиптарских терористичких организација, није обезбедила повратак избеглицама и расељеним, није обезбедила сигурност мањинама на Косову, нити је надокнадила уништење српске имовине, већ је

⁸⁴ После окончања Хладног рата, владало је мишљење да ће свет бити много рационалнији и безбеднији и да ће нови процеси глобализације бити форма за обезбеђење хармоније економског и политичког развоја глобалног друштва, као и прогреса, мира и међународних односа заснованих на сарадњи. Међутим Самјуел Хантингтон, тврди да је „парадигма једног хармоничног света сувише далеко од стварности, што се и показало тачним. Извор, Хантингтон П. Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД, Подгорица, 2000.

напротив дозволила примену организованог насиља и криминала на Косову. Марта 2004. године албански екстремисти су „упали“ на север Косова покушавајући да доврше етничко чишћење тог простора, вршећи погром над преосталим српским становништвом у намери да затру сваки траг српске државе на тим просторима, уништавајући српско историјско и културно наслеђе, па чак не презајући ни у покушајима да фалсификују историју тог простора и представе је својом. Међународна заједница је и на ово насиље остала нема, толеришући све инциденте који су се ређали са албанске стране, да би 2008. године подржала администрацију са Косова у проглашењу независности, иако је такав чин супротан свим одредбама међународног права. У појединим извештајима Међународне кризне групе истицале су се слабости рада међународне заједнице на Косову, која није била спремна да шиптарске екстремисте стави под контролу, а због бојазни да се на Косову не понови други погром неалбанског становништва, администрација из Приштине је награђена признавањем државе Косово.

За све узроке тероризма на Косову и Метохији може се рећи да су били субјективне природе и углавном засновани на етносепаратизму Албанаца, на међуетничкој и верској мржњи и нетрпељивости, али и на геополитичким интересима великих сила. Албанска страна, као и међународна заједница, су често знале да Републику Србију оптужују за спровођење терора, за непоштовање мањинских права и слобода, али данас је свима јасно шта се крило иза таквих фабрикованих оптужби и срачунате политике албанских сепаратиста. Да албански национални сан већ вековима не јењава, показали су и недавни испади и политичке провокације упућене од стране албанских власти на једном спортском догађају, али и у званичној посети албанског премијера Републици Србији, где се јасно видело пропагирање идеја о Великој Албанији чији пројекат данас није претња само по безбедност Републике Србије, већ и других држава у региону, а у блиској будућности може постати и претња по безбедност читаве Европе. Све док Европа затвара очи пред налетом националистичких и етносепаратистичких, а притајено и верских идеја Албанаца, које су често и инструисане из неких моћних светских центара, на простору Западног Балкана неће бити трајног мира ни просперитета.

4.1. Двоструки стандарди међународног фактора о тероризму против Републике Србије

Самјуел Хантингтон је рекао да се свет дели на осам цивилизација и да су оне у честом прожимању и сукобима једне са другима, а народе Балкана, међу којима су и Срби, који се налазе на граници различитих култура, сврстао је у словенску цивилизацију која је прва на удару других цивилизација и због тога јој прети нестанак.⁸⁵ У последњих неколико векова ова теорија се показала обистинујућом, јер је српски народ из бројних недаћа излазио све мањи, док су се на државу константно вршили притисци разних моћника да јој се границе сведу на најмању могућу меру. Република Србија је трпела ударе са Истока, јер су се вековима на њеној територији сударали Ислам и Православље које је упкос свему опстало у свим покушајима његовог преобраћења и уништења. Исто тако удари на Србију су долазили и са Запада са којим дели исту религију, али који је често знао бити дволичнији у скривању својих намера, па чак и у отвореном насиљу према једној сувереној, европској држави каква је Србија. На Савезну Републику Југославију и Србију је 1999. године извршена једна од највећих агресија после Другог светског рата. НАТО алијанса је најгрубљим кршењем међународног права и без одлуке Савета безбедности ОУН, противно сопственом оснивачком акту, али и националним уставима већине држава чланица, извршила агресију на СРЈ, зарад наводног спречавања хуманитарне катастрофе и кршења људских права албанске мањине у Србији. Међутим, прави разлог агресије на СРЈ и Србију је био подржавање шиптарског тероризма на КиМ, који се поклопио са интересима САД и НАТО пакта, који су албанске терористе помагали политички, организационо, материјално и војно, са циљем да се што боље одупру безбедносним мерама Републике Србије и изврше сецесију дела њене територије, која је одговарала и интересима многих на Западу, али и Истоку.

Да би се разумело вођење западне политике према Србији, инспирисано углавном америчком спољном политиком, прво треба елаборирати светске прилике због којих су САД, дежурни светски полицајац, са пуним

⁸⁵ Видети: Хантингтон Самјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД, Подгорица, 2000. година.

„легитимитетом“ да у свакој држави света, спроводе сопствене политичке интересе, а зарад наводне борбе против глобалног тероризма. Кроз кратак осврт, анализирана је ситуација са којом се Србија суочила 90-тих година на Косову и Метохији, као и политика примене двоструких стандарда у борби против тероризма, а пре свега један део овог рада је посвећен и улози и деловању Сједињених Америчких Држава у креирању „новог светског поретка“ и подршци и формирању бројних терористичких организације које су се неретко баш својим менторима вратиле као бумеранг.

Сједињене Америчке Државе и поред представљања као главног борца против светског тероризма и земље коју краси ореол државе са највећим демократским слободама, у спољној политици су се итекако служиле терористичким актима и угрожавањем грађанских права и слобода, зарад наводне борбе против тероризма. Оне су користећи своју доминантност и утицај на глобалном плану, отишле толико далеко да су тероризам дефинисале искључиво према својим принципима и националним интересима. Због тога није био редак случај да САД војно интервенишу на неком подручју без дозволе државе на чијој се територији таква активност одвија, али и без дозволе Савета безбедности, на тај начин грубо кршећи међународно право, суверенитет и територијални интегритет државе која се користила у те сврхе. Докази за то су многобројни, од оних који су чињени тајно, па све до отворених, јавних аката деловања на бројним територијама. Шездесетих и седамдесетих година, под изговором борбе против комунизма, Централно обавештајна агенција (ЦИА) је користила терористичке акте против политичких снага које су биле на власти или у борби за власт и које су биле отворено антиамерички настројене као што је то био случају нпр. у Ирану 1953. године и Чилеу 1973. године, где су извршени државни удари-пучеви уз коришћење терористичких аката како би са власти збацили нелојалне режиме. Централно обавештајна агенција је чак организовала и бројне атентате на личности које су пружале отпор њиховој хегемонистичкој политици, али исто тако и на њихове марионете које су им у одређеном тренутку почеле да представљају терет. Да је америчка Централна обавештајна агенција била умешана у многе облике политичког насиља, међу којима су доминирали атентати као терористички акти, сведочи и приручник те службе који је крајем 90-тих

година откривен јавности, а написан давних 50-тих година. Оперативци тајних службе САД-а су у том приручнику имали сва детаљна упутства како и на који начин најбоље де изврше атентат.

Током 20. века Сједињене Америчке Државе нису презале да у заштити својих интереса и одбрани континента од „вируса“ званог комунизам употребе све потребне мере, без обзира на могуће последице и жртве њиховог наметања „демократије“ и „новог светског поретка“. У име одбране демократских вредности у Латинској Америци, администрације САД-а су користиле најрепресивније мере, због којих су на крају мултинационалне корпорације и америчка нација могли да одахну, јер су универзалне, тзв. америчке вредности биле одбрањене, пословни интереси сачувани, а комунизам побеђен. Због свог честог ауторитарног и недемократског деловања Сједињене Америчке Државе су и прва држава на свету која је 1986. године била осуђена од стране Светског суда због „незаконите употребе силе“ ради политичких циљева, односно међународног тероризма. Суд је наредио САД-у да прекину злочине које су чинили, и да морају да плате знатну репарацију оштећеним државама. Међутим, на ту резолуцију Савета безбедности стављен је вето, а САД су са презиром наругале Резолуцији УН.⁸⁶

Како Сједињене Америчке Државе данас замишљају и спроводе одбрану најпре својих националних интереса широм света и колика је њихова одлучност у борби за преобликовање светског поретка и успостављање своје доминације као највеће суперсиле данашњег света, види се у делу документа, односно Стратегији националне безбедности Сједињених Америчких Држава. У Стратегији се каже да је: „Одбрана наше нације против њених непријатеља прва је и најтежа обавеза Федералне Владе. Данас се тај задатак драматично променио. Непријатељима у прошлости било је потребно велико војно наоружање и велике индустријске могућности како би могли угрозити Америку. Сада тамне мреже појединаца могу узроковати хаос и патњу на нашим обалама за мање од цене производње једног тенка. Терористи су организовани да продру у отворено друштво и окрену моћ модерних технологија против нас. Како бисмо зауставили ове претње морамо

⁸⁶ Чомски Ноам, *11. септембар*, Драганић, Београд, 2002. година, стр. 74.

искористити свако средство из нашег арсенала - војну одбрану, бољу унутрашњу одбрану, спровођење закона, обавештајне службе и снажне напоре за смањивање финансирања терориста. Рат против тероризма глобалног домета је глобални подухват неодређеног трајања. Америка ће пружити помоћ нацијама које требају нашу подршку у борби против тероризма. Америка неће рачунати на државе које су сагласне с терором, укључујући и заштиту терориста – јер су савезници терора непријатељи цивилизације. Државе и земље које сарађују са нама не смеју допустити развијање терористичких база. Заједно, настојат ћемо им ускратити било какво склониште у сваком њиховом покушају“.⁸⁷

За амерички експанзионизам Милан Мијалковски каже да је и он мењао своје облике, односно терористичку доктрину која је обавезан садржај у деловању америчке спољне политике и да се та стратегија 60-тих година звала „специјално ратовање“, 80-тих година „сукоби ниског интензитета“, а 90-тих „глобализација света“. Мијалковски још каже да су САД у одбрани својих националних интереса знале да реагују на два начина: да пружају свестрану помоћ пријатељским режимима у неутралисању политичких противника, а у другој варијанти да насилно примењују две врсте тероризма, државни (као непосредне извршиоце терористичких аката ангажују припаднике својих обавештајних служби, специјалних снага или делове конвенционалних снага) и посредни (регрутују, организују, финансирају, оспособљавају и ангажују грађане државе коју нападају у извођење аката насиља ради свргавања њеног режима).⁸⁸ Сведоци смо да се и данас Сједињене Америчке Државе одлучују за обе варијанте деловања, а са чијим се последицама недавно суочила и Република Србија.

У новије време Сједињене Америчке Државе се све чешће опредељују за тактику терористичких аката и то под заставом „легалне“ војне интервенције, често „хуманитарног“ карактера, вршећи ударе на неки циљ у било ком делу света, ради остваривања властитих интереса. За САД, прихватљива политика је и рат који треба да буде последњи облик примене насиља, односно нешто што се последње користи када се исцрпе сви претходно могући и блажи облици

⁸⁷ Извор, Интернет адреса, <http://www.cpi.hr> - Стратегија Националне сигурности Сједињених Америчких Држава, 2002. година.

⁸⁸ Мијалковски Милан, *Терористички карактер Америчке хегемонистичке политике*, Часопис Безбедност, Београд, 2000. година, бр. 3, стр. 333.

притисака. Међутим, класична употреба политике је данас смањена, па чак се тежи и њеном смењивању у корист све веће употребе насиља, јер се некадашњи приоритетни облик вођења политике-дипломатија данас користи само у прекидима насиља, терора и диктата, што је и показано на примеру војних интервенција у Ираку, Сирији и другим земљама, где се прво оружаном деловало, а потом преговарало у циљу постизања примирја.

Ново доба је данас донело и нове непријатеље Западу, који су оличени у лику и делу ревитализованог исламског фундаментализма, који се испољава на екстремистички начин, као употреба неселективног политичког насиља, које су на својој територији управо искусиле САД, а све чешће и друге европске државе, попут Шпаније, Француске, Белгије и др. Након терористичких напада Ал Каиде 11. септембра 2001. године, Сједињене Америчке Државе су ушле у борбу против глобалног тероризма објавивши рат свим оним земљама или организацијама које су биле на листи угрожавања њихових националних интересе. Како је већ и речено, данас је у фокусу тероризам исламске провенијенције и рат против тероризма је уперен против одређеног броја муслиманских земаља које се сматрају извозником и финансијером исламистичког тероризма, но међутим и у том избору владају двоструки аршини, јер САД на државе осовине радикалног ислама, као што су Саудијска Арабија, Иран, Јемен и др. гледају као на своје савезнике, док су државе попут Ирака, Либије и Сирије потпуно уништиле, зарад наводног спречавања употребе оружја за масовну производњу, како су то тврдиле у случају Ираку или рушења диктаторских режима и наводног ослобађања народа од тираније у Либији и Сирији. Међутим, проблем ширења исламистичког тероризма, данас се покушава решити милитаристичким путем, а не увидом у узроке и мотиве који су до њега довели и покушајима њиховог ублажавања, и са константним отварањем сукоба на новим фронтovima, Сједињене Америчке Државе су довеле свет на ивицу сукоба цивилизација у коме главну улогу игра ислам, који је све више у експанзији, док је хришћанство све „немоћније“.

Како је већ претходно наведено САД су земља која користи двоструке аршине, јер је она данас главни носилац борбе против глобалног тероризма, а у истом је и држава која врши државни тероризам над другима. Када су угрожени амерички национални интереси онда се САД боре против сваког облика

политичког насиља, а са друге стране када исто то политичко насиље иде у њихову корист онда га лако примењују. Жаришта тероризма су често и саме Сједињене Америчке Државе стварале, тако што су водиле политику дуплих стандарда, примера ради на Блиском истоку, на Балкану, али и у другим деловима света. Америчка политика је често и кокетирала са различитим терористичким организацијама, чија деловања су им се касније вратила као бумеранг, због чега САД и Централно обавештајна агенција данас и прате дешавања у многим „одметничким држава“ које могу угрозити њихове интересе, а поред Авганистана и Ирака који спадају у земље које су већ под америчким утицајем ту се налазе и Иран, Либија и Сирија, као и Северна Кореја, која им задаје много проблема, а на листи потенцијалних „непријатеља“ САД су и Русија и Кина, које се економски и војно уздижу и представљају потенцијалну опасност за даље ширење америчке надмоћи светом.

Када Сједињене Америчке Државе желе да реагују на глобални тероризам онда се као пример узимају интервенције које су оне спровеле у Авганистану, Ираку, Либији, а данас са мање успеха у Сирији из које се шири деловање терористичке организације „Исламска држава“. Америчка интервенција на Авганистан је била покренута као реакција на терористичке нападе који су се догодили 11. септембра 2001. године на САД. Сједињене Америчке Државе као упориште терориста и Ал Каиде виделе су Авганистан и талибански режим. Међутим, развој догађаја је датирао још од пре пар деценија, много пре самог напада на САД, а почео је са распадом СССР-а 1991. године када су САД виделе прилику за успостављање доминације у Централној Азији, региону који је богат нафтом и кључан за прављење прстена око Русије. Нафтне компаније САД-а имале су велике интересе да направе нафтовод кроз Авганистан, а сви преговори са талибанским режимом су пропадали услед напада исламских екстремиста на америчке циљеве широм света. Сједињене Америчке Државе и Централна обавештајна агенција су и пре напада на Њујорк и Вашингтон водиле тајни рат на простору Авганистана и Пакистана са муџахединима и Ал Каидом Осаме бин Ладена, а према наводима многих стручњака, администрација Џорџа Буша млађег, била је спремна да прихвати режим талибана, упркос оптужбама да подржавају тероризам, ако би са друге стране они пристали да им уступе експлоатацију дела

нафтних ресурса у Централној Азији. Овај план о изградњи и обезбеђивању енергетских извора кроз Авганистан се променио тек пошто су талибани одбили амерички предлог. Сличан модел је био употребљен и на примеру Ирака, за који се тврдило да поседује програм нуклераног наоружња, који је представљао претњу савременом свету, односно безбедности САД-а и Израел и на основу те монтиране приче извршена је савезничка инвазија на Ирак у којој је срушен диктаторски режим Садама Хусеина, нафтна поља су стављена под контролу савезничких снага, а нуклеарно наоружање никада није пронађено. Муњевита и одлучна инвазија на Ирак, убрзо се претворила у тешки и дуготрајни рат и устанак који су повели исламски екстремисти, створивши плодно тле за стварање нових терористичких претњи које су упућене Западу. Због свега наведеног, Сједињене Америчке Државе и њени савезници нашли су се у замци исламистичких побуњеника, због дуготрајних ратова на простору Авганистана и Ирака, данас и Сирије који су њихове пореске обвезнике финансијски пуно коштали.

Либија и Сирија су такође постале нове мете америчког и западног хегемонизма и зарад наводног ослобађања народа тих држава од диктаторских режима, кроз војне интервенције које су уследиле, данас су Сирија и Либија уништене државе у којима је исламистички фактор на челу са Исламском државом постао толико јак да се скоро цео свет ујединио у борби против њихових протагониста. Европа на најдиректнији начин је прва која је осетила последице сукоба у тим државама, јер је талас миграната и избеглица преплавио поједине државе чланице, а очекује се да ће се он наставити и да ће у Европу у наредном периоду доћи неколико милиона људи са Блиског истока, а међу њима ће бити и инфилтрираних терориста, што се и показало у недавним терористичким нападима у Паризу и Бриселу.

Што се тиче примене двоструких стандарда на примеру толерисања тероризма у Србији, она не почиње само од деведесетих година 20. века, већ је тај процес повезан са свеукупним креирањем политичке климе у међународној заједници, а усмерен још против бивше СФРЈ. Распад бивше Југославије је био диригован споља, тј. од стране САД, Немачке, Велике Британије и других западних држава које су наставиле тај континуитет и на разбијању Републике

Србије. Међународна заједница је борећи се против глобалног тероризма, многим земљама када је то у њиховом интересу било пружала подршку, а на захтеве Републике Србије која је 90-тих година 20. века имала озбиљне потешкоће са нарастањем масовних терористичких активности на територији јужне српске покрајине, се оглушила и стала на страну екстремиста и терориста. После многобројних терористичких напада на Космету, албански терористички покрет је крајем 90-тих година био готово пред уништењем, али му је међународна заједница још једном удахнула живот са НАТО бомбардовањем Савезне Републике Југославије.

О дуплим стандардима међународне заједнице у сагледавању кризе на Космету, сведочили су бројни догађаји у којима су се шиптарски екстремисти прво осуђивали за тероризам, а потом подржавали. У први мах албанске екстремистичке организације које су деловале на КиМ, скоро са свих међународних адреса биле су осуђиване као терористичке, почевши од Резолуција број 1160, 1199. и 1203. које су донете у СБ УН, преко америчких и других институција, па све до изјава припадника политичких естаблишмента САД, већине западно европских држава и Руске федерације. Међутим, став према њима се изненада променио и на савете који су долазили са разних страна, албанске екстремистичке организације су својим називима почеле да придају епитете војних и ослободилачких формација, како би замаглиле праву истину и сврху њиховог деловања, иако су их како је већ и наведено у почетку сви критиковали и означили терористичким организацијама, почевши од Роберта Гелбарда, америчког специјалног изасланика за Балкан, који је говорио да се на Косову спроводи отворени тероризам против Србије. Такође је и Медлин Олбрајт упозоравала албанске екстремисте да се не служе терористичким методама, јер такве насилне акте, САД најстрожије осуђују. И бројни други светски званичници су дешавањима на КиМ дали прави назив, али западна политика дуплих стандарда је направила заокрет у својим изјавама и албанске терористе почела да третира борцима за ослобођење и угрожена људска права.

Иза спонзорисања тероризма на КиМ који је био усмерен ка рушењу територијалног интегритета и суверенитета Републике Србије стајали су геополитички циљеви и интереси великих светских сила, који су се поклапали са

интересима албанских екстремиста. Албански екстремисти су имали инострану подршку са више „фронта“, која се кретала преко материјалне помоћи, политичко-дипломатске подршке, па до оспособљавања и обучавања самих терориста. Међународна заједница у вези ситуације у јужној српској покрајини често је играла двоструку игру, са једне стране је терала руководство Републике Србије да преговара са терористима и да прихвата њихове захтеве, а са друге стране је наоружавала и обучавала албанске екстремисте како би се на најбољи могући начин супроставили државним органима Републике Србије. Сједињене Америчке Државе су се здушно свих година косовске кризе стављале на страну терориста, иако су и саме имале великих проблема са тероризмом. Бројни подаци указују да су највиши амерички званичници били координатори и саветници албанских сепаратиста, почев од Ричарда Холбрука који је имао и званичне контакте са представницима „Ослободилачке војске Косова“, па све до Вилијама Вокера, шефа посматрачке мисије ОЕБС-а на КиМ који је отворено подржавао албанске терористе. Вокер је лажним извештајем мисије ОЕБС-а на КиМ довео до ваздушних напада НАТО-а на Савезну Републику Југославију, која је и означила дефинитивни почетак насилног отимања Косова и Метохије из оквира Републике Србије.

Такође је важно споменути и улогу проалбанског лобија, који је у многим центрима западних држава одиграо важну улогу у вези косовског питања. Албански лобисти су још од времена СФРЈ радили на стратешкој политици везаној за пројекат независног Косова. Крајем 80-тих и почетком 90-тих година лобистичка кампања Албанаца је била све јача, а Република Србија је полако губила на свим фронтима одбране, па чак и у медијском рату, који је био изузетно важан, јер српски ставови у вези Косова и Метохије нису допирали до западних центара моћи и страних медија. Чула се само једна страна која је представљала косовске Албанце као жртве и угњетаване од стране Срба.

Поред велике улоге САД у стављању на страну албанског тероризма, пажња се посвећује и улози других држава, међу којима је суседна Албанија била једна од најактивнијих. Што се тиче албанског тероризма на Косову и Метохији, деведесетих година 20. века он је био подржан од стране више албанских чинилаца, међу којима су:

- огранизовани криминал косовских Албанаца који је деловао у Западној Европи, али и на простору Србије,
- албанска политичка емиграција која је била веома утицајна и богата и
- подршка суседне државе Албаније.

Преко Тиране, Ослободилачка војска Косова се повезивала са албанском емиграцијом у свету, која је издвајала огромна новчана средства на рачун финансирања терористичких активности на Косову и Метохији, док је званична Албанија терористима пружала уточиште и наоружавала их. Сепаратистички покрет на Косову је више деценија био помаган од стране званичне Албаније, и то још од времена Енвер Хоџе, а посебно у време председника Албаније, Саљи Берише. Са таквом политиком настављено је и данас, јер је Председник Владе Републике Албаније, Еди Рама наставио са оштрим провокацијама упућеним Србији, које су кулминирале на фудбалској утакмици у Београду, између Србије и Албаније, када је у смишљеној акцији, албанска страна, дроном који је носио заставу „Велике Албаније“ испровоцирала инциденте. Провокације албанских званичника су се наставили и током прве званичне посете албанског премијера Београду, када је он ван дипломатског протокола заступао ставове „независног Косова“, што се наставило и посетом у Прешеву, које Албанци уз још две општине на југоистоку Србије сматрају „Источним Косовом“, које треба да се припоји „независној држави Косово“.

И друге водеће западне силе одувек су имале посебне политичке интересе и претензије на Балкан, а посебно се то односило на Србију којој је онемогућавано да постане водећа сила овог дела Европе. Страх од снажне Србије се изједначавао са страхом да Русија у Србима не нађе јако упориште, које би Запад спречавало да са простора Балкана реагује на кризе у средоземљу и Блиском истоку и додатно се приближи руској територији. Како у целој Европи, па тако и на Балкану, Немачка је такође одиграла велику улогу у подршци косовским Албанцима. Немачка обавештајна служба (БНД) је деведесетих година, попут америчке (ЦИА), отворено помагала албанске екстремисте, обезбеђујући им кампове у којима су их обучавали и наоружавали, са циљем да се „балканско питање“ интернационализује, а Срби по узору на оне из БиХ сатанизују и сведу на најмање националне оквире. Немачка је данас једна од водећих земаља Европе, па се стим

и политика региона креира према њеним политичким захтевима и циљевима, као и геополитичким и геостратешким циљевима САД-а, што се посебно може видети на примеру албанске нације која је временом постала миљеник Запада. Важно је истаћи и чињеницу да у Немачкој живи велики број муслимана, највише Турака, али и да је албанска дијаспора веома снажна, па због тога има јак утицај на западне земље, које на најдиректнији начин подстичу идеологију стварања Велике Албаније, исто као што су подржавале и етносепаратистички тероризам од стране Албанаца, а на штету међународног права, уставног и историјског права Срба, које је увек било старије од етничког права.⁸⁹

Треба споменути и велики утицај британских обавештајних служби током сукоба на Космету, посебно улоге МИ6, као и британских приватних безбедносних компанија, преко којих је албанским терористима пружана помоћ, а у циљу избегавања директне умешаности и улоге британске владе на страни албанских терориста.

Такође велики утицај на креирање политике у региону почела је да преузима и Турска. Због економског уздицања, Турска је полако почела да води политику неосманизма, покушавајући да на тај начин врати стару славу и наслеђе Османског царства, како би у некој будућој прерасподели светске моћи и утицаја обезбедила улогу једног од глобалних међународних фактора. Неоосманизам који Турска све отвореније пропагира, није ништа друго до повратак исламизма, а његов посебан утицај се види кроз подршку муслиманима у Босни и Херцеговини, у Албанији и на Косову. Многи стручњаци тврде да је турска верзија ислама, „мекша“, европеизованија и приступачнија конзумирању на нашим просторима, али ипак треба бити обазрив на све већи утицај Турске, поготово на честе испаде њихових званичника у вези спровођења унутрашње политике Републике Србије, али и односа Србије са Републиком Српском. Међутим, важно је напоменути да је већина муслимана на Балкану секуларизована, али се од 90-тих година све више ради на њиховом све интензивнијем враћању коренима изворног ислама. Балкански муслимани никада сами по себи нису били радикални, нити опасни по друштво и припаднике других религија, али су се са увозом радикалног ислама из

⁸⁹ Гаћиновић Радослав, *Косово и Метохија – изазови и одговори*, Институт за политичке студије, Београд, стр. 28.

Саудијске Арабије, Ирана и других исламских држава, релације нешто промениле.

Са доласком мисије УН на Косово и Метохију ствари се нису пуно промениле, већ је настављено са оркестрираном кампањом против српског народа. Запад је уложио пуно новца у одржање пројекта званог „Република Косово“, али се ни после више година њеног постојања стање у тој јужној српској покрајини није значајније променило. Косово је постало „рупа без дна“, криминализована држава од које ће највероватније једног дана сви почети да се ограђују. Томе у прилог иде чињеница да је у 2015. години велики број грађана Косова масовно напуштао тај простор са намером да изневерена обећања замени бољим животом у некој од западно европских држава. Република Србија се посебно суочила са великим бројем миграната са Косова и Метохије који су свакодневно покушавали да илегално пређу српску границу и затраже азили у некој од западноевропских држава.

Чин међународног признавања независности самопроглашене Републике Косово од стране великог броја најуглашенијих земаља света није испунио своју сврху, а дао је наду и пример бројним етничким заједницама широм света да на исти начин покушају да се боре за сопствене циљеве који су се већ као бумеранг вратили западним интересима, кроз анексију Крима од стране Русије и сукобе у Украјини. Такође ће се у блиској будућности политика преседана показати као погубна управо за оне који су били креатори таквог флагрантног кршења међународног права, јер су све чешћи гласови из Шкотске, делова Шпаније и од стране других етничких заједница које желе независност.

Како су Албанци на Балкану амерички савезник, њима се све толерише, па и терористичке активности, које ће се врло брзо свима вратити у негативном облику, јер ће тај сепаратистичко-терористички покрет с времена на време постајати све већа претња и по безбедност саме Европе, а посебно када се помеша са религиозним екстремизмом тада ће на сцену ступити исламистички тероризам чији је циљ стварање исламске државе и уклањање свих неверника који им се нађу на путу.⁹⁰ Према већ сад неким подацима америчких обавештајних служби,

⁹⁰ Албански терористи све више показују своје лице и како је наведено у овом истраживању, већ сад постоје индиције да ће они у догледној будућности почети и за Европу да представљају

политика вођења дуплих стандарда према сузбијању тероризма, САД-у се вратила нападима од 11. септембра 2001. године, а све чешћи су и докази да управо Балкан може постати потенцијално легло савременог тероризма, јер су многи терористи ту боравили, а онда кренули пут Запада или су са простора Балкана добијали логистичку подршку. Такође се дошло до сазнања да су Албанија и Косово окарактерисане као државе у којима се терористи Ал Каиде, данас и радикални исламисти, припадници Исламске државе који се враћају са ратишта Блиског истока осећају веома безбедно, јер су ту бројни исламски спонзори оставили велика новчана средства како би се радило на ширењу радикалне исламске идеологије.

опасност. Недавно су италијанске безбедносне службе и КФОР са Косова дошле до оперативних сазнања да им прети опасност, као и читавој Европи управо од стране тзв. Балканске бригаде која броји око 900 исламистичких терориста. Европске и америчке антитерористичке службе забринуте су све већим бројем присталица радикалног ислама у албанској дијаспори које врбију исламски имами. Такође, Албанци према њиховим сазнањима, сразмерно броју становништва, спадају у ред држава које имају највећи број дихадиста на ратиштима Исламске државе Сирије и Ирака и постоји могућност да фронт исламиста израсте и на тлу Косова и Албаније, а евидентно је да је и највећи број њих управо преко тих територија прешао у Европу. Албанија постаје упориште са јатацима и логистичка подршка терористима одакле се планирају напади на европске градове. Вахабистичка верзија ислама све више поприма упориште међу муслиманима Балкана, поткрепљена материјалним средствима из Саудијске Арабије и Катара и још неких држава Залива. Извор, Инернет адреса, www.rtv.rs/sr.../italija-opasnost-se-zove-balkanske-brigade_675667.html

4.2. Исламистичка доктрина о успостављању јединствене муслиманске државе – важан узрок тероризма против Републике Србије

Једну од најзначајнијих карактеристика терористичких активности, носиоци тероризма пронашли су у верским мотивима. Пре настанка савременог верског тероризма многе терористичке групе су биле под утицајем етно-националистичких, сепаратистичких или идеолошких мотива. Међутим, тероризам је у религији пронашао далеко популарнију побуду, него што му је то пружала идеологија, поготово после пада Совјетског Савеза и комунизма. Данашњи савремени верски (или религиозни) фондиран тероризам, поготово исламистички, јер је код њега ова компонента највидљивија, настао је под утицајем револуције у Ирану, али се убрзо проширио и то не само по Блиском истоку, већ и на регион Балкана.

Да би се схватила улога религије и њена злоупотреба у политици, неходно је дати неколико дефиниција које указују на који начин религија инспирише вернике на насиље и због чега до њега долази? Самјуел Хантингтон је за религију рекао да је она главна снага која мобилише и мотивише човека, а опасност ове врсте утицаја он види у исламу који постаје све већа претња Западу. За Хантингтона ислам је друга култура различита од културе Запада, а њени припадници су уверени у посебност и надмоћ своје религије и опседнути „неодстатком моћи“.⁹¹ Бернард Луис такође говори о сукобу култура, али за разлику од Хантингтона он мисли да за конфликт са Западом нису одговорни муслимани, већ исламисти односно фундаменталисти. Он каже да је јасно да и на једној и на другој страни постоје вође које желе да изазову „сукоб цивилизација“, па се зарад његовог покретања често служе верским мотивима.⁹² Слично тврди и Џон Еспозито који за ислам, односно исламске покрете каже да представљају потенцијалну опасност за Запад и хришћанство, али да се морају правити и одређене разлике између религије – ислама и њених идеолошких манифестација.⁹³

⁹¹ Преузето: Хантингтон Самјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД, Подгорица, 2000 година.

⁹² Луис Бернард, *Криза ислама*, Чаробна књига, Београд, 2004. година. стр. 134.

⁹³ Еспозито Л. Џон, *Исламска претња – мит или стварност*, Просвета, Београд, 2004.

Екстремисти мотивисани религијом, исту злоупотребљавају у сврху остварења својих политичких циљева. Верски мотивисан тероризам је тренутно најприсутнији у форми исламистичког фундаментализма, чије присталице насиље доживљавају као божију дужност, коју врше против неверника према којима показују верску нетрпељивост и мржњу. Поред верских циљева терористи желе кроз покриће религијске борбе да остваре и политичке (глобалне) циљеве од којих су: претварање секуларних држава у верске исламске државе, уједињење свих исламских држава, као и ширење ислама, поготово радикалног.

Термин који на најбољи начин представља данашњу слику света, кроз жељу за наметањем једне религије је „исламски фундаментализам“ за који професор Мирољуб Јевтић каже да је то: “појам који је настао на евро-америчким просторима са циљем да опише појаву нагле ревитализације исламске религије и њене наглашене политизације у другој половини 20. века“. Јевтић још и додаје да исламски фундаментализам тежи регулисању читавог живота према прописима своје вере и да је за то неопходна државна власт која би све то контролисала, а један од основних њихових захтева је да сваки политички систем у исламском свету мора да буде усклађен са исламским државним принципима⁹⁴. Из ове дефиниције се да закључити да исламски фундаментализам представља идеологију која се заснива на строгим тумачењима ислама од стране верских вођа или оних којима одговара да се спроведе што већа исламизација друштва према шеријатском закону, а из ког би они постали ауторитети који тумаче ислам на начин који њима одговара.

Мишљење које влада у муслиманском свету, а опште је прихваћено и од стране верника је да је ислам једина права вера и да је он намењен читавом свету. То значи да су муслимани дужни да врше *даву* која представља позив исламу тј. да врше исламску мисију којој је циљ да читав свет постане јединствена заједница у којој би се владало на основу шеријатских прописа. Обавеза према дави је да се у целом свету укину граничне баријере и да се свет претвори у јединствену исламску заједницу. Немуслиманима треба да се наметне исламска вера, а ако се они томе противе онда није исључена ни употреба силе да би се ти циљеви

⁹⁴ Јевтић Мирољуб, *Од исламске декларације до верског рата у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 1993. година, стр. 15.

остварили. Акције претварања читавог света у земљу ислама – „дар ал ислам“, су укључене у активности које се на арапском језику зову *џихад*. Из овога се види да је џихад религијска обавеза, а многи муслимански ауторитети тумаче Куран и о џихаду говоре искључиво у војном смислу, тако што оправдавају џихад против четири врсте непријатеља: неверника, отпадника од вере, побуњеника и разбојника. Међутим, муслимански „правници“ разматрајући свети рат праве разлику између офанзивног и дефанзивног џихада и кажу да је обавеза џихада у случају одбрамбеног рата, обавеза свих способних појединаца, а за оне који се боре у џихаду да их чека награда у оба света, јер су они мученци за веру.

Мирољуб Јевтић за џихад каже да је он: „Систем свих акција и поступака на индивидуалном и колективном плану, који муслимани чине у циљу јачања исламске религије и ширења заједнице верника“.⁹⁵ Из ове дефиниције види се да џихад није само рат (како га многи представљају), већ да је он напор који је усмерен ка јачању и ширењу исламске религије и на њој засноване заједнице. Пошто нису сви немуслимански народи радо прихватили ислам, муслимани су морали да у реализацији својих идеја и циљева примене и силу како би њом наметнули исламски поредак. Зато мисија ширења ислама познаје и његову ратничку страну. Исламски ауторитети су ову тврдњу побијали причом да у исламу не постоји појам који означава нешто свето, али је та изјава брзо изгубила упориште због тога што се зна да се у исламу, све врши у име Бога, па је тим и рат свети зато што се он води у име Алаха.

Данас се џихад као свети рат огледа кроз више форми, било да су оне које се воде као међународни сукоби или народноослободилачке и сепаратистичке борбе у име ислама, или они који се воде идејом фундаментализма до успостављања *Умме*. Може се закључити да је свети рат веома заступљен у идеологији муслиманских земаља, као и да је он саставни део ислама, а последњих деценија у тумачењу џихада доминирају мишљења да је он искључиво употреба силе у ратничке сврхе.

За схватање друштвених сукоба ислама у теолошком смислу, џихад је ништа друго до израз божје воље, односно тумачи се као остваривање божје воље на земљи. Његову специфичност чини инструментализовање идеје о „судбини“ и

⁹⁵ Јевтић Мирољуб, *Савремени џихад као рат*, Никола Пашић, 2001. година, Београд, стр. 22.

„загробном животу“ за мотивисаност, а тиме и увећање моћи државе да организује и води рат. Судбину нпр. исламиста у рату одређује Бог, а загробни живот им доноси праштање свих земаљских грехова и осигурано место у рају.⁹⁶

Појаву савременог исламистичког тероризма није лако разумети, нити објаснити са пар историјских чињеница зато што је од његовог настанка протекло много деценија које су са собом носиле разне конфликте било да су они из историјских, политичких, религијских или културних и других побуда. Исламистички тероризам је данас водећи, а уједно и најопаснији облик тероризма у свету, јер идеолози овакве врсте политичког насиља не бирају методе које користе у остваривању својих циљева, а такође не бирају ни мете. Данас су сви потенцијалне мете тероризма било да су то неверници или „слаби“ верници ислама.

Исламистички терористи, иако упориште својих идеја налазе у исламу, искривљују слику о њему, а Куран као његову свету књигу тумаче на себи одговарајући радикалан начин и тиме целом исламу и свим мирољубивим муслиманима стављају епитет терориста и опасних фанатика од којих цео свет страхује. Исламистички тероризам је изнедрио много група и организација које данас делују у целом свету и које шире страх и панику од терористичких напада, али је са друге стране повукао за собом и употребу контранасиља, које се врши у име борбе против тероризма.

Историјски процеси на Балкану вековима су обиловали сукобима, који су неретко били и на верској основи. Познато је да је на нашим просторима долазило до сукоба Ислама и Хришћанства, односно Православља и да се данас са ревитализацијом исламског фундаментализма, Ислам као религија жели учврстити на тлу Балкана. Ислам је на тлу данашње Србије још пре неколико векова имао претензије ка насилном потурчивању или исламизацији православног становништва, а са крајем велике турске империје, снови о великој муслиманској држави на Балкану су се распршили. Међутим, исламска религија на нашим просторима је одолела стубу времена и поједини њени краци су и до данашњих дана остали, посебно посматрајући области у Босни и Херцеговини, Рашку

⁹⁶ Видети опширније: Милашиновић Радомир, *Увод у теорије конфликта*, ФЦО, Београд, 2004. година.

област, Косово и Метохију, Македонију, Албанију и друге просторе где су муслимани направили појас под називом „Зелена трансверзала“⁹⁷, који треба да им буде стратешки ланац у даљем продору ислама ка Европи. Подршка Запада, посебно САД-а у стварању малих исламских држава на Балкану није била ништа друго, до компензација муслиманима за контролу арапске нафте и сукоба са Израелом на Блиском истоку, које САД свесрдно помажу. Амерички геостратег и државник, Збигњев Бжежински је заступао тезу да СССР и богати евроазијски простор треба срушити, тако што ће се на том тлу допустити стварање многобројних исламских земаља, које ће се простирати од Босне, Косова, Бугарске, преко Ирана, па даље ка Малезији. Амерички план је био да се државе које су сметња стварања и на путу „зелене трансверзале“ сруше по балканском принципу и да се наметне сукоб Ислама и Православља како би онда биле могуће међународне интервенције и долазак страних трупа на те просторе.⁹⁸

Како је већ и наведено, Ислам је једна од традиционалних религија, која је вековима присутна на простору Балкана и муслимани су на нашим просторима присутни у бројним државама, а њихова највећа концентрација је у Албанији, Босни и Херцеговини, Македонији, Косову и Метохији, југу Србије и Рашкој области,⁹⁹ као и у деловима Црне Горе, Бугарске итд. Припадници муслиманске религије на просторима Балкана нису само религијске скупине које живе у

⁹⁷ „Зелена трансверзала“ има два међусобно повезана значења. Једно дефинише исламистички дугорочни пројекат успостављања географски непрекинутог ланца већинских муслиманских заједница од Турске на југоистоку до Цазина у БиХ на северозападу. Друго, означава процес јачања етно-религијске самосвести муслимана на наведеном подручју, уз истовремено: ширење географског простора њихове демографске доминације, успостављање, ширење и јачање ентитета под муслиманском политичком контролом; јачање исламског идентитета већинске заједнице унутар тих ентитета; са упоредним смањивањем броја и маргинализацијом немуслиманских група у њима; и ескалацију политичких захтева, са крајњим циљем успостављања суверене државности ентитета са муслиманском већином и њиховог отцепљења од немуслиманских држава. Политички, културни, верски и демографски трендови међу муслиманским заједницама на Балкану указују да Трансверзала поприма јасан геополитички облик, а да то подржавају западне силе. Преузето из текста, Трифковић Срђа, *Зелена трансверзала, цензурирана реалност*, Независни месечни лист Срба у САД „Serbian Mirror“, 2010. година. Извор, Интернет адреса, www.serbianmirror.com/novosti/01-09-2010/5.html.

⁹⁸ Видети: Бжежински Збигњев, *Амерички избор: глобална доминација или глобално водство*, ЦИД, Подгорица, 2004. година.

⁹⁹ На простору Републике Србије, муслимани су концентрисани у Рашкој области, Златиборском округу и на југу Србије, а што се тиче њиховог организовања, подељени су у две исламске заједнице: Исламску заједницу Србије, са седиштем у Београду и Исламску заједницу у Србији, са седиштем у Новом Пазару.

хришћанским државама, већ они имају и своје државе, попут Албаније, а такође и јаке претензије ка стварању нових етничких, али и религијски доминантних држава, као што је Косово и Метохија, део федерације у саставу Босне и Херцеговине, али и претензије ка стварању „Велике Албаније“, у којој би заједно живели Албанци са свих простора Балкана.

Вишевековни сукоб Срба и Албанаца на Косову и Метохији, многи познаваоци прилика сврставају и у сукоб исламског и хришћанског концепта живота.¹⁰⁰ Албански екстремисти су без задршке одувек показивали нетрпељивост ка Србима и хришћанству, иако је њихов верски фундаментализам вешто прикриван иза албанског национализма, етносепаратизма и сецесионизма. Циљеви албанског деловања нису били ништа друго до расрбљавања, албанизације, сецесије, а потом и све евидентније исламизације читавог простора који Албанци сматрају својим историјским територијама. Историјске чињенице показују да је сукоб Срба и Албанаца на Косову и Метохији много дубљи него што се приказује и да је на делу и сукоб цивилизација, јер се управо на том простору сударају данас две најдоминантније светске религије, као и различите културне и сваке друге вредности. Сви наведени принципи нису несхватљиви ако се гледају из угла албанског питања, али са друге стране је потпуно несхватљиво понашање Запада, који управо подржава идеологију нарастајућег верског фундаментализма на Косову и широм Западног Балкана, који ће му се кад тад вратити као бумеранг.

Сваки националистички покрет по правилу је повезан са одређеним религијским опредељењем и лако може бити извориште екстремних верских осећања.¹⁰¹ Чињенице указују да се албански екстремизам на Косову у будућности може све више трансформисати ка религијском екстремизму, иако се за сада због западних ментора та опција спречава на све начине. Албанци са Косова су већинско муслиманско становништво и у прошлости њихов једини циљ је био да

¹⁰⁰ Срби и Албанци, као две супростављене нације одавно су започели са борбом за реалну и симболичку превласт на територији Космета, а у њеној доминацији поред бројних фактора који су утицали на покретање насиља на Космету, веома велики утицај је имала и религија, која је и сама често покретач насилних понашања људи, посебно када су они у сусрету са другом религијом. Извор, Дејзингс Гер, *Религија и идентитет на Косову*, Круг Комерц, 2005. година.

¹⁰¹ Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009. година, стр. 230.

створе националну државу Албанаца, а не и верску државу. Међутим, Косово је данас преплављено џамијама и радикалним учењима верских имама који шире опасну идеологију, а с тим да се налази у срцу Европе, веома је забрињавајуће све веће и неометано ширење радикалног ислама, посебно што су Косово и Албанија постале базе и логистичка подршка исламским терористима, којима је Европа крајњи циљ.

Јавност Србије је одавно упозната са појавом радикалног ислама на Балкану, чији корени сежу још од оснивања организације Млади муслимани. Исламистички тероризам је упориште свог деловања пронашао у радикалном тумачењу вере, које је прво демонстрирано у рату у БиХ, а потом и на Косову и Метохији. У борби против Републике Србије и оружаним дејствима на Косову и Метохији било је евидентно заједничко деловање етно-сепаратиста и исламиста. На Балкану данас функционише Исламска интернационала чији је циљ да се инкорпорира у политичке структуре држава у којима делује (БиХ, Србија тј. Санцак, Косово и Метохија и Македонија) и на тај начин створе услове за функционисање зелене трансверзале. Циљ креатора ове идеологије је исламизација југоисточне Европе која би се остваривала у почетку преко културних и верских разлика ислама и хришћанства, а потом и повезивања и јачања балканског ислама, за који се мора рећи да је доста мекши од радикалнијих верзија ислама, попут оних које се примењује у Ирану, Авганистану, Саудијској Арабији, али и радикалног ислама „Ал Каиде“, „Муслиманске браће“, „Хезболаха“, „Исламске државе“ и других терористичких организација. Међутим са дешавањима последњих година, у „балкански“ ислам све је евидентнији уплив радикалних идеја, које могу довести до насилних деловања од стране терориста, који су све чешће индоктринисани радикалном идеологијом. На то указује и последњих неколико година на Косову и Метохији, где је био видљив спој националистичког тероризма са верским мотивима, јер шиптарски цихад је уједно био и борба за формирање исламске албанске заједнице која би у коначном исходу прерасла у „Велику Албанију“. Такође, слични елементи имају велики утицај и у суседним државама, попут Босне и Херцеговине и Македоније, стим што је у БиХ исламска заједница давала пуну подршку цихадистима у стварању исламског фундаментализма. Исламска заједница је имала толико велики утицај

на исламске ратнике да је нескривено у својим верским објектима, тј. џамијама држала оружје којима је снабдевала терористе, као што је то био случај и на Косову са ОВК. Исламисти су свих година рата на Косову подржавали и подстрекивали Шиптаре из Македоније и Рашке области, односно Санцака да одлучно крену у борбу за проширење територија.

Што се тиче конкретно исламиизације наших простора, Мирољуб Јевтић тврди да ће у будућности доћи до све већег ширења исламизма, јер нпр. са напредовањем великоалбанске идеје, на мала врата улази и џихад и он сматра да је албанско становништво дубоко религиозно иако то на први поглед тако не изгледа. Такође сматра да ће албанизација Косова значити и његову исламизацију, која се већ сада у неким обрисима може и наслутити.¹⁰²

5. Циљеви терориста против Републике Србије

Према дефиницији циљеви су неке вредности које се применом тероризма желе постићи, сачувати или остварити. Циљеви могу бити: општи, посебни и конкретни; стратегијски, координирајући и оперативни (тактички); етапни (ближи, следећи, даљи) и крајњи; временски, односно периодични (дневни, годишњи, краткорочни, средњерочни и дугорочни) и просторни; квантитативни и квалитативни; реални (оствариви и нереални (неоствариви); законити (легални) и незаконити (нелегални); морални (легитимни, морално прихватљиви) и неморални (нелегитимни, морално неприхватљиви).¹⁰³

Етиолошке факторе савременог тероризма немогуће је одвојити од циљева терориста. Примарни циљ терориста је остваривање прокламованих интереса и вредности расположивим средствима. Секундарни циљеви су промовисање прокламованих вредности у земљи и иностранству, враћање заслуженог престижа, стварање бољих животних прилика, обезбеђивање савезника и пријатеља,

¹⁰² Видети опширније: Јевтић Мирољуб и Пецељ Милован, *Ислам и геополитичка логика*, Просвета, Београд, 1995. година.

¹⁰³ Преузето: Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година, стр. 193.

прогресивно слабљење противника итд. Најзад, коначни циљеви су пуно самоодређивање и међународно признавање статуса.¹⁰⁴

Међутим, када се говори о циљевима терориста, треба рећи да су они у неку руку лако и оствариви, па чак и онда када не могу да остваре своје стратешке политичке циљеве, терористи се привремено задовољавају остваривањем и краткорочних добитака, које реализују извођењем самих терористичких аката и настанком непосредних последица. Висок ниво остваривости тактичких циљева показује да су терористи скоро увек у предности у односу на државу према којој су усмерени насилни акти, јер су они ти који бирају време и место деловања, док држава са друге стране најчешће уклања последице терористичких напада, ако их није успела на време да идентификује и спречи. Терористи су задовољни и да њихови акти ако не доведу до кључног (стратегичког) циља, барем доведу до масовног публицитета, тј. циљева нижег и средњег нивоа. Овакви краткорочни циљеви испуњавају своју сврху, јер се могу спровести са малим средствима, без пуно ризика али са великим последицама.¹⁰⁵

На простору Косова и Метохије бројне организације, различитих провенијенција, попут националиста, етносепаратиста, исламиста, албанске мафије су удружено деловали у сврху остваривања истих циљева, чији су се начини спознавали на различите начине, од примене тероризма до масовне побуне, па све до међународне војне интервенција на СРЈ, која је потпомогла испуњење њихових заједничких политичких циљева и интереса. Циљеви терориста против Републике Србије су већ деценијама јасни и отворени и указују на аспирације за сецесијом делова те државе који би се потом припојили Албанији у циљу стварања „Велике Албаније“. Међутим, постизање стратегичког циља косовских Албанаца није био лак и једноставан пут и они су се да би дошли до њега, годинама служили оперативним циљевима који су им били и више него довољни да државне органе Републике Србије, као и грађане држе у сталном страху и тензијама од последица њихових насилних аката. Дугогодишњим

¹⁰⁴ Преузето: Милашиновић Радомир и Мијалковић Саша, *Тероризам као савремена безбедносна претња*, Зборник радова, Међународна научна конференција, „Супростављање тероризму – Међународни стандарди и правна регулатива, Козара, 2011 година, стр. 3.

¹⁰⁵ Видети опширније: Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година.

коришћењем ових метода, српско становништво са Косова и Метохије је реаговало на начин подлагања притисцима и полако се повлачило, док су се Албанци све више ширили, а може се рећи да је чак и држава понекад узмицала пред уценама, претњама и налетима албанских терористичких метода. Код етничког тероризма, овакав облик насиља се сводио на терористичку комуникацију или пропаганду делом, која је производила стални страх од поновног насиља.¹⁰⁶

Циљеви албанских екстремиста су били како унутрашњи, тако и спољашњи. Кључна идеја водила албанског тероризма је идеја о „Великој Албанији“, а остварење те идеје која већ два века постоји како код Албанаца унутар Албаније, тако и код оних ван ње, се може постићи једино разбијањем територијалног интегритета Републике Србије, па и других држава, попут Македоније, Црне Горе и Грчке. Како је одмицало време тензија и сукоба на КиМ, албански екстремисти су схватили да своје политичке циљеве неће лако реализовати без помоћи споља, због тога су прибегли новим стратешким циљевима, који су за циљ имали интернационализацију косовског проблема. Једноставно њихови циљеви су се поклопили са циљевима великих сила, посебно са циљевима САД-а које су виделе могућност да размештањем НАТО снага на простору КиМ остваре своје геостратешке и геополитичке циљеве држања по контролом ширег југоистичног простора Европе. Из овог новонасталога односа и партерства било је јасно да су унутрашњи циљеви албанског тероризма били искоришћени за спољашње циљеве САД-а и НАТО пакта.¹⁰⁷ НАТО је поново на овом примеру доказао постојање двоструких стандарда у борби против тероризма, јер је сличне побуне и нападе терориста широм света осуђивао, а у овом случају је отворено стао на страну терориста. Један од главних разлога НАТО интервенције на СРЈ је била наводна

¹⁰⁶ Видети: Вајт Р. Џонатан, *Тероризам*, Александрија Пресс, Београд, 2004. година, стр. 228.

¹⁰⁷ Спољашњи циљеви су били видљиви кроз остваривање бројних геополитичких и геостратегијских интереса и циљева великих сила које су на простор Балкана увеле међународне снаге, помоћу којих контролишу тај регион који се налази на стратешком положају између Истока и Запада. Такође, треба истаћи и да су се спољашњи циљеви носилаца албанског тероризма у великој мери преклапали да циљевима међународног фактора, који су подразумевали размештање међународних војних и политичких снага на Косову и Метохији ради испуњавања претходно изнетих геополитичких интереса.

хуманитарна катастрофа, коју су изазвале српске војне и полицијске снаге, спроводећи терор над „недужним“ цивилним становништвом албанске националности које је неретко било у вези са албанским терористима. Међутим, права хуманитарна катастрофа је заправо почела тек са НАТО бомбардовањем које је изазвало последице несагледивих размера, како у односу на број убијених и рањених цивила са обе стране, тако и на потпуно уништавање инфраструктуре Републике Србије. Нанета штета приликом бомбардовања је била огромна и мерила се милијардама, а њене последице су и дан данас видљиве по здравље људи, који оболевају од различитих облика канцера, јер је НАТО алијанса током бомбардовања користила недозвољено оружје којим је целокупан простор Републике Србије, па и шире контаминиран осиромашеним уранијумом од кога данас највише умире управо становништво на Косову, али и припадници међународних снага који су тамо у мировној мисији.

Претходних деценија Република Србија се на Косову и Метохији управо и суочавала са деловањима шиптарских екстремисти који су систематски и плански свакодневно примењивали насиље према припадницима полицијских и војних снага Републике Србије, према грађанима, па чак и Албанцима који њима нису били лојални, спроводивши различите насилне методе, од подметања експлозија, саботажа, уцена, отмица итд. Сви ти акти, нису били ништа друго, него злочин против човечности, који се никада као такав није декларисао, па чак ни данас када се од косовских институција тражи оснивање суда за злочине које су починили припадници ОВК, а који тамношње власти вешто саботирају. Ослободилачка војска Косова као кровна терористичка организација на Косову и Метохији за циљ је имала остваривање различитих историјских, тактичких и стратегијских циљева. Историјски мотиви уласка у сукоб са Републиком Србијом су вековима тињали и тицали су се отцепљења Косова и Метохије¹⁰⁸ и старања заједничке националне албанске државе. Стратегијски циљ ОВК је био да се већ увелико коришћен тероризам на Косову и Метохији идентификује у очима међународне

¹⁰⁸ Сецесија Косова и Метохије од Републике Србије је у директној супротности са Уставом РС, као и међународним документима, којима се гарантује суверенитет, територијални интегритет и непромењивост граница суверених држава, па и Републике Србије, који су загарантовани Повељом УН, документом из Хелсинкија и Резолуцијом СБ УН 1244.

заједнице као герила и устанак, како би се тим путем добила већа међународна, па и подршка албанског становништва.

Циљеви албанских екстремиста на Косову и Метохији су уједно били и политички, али и верски. Иако многи стручњаци тврде да је насиље албанских екстремиста на Космету искључиво било на етносепаратистичкој основи, не треба искључити ни верске побуде у њиховом деловања, посебно што и цихад дозвољава рат у име ширења вере.

Након пада Милошевићевог режима 2000. године, албанска мањина са југа Србије, инструисана од стране косовских екстремиста, такође је покушала по већ опробаном сценарију да Републику Србију увуче у нове сукобе, да интернационализује проблем, а потом изврши сепарацију општина на југу Србије по узору на Косово. Терористичке организације, попут ОВПБМ и АНА биле су ништа друго до истурене групе ОВК, које су желеле да доведу до кризе на југу Србији и у Македонији, како би и те просторе на којима живе Албанци припојиле Косову, а у некој ближој будућности, вероватно и Албанији.

Охрабрени делимичним испуњењем свог крајњег стратегијског, политичког циља¹⁰⁹ тј. сецесијом Косова албански екстремисти су показали да неће мировати и то недавним терористичким нападима у Македонији, које је за сада Влада те земље неутралисала, али вероватно не за дужи временски период. Њихов крајњи политички циљ је да се све територије на којима живе Албанци на Балкану, у некој блиској будућности уједине са Косовом и Албанијом, у једну недељиву геополитичку и историјску целину у којој би етнички Албанци били доминантан народ.

Такође и данас у Републици Србији постоје организације и групе чији су конкретни циљеви усмерени на дестабилизацију уставног поретка, који је и данас применом различитих психолошко-пропагандних метода на мети различитих екстремистичких група, којима је основни циљ да покушају да измене одређену

¹⁰⁹ Успех у остварењу прокламованих политичких циљева албанских екстремиста и терориста, доказив је кроз: 1. трајно промењену етничку структуру становништва на КиМ, као последицу прогона и застрашивања неалбанског становништва са КиМ; 2. повлачење војске, полиције и других државних органа са КиМ и успостављање протектората под покровитељством ОУН, због кога је државни суверенитет Републике Србије на том простору „ограничен“; 3. самопроглашење и признавање самопроглашене „Републике Косово“ од стране великог броја држава, чланица УН. Видети опширније: Стевановић Обрад, *Ефекти албанског тероризма на Косову и Метохији*, КПА, Београд, стр. 8.

унутрашњу политику и да приморају власт да исхитрено реагује применом неке од репресивних мера како би створили кризу и несигурност у земљи, а потом олакшали реализацију њихових политичких циљева. Југ Србије, односно општине у којима живи већинско албанско становништво, као и Рашка област су потенцијална кризна жаришта на којима већ сада постоје одређене екстремистичке структуре, које би лако у блиској будућности могле почети и са применом терористичких аката, зарад остваривања неких својих политичких циљева.

5.1. Тежње албанске етничке мањине за разбијањем територијалног интегритета Републике Србије

Територијални интегритет је начело међународног права према коме суверене државе уживају право на неповредивост властитих граница, односно према коме друге државе не би требале подупирати сецесионистичке покрете или промовисати промене граница других држава. Једнострана промена граница се сматра чином агресије, а државе се требају уздржавати од признавања независности на такав начин створених државно-правних ентитета.¹¹⁰

Тежње албанске етничке мањине за разбијањем територијалног интегритета у Србији су кулминирале у 20. веку,¹¹¹ а може се рећи да су старе колико и сами односи два народа. За односе два народа од давнина се може рећи да нису били добри, јер су се њихови интереси током векова сучељавали различитостима, почевши од културних, верских, историјских, идеолошких итд. и тако наставили и до данашњих дана. Срби и Албанци су сматрали да простор Косова и Метохије баш њима припада и да су им они други сметња у остваривању стратешких политичких циљева. Предност у одржању тих идеја стекли су Албанци, који су за разлику од Срба јачали своју националну припадност и нису је расплињавали на пројекте ширења братства и јединства са другим народима у заједничким државама, а на штету своје нације. У прилог томе иде и теза да је Република Србија у време комунистичке владавине на ин(директан) начин започела са

¹¹⁰ Подаци преузети из: Слободна енциклопедија *Википедија*, Интернет адреса, www.wikipedia.org.

¹¹¹ Захтеви Албанаца са Косова за стварањем „Републике Косово“ почели су да кулминирају у бившој СФРЈ 1968. године, а затим се наставили и 1981. и 1982. године.

процесом губитка Космета, јер је Уставом из 1974. године покрајинама које су биле у саставу Републике Србије дата аутономија која је означавала статус државе у држави.

Албанско национално питање деценијама је развијано на систематски и планиран начин, а веома је било погрешно гледиште да су Албанци стихијским путем запоседали суседне територије, због наводног недостатка територијалног простора на коме су живели. Дуготрајним деловањем, Албанци су плански спроводили политику свог ширења на штету других народа, у Републици Србији је то било видљиво кроз освајање популационе већине, а данас је евидентно и кроз покушаје прекрајања српске историје са циљем преузимања хришћанских, али и националних тековина српског народа на Косову и Метохији. Манипулацијом и фалсификовањем историје, Албанци данас на КиМ негирају српски идентитет на тим просторима и брутално га проглашавају својим, истичући себе као жртве политике словенских народа. Намера присвајања српског културног и верског наслеђа, покушава се спровести у највишим телима УН, попут УНЕСКА, а само деценију раније исти ти албански екстремисти су вршили нападе на српску културну и верску баштину, покушавајући да је униште и избришу сваки њен траг. Експанзионистичке тежње Албанаца подржаване су са најугицајнијих бројних међународних адреса, а међу најдиректнијим се види деловање Албаније, чија Влада нескривено подржава пројекат стварања „Велике Албаније“¹¹² на свим суседним територијама. Са друге стране и бројни међународни притисци су и даље присутни и врше се на многе државе које нису признале тзв. независност „Републике Косово“ да то и ураде, а са притисцима се суочава и Републике Србија која је започела процес преговора о приступању Европској унији.

Албаци са Косова, подржани међународном заједницом, после векова сукобљавања са Србима и скоро два века јасно изграђене стратегије на који начин да дођу до коначног остварења циља, у почетку су се служили бројним

¹¹² Идеја „Велике Албаније“ или како је сами Албанци више воле да зову „албанско национално питање“ укореена је у албанској свести од Конгреса Призренске лиге и континуирано се деценијама уназад спроводила. Ова идеја данас јако упориште има у албанској популацији широм региона Балкана, међу албанским политичарима и емиграцијом која има изузетно јак утицај у свету, а приметна је и међународна подршка реализацији тог пројекта.

ненасилним методама отпора према државним органима Републике Србије, а 90-тих година 20. века решили су да употребом тероризма¹¹³ на Косову и Метохији изазову сукобе ширих размера, помоћу којих би остварили сецесију тог дела територије једне суверене државе. Инструисани споља, албански екстремисти су занемарили све могућности које им је Република Србија нудила да остваре демократским средствима и партиципацијом у законодавној, судској и извршној власти коју су имали, и на први сигнал подршке решили су да крену путем насиља, тероризма и сукоба са државом Србијом.

На потез коначног „обрачуна“ са Републиком Србијом, албанске екстремисте подстакли су бројни догађаји 90-тих година прошлог века, од насилног растурања СФРЈ, ратова и криза на подручју више бивших југословенских република, незавидног међународног положаја Савезне Републике Југославије који је био на најнижој могућој лествици, као и бројни други фактори који су допринели бржем осмеливању екстремиста да крену у коначну сецесију. Фазе деловања албанских екстремиста према Републици Србије су почеле са отвореном мржњом према матичној држави, коју је свих година подстицала суседна Албанија, кроз бојкот државе Србије, њених институција и свих других обавеза које грађани имају према држави, што је представљало само почетак сукоба на Косову и Метохији. Косовски Албанци нису учествовали у изборима, избегавали су служење војног рока, бојкотовали пописе становништва, према држави Србији нису измиривали обавезе, попут плаћања пореза и других грађанских обавеза, а све време су водили политичку кампању уз ширење националне мржње, тражећи од Србије да им да аутономију за стварање њихових институција.

Неколико година касније, албански екстремисти су кренули са насилним деловањем које је било координисано уз подршку иностраних ментора, прецизно смишљено и изведено кроз неколико етапа деловања:

1. политичко припремање припадника албанске националне мањине;
2. уједињење легалних и илегалних странака, организација и група;

¹¹³ Услед недостатка решавања спора дипломатским и политичким средствима, тероризам на Косову и Метохији је примењен као сурогат рату за који албански екстремисти нису били спремни. Албански екстремисти су примењивали методу „асиметричног ратовања“ која је карактеристична метода употребе насиља слабијих против јачих.

3. појединачне оружане акције ради показивања одређености и одлучности за оружану борбу и

4. општа мобилизација војноспособних Албанаца и отпочињање са масовним „устанком“ ради стварања независности „Републике Косово“.¹¹⁴

После година сукоба и тероризма албанских екстремиста, косовски Албанци су 2008. године једнострано прогласили независност „Републике Косово“, које се од 1999. године налази под протекторатом страног фактора, под покровитељством НАТО-а и САД-а. Питање статуса Косова и даље ће се решавати у оквирима и у складу са интересима тих политичких и војних сила, а када се узме у обзир беспоговорно удовољавање сепаратистичким тежњама Албанаца, питање је на који ће се начин у будућности решавати „албанско национално питање“, јер све указује да се Албанци неће још задуго задовољавати *statusom quo*, посебно што се њихове националне тежње не завршавају са Косовом, већ се тежи даљој реализацији пројекта стварања „Велике Албаније“ који треба да обухвати и просторе југа Србије, Македоније, у будућности Црне Горе и Грчке.¹¹⁵ Исход постојања самопроглашене државе „Косово“ је да од 193 чланице Уједињених нација, признање је добило од 108 држава, а од 28 чланица Европске уније признале су је 23 европске државе,¹¹⁶ што је велика већина држава света, иако Косово и даље није члан Уједињених нација и највиших међународних представничких тела, што за њихове власти представља одређени вид фрустрације и незадовољства, а посебно са отварањем преговора са Републиком Србијом, који се воде у Бриселу под покровитељством Европске уније око спорних питања, али и формирања Заједнице српских општина, која је под константним опструирањем, али и пролонгирањем договореног.

Међутим самопроглашена „Република Косово“ иако формално на путу ка Европској унији, као и читав пројекат око „албанског питања“, данас представљају реметилачки фактор на Балкану, јер Албанци имају

¹¹⁴ Мијалковски Милан и Дамјанов Петар, *Тероризам албанских екстремиста*, НИЦ Војска, Београд, 2002. година, стр. 60.

¹¹⁵ Иако „албанско национално питање“ није званично заокружено постојањем једне јединствене националне државе, коју је признала међународна заједница, може се констатовати да „Велика Албанија“ фактички већ и постоји. Признавањем самопроглашене државе „Косово“ од стране бројних држава међународне заједнице, пројекат стварања „Велике Албаније“ је извеснији него икада до сада у историји настанка те идеје.

¹¹⁶ Подаци преузети из: Слободна енциклопедија *Википедија*, Интернет адреса, www.wikipedia.org.

ревизионистичке захтеве¹¹⁷ према свим својим суседима, што ће сасвим извесно створити нове кризе на Балкану. Како би се Република Србија заштитила од могуће, поновне употребе тероризма, али и спречавања настанка и ширења великоалбанске идеје, потребно је да одржава односе са традиционалним савезницима, као и да изграђује и унапређује нове односе са кључним актерима у међународним односима, попут САД, Немачке, Турске и других утицајних држава које пружају подршку остварењу великоалбанске идеје. Такође, значајан проблем по угроженост безбедности Републике Србије би могао да проистекне и из „лоших“ односа са Албанијом, у којој се на основу различитих индиција указују на развијање радикалног ислама, који ће у будућности бити велика претња по националну безбедност не само Републике Србије, већ и читавог региона. За Републику Србију, а свакако и регион такво кретање ситуације не би било повољно ни у ком случају, ни безбедносном, али ни економском, јер и онако крхки економски „напредак“ региона би могао да буде угрожен због појаве тероризма у суседству, која не би ишла у прилог ни државама региона, нити инвеститорима који би да улажу у њих.

5.2. Ревитализација ислама и његово ширење на тлу Републике Србије и Балкана

Као друштвено-политичка појава тероризам представља последицу многобројних узрока, међу којима велику улогу има и религија. Улога религије у људском животу је одувек била присутна, јер она може човеку да пружи како најјачи осећај слободе и духовне испуњености, тако и да буде злоупотребљена у политичке сврхе. Религија се последњих деценија употребљава као алиби за бројне облике насиља, ратова, репресија и других нелегалних облика примене политичког насиља. Из религије је проистекао верски фундаментализам који представља начело верских група за дословно тумачење светих текстова, уз веру

¹¹⁷ Албанија се данас позива на преиспитивање и ревизију граница из 1912. године, са циљем да се анулирају границе између тзв. „Републике Косово“ и Албаније, а у свим оним државама где живе Албанци, њима да широка аутономија.

да доктрине које проистичу из таквог живота представљају одредницу понашања у свим аспектима друштвеног, економског и политичког живота. Када се посматра из угла фундаментализма, дозвољен је само један поглед на свет у коме нема места различитим тумачењима и двосмислености. У случају ислама, који је једна од тема овог истраживања, фундаменталиста је онај који се стриктно држи и живи према записима из Курана (свете муслиманске књиге), а под појмом фундаменталисте обично се подразумевају припадници малих и радикалних група које траже већу исламизацију. Мирољуб Јевтић за појам фундаментализма каже: „да је он конзервативна и политизована форма враћања коренима, односно основама или фундаментима ислама, а исламски радикализам или исламизам се употребљава само као назив за најрадикалнију форму фундаментализма, која има облике политичког покрета“.¹¹⁸

Када се говори о исламу,¹¹⁹ он у својој бити представља парадигму идеолошко-политичког система који је заснован на вери, а чији је главни циљ покоравање читаве планете његовим теократским принципима у којима је Алах врховни поглавар, а сви они који одбију да се покоре прихватању те религије су „непријатељи ислама“. Отуда је и циљ ислама као религије да завлада читавим светом и свима наметне своје тумачење вере, па и поред *дар-ал-ислам*, итекако се ради и на *дар-ал-харб*, ширењу ислама путем рата. Муслимани сматрају да треба да настане једна јединствена муслиманска држава „Ума“ у којој би сви њени верници били потпуно једнаки, без поделе на државе и нације, које су иначе у супротности са исламском вером. Из таквих ставова, који се временом тумаче на различите начине проистекао је и радикални ислам која за циљ има да целокупно светско човечанство преобрати у ислам и покори га куранском закону који би био изнад свих земаљских закона.

Европа је данас преплављена муслиманима, којих према неким проценама има више од 20 милиона, са константним приливима нових избеглица, које у Европу беже због сукоба на Блиском истоку. Важно је напоменути да већина

¹¹⁸ Јевтић Мирољуб, *Од исламске декларације до верског рата у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 1993. година, стр. 15.

¹¹⁹ Савремена обнова насиља, а тиме и тероризма, који је мотивисан религијом, у овом случају исламом, започиње још шездесетих година 20. века, посебно у арапском свету, где бројни муслимански режими губе ратове од бројчано мањег Израела. Осећај фрустрације доводи до појачане религиозности, а спас се тражи у обнови изворног ислама.

муслимана нису присталице исламистичког тероризма, иако међу њима постоји и одређени број екстремиста, који у Западу виде сво зло овог света и узрок декаденције и преобраћења изворног ислама у либералније облике. Европски муслимани су данас најзаступљенији у великим градовима Западне Европе, попут Париза, Лондона, Мадрида, па чак и у другим мањим градовима где постају све бројнија верска заједница, а са последњим терористичким нападима на поједине европске државе, муслимански екстремисти су почели да представљају и велику претњу по безбедност многих држава. На Балкану има преко осам милиона муслимана, који живе у више држава, а већинско становништво су у Албанији, на Космету, док су у Босни и Херцеговини заступљени са 48% становништва. Као мањинска верска заједница присутни су и у Македонији, на југоистоку Србије и Рашкој области, у Бугарској, Црној Гори и Грчкој. За балканске муслимане је важило да су припадали умереној „либералнијој“ ханефитско верско-правној школи, јер је према неким исламолозима ислам на Балкан дошао у „турском руху“, мада су снажна и присутна била учења и исламских групација Бекташа и Алевита, посебно у Албанији.¹²⁰ Ово не значи да на Балкану сем умереног ислама није било и исламистичких покрета и заговорника фундаменталистичких идеја, још и у време некадашње Југославије.¹²¹ Са ширењем ислама, дошло је и до његове ревитализација на просторима Балкана, где је он од давнина присутан, не у толиком конзервативном облику, како се данас све више представља. Када се посматрају демографске прилике на Косову и Метохији и Балкану, а у корист ширења ислама, оне се од 15. а посебно 18. века убрзано мењају и то исламизацијом, не само Албанаца, већ и словенског становништва. Турци као вишевековни освајачи Балкана, са жељом да исламизују тај простор, успели су да

¹²⁰ Потежица Оливер, *Вехабије између истине и предрасуда*, Филип Вишњић, Београд, 2007. година, стр. 162.

¹²¹ Потежица износи податак да су се радикалне идеје на Балкану, посебно у БиХ јавиле са крајем Османлијске Турске и још у првим данима аустроугарске окупације. Још почетком тридесетих година 20. века, муслимани из БиХ су успоставили контакт са терористичком организацијом, прамајком свих будућих терористичких организација „Муслиманском браћом“ и разним идеолозима исламског фундаментализма, да би се радикализација додатно појачала пред сам почетак Другог светског рата у виду стварања организације „Млади муслимани“. Исламистичке идеје такође су значајније почеле да се шире седамдесетих година 20. века, што и указује на јачање исламизма у читавом исламском свету, који траје и до данас.

исламизују становништво у Албанији, Косову и Метохији, западној Македонији, Рашкој области, као и у Босни и Херцеговини.

Милитантни ислам на нашем подручју настао је још у време краљевине Југославије када је основана муслиманска организација под називом „Млади муслимани“ по узору на исламистичке организације са Блиског истока. Тај тренд се наставио и у СФРЈ, када су различите муслиманске екстремистичке организације, у спрези са усташком емиграцијом угрожавале грађане и институције државе. Те организације су биле свесрдно подржаване од муслиманских држава, али и терористичких организација попут „Муслиманске браће“, касније и Ал Каиде и других терористичких организација. Прави процват исламизма и сами темељи исламистичког тероризма на Балкану, задати су деведесетих година 20. века, за време сукоба у БиХ, када у Босну долазе муџахедини из исламских држава са циљем да одбране муслиманску браћу од Срба „агресора“.¹²² Тај моменат у новијој историји Европе се сматра радикализацијом ислама, који ће не само бити заслужан за угрожавање стабилности региона, већ у будућности и читаве Европе, што се таквим већ и показује.

За ревитализацију ислама на нашим просторима, Мирољуб Јевтић каже да је логично било да се исламски фундаментализам прво врати на Космет, из разлога што је ислам тамо, као и у Македонији био најачи, међутим он је своје упориште нашао у Босни и Херцеговини. На Космету, свих година сукоба, исламска заједница је ширила своје деловања, које је прво ставила у службу сецесионизма, коме је дала верски легитимитет, са циљем остварења сна о Великој Албанији, који би се на крају завршио тоталном исламизацијом. Према Јевтићу, ислам на Косову и Метохији је јачи и од нације и поред његовог прикривања и вишегодишњег сузбијања од стране комуниста у Албанији, он се ревитализовао и постао једна од најзначајнијих категорија у животу данашњих Албанаца.¹²³ Забрана религије у Албанији је укинута 1991. године што је резултирало постепеном обнављању верске праксе код Албанаца, која никада није било до те мере ни сузбијена, а посебно обновом и поновним дизањем џамија и

¹²² Видети опширније: Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет у Београду, 2009. година.

¹²³ Јевтић Мирољуб, *Шинтари и ислам*, Графомотајница, Прњавор, 1995. година, стр. 104.

других верских објеката.¹²⁴ Исламска заједница на Космету у време сукоба, стално је била на страни шиптарских сецесиониста, а то исто се показало и у другим деловима Републике Србије и бивше Југославије, где су се без сумње интереси муслимана показали као недељиви, без обзира којој они националности припадају, што директно потврђује тезу да ислам не признаје и познаје појам нације какав постоји у савременом западном начину функционисања држава. На крају за исламски фундаментализам на Косову, Јевтић каже да је специфичан, пошто Албанци са Косова инсистирају на националном, а не верском покрету, јер за њих није толико значајан исламски калифат, колико за муслимане са Блиског истока, као што је значајна „Велика Албанија“, национални сан који би објединио све Албанце у једну државу. Међутим, чињеница је да албански национализам има муслиманске корене и да њихова култура, традиција, па и свако друго деловање извире из ислама, па се према Јевтићу, само на тај начин албански сецесионизам на Космету може изједначити са исламским фундаментализмом.

Дакле на Косову и Метохији поред националистичког покрета, евидентан је и верски екстремизам који је јако упориште имао и у албанским екстремистичким организацијама. Ово потврђују наводи који показују да је албански националистички покрет, после Другог светског рата, утемељен на идејама Друге призренске лиге, већ тада извршио одређени заокрет и ка верском фанатизму, тако да су националисти и исламисти на Космету одавно повезани и удружени у деловању које се тиче остваривања одређених политичких и верских циљева, иако се данас панисламска обележја на вешт начин прикривају, због наставка подршке Запада. Албанска политичка елита, због подршке западних савезника који су им изнедрили „државу“, већ одавно покушава да прикрије све доминантнија исламска обележја своје идеологије и то има за сада вешто пролази.

Колико је утицај ислама био јак и још увек је један од кључних елемената у стварању самопроглашене „Републике Косово“ показују и односи косовских Албанаца са знатним бројем најутицајнијих муслиманских држава, које су деведесетих година 20. века преко хуманитарних организација пружале подршку и помоћ у виду новца, као и на друге начине, како би Албанци били успешни у

¹²⁴ Викерс Миранда и Петифер Џејмс, *Албанија - од анархије до балканског идентитета*, НЕА, Београд, 1998. година, стр. 99.

својој политичкој борби и путем националистичког покрета у некој блиској будућности ислам проширили и на нове територије. Ослободилачка војска Косова, такође је уживала подршку бројних исламистичких терористичких мрежа широм света, па тиме и Ал Каиде, које су на Косово слале јединице муџахедина и других светих бораца како би џихад на Балкану победио и ислам се проширио.

О експанзији верски мотивисаног тероризма на Косову, сведоче и подаци о присуству бројних терористичких ћелија повезаних са Ал Каидом и другим исламистичким организацијама, које представљају све већу опасност, како Србима, тако и међународној заједници. Претњама која долазе од стране тих терористичких група није угрожена само Република Србија и регион Балкана, већ и самопроглашене косовске институције које ће у блиској будућности такође бити на удару верског екстремистичког фактора, који још дуго неће толерисати њихов савезнички однос са Западом. Такође, једнострано проглашена независност „Републике Косово“ ће у будућности имати озбиљних проблема са нарастајућом исламистичком радикализацијом која прети да се прелије и на регион југа Србије, Рашке области и на делове Македоније.

За разлику од албанског верског екстремизма, који је више био националистички, иако је имао озбиљне верске обресе, на простору Босне и Херцеговине то је ишло обрнутим смером. Џихадизам у БиХ је био најзаступљенији у региону и проникао је у скоро све структуре тог друштва. Томе је највише допринело тадашње руководство БиХ на челу са Алијом Изетбеговићем који је свесрдно подржавао долазак муџахедина у Босну. Многи од тих светих ратника су и после рата у БиХ остали настањени у тој држави, представљајући не само опасност за Србе, већ све више и за Запад. Поједини исламистички терористи, оптужени за највеће терористичке нападе широм света, директно су се доводили у везу са Босном и Херцеговином, из које су кренули пут ширења џихада. Заједничко свима њима је било учешће у рату у БиХ, а од најбруталнијих терористичких напада у којима су учествовали, издвајају се терористички напади на туристе у Луксору, Египту, као и напад на САД 11. септембра 2001. године. Подручје Србије и Балкана је данас снажан логистички центар исламистичке мреже која се традиционално ослања на Босну и Херцеговину, Санџак, Косово и Албанију. Исламистичке организације које делују

на наведеним просторима инструисане су и финансиране од стране бројних исламских држава, попут Саудијске Арабије, Ирана, Турске и других, од којих свака од ових земаља тежи да наметне своју верзију упражњавања ислама.

Концепт стварања „зелене трансверзале“ представља такође један од угрожавајућих фактора по безбедност Републике Србије. Простори на којима живе Албанци на Балкану, али и други припадници муслиманске вере су значајни за повезивање свих оних територија на којима је предвиђен појас „зелене трансверзале“. За неосманизам који се ревитализује на Балкану, Албанија представља стратешки важног играча, јер је кључна карика у повезивању и ширењу ислама од Турске ка Европи. Циљ стварања „зелене трансверзале“ је да се традициони ислам на Балкану чвршће повеже, а што се тиче геополитичких претензија смањи утицај јачања и повезивања православних држава, посебно Србије и Грчке, које су прве сметње на путу стварања исламског ширења Европом. Утицај Турске у региону постаје све већи и она Албанију, Косово, као и БиХ сматра својим експонентима на Балкану, о чему и сведоче бројне изјаве турских званичника да је Косово Турска и Турска је Косово, што представља најдиректније задирање у унутрашње прилике Републике Србије. Такође и Босна и Херцеговина, тј. ентитет који је под управом Бошњака је под великим утицајем Турске, која заједно са делом међународне заједнице константно покушава да уруши део суверенитета Републике Српске, под изговором централизације федерације која би била под контролом бошњачког народа.

5.2.1. Радикализација традиционалног ислама кроз наметање вахабизма на простору Рашке области и југа Србије

Балкан је раскрсница путева између Истока и Запада, између два различита и супростављена света како религијски, тако и културолошки, па се због тога на његовим просторима вековима воде битке и ратови. Територија Републике Србије је такође један од важнијих геостратешких простора, јер је она веза између Истока и Запада и налази се у интересној сфери бројних водећих политичких утицаја.

На просторима Балкана видљиви су и утицаји бројних муслиманских покрета и исламистичких организација, чија је религија одувек ту имала своје упориште. Продор вахабизма на Балкан везује се и за период прекомпоновања светске политичке сцене, крајем 20. века, након окончања Хладног рата, слома СССР и распада бивше Југославије. На наше просторе вахабизам долази као последица преклапања бројних политичких интереса великих сила, али и утицајног исламистичког фактора који је поново почео да се ревитализује на тлу бивше Југославије. Са ратом у БиХ дошло је и до појава првих исламиста који су тада већ са стеченим ратним искуствима из Авганистана дошли на Балкан да остваре своје верске циљеве. На Косову и Метохији иако је јачао етно-сепаратизам, он је здушно био подржан и од стране исламских држава и радикалног ислама, а до њега је дошло и на југу Србије, као и у Рашкој области, у којој се радикални екстремизам развија под покровитељством суседне Босне и Херцеговине. У свим тим областима и деловима Републике Србије уочава се и појава вахабизма, једног од најрадикалнијих исламских учења чији корени сежу у 18 века и то са простора данашње Саудијске Арабије. Овај покрет је добио назив по своме утемељивачу Мухамеду ибн Абдел Вахабу, који је био дубоко разочаран у морални пад исламског друштва и као једини излаз видео је у повратку на стриктна тумачења ислама, залажући се за његово проширење и обнову.

За вахабизам многи стручњаци, па чак и умерени муслимани тврде да је његов циљ подстрекивање муслимана изван арапског света да се не мире са религијским статусом држава у којима живе као мањине, већ да заговарају ригидну верзију ислама, па чак и оружане сукобе. Следбеници овог, према многим најрадикалнијег исламског правца се називају вахабитима, јер Куран тумаче на екстреман и радикалан начин и све оне који не мисле као они проглашавају отпадницима од вере, а либерална учења у исламу називају јеретичким, отуда и данашњи чести сукоби између самих муслимана. Такође је важно истаћи да је данас вахабизам и званична доктрина Саудијске Арабије, која потпомогнута огромним нафтним богатством те земље, свој утицај је почела да шири 80-тих година 20. века и на подручја других исламских земаља, али и Европе и САД-а. Саудијска Арабија издваја велика финансијска средства намењена муслиманским мањинама које живе у немуслиманским земљама, зарад

ширења вахабитског ислама, који се намеће новцем преко разних хуманитарних и невладиних организација. Ово учење долази и бројним другим путевима, попут верске индоктринације, тј. оснивања верских школа-медресе, као и џамија које ничу из дана у дан и данас су веома приметне на територији Албаније, Косова и Метохије, Црне Горе, Македоније и Босне и Херцеговине. Да је на делу веома ригидна и агресивна верзија ислама, показује и специфичан начин живота и клањања, као и униформисани изглед вахабита или вехабија,¹²⁵ који су препознатљиви по дугим талибанским брадама, кратким панталонама, кратко подшишани или ћелави са белим капицама на глави. Жене у овом тумачењу ислама не поседују никаква права и потпуно су прекривене и забрањене као и оне у Саудијској Арабији.

Овај исламски правац на подручје Балкана дошао је са почетком рата у Босни и Херцеговини када из Авганистана, Саудијске Арабије и других исламских земаља, стижу муџахедини-свети ратници, са намером да муслиманима у Босни пруже помоћ. Уз константно врбовање нових присталица вахабизам је у Босни узимао све више маха и тако је постао значајна снага са којом је и Исламска верска заједница¹²⁶ често долазила у сукобе, а показало се и да је толерантни однос Запада према њиховим присталицама био погрешан, јер они данас представљају озбиљну претњу по безбедност не само региона, већ и западних интереса. Вахабизам се из Босне и Херцеговине прелио и на територију Србије и то на простор Рашке области у којој је нашао погодно тло за своје деловање, док је његова присутност све евидентнија и на југу Србије, у Прешевској долини, као и на Косову и Метохији. Бројне чињенице указују да је Република Србије у посебном ризику од вахабитског покрета који је, на пример на територији Косова и Метохије у константној прогресији, а његов продор се одвија слично као и у Босни, преко исламских верских центара, исламских школа и исламских хуманитарних организација. Исламска верска заједница Космета за разлику од оне у Рашкој области, скоро од почетка је подржавала вахабите и

¹²⁵ Вехабија је одомаћени израз, који се користи на Балкану за следбеника вахабистичког покрета.

¹²⁶ Вахабистичка струја на Балкану има за циљ преузимање доминације над исламским верским заједницама и спајање исламских верских заједница из Македоније, Косова, Санџака, Црне Горе под апсолутну власт једне исламске верске заједнице, највероватније босанске чије је седиште у Сарајеву.

уколико би се неки имам из косовских џамија успротивио том фундаменталистичком учењу, био би нападнут и склоњен од стране екстремно радикалних верника. На Косову, као и у Албанији новцем који је финансиран из исламских земаља подигнуто је и изграђено на стотине џамија, а у склопу њих су направљена и специјална обданишта у којима се деца уче вахабизму. Косово се већ дуже време крије иза националистичких идеја и амбиција, које подржавају САД, иако је у стварности све више видљиво ширење исламског фундаментализма и вахабитског учења. Због тога се у блиској будућности може очекивати разоткривање правог лица албанског сепаратизма и појава нагле ревитализације ислама, који је одувек и постојао само са пригушеним деловањем и скривањем иза секуларизма.

Присуство радикалних исламиста на подручју Западног Балкана везује се за рат и појаву муџахедина у Авганистану. Саудијска Арабија, држава у којој је вахабизам званични религијски правац, како је већ и споменуто финансирала је бројне исламистичке покрете широм света, изнедривши Ал Каиду као кровну исламистичку организацију. Први кампови за обуку терориста на нашим просторима били су регистровани на северу Албанији и то пред сам почетак распада Југославије. Њихов основни циљ је био да се убаце на територију Косова и Метохије, као и на југоисток Србије и да наставе са обуком регрута који би у будућности били ударна песница терористичке организације ОВК. Један од основних циљева вахабита на подручју бивше Југославије је био и стварање појаса под називом „зелена трансверзала“ који би повезао муслимане од Турске до Босне и Херцеговине у једну јединствену исламску државу. Пројекат „зелена трансверзала“ у овом делу југоисточне Европе је донекле уродио плодом, јер је занемаривањем насталих околности од стране савремене Европе на тлу њеног континета дошло до стварања две исламске државе „Косова“ и Босне и Херцеговине чији је циљ да се створе етнички чисте државе муслимана, које би се на крају повезале у један, широки исламски појас. Креатори муслиманске идеје о стварању исламске државе на тлу наших простора, желе да у догледној будућности Косову припоје и део јужне Србије, а Републику Српску стопе у оквиру Босне и Херцеговине која би била под патронатом бошњачког-муслиманског становништва. Такође ни делови западне Македоније, као ни

северне Грчке не би остали изостављени из тог плана, а данас је то посебно видљиво на примеру честих сукоба Албанаца и Македонаца у Македонији.

Вахабити са Косова остварују сарадњу и са другим вахабитским покретима поготово онима из Македоније и Санцака, а у прилог томе постоје разни подаци о припадницима вахабита са Косова и њиховом активном учешћу у погрому српског становништва 2004. године на Космету, као и у конфликтима у Македонији. Југ Косовске Митровице се означава као центар вахабизма за Косово и Метохију. Због тако јаког утицаја, албански муслимани су све више задојени вахабизмом, поготово млади људи, а колико је он опасан може се видети из чињенице да је вахабизам и директна идеологија Ал Каиде, уз сазнање да је и Осама Бин Ладен био вахабиста.

На ширење радикалног екстремизма на Косову последњих година упозорава се са бројних међународних адреса, које указују да се од 1999. године вахабизам снажно шири Косовом, где је изграђено и преко 30 нових џамија. Све ово указује да су Косово и Метохија, као и читав Балкан веома пријемчиви за деловање исламских екстремиста због муслиманских територија на којима могу неометано деловати, али и због близине граница Европске унија, чије су им државе чланице све чешћа мета. Вехабије данас спадају у најекстремније организације радикалних исламиста и њихово деловање је карактеристично по специфичном начину организовања, по принципу стварања сеоских колонија у којима живе затворено и по ригидним исламским правилима. Бројна села широм БиХ су данас стечиште вехабија, оних који су придошлице за време рата у БиХ или домаћих муслимана који су приступили том учењу. Један о стручњака за тероризам на простору БиХ наводи следећа насеља у тој држави, за која каже да у њима живе вехабије: Горња Маоча, Доња Бочиња, Жељезно поље, Рујница, Гуча Гора, Витовље, околина Санског моста, Коњиц, Брчко, Цазин, Велика Кладуша, а на територији Републике Српске то су места: Козарац код Приједора, Јања код Бијељине и околина Дервенте.¹²⁷

¹²⁷ Галијашевић Цевад, *Ера Тероризма у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 2007. година.

На нашим просторима, вахабизам је највидљивији у Рашкој области,¹²⁸ посебно Новом Пазару, који се сматра центром тог региона, где је потврђено присуство не само елемената исламског екстремизма, већ и његове савремене форме, која се огледа кроз тероризам. Располаже се подацима, да на том простору има око 200 следбеника вахабизма, и да је до експанзије тог верског правца дошло 2006. године са распадом државне заједнице Србије и Црне Горе, када су инциденти између вехабија и традиционалних муслиманских верника све више ескалирали и огледали се кроз бројне сукобе око обављања служби и начина клањања у џамијама. Забележени су бројни инциденти како према умереним муслиманима, тако и хришћанској већини, а од најпримећенијих су били неодржавање концерта групе Балканика у Новом Пазару, обрачун верника у једној новопазарској џамији, протестне шетње поводом објављивања карикатура пророка Мухамеда, марш Бошњака у организацији муфтије Исламске заједнице у Србији Муамера Зукорлића, чији су следбеници носили зелене униформе, које су подсећале на униформе припадника СС дивизије“ Ханцар“ и још бројне друге провокације које су биле у служби угрожавања безбедности Републике Србије.¹²⁹ Тих година се интензивно радило и на стварању терористичких ћелија, што је и било потврђено после хапшења групе вехабија на планини Нинај, где је пронађен камп за обуку и велика количина наоружања. Терористи су током судског поступка потврдили да су били у вези са вехабијама из окружења и да су били инструисани од стране бројних ментора из Саудијске Арабије, Босне и Херцеговине и других држава, а да им је главни циљ био да изазову нестабилност у Републици Србији и изврше неколико напада на мете од виталног државног значаја у Београду, међу којима је било Народно позориште, америчка амбасада, као и да изврше нападе и на припаднике муслиманских верских вођа који не деле њихову идеологију. Група ухапшених вехабија планирала је и самоубилачке

¹²⁸ Некадашњи турски назив за наведену област је био Санџак и означавао је географску област између Србије и Црне Горе, која је добила име по Новопазарском санџаку из 19. века, који су султани давали на управљање својим пашама. Некадашња област Санџака обухватала је шест општина које данас припадају Републици Србији (Нови Пазар, Сјеница, Тутин, Пријепоље, Нова Варош и Прибој) и шест општина које припадају Републици Црној Гори (Пљевља, Бјело Поље, Беране, Андријевица, Рожаје и Плав).

¹²⁹ Извор, више интернет адреса.

нападе¹³⁰ у иностранству, а бавила се и врбовањем и обучавањем регрутованих лица за вршење најтежих кривичних дела. Судско веће Окружног суда у Београду осудило је 12 вехабија на казну затвора од 60 година, због удруживања ради противуставне делатности, тероризма и планирање убистава.¹³¹ Вехабије су се после неуспелих планова за извођење терористичких напада по Србији повукле у илегалу, у којој су консолидовале своје редове и у тајности припремале и 2011. године извеле напад на амбасаду САД у Сарајеву. Радикална верска идеологија која се шири Балканом је и 2015. године донела неколико жртава, такође у Босни и Херцеговини, где је и најразвијенија, односно овај пут у Републици Српској, у Зворнику, када је у нападу на полицијску станицу убијен један припадник полиције, а двојица су рањена.

Поред вехабија, на територији Рашке области, евидентирана је још једна екстремистичка група, под називом „Текфировци“, коју предводи Неџад Балкан из Тутина, који проповеда у бечкој џамији. Текфировци су група радикалних муслимана који себе исто као и вехабије, сматрају јединим исправним у смислу тумачења ислама као вере, док остале муслимане сматрају неверницима. Припадници ове групе су познати по честом ометању служења у џамијама у које упадају и покушавају да наметну свој облик служења и молитве. Познато је и да су поједини припадници ове екстремистичке исламске групе отишли на ратиште у Сирију и да се тамо боре на страни побуњеника против Асадовог режима.¹³²

У јавности се спекулише подацима да и на територији града Београда има око 200 вехабија и да се они углавном налазе на територији Земуна и Ледина, а да на Војном путу имају и своју џамију у којој се клањају на њима специфичан начин. Припадници вехабија у Београду су углавном лица ромске националности, дошла са КИМ, међу њима има и Албанаца и Бошњака, али и неколико Срба који су прешли у ислам, односно примили су вахабизам као своју верски правац.¹³³

¹³⁰ Самоубилачки тероризам до сада није био својствен за исламске терористе који делују на подручју Балкана, али са заоштравањем односа Запада и Истока, „бела Ал Каида“ све више прети Европи, па и Балкану, могућом применом самоубилачког тероризма, који је тешко предвидив и незаустављив, а посебно ће то бити могуће са повратком „домаћих“ исламиста са ратишта Блиског истока, на којима су додатно индоктринисани и задојени радикалним исламом.

¹³¹ Извор, Интернет адреса, www.rts.rs, јул 2009. година.

¹³² Преузето са *Исламског портала*, islam.com.

¹³³ Извор, Интернет адреса, www.srbijadanas.com, *Вехабије у Београду: пронађене тајкне локације у Земуну, Палилули и Медаковићу*, 18. новембар 2015. година.

До настанка радикалног вахабизма у појединим деловима региона у неку руку не би ни дошло да Сједињене Америчке Државе нису здушно подржавале бошњачки екстремизам у БиХ и допустиле, наравно уз неизбежну улогу ЦИА, да се он шири Европом, а све у циљу сузбијања комунизма и руског утија на Балкану, па тиме и српског утицаја у бившој Југославији. Преко сукоба на Балкану, Сједињене Америчке Државе већ деценијама одржавају свој утицај на том простору и то кроз војно и политичко присуство, а са друге стране истовремено допуштају прављење зеленог коридора у срцу Европе, због кога се већ и данас виде проблеми у вези са тероризмом. У Европи данас има око 50 милиона муслимана, а прогнозе демографа показују ако се овакви трендови наставе, да ће се до 2050. године изједначити број хришћана и муслимана и да се Европи може догодити ситуација као што је била и на Косову и Метохији, када су Албанци постали већинско становништво и насилном борбом и демографским бумом „освојили“ Космет. Стручњаци широм Европе указују на потребу веће интеграције муслимана у западни стил живота и вредности, али у пракси се показало да се и сама муслиманска заједница тешко уклапа у европске вредности, посебно припадници оних „тврђих“ муслиманских заједница који се насупрот покушајима европеизације све више радикализују и представљају проблеме бројним западно европским државама. Вахабизам се све више шири старим континетом и уз савез САД-а са Саудијском Арабијом и новцем богатих арапских држава, његови следбеници ће за коју деценију извесно постати озбиљан угрожавајући фактор стабилности како по Републику Србију и регион, тако и читаву Европу. Савремена Европа се у неку руку у погледу ширења исламског фундаментализма поставила либерално, сматрајући да се муслимани могу преобратити и прихватити њене вредности, али данас се на делу, управо на тлу Европе, спроводи насиље радикалних исламиста који су толико задојени постулатима из Курана да се не либе да у срцу Европе изводе самоубилачке нападе, како би посејали страх и свима показали да је ислам једина права вера којој сви треба да се приклоне или за њу дају живот.

Данас многи српски званичници у својим саопштењима износе бојазан од све веће радикализације вахабитског покрета и указују на постојање војних крила вахабита која спроводе терор међу муслиманским живљем и другим

немуслиманима. Такође је и Међународна кризна група констатовала да је вахабизам екстремни исламски покрет који је веома опасан и који се шири на просторима Балкана. Са друге стране многи светски стручњаци и исламолози сматрају да на простору Балкана постоји „толерантан“ ислам који је због додира и прожимања са Европом умереније конзумације од изворног ислама. Међутим, ова чињеница ни мало не искључује постојање бројних исламистичких покрета који постоје на нашем тлу. Неретко су вековима, како је већ и наведено и бројне хришћанске империје доприносиле опстанку и развоју неких муслиманских покрета, а све зарад сопствених политичких циљева и амбиција или борбе за превласт међу хришћанским народима, што се и данас наставило заштитничком политиком САД према муслиманима на Балкану. Оваквим политичким „играма“ сведоче и догађаји са краја 20. и почетком 21. века када се у срцу Европе подржава стварање и повезивање нових муслиманских држава, као што су Косово и Босна и Херцеговина, у којој Бошњаци имају претензије да ту државу ставе под своју контролу и минимализују утицај Србије и Републике Српске у њој.

Што се тиче угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом, данас посебна опасност по извођење терористичких напада на Републику Србију долази од стране српских држављана и радикалних исламиста из региона који су отишли да се боре на ратишта широм Сирије, Либије и Ирака, и преко којих долазе инструкције и логистичка подршка хелијама које су на Балкану, да почну са својим деловањем. Припадници терористичке организације Исламска држава до те мере су ојачали своје позиције на ратиштима широм Сирије и Ирака да их већ извесно време читава међународна заједница која је удружена у борби против тероризма не може неутралисати, а њихови злочини иду од оних који се граниче са злочинима против човечности до уништавања споменика од непроцењивог историјског, културног и материјалног значаја. У редовима Исламске државе је и велики број ратника са Балкана који би у будућности могли да донесу нестабилност и читавом региону југоистичне Европе.

6. Облици тероризма против Републике Србије

Како тероризам може да има различите облике, Радослав Гаџиновић прави класификацију облика тероризма на конвенционални, неконвенционални, еколошки, нуклеарни, хемијски, биолошки и сајбер тероризам. Конвенционални тероризам садржи подврсте као што су: убилачки терористички удар са дистанце и самоубилачки тероризам. Неконвенционални тероризам представља облик тероризма као политичког насиља, тј. неоружаног насиља, који је веома комплексан и за органе државне заштите непрепознатљив. Примењује се путем психолошко-пропагандних активности, злоупотребе информација медија, изазивања страха уз примену терористичке претње, подстицања на побуне у државним институцијама са политичким мотивима, изазивања и коришћења разних друштвених криза, организовања и припрема државних удара од стране политички мотивисаних терористичких група и организација. Неконвенционални тероризам је једном речју неоружани период припрема за конвенционалну терористичку акцију. Одређени број ових облика тероризма и његове подврсте су током сукоба на КиМ биле примењиване у обрачуна са Републиком Србијом.¹³⁴

Против Републике Србије, као што је већ и речено на делу је била примењивана већина наведених облика тероризма, од прикривеног тероризма који се примењивао у почетку деловања албанских екстремиста, јер су бројни инострани фактори преко својих експонената, различитим методама и средствима покушавали да унесу фактор нестабилности. Целокупна јавност Србије је била сведок и употребе отвореног тероризма, који је такође имао несебичну и отворену подршку већег дела међународне јавности. Поред наведених облика тероризма, против Републике Србије се на најгрупљи начин користио и еколошки тероризам, посебно видљив кроз НАТО агресију на СРЈ, када су у бомбардовању стратешки важне инфраструктуре уништаване рафинерије и други објекти од виталног значаја, који су изазвали катастрофу великих размера и чије су последице по здравље грађана и данас видљиве. НАТО алијанса је током бомбардовања на СРЈ испалила 50.000 пројектила, међу којима је било и оних са осиромашеним

¹³⁴ Преузето: Гаџиновић Радослав, *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005. година, стр. 123.

уранијумом, чија радиоактивна контаминација и дан данас односи велики број жртава.¹³⁵

Ако се конкретно посматрају различити облици примене албанског тероризма, они су се такође континуирано мењали од појединачних и спорадичних облика примена насиља, од групних и повремених, од једновремених и синхронизованих до непосредне и отворене подршке НАТО пакта у агресији на СРЈ, током бомбардовања 1999. године.

¹³⁵ Извор, Интернет адреса, www.telegraf.rs, март 2013. година.

7. Носиоци тероризма против Републике Србије

Према професору Милану Мијалковском носилац тероризма је човек, и то ређе као појединац, а углавном као члан неког колективитета (недржавног или држаног), чији је циљ да на најгрубљи начин постигне свој циљ, наносећи притом огроман страх другом човеку, али и држави. На почетку анализе носилаца тероризма треба нагласити да се у теорији наводи и појединац као могући активни субјекат овог облика политичког насиља, иако се мора рећи да је тероризам углавном последица деловања организација, па стога улога појединца у тероризму није баш карактеристична за савремени тероризам, осим можда улоге у терористичком акту који је тренутно и краткотрајно насилно дело.¹³⁶

Активни субјекти тероризма могу се посматрати из три угла деловања:

1. као носиоци тероризма у општем смислу;
2. као извршиоци конкретног терористичког акта и
3. као извршиоци кривичног дела тероризма.

Ове разлике се заснивају на разликама које су видљиве између појмова тероризам и терористички акт.¹³⁷

Такође, активним субјектима тероризма се могу сматрати:

1. Појединац као извршилац кривичног дела тероризма и врло ретко као једини извршилац конкретног терористичког акта;
2. Терористичке групе, као најчешћи колективни извршиоци терористичких аката;
3. Организације, покрети или државе, као носиоци тероризма у општем – стратегијском смислу.¹³⁸

Носиоци тероризма нису само терористичке организације, групе или други колективитети, већ се по њима могу подвести и идеолози, иницијатори, организатори, ствараоци концепције, доктрине, стратегије и тактике

¹³⁶ Преузето: Мијалковски Милан, *Противтерористичка превенција државе*, Научни рад, новембра 2007. година, стр. 581. Извор, Интернет адреса, www.doiserbia.nb.rs.

¹³⁷ Тероризам се може сматрати системом, методом, стратегијом или процесом, а терористички акт или конкретна терористичка акција средством, односно пројектом. Преузето: Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година, стр. 205.

¹³⁸ Исто, стр. 206.

терористичког деловања, финансијери терористичке организације, обуке, опремања и деловања терориста, снабдевачи средстава неопходних за постизање прокламованих циљева, лобисти, пропагандисти и политички паравани, руководиоци оперативних група и јединица, координатори и непосредни извршиоци терористичких аката.¹³⁹

Карактеристика носилаца тероризма је да су они често склони да стварне узроке тероризма скривају или замагљују различитим изговорима, који треба да послуже у сврху оправдавања насиља, а истовремено у први план да протурају причу о свом легитимном праву, које је утврђено међународним правом, на самоодређење и ослободилачку борбу у циљу ослобађања од оних који их угњетавају.

На стратегијском нивоу, носиоци албанског тероризма су користили комбиноване методе деловања, попут политичких, економских, војних и других стратегија, на основу којих су деловали у форми оружане побуне за национално ослобођење, герилског типа. Политичко насиље којим су се служили албански екстремисти често је мењало своје облике и прилагођавало се односима снага у међународној заједници, па отуда није случајно што се у њиховом деловању против Републике Србије, располагало различитим називима од тероризма, ослободилачке борбе, герилског ратовања, контрареволуције итд. Носиоци свих наведених облика насиља скоро све време њиховог нелегалног и насилног деловања имали су терористичку организацију као кровну „институцију“ која је имала обележја криминално-клановске, парapolитичке, парадржавне и паравојне структуре, док се за њихово деловање може рећи да није било стихијско, већ организовано, што се показало коришћењем паравојне стратегије, тактике и средстава, који нису мањкали.

Носиоци тероризма против Републике Србије биле су бројне терористичке организације које су својим деловањима тежиле само једном политичком циљу, сецесији Косова и Метохије од Србије. Да би се разумела улога носилаца тероризма, тј. оних који су кључну идеју довели и до реализације, прво се мора рећи нешто уопштено о терористичким групама и организацијама. Терористичке

¹³⁹ Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година, стр. 206.

организације су професионалне организације које користе средства насиља у остваривању заједничких циљева. Ове организације одликују строга правила унутрашње хијерархије, организованости, постојања плана њиховог деловања, тајности и других фактора. Пошто терористи углавном делују у непријатељском окружењу, важна је и сигурност групе, па се тиме њихово деловање шири на више ћелија које су одвојене од своје централе и од којих је свака задужена за обављање одређеног дела посла.

Насилне методе у реализацији политичких циљева, албанске илегалне политичке организације почеле су да примењују још 70-година 20. века када је на делу било илегално наоружавање екстремиста, планирање и организовање, а затим деценију касније њихове намере су се преточиле у деловање мањих група и организација које су почеле са применом насиља. Деведесетих година прошлог века на КиМ је дошло до ескалације сукоба, а илегалне групе и организације су прешле пут од слабо организованих скупина до формирања паравојне формације која је постала ударна песница албанског екстремизма и сецесионизма.

Професор Милан Мијалковски истиче основне елементе терористичке активности, које су биле присутне на Космету и то су:

- носиоци-генерално (поједине државе), посредно (албански терористи),
- непосредни извршиоци насиља (терористичка организација ОВК), чији су мотиви политички и верски, а очекивани исходи разбијање територијалног интегритета Србије и СРЈ, успостављање исламске албанске државе на Косову и Метохију која ће се временом присјединити отоманској исламској великој Албанији,
- објекти (вредности) напада – све виталне вредности СРЈ (суверенитет, независност, уставно уређење, слобода и права грађана, територијална целокупност) тежишно и приоритетно субјекти и снаге одбране (војска и полиција) и грађани српске, црногорске и албанске националности,
- тероризам (оружано насиље) – кључни садржај агресије и неоружани облици (обавештајно-безбедносни, индоктринарни-дихадовски, политички, информативно-пропагандни, демографски, економски и

организациони) у функцији вишеструке, директне или индиректне подршке тероризму.¹⁴⁰

Носиоци свеукупног албанског сепаратизма и тероризма деведесетих година 20. века проценили су да је дошло време за њихово коначно деловање насилног разбијања Републике Србије, јер је Србија претходно била ослабљена ратовима на простору бивше Југославије, изнурена економским санкцијама и кризом друштвеног идентитета, а била је и у веома неповољном међународном положају. Медијска слика у свету је већ одавно стварана неповољно по Србе и Србију, који су били сатанизовани, а са друге стране јачале су идеје о наводном легитимном праву Албанаца на самопоредељење. Такође невладини лобији западних држава и јака албанска емиграција, значајно су утицали на формирање такве слике у свету и сви улагани напори државног руководства Републике Србије да се сукоби на Космету предупреду, били су намерно опструисани и осуђени на пропаст, јер се на Космету није планирао мир и договор сукобљених страна, већ спровођење сецесије и агресије НАТО пакта како би се Србија дисциплиновала и одвојила од руског утицаја.

7.1. Терористичке организације албанских екстремиста

Космет је одувек био стратешки важан простор за бројне глобалне политичке циљеве, а поготово за реализацију пројекта „Велике Албаније“, јер се он налазио у средишту замишљеног пројекта политичке и државне целине, који треба да споји Албанију са Македонијом, да би се на тај начин сви етнички Албанци који живе на тим просторима повезали у једну државу. У одређеном тренутку и интереси међународног фактора су се поклопили са „албанским националним питањем“, јер су и они видели Космет као геополитичку целину, којом се мора овладати, због испуњења зацртаних стратегијских и хегемонистичких интереса, углавном САД-а и НАТО-а, са намером стављања тог простора под своју јурисдикцију, како би се контролисали копнени путеви који воде од Европе ка Блиском истоку, који је богат нафтом.

¹⁴⁰ Мијалковски Милан, *Злочини и заблуде албанских сепаратиста*, НИЦ Војска, Београд, 1999. година, стр. 36.

Када је 90-тих година 20. века дошло до поклапања стратешких интереса САД-а са вишевековним албанским сном о уједињавању свих Албанаца, тада је дошло и до коначног почетка отимања Косова и Метохије из окриља Републике Србије. Сукоби на Косову и Метохији су у почетку свог настанка били сукоби „ниског“ интензитета и односили су се углавном на прављење стратегија, на медијске и дипломатске притиске усмерене ка Србији, док је тероризам са свог почетка био селективне природе. Међутим, како је време одмицало и стратегије насилног политичког деловања албанских екстремиста на Космету су се мењале и прилагођавале ситуацији. Те стратегије су још шездесетих година 20. века била осмишљена кроз три фазе деловања:

1. Оснивање сепаратистичких организација као носилаца етно-сепаратистичког тероризма;
2. Омасовљавање покрета, у који су сви добродошли, зарад остваривања заједничког политичког циља;
3. Предузимање оружаних акција против Републике Србије.

Коначан почетак треће фазе деловања, започео је 1990. године, када су посланици Скупштине САП Косово илегално усвојили противуставни акт „Декларацију о независности Косова“, која је била значајна за почетак деловања бројних екстремистичких организација о којима ће у наредним редовима овог истраживања бити нешто више речи.

На Космету су деловале бројне екстремистичке организације, чија су седишта углавном била у иностранству. Српске службе безбедности су располагале бројем од око 100 илегалних шиптарских организација које су деловале на простору КиМ, од којих се највећи број ослањао на албанску политичку емиграцију, која је потпомагала њихово финансирање. Од најзначајнијих група и организација истичу се деловања: Марксистичко лењинистичке групе Косово, Комунистичке-марксистичке- лењинистичке партије Албанаца у Југославији, Покрета за Републику Косово, Националног комитета, Националног покрета за ослобађање Косова, Слободног Косова, Савеза Косовара, Легалитета, Треће Призренске лиге, Народног фронта, Хрватско-Албанског савеза, Фронта националног ослобођења Косова, Партије борбе Косова и Покрета за албанску социјалистичку републику у Југославији. Све ове организације имале

су ноту шовинистичке, иредентистичке, сепаратистичке и сецесионистичке идеје. Пошто су деловале илегално, углавном су мењале своје називе, како би се на тај начин заштитиле и биле неоткривене.¹⁴¹

Међутим са све већом подршком екстремистима у први план је избила организација под називом „Ослободилачка Војска Косова“, која је била једна у низу више активних албанских терористичких организација, попут ФАРК, ОВПБМ, ОНА и АНА, које су такође дале допринос у остваривању њихове заједничке ствари. Наведене организације нису биле једине које су на КиМ деловале у циљу развоја албанског национализма, а да би слика била јаснија у кратким цртама ће бити наведене и организације које су деловале пре кулминације сукоба на Космету, а касније са појавом ОВК су изгубиле свој утицај или га пренеле у надлежност других.

Организација албанских терористичких организација се одвијала по принципу територијалне поделе, уз међусобно поштовање интересних сфера сваке од њих и зона утицаја одређених породица које су ту биле доминантне. За њих је било и карактеристично да су се водиле комбинацијом различитих стратегија и тактика како би оствариле свој политички циљ, и њихово деловање се кретало од политичког, економског па до војног. Политичко деловање је у почетку било специфично по политичкој борби која се водила ванинституционалним методама и комбинацијом насилних и ненасилних метода. У почетку деловања терористичке организације албанских екстремиста су се служиле „гандијевским методама“, односно испољавањем грађанске непослушности, бојкотавања институција Републике Србије, парламентарним организовањем, демонстрацијама, грађанским нередима и немирима, да би убрзо после тога кренуле и са применом насилних аката, који су били здушно подржавани од стране појединих држава међународне заједнице. Такође су користили и економске стратегије у циљу прибављања сопствених материјалних и финансијских средстава, а са друге стране константно радили на доношењу економске штете Републици Србији у сваком могућем погледу, кроз неплаћање пореза, саботаже на привредним и индустријским комплексима, отимање имовине итд.

¹⁴¹ Рауфер Хавијер, *Албанска мафија*, Форум за безбедност и демократију, Београд, 2005. година, стр. 132.

Претеча ОВК и зачетник савременог тероризма на Космету била је сепаратистичко-терористичка организација Народни покрет за Косово,¹⁴² која се претходно звала Народни покрет за Републику. Ову организацију је основала албанска служба безбедности 1982. године у Штудгарту, у Немачкој и њени припадници су махом били Албанци из Немачке.¹⁴³ Међутим деценију касније, 1993/1994. године формирана је Ослободилачка војска Косова (ОВК), као паравојна формација Народног покрета за Републику Косово са циљем „ослобођења“ и стварања независне државе „Косово“.¹⁴⁴ ОВК је доминантно била етно-сепаратистичка терористичка организација, која се определила за подршку Запада и њен главни циљ је био дестабилизација Србије, ширење страха и неповерења међу грађанима, уз ескалацију кризе у којој би се она наметнула као битан политички фактор са којим је требало преговарати у тражењу решења. Иако је ОВК годинама покушавала да се представи као герилски покрет са ослободилачким карактером, њена прва стигматизација је била да је она терористичка организација. Ослободилачка Војска Косова је од мале терористичке организације на почетку свог деловања прерасла у организовану војну¹⁴⁵ формацију и кровну организацију која је све њој ривалске шиптарске терористичке организације успела да стави под свој утицај, који је због подршке Запада и одређеног броја муслиманских држава постајао све значајнији. Према неким проценама на подручју Косова и Метохије, у највећем јеку терористичког деловања, шиптарске терористичке организације на челу са ОВК располагале су са бројком од око 10.000 наоружаних терориста, који нису били спремни да се упусте у директан оружани сукоб са српским снагама безбедности, већ су

¹⁴² Ова организација је настала обједињавањем четири илегалне организације, углавном социјалистичке провенијенције, под утицајем деловања Енвер Хоине Албаније и деловала је по принципу успостављања мреже ћелија које су биле раширене широм Европе.

¹⁴³ Лопушина Марко, *ОВК против Југославије*, Легенда, Чачак, 1999. година, стр. 343.

¹⁴⁴ Извор, више интернет адреса.

¹⁴⁵ Припадници ОВК још у почетку њеног оснивања имали су намеру да ову терористичку организацију представе „војском“, па су јој из тих разлога и дали такав назив, који је био у функцији пропагандно терминолошког профилисања, посебно што ниједна терористичка организација на свету не би признала да је терористичка организација, већ се све представљају ослободилачким или герилским покретима. Међутим припадници ове организације никада као „војска“ нису били међународно признати, нити тако посматрани, посебно што структура ОВК није имала јасну организацију, нити руководство. Припадници ОВК нису имали озбиљне униформе, а током својих терористичких аката, нису поштовали основне принципе међународног, ратног и хуманитарног права, којих званичне војске морају да се придржавају.

смишљеним и организованим акцијама провоцирали српске снаге безбедности на реакцију, а све то у циљу њиховог слабљења и расплињавања деловања, уз повремене субвезивне делатности које су биле усмерене на виталне интересе Републике Србије. Наравно све се то одвијало уз велику подршку иностраних ментора, чији је заједнички циљ био компромитација државних снага безбедности и јачање шиптарских терористичких структура. Терористичко деловање на КиМ било је подупирано од стране бројних фактора, па и политичких странака Албанаца, које су партиципирале у покрајинским и локалним властима са наводном мисијом смиривања ситуацију, док су са друге стране заговарале разбијање територијалног интегритета Републике Србије, настављајући ванпарламентарно деловање и насилу политичку борбу.

У периоду од 1992. до 1997. године, ОВК је константно радила на организационом јачању своје организације и још 1993. године, а пре њеног званичног формирања, њени припадници вршили су све учесталије нападе и терористичке акције, првенствено на српске снаге безбедности, полицију и војску, а потом и на грађане српске националности и њихову имовина, као и на нелојалне Албанце. У почетку свог деловања ОВК је чинило више терористичких група које су деловале независно једна од друге и изводиле појединачне терористичке нападе. Припадници оваквих терористичких група нису још увек у озбиљнијој мери били организовани, јер су после спорадичних напада које су изводили, углавном бежали и стапали се у цивилно становништво како би прикрили траг. Поједине од тих група су деловале и на принципима гериле, јер су под својом контролом имале и мање територије, па је отуда била видљива и њихова намера да се представе као герилски и ослободилачки покрети. Тек 1996/97. године ОВК постаје озбиљнија терористичка организација, јер у своје редове инкорпорира и мање криминалне групе. Међутим, већ 1998. године, акцијама српских безбедносних снага, ОВК бива скоро уништена, али је у живот враћа Косовска верификациона мисија под покровитељством ОЕБС-а, која их спасава од потпуне војне и политичке пропасти.¹⁴⁶

Организациона структура ОВК је била заснована по критеријуму ћелија, које су биле разврстане на политичка и војна крила. Политичке носиоце

¹⁴⁶ Извор, Слободна енциклопедија *Википедија*, Интернет адреса, www.wikipedia.org.

тероризма чинили су људи из политичких структура, који су постали идејно језгро организације, учествујући у њој активно или пасивно. Они су имали за циљ да припремају услове за деловање оног другог, војног дела ОВК, тако што су се бавили пропагандом, пружањем логистичке подршке, обавештајним радом итд., а многи од њих су били потпуно повучени и неприметни за српске обавештајне снаге.¹⁴⁷ Војно крило ОВК, чинили су у почетку припадници слабо организованих група од неколико припадника, углавном локалних екстремиста, да би им се временом прикључили и бораци-добровољаци који су заступали идеју о сецесији Косова, али и плаћеници, углавном из исламских држава, као и емигранти-повратници, разни криминалци, људи из војних и полицијских структура, присилно мобилисани грађани итд.

Терористичке групе ОВК, 1998. године деловале су у светлу руралне гериле са тежњом да одређене територије одрже под својом контролом, пружајући истовремено ограничен отпор српским снагама, не тако значајан. Исте године, припадници ОВК, већ знатно ослабљени, употребљавали су опробану тактику, по принципу „угризи и бежи“, након чега су се крили у насељеним местима, стапајући се са грађанима.

Током деловања ОВК, водило се рачуна да се та организације ближе не доведе у повезаност са исламистичким фактором, јер се такве околности не би свиделе Западу, који би могао да им ускрати помоћ и подршку. Међутим, контаката и веза са исламистима је било, путем бројних илегалних токова, посебно када је у питању било финансирање те организације, али исто тако и преко верских вођа који су координирали сарадњу. Са друге стране цихадисти су се и борили у редовима ОВК, а подршка исламског фактора је долазила из редова најугицајнијих муслиманских држава. Међутим однос који се ни дан данас не може прикрити, а тиче се сарадње и узајамног деловања припадника ОВК и

¹⁴⁷ Циљ америчке администрације која је подржавала терористе ОВК на Космету је био тај да организација прерасте у политичку партију или покрет (што данас и јесте на делу), како би постојала контрола за дозирање сукоба или управљање кризом на том подручју. Припадници „бивше ОВК“, међу којима је један од вођа тадашње „Уније независних студената“ био Албин Курти, словио је за човека који је чинио главно језгро командног кадра и пропаганде ОВК, такође обучаван од стране САД-а. Извор, Кресовић Томислав, *Велике игре на Балкану*, Графиком, Београд, 1999. година, стр. 189.

организованог криминала, је веома евидентан.¹⁴⁸ Тај узајамни однос је заснован на три стуба, од којих је први припадао класно-породичној оријентацији, други је био видљив по географској контролисаности простора на коме делује, док је трећи деловао по још увек традиционалном приступу крвној освети, по којој су Албанци једна од најпознатијих нација у свету. Организоване криминалне групе на Косову водили су припадници некадашње ОВК, а данас су то наставили политички представници „независне државе Косово“, попут премијера Хашима Тачија, Рамуша Харадинаја, Агима Чекуа и других терориста.

На Косову и Метохији организовани криминал је био један од најзначајнијих фактора у финансирању ОВК и оружане побуне. Организоване криминалне групе косовских и македонских Албанаца бавиле су се шверцом наркотика, трговином људима, трговином органима, илегалном проституцијом и другим кривичним делима која су ишла у прилог и припадницима организованог криминала, јер су на тај начин криминалци добили своју државу, у којој данас могу неометано да послују.

После НАТО бомбардовања СРЈ и доласка међународне мисије на КиМ, ОВК се наводно демилитаризовала и њени припадници су прешли у Косовски заштитни корпус и Косовску полицијску службу, међутим ни до дан данас иако је формално престала са својим постојањем, ОВК није престала да делује и руководи се насиљем. Управо је њено званично расформирање довело до тога да ОВК промени своје рухо, да добије легитимитет, тако што је један део њених припадника прешао у полицијске и „војне“ структуре самопроглашене државе

¹⁴⁸ Везе албанске мафије и ОВК су биле нераскидиве и може се констатовати да је управо албанска мафија била и кључна карика у успону ОВК. Албанска мафија, данас једна од најачих криминалних организација на свету је за „албанску ствар“ издвојила велика финансијска средства, стечена низом нелегалних криминалних радњи, извођених широм Европе и света. Преко бројних хуманитарних фондова, Албанци у дијаспори су сакупљени новац, углавном стечен нелегалним средствима, „прали“ и на тај начин га слали ОВК и другим албанским групама у циљу финансирања „албанског пројекта“. За такве нелегалне активности, међу којима се издвајао шверц наркотицима, оружјем итд., знале су и бројне Владе западних земаља, али су те чињенице прећуткивале. Један од хуманитарних фондова, под називом „Фонд Владе Републике Косово“ током деведесетих година, на основу пореза од 3% прихода косовских Албанаца у иностранству и на основу других нелегалних послова, прикупио је значајна новчана средства, а располаже се податком од око 300 милиона немачких марака, која су послата за финансирање тероризма на КиМ.

„Косово“, а други најјугославијски чланови постали су политичка елита Косова, чији су припадници данас истовремено и политичке вође и мафијашки босови, а по потреби и налогодавци терористичких аката. Стога се може закључити, да на данашњем Косову постоји тровалентни однос организованог криминала, тероризма и политичке власти, који се огледа у спиралном деловању, које се употребљава по потреби, а уз све то, супротно Резолуцији 1244, НАТО алијанса је дозволила и формирање шиптарске обавештајне службе, која још својим деловањем употпуњује наведено тројство шиптарских власти.

Поред ОВК, на Косова и Метохије је крајем 1997. и почетком 1998. године формирана и друга терористичка организација под називом „ФАРК“ – „Оружане формације Републике Косова“. Припадници ове организације у сарадњи са ОВК довели су до праве оружане побуне на Космету, а већ 1999. године и до почетка испуњавања њиховог крајњег циља, тј. исељавања већег броја српског становништва са Косова и Метохије. ФАРК, иако ривалска паравојна формација ОВК, по неким методама деловања доста се разликовала од ОВК, која је словила за праву, бруталну терористичку организацију, са деловањем на простору КиМ и Албаније. ФАРК је више био заговорник класичне војне примене, а њен највећи ослонац је био у иностранству, тј. албанској емиграцији, од које се у највећој мери и финансирао. ФАРК је био организација коју је подржавало и политичко руководство Албанаца на Космету, иако се није могао похвалити озбиљнијим војним подухватима на територији Косова и Метохије, за разлику од ОВК која је располагала одређеним бројем територија. Пошто су постојали супростављени, углавном политички интереси ове две терористичке организације су ипак сарађивале зарад испуњења заједничког циља. ФАРК је био организација краткотрајног рока, јер његово постојање није успело да доминантно завлада међу Албанцима, па се 1999. године организација распала и већина њених припадника је прешла у редове ОВК. Током година ратних сукоба на Космету, а и после њих између припадника ОВК и ФАРК беснео је прави рат, што и није чудно с обзиром да су се обе терористичке организације бориле за превласт и политичке позиције које би им гарантовале доминацију над другим организацијама.

Наведене терористичке организације нису биле једине које су узеле учешће у сукобима на КиМ и против државе Србије. После НАТО агресије на СРЈ и

повлачења српских безбедносних снага са КиМ, тероризам са Косова се током 1999. и 2000. године прелио и на територију југоистока Републике Србије, као и на територију Републике Македоније. На подручју Прешева, Бујановца и Медвеђе, током 2000. и 2001. године формирана је нова терористичка организација под називом „Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе“ (ОВПБМ), а на територији Републике Македоније „Ослободилачка народна армија“ (ОНА), којима је главни циљ био да пренесу насиље и наставе са етничким чишћењем и насилним освајањем нових територија. За настанак нових сукоба који су се прелили на југ Србије и западну Македонију, били су одговорни припадници тада већ наводно расформиране ОВК, са новом идејом о формирању нове етносепаратистичке и терористичке организације Албанске националне армије (АНА). Идеје за формирање ове терористичке организације јавиле су се још у време Прве призренске лиге, са циљем да она делује на свим просторима албанског етноса и до коначног уједињења свих Албанаца у једну државу. Међутим, тек са одржавањем Треће призренске лиге, донета је и коначна одлука о њеном оснивању, које је пролонгирана до 2001. године када је АНА и формирана.¹⁴⁹ Како је већ и речено, Албанску националну армију су углавном чинили припадници бивше ОВК, укључујући стране држављане и исламисте који су били опредељени да наставе са започетим етничким чишћењем КиМ и да финализују раније зацртане циљеве, ослобађања свих територија на којима живе Албанци широм Србије, Македоније, Црне Горе и Грчке. Влада Републике Србије је изнела сазнања да АНА има за циљ провокације и нападе на преостало српско становништво на КиМ, како би тим путем обесхрабрила повратак Срба на своја огњишта, као и да планира да у догледној будућности већ опробани сценарио са Косова спроведе и на југу Србије и у Македонији. Такође сазнања су указивала да та организација планира да оружане сукобе прошири и на територију Црне Горе и северне Грчке, са крајњим циљем заокруживања територија, које Албанци сматрају историјски својима.¹⁵⁰ После демилитаризације која је спроведена припадници терористичке организације, попут АНА, а пре ње и ОВК никада нису ни престали са својим деловањем, већ су само активности превели у легалну

¹⁴⁹ Преузето: Гађиновић Радослав, *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005. година, стр. 97.

¹⁵⁰ *Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији*, Влада РС, Београд, 2003. година, стр. 19.

организацију, каква је Косовски заштитни корпус, где су њихови најистакнутији припадници данас постали команданти. Косовски заштитни корпус је данас ништа друго до легална алтернатива за разоружање и распуштање ОВК, а кључна кадровска база за АНА-у.

Да Албанска национална армија не спроводи само своје терористичко деловање у оквиру региона, показују и наводи демонстрације моћи на Косову, којом УНМИК-у показују ко има стварну моћ и где је њихово место у главним структурама те квази државе. АНА је данас ништа друго до јединствена свеалбанска терористичка организација, која је повезана са албанском наркомафијом, али и албанским политичким партијама на Космету, југу Србије, у Македонији и Албанији, а све у циљу дестабилизације региона и настављања реализације великоалбанског пројекта, без чијег испуњења албански екстремисти неће одустати од свог насилног деловања. За ову терористички организацију се сматра да је повезана и са албанском мафијом и да учествује у балканском хероинском путу дроге, а са друге стране да је и веома активна у политичком животу албанских политичких партија у региону. Што се тиче бројности, располаже се подацима да АНА броји између неколико стотина, па све до неколико хиљада припадника, чију моћ не треба занемаривати, посебно ако се узму у обзир њихове намере за терористичким деловањима у будућности, на територијама, као што су југ Србије и Македонија, где се АНА већ показала у свом пуном деловању, посебно њен огранак у Македонији, који је много више исламистички оријентисан него што је ОВК некада то себи дозвољавала.¹⁵¹

Кончуљским споразумом из 2001. године на територији југоистока Србије, односно општина Прешево, Бујановац и Медвеђа потписано је окончање оружане побуне коју су предводили припадници терористичке организације ОВПБМ, који су се неколико година пре борили у редовима ОВК и АНА. Подаци указују да је за време оружане побуне, на простору општина на југу Србије, где већинско становништво чине Албанци, деловало око 1.500 припадника ОВПБМ и да су они у периоду од 1999. до 2001. године извршили 1.160 терористичких напада и

¹⁵¹ Припадници терористичке организације АНА деловали су по принципима Призренске лиге из 1878. године и према мишљењу професора Милана Мијалковског њихово деловање је било верски мотивисано, а не етнички-сепаратистичко како се сматра.

провокација. Приликом тих напада погинула су 34 лица, од којих је 18 полицајаца, 10 цивила и шест припадника Војске РС. Такође су повређене и 102 особе (61 полицајац, 25 цивила и 16 војника). Припадници терористичке организације ОВПБМ отели су 45 људи, од којих су 43 била цивили и два војника.¹⁵² Неки од отетих цивила су пуштени, а другима се губи сваки траг и њихова тела ни до дан данас нису пронађена. Постоји сумња да су неки од њих завршили и као жртве трговине органима и да је тај злочин вршен на Косову и у Албаније, а одстрањени органи су даље транспортовани широм света и продавани за велике своте новца. Овај вид зараде је још један у низу којим су се шиптарски терористи служили, поред свих већ наведених, бројних облика организованог криминала.

Да стварне димилитаризације и дезинтеграције никада није ни било у смислу расформирања албанских терористичких организација,¹⁵³ данас показује НАТО, који је дао зелено светло за формирање оружаних снага Косова. Међутим, највећи парадокс у свему томе је да политичко руководство Косова тврди да је сврха оснивање Војске Косова због „бескомпромисне борбе против тероризма и радикализма“. Ове наводе као неистините износе бројни војни званичници НАТО-а, али и Републике Србије, који тврде да НАТО није дао сагласност за формирање оружаних снага на Косову, јер за то мора постојати консензус међу чланицама НАТО-а.

Што се тиче стабилности на југу Србије, она је веома крхка и поред свих напора Републике Србије, као и међународне заједнице која 2001. године није одобрила планове албанских терориста за насилном сецесијом тог дела Републике Србије, данас је видљиво да амбиције тамношњих Албанаца таква ситуација неће задовољити и да они неретко демонстрирају непослушност држави Србији, а 2008. и 2009. године са југа Србије су поново били упућивани дестабилизујући тонови кроз захтеве албанске мањине за формирање националног савета Албанаца, као и провокације из 2013. године када је у Прешеву подигнут

¹⁵² Подаци Министарства унутрашњих послова Републике Србије.

¹⁵³ Да је ОВК од једне мале организације екстремиста прерасла у моћан фактор на Космету, показују и подаци ICRS (Information Counseling and Referral Service), који указују да је током фаза демобилизације на Космету било регистровано 25.723 припадника ОВК, који су деловали на том подручју.

споменик терористима ОВПБМ. Екстремистичке тежње Албанаца са југа Србије су и данас присутне, и у изјавама њихових челника се истиче потреба за решавањем њиховог питања у пакету са питањем решавања коначног статуса Косова. Албанска терористичка организација на простору југа Србије је своје насилно деловање примирила и за неко време одложила из разлога очекивања коначног исхода око преговора о решавању коначног статуса Косова и потенцијалног решавања њиховог проблема, док би евентуална подела Косова и могући неповољан исход и за њихово деловање био сигнал на поновну дестабилизацију земље.¹⁵⁴

За све наведене, непосредне носиоце албанског тероризма на Косову и Метохији, може се рећи да су били претходница НАТО снагама, које су много пре сукоба на Космету планирале и подржавале идеју сецесије јужне српске покрајине, која је спроведена као замена за класичну агресију или рат против Републике Србије, па се отуда и спроводила субверзија против Србије, а за рачун НАТО-а и САД-а који су остварили значајне геополитичке и геостратегијске циљеве на Космету. Без иностране подршке, тероризам албанских екстремиста на Косову и Метохији би био само још један у низу конфликта, вероватно трајнијег карактера, али који би државне власти Републике Србије окончале пре или касније и на адекватан начин, док би судбина Косова и Метохије данас имала сасвим другачији карактер.

¹⁵⁴ Албанци са југа Србије своје радикалне захтеве везују за преговоре око српских општина на северу Косова, тражећи однос реципроцитета и према три општине на југу Србије које желе да припоје Косову. Такви тонови пре неколико година, а присутни су и данас долазили су са највиших адреса косовских лидера, попут Хашима Тачија који је изјавио да би се три општине на југу Србије могле разменити са српским општинама на северу Косова. Албанци са југа Србије су истрајни у својој намери да убеди Запад око промене става у вези са њиховим питањем, а на државним органима Републике Србије је да такву потенцијалну дестабилизацију земље спречи по сваком питању. Албанци на југу Србије спремно чекају тренутак када би своје питање могли да интернационализују по узору на некадашње косовско питање и да коначно добију „зелено светло“ и крену у наставак реализације великоалбанског националног пројекта. Поједини стручњаци сматрају да би до дестабилизације могло доћи због „преурањеног“ захтева српских власти да се укине Копнена зона безбедности, без чије контроле би поново почео да се развија организовани криминал и у спрези са екстремистичким и сецесионистичким тежњама би довео до поновне дестабилизације и примене тероризма.

7.2. Терористички колективитети исламиста на простору Републике Србије

За тероризам уопштено говорећи, карактеристично је да он није у толикој мери производ једне особе, већ неког људског колективитета, односно више особа које делују организовано у форми групе или организације. Што се тиче милитантног ислама на простору Балкана, он је био евидентан још у време бивше СФРЈ, када су разне екстремне емигрантске муслиманске организације, најчешће у сарадњи са усташком емиграцијом угрожавале безбедност грађана и њихове имовине. Бројне, здружене организације су са таквим активностима наставили да делују и у време грађанског рата у бившој Југославији, када су се у кратком временском периоду, посебно у БиХ појавили свети ратници-муџахедини, са мисијом одбране ислама и угрожене бошњачке браће. Колико је чињеница о појави исламиста на тлу Европе била узнемирујућа за западне државе, показује и податак о све чешћем деловању западних обавештајних служби, које прате исламисте, настањене у БиХ и врше притисак на државне органе те земље, да исламисте држе под контролом, иако је велики број њих у претходној деценији добио босанско држављанство са којим је наставио даље ка Западу. У прилог томе сведочи и податак да је 2008. године и Савет Безбедности УН објавио извештај у коме БиХ ставља на листу држава у којима се налазе особе и организације које помажу терористичку мрежу „Ал Каида“. Овакве тврдње, данас нимало не одговарају интересима САД, који је главни савезник муслимана у Европи, коју државни органи БиХ и других земаља у окружењу, убеђују да исламисти неће представљати опасност по западне интересе, што се показало нетачним.¹⁵⁵ Слична ситуација са доласком муџахедина се одвијала и на Косову, као и у Македонији и Албанији, где се такође настанио одређени број исламиста, који су били у блиским везама са Ал Каидом,¹⁵⁶ а данас и Исламском државом, која шири своју

¹⁵⁵ Преузето: Симеуновић Драган, *Савремени исламски тероризам*, Војни информатор бр. 1-2, 2002. година, стр. 14-17.

¹⁵⁶ „На Балкану се, као што је познато, налазе и оперативци Ал-Каиде који су раније обучавани у логорима Ал-Каиде у Авганистану. Комбинацијом локалних али и муслиманских екстремиста из иностранства, стварају се сепаратистичке амбиције и настојања да се на просторима Балкана учврсти радикални ислам, чији је циљ стварање нових муслиманских држава и њихово даље ширење. Познато је да је циљ Ал-Каиде да злоупотреби ислам и да предводи исламски свет у

идеологију читавим светом и представља све већу опасност по западне интересе. Идеолози „Светог рата“ са доласком на Балкан, посебно у БиХ, Косово, Албанију, Македонију, па и Санцак, поставили су и темеље деловања беле „Ал Каиде“, која ће тек у годинама испред бити значајна опасност, не само за Републику Србију, већ и целокупну Европу, иако званични подаци безбедносних служби указују да Републици Србији непосредно не прети опасност од тероризма.

На подручју Косова и Метохије потврђено је присуство бројних страних плаћеника и муџахедина, па је из тих разлога евидентно да поред националистичких идеја, на Косову је присутна и идеологија исламизма и џихада, који у темељима исламске религије каже да цео свет треба да постане исламски калифат. На Косову и Метохији у претходним деценијама је такође била присутна сарадња и повезаност ОВК са Ал Каидом, јер је велики број муџахедина из исламских држава, попут Саудијске Арабије, Јемена, Египта, Ирана и других земаља, дошао да ратује на Косово. Милан Мијалковски износи податак да је у редовима ОВК стално било између 300 и 800 страних плаћеника-исламиста, који су добијали месечну накнаду од 1.000 до 5.000 немачких марака за учешће у рату, а њихови инструктори и до 30.000 немачких марака. Да би се прикрио њихов идентитет и умешаност других држава у сукобе на Косову и Метохији, ОВК им је правила лажна, фалсификована документа у случају њиховог заробљавања или погибије, како се не би могао утврдити њихов идентитет.¹⁵⁷

Са доласком исламистичког фактора на Балкан, дошла је и идеја о успостављању исламског начина живота, који захтева посвећеност вери и строго поштовање шеријатског права, посебно у оним државама у којима су муслимани већински фактор. На Косову и Метохији, једној од новоформираних „исламских држава“ на Балкану, у којој су муслимани већина и поред помоћи коју су им током деведесетих година па и данас пружају исламске државе, све више се ради на враћању исламским коренима и посвећености вери, која се са одређеним потешкоћама спроводи, јер су данашњи Албанци дубоко инфилтрирани у

борби против западних вредности и усмерености. Међутим, велика већина муслимана ипак не подржава терористичке активности, које су све погубније за човечанство. Преузето, Пења Чарлс, *Тероризам*, ВОА, 21.11.2003. година.

¹⁵⁷ Мијалковски Милан, *Злочини и заблуде албанских екстремиста*, НИЦ Војска, Београд, 1999. година, стр. 124.

вредности које пропагира западни начин живота. Међутим, исламски фундаментализам на Косову и Метохији последњих деценија све више добија на снази и на Косову ничу нове џамије, а присутан је и велики број верских екстремиста, чији је један о циљева да ислам врате међу Албанце, који је према професору Миролјубу Јевтићу међу њима увек и био присутан и јачи него што се то сматрало.

Један од важних утицаја на носиоце албанског тероризма био је и исламски фактор, који је искористио прилику да у време сукоба на Космету оствари своје верске циљеве. Албански терористи на Космету су свих година кризе и сукоба на том простору били у блиским везама са терористичком организацијом „Ал Каидом“, чији је основни циљ био да се на КиМ радикализује албански тероризам, што је ишло на руку свима па и етносепаратистима, који нису бирали средства у својој политичкој борби, као и исламистима који су отварали нове фронтове, са крајњим циљем успостављања ислама као доминантне вере. Већ почетком деведесетих година на простор Балкана дошли су исламисти на челу са Осамом Бин Ладеном, посебно је то било карактеристично за Албанију, која је међу првим земљама Европе, првом човеку Ал Каиде пружила гостопримство. Бин Ладену и Ал Каиди је пружено упориште у Албанији, како би се исламисти на тај начин пребацивали у БиХ, а коју годину потом и на Космет. Постоје сведочанства да су исламисти у Албанију дошли одмах након слома комунистичког режима у тој држави и да су у Тирани формиране ћелије Ал Каиде, које су САД сматрале једним од најопаснијих огранка те терористичке организације у Европи. Наведена улога Албаније је постала стварност, а Осама бин Ладен и ирански чувари револуције потписали су договор о коришћењу Албаније и Косова за извођење будућих терористичких напада у Европи. Током 1998. године, Албанија је била позната као сигурно склониште за радикалне исламисте из других земаља. Бин Ладенове присталице су тада на Космету, у Македонији и Албанији регрутовале око 6.000 Албанаца спремних на борбу за интересе радикалног ислама.¹⁵⁸

Током деведесетих година сукоба на КиМ све је указивало на присуство исламистичког фактора на том простору, посебно што је 1998. године на исламској конференцији у Пакистану дато зелено светло албанском екстремизму

¹⁵⁸ Наполеони Лорета, *Нова економија терора*, Часопис НИН, Београд, 2005. година.

на Космету, који је окарактерисан као џихад на чије се учешће позива цео муслимански свет, како би се ослободиле окупиране муслиманске територије. Тих година на мети Ал Каиде поред сталних непријатеља са Запада, спомињали су се и напади и циљеви у Републици Србији.¹⁵⁹ У прилог томе иде и сазнање из 1998. године, да је на подручју Дренице деловала комбинована муџахединска јединица, по називом „Абу Бекир Садик“ у чијем су се саставу борили страни држављани из Саудијске Арабије, Египта, али и исламисти из европских земаља, попут Македоније, БиХ итд. Јединицом је командовао Екрем Авдија¹⁶⁰ из Косовске Митровице, кога су финансирале организације, попут „Исламског балканског центра“ и „Активне исламске омладине“ из Зенице. Та организација је и дан данас веома активна на Косову, посебно у северном делу Косовске Митровице где неретко долази до извођења појединих терористичких аката. Такође једном од јединица ОВК, лично је командовао и брат Ајмана ал Завахирија, једног од вођа Ал Каиде и организације под називом „Египатски џихад“. Са циљем непосредне војне, финансијске и техничке помоћи терористима ОВК, на Космету су под плаштом хуманитарног рада деловале и друге исламске организације, међу којима су најпознатије: „Ал Харамин“, „Саудијска задружна помоћ за Косово“, „Свети фонд помоћи“ и др.¹⁶¹

Данас када су Албанци прогласили „Независност Косова“, које је и даље под протекторатом међународне заједнице, Запад је поштрио контролу рада наводних хуманитарних организација на КиМ, јер се неке од њих и даље финансирају новцем терористичких организација. Међутим, услед јачања сиромаштва и незапослености на Косову, све више расте радикални ислам, јер млади људи траже излаз у вери коју проповедају имами и хоџе, који све гласније

¹⁵⁹ Амерички Стејт Департмент је 1998. године ОВК ставио на листу терористичких организација, између осталог и због њихове повезаности са међународном терористичком организацијом „Ал Каидом“ која их је финансирала и чији су лидери директно учествовали и у сукобима на Космету. Било је примера и да саме албанске вође, попут Ибрахима Ругове признају да се утицај исламиста шири Косметом и да се на том простору организују терористички кампови, из којих би могли да буду нападани и западни интереси. Преузето, Влада Републике Србије, *Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији* (Бела књига), Београд, 2003. година, стр. 41.

¹⁶⁰ Вођа косметске „беле“ Ал Каиде.

¹⁶¹ *Албански тероризам и организовани криминал на КиМ*, Влада РС, Београд, 2003. година, стр. 42-44.

траже враћање ислама у секуларни Устав Косова, који по њима дискриминише вернике, иако неки подаци указују да на Косову данас има око 50.000 присталица конзервативног ислама.

Поједини домаћи стручњаци који се баве питањима ислама тврде, а међу њима је и професор Мирољуб Јевтић, да је Запад тек сада увидео да му у будућности албански ислам може представљати велику претњу, јер је тај ислам много јачи од оног у БиХ и полако постаје расадник радикализма на Балкану. То је већ сада евидентно, а са повратком исламиста са ратишта Сирије и Либије, исламисти ће представљати не само опасност по Запад и Републику Србија, која је прва брана исламском радикализму, већ и по албанску политичку елиту, која под притиском Запада намеће секуларизам и све чешће хришћанске католичке идеје и западне вредности, које су у супротности са исламом. У прилог ове тврдње се износе и недавна хапшења припадника Исламске државе на Косову, који су планирали извођење терористичких напада у Србији, а извесно је и да поједини циљеви Запада не би остали потпуно заштићени.

II. ПРЕЂАШЊИ И АКТУЕЛНИ ОБЛИЦИ ТЕРОРИЗМА ПРОТИВ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Тероризам као изазов, безбедносни ризик и претња Републици Србији

Безбедносни изазови, ризици и претње, данас представљају карактеристике савременог доба и како се друштва мењају тако и свако време има своје нове изазове. Један од највећих узрока различитих безбедносних појава су политичка дешавања и кретања у савременом свету, а како узрочно-последичне везе функционишу може се најбоље видети на примеру Балкана који је најслабија карика европског континета и на чију стабилност утичу бројна дешавања, како из ближег, тако и даљег окружења. Како су политика и безбедност спојени судови, они се у било којој врсти безбедносне анализе не могу раздвојити, јер политика у највећој мери кроји не(безбедност) сваке државе. Нови безбедносни изазови, ризици и претње са којима се Република Србија суочава су били и још увек су бројни и може се рећи да је Србија константно угрожена испољавањем различитих облика ненасилног, али и насилног деловања, различитог интензитета, времена трајања, већег или мањег обима насталих последица, које су долазиле од стране других држава или унутар ње саме. Србија је данас погођена бројним светским дешавањима и кризама, почевши од недавних криза у Грчкој и Украјини, од односа и неувођења санкција Русији, односа са САД-ом и НАТО алијансом, односом са суседним државама, са Европском унијом итд. Такође кризе у Сирији и Ираку су у знатној мери узроковале турбуленције у читавој Европи, које се свакодневно индиректно одражавају и на европски пут Србије, иако се Република Србија показала једном од најхуманијих држава по питању мигрантске кризе, којом је читава Европа погођена и у питање доведен целокупни њен опстанак. Свакако највећи данашњи безбедносни проблем са којим се Србија суочава је управо проблем у вези таласа избеглица, који пролазе кроз Србију и потенцијално на њеној територији могу бити и заустављени, јер је притисак на спољне границе Европске уније све већи и она сама од Србије, као државе која аплицира за чланство у ту организацију, тражи да поднесе део терета. Што се тиче

кретања избеглица у Србији, до сада нису били забележени случајеви употребе терористичких аката на нашој територији, нити значајнији инциденти или случајеви ширења мржње и ксенофобије према избеглицама, како је то све чешћи случај у појединим државама ЕУ, које су подигле ограде на својим границама, а унутар њих јача десни популизам и нетрпељивост према свему што је другачије.

Такође се не могу занемарити ни ефекти глобализације и транзиције у земљама источног блока, који су довели до економско-социјалног, културног, политичког и другог дефетизма и пропадања, до кризе идентитета и морала, да би све то кулминирало са експанзијом друштвених конфликта. Екстремизам, организовани криминал, илегалне миграције и тероризам су данас свакако највеће претње по националну и међународну безбедност и ти облици насиља се често прожимају и повезују. Екстремизам је облик политичког насиља који представља значајан друштвени фактор, који може да дестабилизује сваку државу и коме најчешће претходе различити фактори, попут тешке економске ситуације, политичке нестабилности, верске и етничке нетрпељивости, корупције и бројних других елемената. Свака врста екстремизма је пожељна, јер он лако може да склизне у тероризам, тј. терористичко испољавање, што је и био случај на нашим просторима.

На основу извршене анализе безбедносног окружења на глобалном, регионалном и локалном нивоу, као и нових вредносних оријентација, којима је окренута Република Србија, операционализују се могући безбедоносни изазови, ризици и претње по Републику Србију. Како изазови, ризици и претње безбедности државе нису константни, у усвојеној Стратегији националне безбедности Републике Србије (2009. године) наведени су следећи фактори који до њих доводе:¹⁶² опасност од оружане агресије, сепаратистичке тежње, противправно једнострано проглашена независност Косова, тероризам, пролиферација оружја за масовно уништење, национални и верски екстремизам, обавештајна делатност, организовани криминал, корупција, проблеми економског развоја, неравномерни привредни и демографски развој, нерешен статус и тежак положај избеглих, прогнаних и интерно расељених лица, недовршен развој разграничења између држава бивше СФРЈ, неконтролисано трошење природних

¹⁶² *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009. година, стр. 9.

ресурса и угрожавање животне средине, последице елементарних непогода и техничко технолошких несрећа, опасности повезане са појављивањем и ширењем инфективних болести код људи и животиња, наркоманија, деструктивно деловање појединих верских секти и култова и високотехнолошки криминал и угрожавање информационих и телекомуникационих система.

Међу бројним узроцима политичког насиља нашли су се и геополитички и геостратегијски циљеви и интереси великих сила, којима се међународна заједница радо послужила на Космету. Косово и Метохија као регион богат природним ресурсима, али и центар путева између Истока и Запада, вековима се налазио у интересној сфери бројних великих сила које су се смењивале, а само је интерес остајао исти. С обзиром да је Република Србија, у ма ком облику државне заједнице постојала, била угрожена тероризмом још од настанка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године па све до данас, сведоче подаци да су Срби као већински народ свих бивших државних творевина били највише угрожавани тероризмом и то од стране различитих терористичких организација, посебно антијугословенске емиграције, пре и после Другог светског рата, која је била оличена у виду екстремних националиста пробугарске, проалбанске и усташке провенијенције. Србија је и пре настанка Краљевине СХС, често била угрожавана насиљем Албанаца који су се досељавали на те просторе и систематским путем, уз подршку бројних тадашњих сила, попут Турске, а касније Аустро-Угарске, Италије, Бугарске и других, вршили прогон српског становништва. Са првом великом сеобом Срба са КиМ, а потом и другом, са тог простора се иселио велики број Срба, а они који су остали излагани су константним притисцима да се асимилују и приме исламску веру.

Није изненађујуће да се таква врста политичке борбе и данас води, јер је Србија на мети великоалбанских територијалних претензија, шиптарског иредентизма и сепаратизма, а све то уз подршку иностраног фактора, који је томе дао зелено светло. Тероризам против Републике Србије деценијама се кретао као симбиоза унутрашњег тероризма и тероризма као нелегитимног насиља, које је за циљ имало остваривање различитих циљева у међународним односима. У годинама које су претходиле кулминацији тероризма и других облика политичког насиља, издвојила су се два облика нелегалних активности албанских сепаратиста

и екстремиста, који су се користили у континуитету са различитим степеном интензитета и то су били неоружани и оружани облици угрожавања безбедности.

Оружани облици угрожавања безбедности Републике Србије углавном су се испољавали кроз тероризам, субверзије, диверзије, атентате и сукобе већих размера са цивилним становништвом, органима безбедности, и њихов настанак се везује како за време Другог светског рата, тако и после њега, док се деведесетих година Србија суочавала са најмасовнијим облицима испољавања ових нелегалних активности. Такође, свих година кризе, паралелно су се примењивали и неоружани облици угрожавања безбедности, који су били манифестовани кроз употребу претњи, притисака, протеста, нереда, немира и других облика, који су представљали психофизичко злостављање становништва, како српског, тако и нелојалног албанског становништва. Овим неоружаним облицима насиља, албански екстремисти су показивали да у остваривању својих стратешких политичких циљева не бирају средства, па чак и да не воде рачуна о кршењу различитих људских права, јер су као инструмент манипулације углавном користили албанску омладину коју се подстрекивали на сукобе са полицијом и војском на Космету. Међутим, у коришћењу различитих облика угрожавања безбедности Републике Србије, албански екстремисти су увек више бирали насилне методе у деловању, јер су мислили да ће на тај начин брже решити свој проблем, интернационализовати га, од своје националне мањине направити жртву, Републику Србију сатанизовати и изопштити из међународних утицаја и токова, а потом у сукоб увући међународну заједницу, која ће уместо њих завршити започети посао. На Косову и Метохији са краја двадесетог века управо се такав сценарио и одиграо. Косово и Метохија, историјски, културолошки и верски центар Србије, насиљем једне етничке мањине која је систематским, деценијским деловањем постала већина, отето је из састава матичне државе Србије уз најфлагрантније кршење међународног права и мешање великих западних сила у унутрашње односе једне суверене и независне државе. Из угла косовских Албанаца, питање Космета није завршена прича, већ се њихови експанзионистички апетити и даље развијају, и све то до коначног освајања и доминације већим делом Западног Балкана и Грчке.

Како је већ и наведено, Република Србија је једна од кључних држава Балкана и носилац стабилности у региону Западног Балкана, а данас је суочена са бројним безбедносним изазовима, ризицима и претњама, посебно од нарастајућег екстремизма, који је стално присутан и претећи. Једна од великих претњи по безбедност Републике Србије представља већ наведена реализација пројекта „Велике Албаније“ којим се угрожава безбедност читавог региона. Конкретно на територији Републике Србије, највећу претњу по угрожавање безбедности данас представља самопроглашена независност тзв. „Републике Косово“, која је подржана од стране бројних међународних фактора. „Република Косово“ не само да је противправно прогласила своју независност од Републике Србије, већ њени органи власти интензивно раде и на јачању оружаних снага Косова, које су директна претња по безбедност Републици Србији. Такође ширење сепаратистичких тежњи, под утицајем косовске администрације видљиво је и на простору југоистока Србије, на ком влада нелојалност албанског становништва према држави, а ни екстремистички испади нису реткост. Такође, у Албанији, на КиМ и Македонији све више су присутни припадници различитих исламистичких организација, од Ал Каиде, па до Исламске државе, и Косово се данас налази на мапи исламских екстремиста, јер је оно једна од главних рута ширења исламизма ка Европи. Косовске границе су слабо заштићене, а гранични појас са Албанијом је скоро отворен, тако да та ситуација погодује исламским екстремистима који се могу неметано кретати по тим подручјима, уз такође неометано врбовање и регрутовање будућих припадника.

Насиље на Косову у блиској прошлости је било изражено према Србима и другим неалбанцима, али ни данас његове последице нису мање. Претње које стижу преко Административне линије са Косовом нису занемарљиве, јер су евидентирани бројни напади шиптарских група које илегално улазе на територију уже Републике Србије, па чак је и у једном од тих инцидената убијен српски жандарм. Поједини стручњаци који се баве борбом против тероризма сматрају да су такви инциденти учесталији него што је домаћа јавност са тим упозната и да они представљају терористичке акте, који су недопустиви за сваку државу, па тиме и Републику Србију која на све те инциденте треба адекватно да реагује. Посматрајући те догађаје, питање које се намеће је, да ли су такве провокације

класичан криминални акт, којим се и представљају преласци Албанаца преко административне линије са Србијом, у намери крађе шуме, стоке итд, или је то организовано деловање терориста, знајући да је својство сваког терористичког акта да се везује за јасан политички циљ, односно да тероризам увек има политичку компоненту, која у својим зачецима зна често да буде замагљена. Друго питање је да ли шиптарским екстремистима, који су добили зелено светло за проглашење независности „Републике Косово“ одговара да се служе тероризмом и конфронтирају са Републиком Србијом, па и међународном заједницом, ризикујући да угрозе свој положај, али потенцијално и стабилност Балкана, која више није приоритетни проблем међународне заједнице или тим путем покушавају да наставе са реализацијом започетог пројекта стварања „Велике Албаније“, који није до краја спроведен.

У Копненој зони безбедности која је и крајња тачка на којој се Република Србија суочава са терористичким претњама, али и актима, последњих година присутна је константна опасност од терористичких напада који долазе са територије Косова и Метохије, а упућена је ка припадницима безбедносних структура, као и грађанима Републике Србије и њиховој имовини. Такође су поред ових претњи по безбедност Републике Србије, на југу Србије присутне скоро сталне провокације од стране албанске мањине која користи сваки погодан тренутак да негира постојање државе Србије, а истакне своја обележја уз величање припадника ОВПМБ, а све зарад наводног угрожавања њихових мањинских права. Што се тиче конкретног стање безбедности у Републици Србији, посебно на југоистоку Србије, оно је последњих година, односно од 1999. године па до данас веома непредвидиво. Према званичним подацима Министарства унутрашњих послова Републике Србије, терористички напади, извршени на територији Републике Србије, у периоду од 1999. до 2015. године, евидентирани су на подручју Копнене зоне безбедности и општина које се простиру том зоном, и таквих аката који су били у вези са тероризмом забележено је укупно 699. У посматраном периоду, на територији општине Врање, извршена су 52 терористичка напада, у којима је једно лице погинуло (припадник МУП РС), док је пет лица повређено, од којих су четири припадника МУП-а и један припадник Војске Србије. На подручју општине Бујановац, извршен је највећи

број терористичких напада, њих 339, где је убијено 25 лица, највећи број припадника МУП РС, а повређено је 98 лица. На територији општине Прешево, извршено је укупно 147 терористичких напада у којима су смртно страдала четири лица и то припадника Војске Србије. Треба још додати и податак да је у Копненој зони безбедности и 2014. године један припадник Жандармерије изгубио живот.¹⁶³ За налогодавце и извршиоце свих терористичких напада на југу Србије могу се означити припадници расформираних албанских паравојних формација, познатији као терористичка група Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе, која је и даље у јакој спрези са Албанском националном армијом са Косова и Метохије.

Од 90-тих година па на овамо, албански терористи у континуитету врше агресију на Републику Србију, мада су српске антитерористичке снаге успевале да такве активности релативно успешно неутрализују и недозволе преливање насиља и тероризма са КиМ, сем онога који се догодио 2001. године на простору Прешева, Бујановца и Медвеђе, када су терористи дигли оружану побуну против Србије.

Континуитет у политичком насиљу и примени тероризма који се и данас спроводи против Републике Србије, упориште има у давним и дубоким коренима, који су усмерени на разбијање српског националног и територијалног интегритета, што од стране албанских екстремиста и етносепаратиста, исламистичког фактора који је у нарастању на нашим просторима, али и међународног фактора који има одређене политичке интересе у подршци таквог нелегалног деловања.

¹⁶³ Званични статистички подаци добијени из Министарства унутрашњих послова Републике Србије.

2. Примена неоружаних (ненасилних) облика угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом

Неоружани (ненасилни) облици угрожавања безбедности имају широку лезу примене, а међу њима један од најчешћих облика је претња силом. По дефиницији претња силом је облик индиректног насиља и може да се врши без директне употребе силе са циљем реализације одговарајућих интереса кроз изазивање страха од повреда физичког интегритета и нарушавања идентитета, уколико се ради о појединцу или групи, или територијалног интегритета уколико се односи на државу као објект насиља или последицу у случају неизлажења у сусрет субјекту претње.¹⁶⁴ Претња силом се може испољити у својим различитим облицима, а за ово истраживање је најкарактеристичнији њен крајњи, нелегални и нелегитимни облици, у виду употребе насиља и то тероризмом.

Претње силом се данас у савременом свету најчешће огледају кроз спровођење глобализације светског поретка, којим су све државе света мање или више обухваћене, а Република Србија се и на најдиректнији начин суочила са бројним притисцима и претњама које су усмерене на разбијање њеног суверенитета и територијалног интегритета. Република Србија је у прошлости била подвргнута економским санкцијама и блокади земље, које су требале да је доведу до крајњих граница издржљивости и на тај начин дисциплинују њено руководство да подлегне притисцима по питању сецесије КиМ, док и данас постоје одређени видови притисака и уцена због непризнавања самопроглашене „Републике Косово“.

Србија је деценијама била суочена, поред оружаних и са различитим облицима неоружаних претњи, које су се манифестовале кроз облике субверзивних делатности, у виду подстицања етничких, верских и других латентних сукоба, којима је једини циљ био изазивање дестабилизације земље, а потом решавања конфликта доласком међународне заједнице као наводног медијатора. Значај невојних претњи по безбедност Републике Србије се огледао кроз унутрашње и од стране недржавних актера спроведених аката, попут политичких, економских, демографских, дипломатских, технолошких,

¹⁶⁴ Симеуновић Драган, *Теорија политике*, Наука и друштво, Београд, 2002. година, стр. 156.

психолошко-пропагандних, медијских, обавештајних и других фактора. У овом истраживању показало се да су политички чиниоци били једни од најутицајнијих облика дестабилизације Републике Србије и да су они довели до настанка тероризма на нашим просторима. Пошто је политика неодвојива од политичког насиља, какав је тероризам, потребно је нагласити да су бројни унутрашњи, али и спољни фактори креирања политике утицали на настанак терористичких деловања на простору Републике Србије. Опште прихваћено правило сваке суверене државе је да се у њене унутрашње ствари не сме мешати споља, поготово у смислу угрожавања њеног територијалног интегритета, што се управо деценијама и догађало на примеру бивше Југославије и Србије, којима се на суверенитет и територијални интегритет константно атаковало. Спољним притисцима, посебно Запада, у Републици Србији подстицала се дестабилизација земље и насиље најбруталнијег облика, у виду тероризма. Такође на простору Балкана вековима су биле присутне и територијалне претензије суседних земаља, па је отуда тероризам албанских сепаратиста био подржан од стране Албаније и многих других држава, које су имале интерес разбијања бивше Југославије и слабљење утицаја Србије, а преко ње и руског утицаја на Балкану. Са друге стране не треба занемарити ни велики утицај сучељавања различитих верских чинилаца, који су на Балкану и на простору Републике Србије такође велики и манифестују се у вишевековним релацијама и сукобима различитих религија и култура. Економски чиниоци су такође важан фактор утицаја на стабилност и безбедност државе, па се стога економска моћ земље огледа кроз њене природне ресурсе, капацитете и потенцијал за економски и технолошки напредак, који данас представљају један од најважнијих услова опстанка држава.

Што се тиче техничко-технолошког развоја, Република Србија у тој сфери знатно заостаје за развијеним европским државама, а овај фактор је такође један од важнијих показатеља напретка друштва и државе. У смислу развоја и одржавања безбедности државе, Република Србија има скромне безбедносне и одбрамбене способности, које се поново везују за недостатак економских средстава, али и неопходну реформу сектора безбедности која се већ дужи низ година спроводи. Демографски чиниоци су такође значајни фактори утицаја на целокупни развој друштва, па тиме и безбедност државе и свих њених грађана, и

њихов негативни тренд показује да Република Србија има озбиљних проблема у наталитету, док демографске прогнозе указују да Србији за неколико деценија прети драстичан пад популације.¹⁶⁵

Узроци политичког насиља, па тиме и тероризма се увек могу најпре наћи у друштвеним односима, који у људима изазивају различите фрустрације, али и амбиције за променама. Тероризам је неодвојив од насиља, али се на њега мора гледати и из угла „ненасилног тероризма“ и то све док неко деловање не почне да се сматра терористичким. За извођење сваког терористичког напада прво је потребна припрема у виду, индоктринације, регрутације, организације, обуке, опремања и бројних других логистичких радњи, које су неопходне да би се испунили услови оружаног или насилног испољавања тероризма. Важно је истаћи и да терористичко деловање не чине увек само терористички напади и да терористичко деловање може имати и сасвим друга обележја, попут различитих врста ненасилних облика, притисака и претњи. Због тога се и многи догађаји који нису директно акт напада на неку установу или појединца, могу сврстати у неоружане облике тероризма, којима се на подједнак начин, као са терористичким деловањем може угрозити безбедност како грађана тако и државе.

Албански сепаратизам на Косову и Метохији видљив је још од 19. века и он се није одувек служио искључиво насилним методама. У почетку су албански сецесионисти користили бројне ненасилне методе које су спроводили различитим бојкотима државе Србије и њених институција, напуштањем радних места, школа, демонстрацијама, штрајковима, пропагирајући на тај начин угроженост албанске мањине у Србије. Деценијама пре примене насилних облика, албански екстремисти су смишљено спроводили и усклађивали различите политичке, верске, пропагандне, финансијске, образовне, обавештајно-безбедносне и друге криминалне тактике како би на тај начин урушили углед Републике Србије, а свој проблем интернационализовали и припремили се за примену насилних облика деловања. Уз јако лобирање, психолошку и медијску пропаганду и тражење

¹⁶⁵ Предвиђања показују да ће Србија до 2030. године имати 50% мање становништва, јер постоји негативни природни прираштај, који показује да је становништво старо и у просеку има око 43. године, па отуда становништво Републике Србије спада у ред једних од најстаријих нација на свету.

међународних заштитника, они су се све чешће почели представљати борцима за угрожена људска права.

Против Републике Србије 90-тих година 20. века поред конвенционалних облика примене насиља, водио се и специјални рат у коме је поред домаћег фактора, учествовао и страни, и то у облику примене активности, попут културних, економских, психолошко-пропагандних, дипломатско-политичких, обавештајно-субверзивних и других метода, којима је угрожавана безбедност Републике Србије.¹⁶⁶ За овај вид рата карактеристично је да је највећи број активности био прикривен и тајан. Шиптарски терористи на Косову и Метохији пре отворене примене насилних метода, служили су се свим облицима неконвенционалног деловања, које се манифестовало кроз систематску примену, тајних пропагандних кампања, лобирања у међународним организацијама за независност Косова, изазивање и креирање криза, саботажа, заседа, герилских напада итд.

¹⁶⁶ Видети: Вилић Душан, *Актуелни аспекти специјалног рата против СФРЈ*, Политичка управа ССНО, Београд, 1977. година, стр. 10.

2.1. Индоктринарно-пропагандни облик тероризма против Републике Србије

Са настанком стратегије сукоба ниског интензитета,¹⁶⁷ савремени свет се одавно почео мењати на много перфиднији начин. Процеси доминације великих и моћних над малим државама, ушао је фазу креирања новог светског поретка, који се у свом пуном светлу убрзо показао и на просторима бивше Југославије. У специјалном рату, вођеном са циљем разбијања бивше Југославије, али и дисциплиновања Срба и Србије, пропагандна машинерија је одиграла једну од највећих улога.

Поједини теоретичари кажу да се термин „пропаганда“ први пут срео у 1623. години, када је кардиналско веће Ватикана надгледало рад мисионара римокатоличке цркве.¹⁶⁸ У најширем смислу, пропаганда (лат. *propagare* – ширење идеја, уверења и учења) је сваки систематски напор да се мање или веће групе људи (адресати – објекти пропаганде) придобију за став који одговара ономе који тај напор предузима (адресанту – субјекту пропаганде). Пропагандна делатност је организована и смишљена активност и техника спровођења ширења мишљења, идеја и расположења да би их људи усвојили и убудуће поступали у складу са њима.¹⁶⁹

Основни циљ пропаганде је одувек био, не да се саопшти нека истина, већ да се утиче на мењање људских ставова и мишљења, посебно усмеравајући и пласирајући тврдње пропагандиста ка јавном мњењу. Колико је велика улога пропаганде у данашњем политичком, па и сваком другом деловања, најбоље показују тврдње америчких пропагандиста који је другачије зову и „психолошким ратовањем“, до тумачења енглеске школе, која више преферира назив „политичко ратовање“. Близак појам пропаганди са којим се она неретко истовремено и примењује је и појам „манипулација“. Када се манипулација примењује заједно са

¹⁶⁷ „Сукоб ниског интензитета је ограничено политичко-војно ангажовање ради постизања политичких, војних, социјалних, економских и психолошких циљева. Често је пропраћен дипломатским, економским и психолошким притисцима, па иде све и до примене тероризма и побуна“.

¹⁶⁸ Левтовић Зоран, *Тоталитаризам и масмедији*, Студио Рас, Неготин – Београд, 2000. година.

¹⁶⁹ Преузето: Мијалковић Саша, *Национална Безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009. година, стр. 201.

пропагандом, тада је најефикаснији психолошко-пропагандни ефекат, који данас има већи значај од пуке употребе насиља и трошења огромних економских средстава да би се дошло до неког политичког циља. Такође, улога масовних медија је постала главно обележје савременог света, без чије добро извршене припреме се данас ни у ратове не креће. О овоме говоре бројна сведочанства, а посебно ако се посматрају из угла добро одрађене медијске акције, која може да мења политичке прилике по свету, а једни од најуспешнијих случајева манипулације и пропаганде су били случајеви масакра на пијаци Маркале, случај Рачак и наводна хуманитарна катастрофа Албанаца, као и извођење војне интервенције на Ирак, у циљу наводног уништавања оружја за масовну примену, које никада није ни пронађено. На мети стратега пропагандног рата, одмах након пада берлинског зида и слома поретка, какав је био коминизам, нашла се и тадашња Југославија, а недуго затим и Република Србија.

Велику улогу у креирању и наметању новог светског поретка добио је и тероризам, на основу кога се данас кажњавају непослушни. Тероризам као један од најбруталнијих облика политичке борбе вековима је мењао своје облике. Он је настајао тамо где је из угла његовог конзумента било потребно нешто мењати, где су постојале националне, верске, социјалне и друге тензије, а данас се често користи као средство у борби против рушења легитимних режима, прекрајања граница, суверенитета и територијалног интегритета појединих држава, све зарад нечијих политичких циљева. Двоструки стандарди у борби против глобалног тероризма су довели до тога, да га је тешко искоренити, а његове последице су постале све непредвидивије и суровије. У кораку са модерним технологијама 21. века, и савремене комуникације међу људима се шире енормном брзином, па су и терористи тим методама овладали до те мере да се њихове нелегалне активности не могу прикрити. Медијски простор је данас претрпан бројним информацијама које пласирају различите интересне групе или појединци, тако да је и сајбер тероризам све присутнији облик терористичког деловања, што је управо и један од главних циљева терориста. Нове технологије са друге стране такође и отежавају идентификовање актера безбедносних претњи, јер у сајбер простору, актери могу бити различити, од државних до недржавних субјеката и сви они вешто злоупотребљавају медијски простору у своје политичке сврхе. Радослав

Гађиновић каже да „терористи настоје по сваку цену, уз велика материјална средства, продрети у медије... који постају њихов инструмент, а новинари плаћеничка војска која на фронту психолошког рата пуца пером, а не пушком“.¹⁷⁰

Са глобализацијом културе и терористи су схватили да своје политичке циљеве не могу у потпуности остварити без улоге медија, који би им на тај начин дали потребан публицитет, а међу грађанима посејали страх и зебњу од нових терористичких напада од којих нико није заштићен. Терористи су одувек преко медија покушавали да прошире свој утицај, да се о њима чује и прича и због тога су медији напосто постали њихово политичко оружје. Са друге стране ни медији нису остали имуни на сензационалистичке приче, које су често биле бруталне, јер у том обостраном односу и једни и други добијају. Кроз неопходну индоктринацију, терористи се нису подучавали само идеологији или религијским веровањима, већ и руковањем софистицираним технологијама, без којих данас нема тероризма. Са развојем друштва сајбертероризам је узео све више маха и добро срачунатом манипулацијом, терористи и без личног контакта и врбовања добијају нове симпатизере и присталице, које су спремне да за њихове политичке циљеве дају и свој живот. Бројне терористичке организације данас имају и своје телевизије, као и штампане медије преко којих воде пропагандни рат, а једно од најпознатијих медијских гласила у свету, у којима се премијерно може чути глас и терористичких организација је катарска телевизијска кућа Ал Џазира.

Тероризам представља спој класичног насиља, медија и пропаганде у политичкој борби за власт. Због повезаности са медијима тероризам је постао моћан метод, чији је један од најзначајнијих циљева да изазове страх од кога нико није имун. Савремени тероризам је акт комуникације, која има за циљ да изазове провокацију, па и реакцију и он није ништа друго до „позорнице“ у којој страдају и невини људи, који су жртве неселективног насиља. Један од најкарактеристичнијих примера „позорнице“ на којој је деловао тероризам био је напад 11. септембра на САД. Тај догађај су директно преносили сви медији широм света и гледали су га милиони људи, који су се запитали да ли после тога било ко на кугли земаљској може да буде безбедан од тероризма. Овај догађај у модерној светској историји је постао прекретница и врхунац у терористичком

¹⁷⁰ Гађиновић Радослав, *Тероризам*, Београд, 2005. година.

деловању, који је у многоме променио светски поредак, а чије ће последице тек годинама унапред бити видљиве. Терористички напад на САД је већ годинама првокласна сензација, која је Ал Каиду, организацију која је осумњичена за напад, уздигла до страхопоштовања.

Што се тиче утицаја пропаганде и тероризма у Србији, може се рећи да је светско јавно мњење годинама било индоктринисано искривљеном сликом о Републици Србији и Србима, као насилном и ратоборном народу, који је наводно на Косову и Метохији спроводио најгори терор против етничке мањине, која је само желела добијање својих Уставом загарантованих права. „Косовски проблем“ је до те мере био интернационализован и злоупотребљен, да су све мере државних власти Републике Србије биле аутоматски проглашаване терором и кршењем људских и мањинских права Албанаца на КиМ. Албански екстремисти су успешно заменили тезе, представљајући Косово својом историјском земљом, а тероризам и исламизам су замаглили најразличитијим симболима, фразеологијом и еуфемизмима. Албанска екстремистичка пропаганда је успела да избаци тезу о дискриминацији њихове етничке мањине, уз константно инсистирање да они немају никаква права на Космету, иако су чињенице показивале другачије, и то да су управо Срби били протеривани и расељавани са КиМ, а Албанци уживали велику аутономију у сваком погледу, уз вековни раст становништва. Када се располагало таквим чињеницама није се могла заступати теза о етничком чишћењу Албанаца са Космета и угрожавању њихових људских и мањинских права, већ управо супротно. Срби су били ти који су вековима систематски чишћени и протеривани са простора Космета, што од албанских екстремиста, различитог освајачког фактора који је исламизовао Србе и протеривао их, све до политике комунистичке власти бивше Југославије, у којој је смишљено деловано против српског становништва на КиМ, а нешто касније и недовољно избалансираног вођења спољне и унутрашње политике у време владавине Слободана Милошевића, којим је Србија била потпуно сатанизована. Српске власти на Косову и Метохији су направиле бројне грешке у решавању албанског националног питања, јер нису адекватно процениле капацитете замаха албанског национализма и сепаратизма, такође свесно или не, направљена је и грешка у забрани повратка прогнаним Србима на Космет, док је Албанцима све

толерисано, па чак и злоупотребе финансијске помоћи у вези којих држава није ништа предузимала, а са друге стране је издвајала велику материјалну помоћ за подстицање економског и социјалног развоја Покрајине, који није довео до предвиђене стабилизације прилика на КиМ.

Како су покушавали тада, тако и данас Албанци раде на наметању слику о њима као прастановницима Балкана, чија је прва држава настала још у античко време и да управо из тих разлога они имају пуно право на сопствену државу, али и присвајање српског културног и верског наслеђа које је у бити њихово. Данас, самопроглашена држава „Косово“ покушава да постане пуноправни члан УНЕСКО-а како би тим путем и коначно задала ударац остацима српске државности на КиМ и затрла им сваки траг.

Српска прогандна машинерија у случају одбране Косова од тероризма је потпуно заказала, јер није била спремна да на адекватан начин пласира чињенице које су долазиле са терена, док је нпр. Ослободилачка војска Косова деведесетих година имала велику подршку косовских медија на албанском језику који су ширили пропаганду против српског режима. Албанци на Космету су имали бројне листове на албанском језику и локалне радио станице, од којих су неки били државни медији, а неки од њих нису били ни регистровани, па чак ни забрањени у јеку највеће медијско хушкачке кампање против државе Србије, која је свакодневно спровођена. Због овог неадекватног реаговања држава Србија је од почетка сукоба на Космету била у позицији губљења битке са „медијским ратом“, који су уз подршку Запада спроводиле шиптарске екстремистичке организације. На Космету је било евидентно и деловање страних медијских извештача који су неретко били на страни албанских сепаратиста и истину приказивали само из једног угла. Светски медији уз потпору својих Влада, независних тела и тзв. невладиних организација али и албанског лобија и албанске мафије, пласирали су често полуистине, предрасуде, генерализоване и селективне медијске слике које су ишле на руку сепаратистима и терористима. Косово и Метохија је у једном тренутку постала светска вест број један у којој су се велике медијске куће утркивале да медијском манипулацијом Србе означе као агресоре и варваре, а Албанце прикажу жртвама, којима је потребна њихова заштита. За деловање српских оружаних снага важила је слика спровођења бруталног насиља и терора

над албанским становништвом, која је било често лажна и монтирана, док су албански терористи били представљени као герилски борци и ослободилачки покрет, чији је циљ био да заштите албанско становништво и да се ослободе тираније. Медијски рат против Србије у међународним круговима је значио потпуну сатанизацију државе и српског народа, правећи о њима слику народа који је стални кривац за паљење балканског „бурета барута“, са којим су угрожени и национални интереси САД, као и њихових сателита.

Психолошки рат на Косову и Метохији је константно био вођен против Републике Србије и он се огледао кроз свакодневне пропагандно-информативне делатности, вештачко прављење криза и монтирање истих, кроз политичке, војне и економске притиске. Такође је како је већ и наведено на делу била заступљена и честа замена теза, као и манипулација чињеницама, на основу којих се видело да су се албански терористи боље сналазили. Они су пре схватили, или барем томе били подучени, да је медијски значај од кључне важности за пласирање њихових политичких циљева и да треба да играју на ту карту. Деведесетих година 20. века, албански терористи су на тај начин покушали да изађу из оквира терориста и пласирају светској заједници причу о борцима за ослобођење своје наводно угрожене етничке заједнице, тако што су почели јавно да се појављују, да носе униформе и истичу своја обележја, да прихватају одговорност за нападе, да се промовишу путем медија и одржавају конференције за новинаре. Због свега наведеног, Република Србија је на Космету прво изгубила медијски рат, а потом је уследила и оружана интервенција и то се одвијало кроз три фазе деловања: кроз припрему јавности, изазивање интервенције и медијску офанзиву.

Стратегија којом се Запад служио у припреми рата против СРЈ имала је за циљ провоцирање сукоба на Косову, који би пропагандно били обрађени, а потом пласирани као угрожавање људских права Албанаца и изазивање хуманитарне катастрофе. Оркестрирана кампања против Србије је све време спровођена, па због тога ни преговори у Рамбујеу нису могли бити успешни. Упркос отвореној терористичкој побуни припадника ОВК на КиМ, убиствима и насиљу које се свакодневно спроводило против српске државе и цивила, албански екстремисти су истовремено оптуживали Републику Србију да на КиМ примењује „прекомерну употребу силе“, захтевајући од међународне заједнице да се умеша у

„косовски проблем“ и заштити их. Како је већ и наведено, пошто су се интереси САД и албанских сепаратиста поклопили, у кампању су се укључили и западни медији који су потпуно сатанизовали целокупни српски народ. Поред већ негативних слика о Србима као агресорима у БиХ и Хрватској, дешавања са Косова и Метохије су само допунила чашу, која је била пред преливањем. Интензивнија медијска кампања Албанаца је започела са сликом убијене породице Јашари, чији су припадници били главни носиоци тероризма и албанског иредентизма на КиМ, као и оснивачи ОВК. После овог догађаја само су се ређали инциденти које су албански екстремисти провоцирали, а све зарад добијања повода за почетак агресије, који се и остварио након догађаја у Рачку, када су наводно српске снаге погубиле невинне „дивиле“. Пре тога у Рачку се одиграо класични терористички напад на српске полицајце и то од стране припадника ОВК, од којих је било заплењено оружје и јасно су биле видљиве ознаке да се није радило о цивилима, већ терористима. Тада је на Космет упућена мисија ОЕБС-а под вођством Вилијама Вокера, америчког обавештајца који је све урадио да учврсти терористичку ОВК, обмане светско јавно мњење о догађајима у Рачку и исто припреми на „оправдану“ НАТО интервенцију. Србија је тада изгубила медијски рат, као и небројено пута до тада и тиме су центри западне моћи добили алиби за спровођење војне интервенције на једну суверену европску државу и то без одобрења Савета Безбедности УН. „Случај Рачак“ је био само кап у чаши лоше вођене медијске и спољне политике српских власти, коју су албански сепаратисти и терористи вешто искористили и окренули је у своју корист.

Са већ инструисаним јавним мњењем, медијски рат је прешао на страну албанских екстремиста, који су представљени као борци за слободу свог „обесправљеног и угњетаваног“ народа, над којима су српске снаге безбедности починиле бројне злочине. Међународна заједница је на основу тих лажираних догађаја пласирала слику о „оправданој побуни Албанаца на КиМ“, због терора државе, а напослетку је и због наводне хуманитарне катастрофе и прогона албанског становништва, стала у њихову заштиту, вршећи једну од највећих савремених агресија на једну суверену државу. Ни дан данас медијска слика о стању на Косову није реалистична и даље преовладавају мишљења да су косовски

Албанци били жртве сопствене државе која се служила терором, а чињенице показују да Срба на КиМ скоро да више нема, јер је тамо спроведено једно од најмонструознијих етничких чишћења у 21. веку, уз сталне притиске и насиље на оно мало преосталих Срба који не желе да напусте своја огњишта.

Коришћење медија и „сајбер тероризам“ су данас допринели да се свака екстремистичка идеја брзином светлости медијски експонира и притом изазове страх и стрепњу код оних којима је намењена. Управо је страх једна од водећих компоненти терористичких делатности, јер се њиме неистомишљеници и политички противници доводе у стање притиска услед кога често политички непромишљено делују. Терористи су одавно схватили да је медијски простор једна од главних сцена на којима морају деловати, па тиме у великом броју случајева и саме терористичке организације имају своје интернет сајтове на којима представљају своје идеологије, али и најаве будућих терористичких акција. Међу конзументима модерне технологије, а по узору на највеће терористичке организације данашњице налазе се и Албанска национална армија (АНА) и Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе (ОВПБМ). Албански терористи су у свом деловању масовно користили медије, образовне, културне и научне институције, као унутрашњу, али и спољашњу подршку свом психолошко пропагандном деловању.

За спровођење пропагандне делатности, руководећи кругови ОВК су доминантно користили средства масовних медија, јак албански лоби који је то све финансирао, као и улогу великих професионалних и пропагандних медијских кућа широм света, које су преносиле њихову пропаганду.¹⁷¹ Наравно коришћење тих савремених средстава медијске комуникације у циљу приказивања Албанаца са Космета, као једне од најугроженијих етничких мањина на свету, довели су до реакције, највиших политичких тела у међународној заједници, попут ОУН, ЕУ,

¹⁷¹ У прилогу тврдње о једном од пресудних утицаја медија и разних лобија на формирање лажне медијске слике о ситуацији на Космету показује изјава Џејмса Харфа, једног од сувласника америчке фирме за пропаганду, под називом „Ruder and Finn“, који је у једном интервјуу изјавио: „Ми смо пуних 18 месеци радили за Републику Хрватску, БиХ и парламентарну опозицију на Косову и за то време смо забележили читав низ успеха, који су нам обезбедили сјајан имиџ међународног квалитета... Ми смо професионалци, имали смо задатак и извршили смо га, нисмо плаћени да моралишемо.“ Извор, *Политика*, 2002. година, стр. 6.

НАТО, ОЕБС, као и САД-а, која су се питала о доношењу кључних одлука у вези Космета.

2.2. Финансијски облик тероризма против Републике Србије

Позната је чињеница да без финансијских средства није лако остварити ниједан политички циљ, па ни спровести терористички акт. Новац је одавно један од најважнијих елемената у припреми и извођењу тероризма, иако лаицима изгледа да не треба пуно новца за нпр. терористу-самоубицу, који се само опаше експлозивом, који је данас јефтин и доступан свима и оствари свој циљ. То ипак није баш тако, јер и да би неко био индоктринисан таквом идеологијом, прешао пут од фазе екстремизма у фазу терористичког деловања, које је на самом крају и њен финални производ, и то низа дуготрајних припрема и радњи, за све то треба пуно новчаних средстава. У савременом свету свака идеологија кошта, она са собом повлачи читаву инфраструктуру која мора бити организована, а без новца није могућ ни прелазак на неки виши и озбиљнији ниво. У прилог томе иде историјат настанка и функционисања Ал Каиде, једне од највећих терористичких организација икада, која је располагала са огромним новчаним средствима, јер да није било њих, не би било лако ни извести напад на Сједињене Америчке Државе. Према званичним проценама Федералног истражног бироа, сама припрема и извођење коштали су организаторе напада на САД, 250.000 америчких долара.¹⁷² Финансијска средства су била потребна како за организацију и извођење бројних путовања, тако и за плаћање летачке обуке и покривање животних трошкова терориста у току припрема напада. Само подаци о Ал Каиди указују на то да је та терористичка организација имала на располагању имовину чија се вредност процењује на преко пет милијарди долара, а према процени аналитичара, њени годишњи приходи су износили између 20 и 50 милиона долара.¹⁷³

Увидевши колико је важна материјална компонента, терористичке организације су данас неретко увезане и са организованим криминалом, посебно трговином наркотицима, прањем новца у различитим офшор финансијским

¹⁷² Извор, Интернет адреса, www.fbi.gov

¹⁷³ Улрих Керстен, *Међународни тероризам, допринос полиције у сузбијању глобалног феномена*, Погледи, Полицијска академија, Београд, 2/2003. година, стр. 6.

центрима и другим облицима криминала у којима леже огромна новчана средства. Пут финансирања тероризма креће се од легалних до илегалних активности и оне се огледају кроз:

- обезбеђивање финансијске подршке појединих држава или организација. Тај вид финансирања се популарно назива „спонзорско“ финансирање тероризма, и

- директно, тј. непосредно обезбеђивање средстава на основу разних легалних и нелегалних активности које предузимају сами припадници терористичких организација.

Да би се разумела сама проблематика суочавања и борбе против савременог тероризма, неопходно је да свака држава ову проблематку прво дефинише законским оквирима, па је тиме и Републике Србија кривична дела која се односе на тероризам и финансирање тероризма инкримисала у Кривичном законнику РС, члановима 391. и 393., који припадају групи кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. Изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године уведена су и нова кривична дела која на сличан начин треба да одреде и санкциониши неку од радњи која представља акте могућег терористичког деловања и то су:

- учествовање у рату или оружаном сукобу (чл. 386а);
- организовање учествовања у рату или оружаном сукобу у иностраној држави (чл. 386б);
- јавно подстицање на извршења терористичких дела (чл. 391а);
- врбовање и обучавање за вршење терористичких дела (чл. 391б);
- употреба смртносне направе (чл. 391в);
- уништење и оштећење нуклеарног објекта (чл. 391г);
- терористичко удруживање (чл. 393а).¹⁷⁴

Наведени чланови Кривичног законика РС указују и на потребу државе да и превентивно укаже свим својим држављанима, да уколико узму активно учешће у неком од ратишта у било којој иностраној држави, као припадници војних или паравојних формација, а да нису држављане те државе, нити припадници званичне војне мисије у којој држава Србија учествују, према Кривичном

¹⁷⁴ Видети: *Кривични законик Републике Србије*.

законику РС биће третирани као извршиоци наведених кривичних дела и санкционисани од надлежних органа Републике Србије.

Влада Републике Србије је још 2008. године усвојила Националну стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма и она је била претеча међу сличним стратегијама у тој области. Основни циљ стратегије је био да ефикасно успостави комплексан и свеобухватан систем за борбу против прања новца и финансирања тероризма. Донешена стратегија је била само први корак у борби државе против финансирања тероризма, тако што се прво поставио законодавни оквир и потребан систем на основу кога је требало даље деловати. Национална стратегија је само логичан след деловања државе на могуће злоупотребе у тој области и током њеног доношења водило се рачуна и о међународним стандардима.

Како Република Србија тежи приступању Европској унији, у складу са тиме и Националну стратегију усклађује са примедбама и препорукама Европске комисије, коју разрађује кроз четири стратешке теме, и то:

- смањивање ризика од прања новца и финансирања тероризма кроз стратешко планирање, координацију и сарадњу свих учесника у систему;

- спречавање уношења имовине за коју се сумња да је стечена кривичним делом у финансијски систем и друге секторе, односно откривање и пријављивање већ унете имовине;

- уочавање и отклањање претњи од прања новца и финансирања тероризма, кажњавање извршилаца кривичних дела и одузимање незаконито стечене имовине;

- квалификовани кадрови оспособљени за делотворно учешће у свим сегментима система за борбу против прања новца и финансирања тероризма и разумевање у јавности улоге и планова надлежних органа.¹⁷⁵

Сваки систем у Републици Србији на основу Стратегије има свој задатак и они се огледају кроз систематско и повезано деловање Министарства финансија, односно њене Управе за спречавање прања новца, Републичког јавног тужилаштва, Судова, Полиције, Безбедносних служби, Народне банке Србије,

¹⁷⁵ Видети: *Националну стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма*, 2008. година, стр. 2.

Комисије за хартије од вредности, Сектора тржишне инспекције, Управе царине, Пореске управе, Агенције за борбу против корупције, Удружења банака Србије, Адвокатске коморе Србије и високошколских установа, попут Правосудне академије и Криминалистичко-полицијске академије, чији су циљеви да образују кадар који ће знати на који начин да се супростави овом облику криминалитета.¹⁷⁶

Према најновијем Закону о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма, донетом у 2015. години, дефинишу се неке од кључних елемената које чине ову проблематику и то су:

„Финансирање тероризма” је обезбеђивање или прикупљање имовине или покушај њеног обезбеђивања или прикупљања, у намери да се користи или са знањем да може бити коришћена, у целини или делимично:

- за извршење терористичког акта;
- од стране терориста;
- од стране терористичких организација.

Финансирање тероризма је и подстрекавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за извршење терористичког акта.

„Терористички акт” је дело утврђено протоколима наведеним у анексу уз Међународну конвенцију о сузбијању финансирања тероризма, као и било које друго дело чији је циљ да изазове смрт или тежу телесну повреду цивила или било ког другог лица које не учествује активно у непријатељствима у случају оружаног сукоба, када је сврха таквог дела, по његовој природи или сплету околности повезаних са тим делом, да застраши становништво, или да примора владу неке државе или неку међународну организацију да учини или да се уздржи од чињења неког дела.

„Терориста” је лице које само или са другим лицима:

- покуша или учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно;
- подстрекава и помаже у извршењу терористичког акта;

¹⁷⁶ *Национална стратегија за борбу против прања новца и финансирања тероризма*, 2008. година, стр. 7-12.

- има сазнања о намери групе терориста да изврши терористички акт, допринесе извршењу или помогне групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом.

„Терористичка организација” је група терориста која:

- покуша или учини терористички акт на било који начин, непосредно или посредно;

- подстрекава и помаже у извршењу терористичког акта;

- има сазнања о намери групе терориста да изврши терористички акт, допринесе извршењу или помогне групи настављање вршења терористичког акта са заједничком сврхом.¹⁷⁷

Међутим, како је финансирање тероризма у директној спрези са прањем новца, јавила се потреба и за израдом нове Националне стратегије за борбу против прања новца и финансирања тероризма са припадајућим Акционим планом за спровођење Стратегије, који су и донети у децембру 2014. године. Такође поред постојеће законске регулативе која детерминише област борбе против тероризма, неопходно је хитно доношење Закона о тероризму, као и израда Националне стратегије за борбу против тероризма и Акционог плана за њено спровођење, јер без комплетне и пуне примене законских овлашћења, неће бити ни адекватне борбе у сузбијању ове савремене пошасте.

После неопходне законске регулативе коју свака држава мора да има како би знала по којим оквирима може да делује, опште позната чињеница је да се терористичке активности не могу спроводити ако нема финансијске подршке. Без обзира којим се идеолошким или било каквим другим циљевима нека терористичка организација руководи, свака од њих мора имати материјалну тј. новчану подршку, јер без ње није могуће организовати, нити реализовати зацртане политичке циљеве. Пре организовања било које терористичке групе или организације, новац је кључно средство на основу кога се прибављају друге логистичке ствари, неопходне за извођење терористичких акција. Како је већ и наведено, кључ успеха највеће терористичке организације свих времена, Ал Каиде је била управо њена велика финансијска моћ. Она се огледала кроз огромна

¹⁷⁷ Преузето: *Закон о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма*, 2015. година, стр. 1.

материјална средства која су њени лидери прибављали широм света, најчешће од богатих муслиманских земаља или група које су се бавиле уносним облицима организованог криминала, које су финансирале сваку њихову акцију, регрутовање људства, индоктринацију и обуку, инфраструктуру, логистичку подршку и на крају само деловање.

Главни извори финансирања терориста на Косову и Метохији је била албанска емиграција, запослена у Западној Европи и САД која је разним дотацијама, приходима од наркотика, проституције и трговине људима, новац слала за заједничку ствар, отцепљење Косова од Србије. Албанци у дијаспори су имали националну обавезу да око 3% својих прихода издвајају за заједнички национални пројекат. Поред њих велику улогу је одиграла албанска мафија која је данас постала једна од водећих у свету, препознатљива по трговини дрогом и организованим криминалом. Позната је чињеница да се велике количине наркотика управо преко Албаније и Косова транспортују ка Западној Европи и да је због тога посао са дрогом веома уносан, поготово што на Косову не постоји стабилна правна и демократска држава која би се супроставила таквим облицима криминала. Треба указати и на јаке везе политичког руководства косовских Албанаца и мафије, јер су они били дојучерашњи партнери у прављењу и освајању „државе“ на Косову.

Финансирање албанског сепаратизма и албанских терориста на КиМ, као и њихова војна, материјална и политичка подршка, били су ослоњени на три основна извора финансирања:

1. кријумчарење, односно илегална трговина наркотицима, оружјем и људима – делатности организованог криминала на КиМ;
2. донације албанске емиграције, принудни порези, изнуде, уцене и отмице;
3. донације специјалних иностраних фондова.¹⁷⁸

Као типичан пример различитих извора финансирања нпр. Албанске националне армије (АНА) била је видљива улога САД и Немачке, које су материјално, организационо и финансијски помагале албанску емиграцију, а она

¹⁷⁸ Преузето: Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година, стр. 244.

даље пружала помоћ Албанцима на Космету. У овом случају се најбоље може приметити спрега организованог криминала и терориста, посебно ако се зна да „албанска мафија“ спада у ред једне од најачих криминалних организација на свету. Албанска мафија је позната по широком дијапазону својих нелегалних активности, од трговине наркотицима, „белим робљем“, кријумчарењем оружја и другим криминалним радњама које врше широм Европе, па и САД-а. Постоји податак да је око 45% финансијских средстава за потребе терористичког деловања ОВК обезбеђивано од стране албанске мафије, која се бавила нелегалним активностима.¹⁷⁹ Из овог односа се најбоље може видети симбиоза тероризма и организованог криминала на КиМ. Енормне количине новца, стечене на тај начин биле су потпора шиптарским терористичким организацијама, не само на простору Републике Србије, већ и у Македонији, Грчкој и Црној Гори. Албанска дијаспора велика финансијска средства, поред финансирања националне идеје на КиМ, издвајала је и за лобирање у америчком конгресу који је требао да пружи подршку коначном отцепљењу Косова од Србије. Познато је да су албански лобисти једни од најачих интересних група на свету, посебно ако се зна да албанска мафија учествује у преносу око 70% наркотика на тржиште Европе и веома је утицајна у круговима сиве зоне, којима су се неретко финансирале и политичке кампање највиших америчких представника.¹⁸⁰

Други важан извор финансирања ОВК и тероризма на КиМ је био путем донација и принудних пореза које су издвајали богати Албанци, албанска дијаспора, али и сви пунолетни Албанци. На овај начин терористичка организација ОВК је скоро јавно рекетирала сународнике, не тражећи им само новац, већ и друге ствари, попут кућа, возила итд., а у случају одбијања таквих налога, непослушним Албанцима је прећено смрћу, па чак су забележене и бројне ликвидације грађана који нису хтели да подлегну уценама и притисцима.

Трећи извор финансирања манифестовао се кроз донације које су долазиле из исламских земаља, посебно оних богатих. Новац из тих фондова одлазио је за финансирање обуке, за пропагандну машинерију, за наоружање терориста, али и

¹⁷⁹ Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година, стр. 244.

¹⁸⁰ Извор, Интернет адреса, www.blic.rs, *Интерпол верује да је Бин Ладен повезан са албанском мафијом*, октобар 2001. година.

лобирање утицајних група на Западу, које су биле моћне у одлучивању постављања западних влада према ОВК. Што се тиче финансирања екстремистичких и терористичких организација које делују са позиција исламског фундаментализма и радикализма, евидентно је да се финансирају новцем појединих исламских земаља, тј. преко наводних хуманитарних организација и богатих појединаца, углавном из Саудијске Арабије и Ирана. И за ове организације је типично да се такође финансирају и новцем организованог криминала, углавном шверца дроге, оружја итд., а у последње време се јавио и нови облик финансирања екстремистичких и терористичких организација, тако што исламистичке групе материјална средства прибављају и путем организовања „дихадиста“ на ратишта у исламским државама, посебно Сирији, Либији и Ираку, тако што део новца који је прикупљен у дијаспори за такве активности задржавају за себе и тим путем се финансирају.

2.3. Обавештајни облик и инострана подршка тероризму против Републике Србије

Карактеристика савременог тероризма је да се он увек не односи само на унутрашње прилике у једној држави и да није увек чисто плод унутрашњег деловања појединих недржавних организација, већ да може бити и из споља инструисан различитим политичким интересима и циљевима других држава. Теористи данашњице се углавном руководе добијањем подршке споља за своје идеје и деловање, јер без моћних савезника и сам исход њиховог деловања може бити доведен у питање. Поједине државе се управо оваквим методама деловања и служе, користећи тероризам као средство унутрашње и спољне политике, којим се на различите начине посредном подршком терористима укључују у њихово организовање и финансирање, обуку, прикупљање обавештајних података, лобирања итд., до непосредне подршке терористима која представља озбиљно задирање у унутрашње ствари државе на чијој се територији тако нешто и одвија, уз кршење међународног права које строго забрањује да се против друге државе помажу терористичке делатности.

Као организатори терористичког деловања често се јављају и обавештајне службе, које тим путем најлакше долазе до својих циљева. Обавештајне службе неретко употребљавају такав модел деловања, посебно када то сматрају најпогоднијим начином за угрожавање појединих субјеката међународне заједнице. Таквим тајним деловањем, које је често у спрези са подземљем, мафијом и другим могућим факторима нестабилности, а обавезно и са медијима, руше се нелојални режими.¹⁸¹ Косовско питање је било једно од школских примера спреге деловања страних обавештајних служби и њихових сателита,¹⁸² углавном америчке ЦИА, Ватикана, немачке БНД, британске МИ6, обавештајних служби Албаније, Турске, Ирана, Саудијске Арабије и других земаља у прављењу негативне медијске слике против Србије и финансирању нелегалних активности шиптарских екстремистичких организације које су убрзо почеле да се служе терористичким методама.

Обавештајна делатност је одувек била планска и континуирана активност која је своје облике спроводила у свим сферама друштва. Код овог облика ненасилне делатности против једне државе често су удружени и унутрашњи и спољни фактори или чиниоци угрожавања и њихов једини циљ је да прикупе што већи број података о различитим сегментима друштвеног, политичког, економског и других облика живота, како би их искористили у своју корист. Обавештајни облици активности су присутни у свим државама, па тиме и Републици Србији и носиоци таквог деловања најчешће се покривају активностима унутар многих невладиних организација, политичког и хуманитарног карактера, попут страних дипломатских представништава, разних мисија Европске уније, ОЕБС, УНХЦР, Високог комесаријата за избеглице Уједињених нација итд. Колико су често биле примењиване тајне субверзивно-терористичке операције обавештајних служби, видело се кроз њихово конспиративно деловање, које се често налазило на граници између дипломатије и отворене примене војне силе, а са циљем вршења политичког утицаја.

¹⁸¹ Ковачевић Сретен, *Тероризам и Југославија*, Аркаде принт, Београд, 1992. година, стр. 70.

¹⁸² Као унутрашњи дестабилизујући фактор најчешће се ангажују бројне невладине, хуманитарне, опозиционе и друге организације, које су споља инструисане да уз помоћ медија и других извора пропаганде пласирају негативну слику о матичној држави.

Стране обавештајне службе не бирају средства у свом деловању, али их зато плански доносе. Као што је већ и наведено њихова активност се често огледа кроз коришћење одређеног броја легалних организација, кроз чије деловање они обезбеђују средства и покрића за обавештајну делатност. Неретко се обавештајне службе служе и субверзивним деловањем усмереним на различите начине, типа кроз деловање различитих секти чије се центре налазе у неким западним земљама. Такође и терористичке организације често оснивају своје обавештајне организације, јер је долажење до информација одређени вид моћи оних који их користе. Такође је важан и заступљен и контраобавештајни рад, јер се тим путем долази до неопходних сазнања, корисних за њихову организацију.

На просторима бивше Југославије, крајем 80-тих година 20. века стране обавештајне службе су појачале своје деловање, посебно америчке у циљу рушења комунистичких режима који су били блиски руском утицају.¹⁸³ Још тада се планирало провоцирање сукоба на националној основи, широм бивше Југославије и заустављање наводног великосрпског национализма који је био претња многим државама у окружењу и интересима моћних. Под патронатом ЦИА, на Косову је започело стварање терористичке организације која је касније прерасла у војну формацију озбиљне снаге. ЦИА је организовала обуке терориста у Албанији и уз подршку те државе, наоружавала их и припремала за употребу свих врста опструкција, обучавајући их на који начин то да спроведу, како да се медијски представе и на који начин да испровоцирају реакцију српских снага безбедности. Како је тих година тероризам широм света ескалирао, ЦИА је имала задатак да скине ОВК са листе терористичких организација и да их подучи на који начин да делују у складу са својим политичким циљевима, а да не буду доживљавани као терористи, већ ослободилачки и герилски покрет. Деведесетих година када су беснели ратови широм бивше Југославије, амерички циљ је био да

¹⁸³ САД су временом постале свесне да је примена оружаних интервенција широм света често узалудна, па су почеле да примењују еластичнију стратегију и чешће да се служе политичким средствима у остваривању циљева, од којих су нарочито користили рад обавештајних служби са задатком да се убаци у све сфере друштвено-политичко и економског живота, посебно земаља „трећег свет“. Извор, Милашиновић Радомир, *ЦИА, моћ и политика*, Биротехника, Загреб, 1984. година, стр. 55.

се са власти уклони Милошевићев режим и истовремено подрије експанзијом екстремизма и сепаратизма на Косову и Метохији.

Сједињене Америчке Државе последњих деценија спроводе политику „терористичког деловања“ тако што преко наводних „легалних“ и „хуманитарних“ катастрофа изводе војне интервенције широм света, а све зарад остваривања сопствених националних интереса. Управо се тако нешто догодило и на нашим просторима, када су САД стале на страну терориста, користећи посредне, али и непосредне методе деловања, проглашавајући Републику Србију државом која над делом својих грађана користи методе терора. Сједињене Америчке Државе су себе прогласиле „међународном заједницом“ и оне су у име свих стале на страну албанских сецесиониста, који без њихове подршке не би успели да дођу до својих, али и заједничких политичких циљева. Побуна екстремиста на КиМ би била кратког века и брзо угушена, да управо на страну терориста нису стале једне од најмоћнијих држава света. Из историјског угла се може видети да су Албанци на Балкану одувек играли на карту придобијања моћног савезника, кога су кроз историју мењали, и то од подршке Турског царства, затим Аустро-Угарске, преко фашистичке Италије, Немачке и Бугарске па све до подршке СССР и Народне Републике Кине, последњих деценија САД-а и других земаља Западне Европе. Може се констатовати да је та политика Албанаца била добро осмишљена и вођена, док је спољна политика Србије потпуно заказала у проценама кретања новог светског поретка.

Америчка администрација је поред отвореног рата на Косову, упоредо водила и медијски, али и обавештајни рат против Србије, све време подржавајући терористе, који су јој били специјална пешадијска војска док су они спроводили нелегално бомбардовање. Такође, неколико година касније када су подржали независност Косова, САД и њени западни партнери направили су страشان преседан у историји међународних односа и права, који ће им се извесно је у блиској будућности вратити као бумеранг.

Што се тиче америчког обавештајног деловања, ту је незаобилазна улога Централно обавештајне агенције која је имала активну улогу у сукобима албанских терориста против Републике Србије, јер је директно помагала ОВК, пружајући им обавештајно-политичку, организациону и логистичку подршку, као

и организовање канала који су служили за њихово наоружавање. ЦИА је такође, не само помагала албанске екстремисте на Космету, већ је и 1997. године у Тирану слала своје експерте како би модернизовали и реорганизовали албанску тајну службу (SHISK), која је такође одиграла велику улогу у сецесији Косова и Метохије. Половином 90-тих година 20. века и америчка агенција за борбу против дроге (ДЕА), такође је детаљно описала улогу албанских екстремиста и албанске мафије у шверцу дроге на балканском путу. Та америчка агенција је званично саопштила да су косовски Албанци на врху лествице кријумчара наркотика на Балкану, али је тај став пред почетак НАТО бомбардовања повучен.

Подршка САД је уследила после година успешног лобирања албанских екстремиста у највишим представничким телима у САД-у и широм Западне Европе и због тога су албански терористи у потпуности успели да на своју страну придобију САД и већи део европских држава, које су решиле да се у сукоб на КиМ укључи и НАТО пакт. Он је питање косметског проблема прогласио не само унутрашњим питањем Републике Србије, већ питањем међународне заједнице која је Србији запретила војном интервенцијом ако се на Косову и Метохији не заустави насиље. Претње бомбардовањем нису довеле до смиривања ситуације, пошто је војна интервенција НАТО-а већ одавно била испланирана и није могла да се избегне, што због сталних напада и провокација албанских терориста на Републику Србију, али и због неспремности међународне заједнице да се криза реши мирним путем. Током 78 дана бруталног НАТО бомбардовања СРЈ, видело се да је терористичка организација ОВК била ништа друго до пешадијска подршка НАТО авијацији, којој је достављала обавештајне податке са терена о циљевима бомбардовања, кретању српских снага безбедности, ефектима бомбардовања и другим чињеницама које су биле од велике важности за даљи исход напада.

Такође је и мисија ОЕБС на Косову имала за циљ обавештајно-субверзивни карактер, који се реализовао преко њихових „мировњака“, који су били обавештајна извидница будућег НАТО бомбардовања. Све битније обавештајне службе, попут ЦИА и других европских центара моћи су тада на Космету имале своје шпијуне који су стварали медијску слику о хуманитарној катастрофи и угрожавању основних људских права од стране државних власти Републике

Србије. Шеф мисије на Косову и Метохији је био Вилијам Вокер, познати страни обавештајац који је био задужен за истрагу око погибије наводних цивила у Рачку и његовим лажираним извештајем, дато је и коначно зелено светло за отпочињање интервенције. На тај начин велики број западних држава на челу са САД-ом грубо су прекршиле Повељу Уједињених нација, директно се мешајући у унутрашње ствари једне државе, да би на бруталан начин њихов експонент НАТО пакт по први пут у савременој историји извршио агресију на једну суверену државу. Поводи за напад на СРЈ су били очување људских права једне националне мањине, које је било изнад права на заштиту суверенитета државе, на чијем је тлу примењиван тероризам, што се за исто не може потврдити када су у питању западне државе, посебно када се узимају у обзир права Баскијаца у Шпанији, Ираца у Уједињеном краљевству, Корзиканаца у Француској, Курда у Турској итд. Како је већ и напоменуто НАТО на челу са САД је још пре преговора у Рамбујеу и пре војне агресије на СРЈ припремао независност Космета и такав сценарио се није могао избећи, а о томе сведоче и бројне чињенице изнете у Хашком трибуналу, које су потврдили бројни сведоци, различита документа, али и највиши званичници међународне заједнице.

После потписивања Кумановског споразума 1999. године и усвајања Резолуције 1244 СБ УН, српске снаге безбедности су се повукле са КиМ, уз гаранцију међународних снага да ће заштити преостало цивилно становништво и неће допустити ривалитет албанских екстремиста према Србима. Међутим, супротно томе на КиМ се и даље наставило спровођење насиља и етничког чишћења, а ниједан од бројних злочина, почињених над Србима ни данас није решен. КФОР и УНМИК, показали су се недовољно решеним да се на КиМ успоставе правила демократије, правне државе и поштовања људских и мањинских права, а Косово и Метохију као саставни део Републике Србије врате у легитимни оквир. Последњих година, управо НАТО и представници међународне заједнице на Косову све раде у циљу јачања албанских безбедносних структура, па и шиптарске обавештајне службе, која постаје све јача и утицајнија.

Што се тиче историјског развоја шиптарских обавештајних структура на Космету оне се уочавају још од почетка 90-тих година 20. века, када је формирана Албанска информативна агенција (АИК), која је деловала у оквиру ФАРК-а, у

којој су се налазили претежно бивши официри Југословенске народне армије и МУП-а, а који су били албанске националности. Међутим, озбиљније организована шиптарска обавештајна агенција настала је 1999. године, након демобилизације ОВК, а чинили су је припадници војно обавештајне службе ОВК, углавном људи из криминогених структура. Шиптарска обавештајна агенција на Косову (КШИК) је у своје редове ангажовала припаднике Косовског заштитног корпуса и кадар из састава Косовске полицијске службе, и иако је данас формирана јединствена Косовска обавештајна агенција, све обавештајне активности и даље води (КШИК).¹⁸⁴

Поред улоге САД-а у сукобима на Космету, једну од највећих улагу у циљу рушења територијалног интегритета и суверенитета Републике Србије, имала је и суседна Албанија која је деценијама константно подстицала насиље на Космету и никада се није одрекла својих притајених идеја које и данас долазе до изражаја. Она је отворено стала на страну терориста, које је заступала у међународној јавности, понашајући се супротно поштовању међународних норми, мешајући се на тај начин у унутрашње ствари СР Југославије. Албанија је нескривено подржавала терористе, наоружавајући их и пружајући им логистичку подршку, а о томе сведочи и извештај Специјалне мисије УН у коме се наводи да је из опљачканих војних складишта широм Албаније на Космет пребачено од 25 до 30% наоружања.¹⁸⁵ Од Берлинског конгреса па на овамо, Албанија је на различите начине покушавала да прогура шовинистички пројекат „Велике Албаније“, константно тражећи подршку великих сила које су тада, а и данас одлучују о судбини света. Албанија се од свог настанка нескривено мешала у унутрашње ствари државе Србије и преко својих тајних служби на све могуће начине је радила на подривању тадашње Југославије, обједињавајући албанску политичку емиграцију на Западу, у сарадњи са другим емиграцијама, посебно усташком, радила је на разбијању Југославије и сецесији Косова и Метохије од Србије.

¹⁸⁴ Припадници КШИК-а данас интензивно спроводе обавештајну и агентурну делатност против Републике Србије, посебно на северу Космета. КШИК је организован по територијалном принципу са централом у Приштини, а на територији читавог Космета формиран су територијални одсеци који се баве прислушкивањем, анализом информација, унутрашњом безбедности итд. Извор, Дреџун Милован, *Војно крило великоалбанског покрета*, Глас јавности, Београд, 2006. година.

¹⁸⁵ Подаци су преузети из *Беле књиге о Тероризму на Косову и Метохији и улози Албаније*, Савезно министарство за иностране послове, Београд, 1998. година, стр. 6.

После деценија сукоба између Југославије, односно Србије и Албаније, лоших међудржавних и дипломатских односа који су до скоро били у прекиду, затварања граница, оружаних провокација, признавања „Независне Републике Косово“, од 1992. године па до данас односи две државе крећу да се делимично поправљају или барем стабилизују, највише због европског пута обе државе, на коме не сме бити нерешених питања и комшијских сукоба, иако званична Албанија константно подрива територијални интегритет Републике Србије.

Такође је и Немачка одиграла значају улогу, посебно са својим повратком на Балкан. Током целог 20. века немачки сан о германској доминацији балканским просторима се коначно обистинио после пада берлинског зида и рушења комунизма. Немачка је несналажењем Југославије у новоносталним политичким приликама, коначно добила шансу да се обрачуна са Србима који су по њој били главни носилац комунизма на просторима бивше Југославије, уз то и блиски Русији, и интензивно је радила на разбијању Југославије, помажући Словенији и Хрватској да стекну самосталност и да се удаље од тадашње државе. Када је побуна на Космету кулминирала, Немачка се и тада отворено ставила на страну шиптарских екстремиста, подржавајући њихове идеје о сецесији. Немачка обавештајна служба (БНД) је била међу првим страним обавештајним службама које су имале за циљ стварање, а потом и финансирање ОВК. Она је стигла у Тирану, још у време док се формирала ОВК, са циљем отвореног помагања терористима, којима је обезбеђивала оружје, отвараала им кампове за обуку и регрутовала командни кадар. Са друге стране остала је потпуно искључена из спречавања, често врло насилних активности које су спровођене над албанском емиграцијом у Немачкој, која је била рекетирана и приморавана да даје новац за „косовску ствар“, а на послове у вези трговине наркотицима такође је затварала очи. Немачка је својим утицајем на косовске Албанце видела прилику свог повратка на Балкан и по истом рецепту сецесије Словеније и Хрватске од Југославије, саветовала је и албанске сецесионисте како да на најбољи начин изврше насилно отцепљење од Србије.

Повратак Турске је такође евидентан на Балкану, посебно преко утицаја који има на вођење политике бошњачког дела Босне и Херцеговине, али и југа Србије

и донекле Косова.¹⁸⁶ Неоосманизам и Турска као његова легитимна наследница¹⁸⁷ се враћа на Балкан са циљем да све оно што је спадало у наслеђе Османског царства, реafirмише и савременом свету се представи као значајна и утицајна светска сила са одређеним степеном глобалних утицаја.¹⁸⁸ Турска иако чланица НАТО пакта, већ неколико деценија покушава да буде примљена у Европску унију, која је ветом појединих држава чланица, као што су Француска и Велика Британија још увек држе изван својих граница, јер сматрају да Турска није испунила предвиђене услове за пријем у ЕУ и није се суочила са питањем геноцида над Јерменима. Турска, иако савезник Запада у борби против тероризма, показала је на посредан начин, да је мост ка враћању утицаја исламизма на Балкан. После распада бивше Југославије, Турска је у међународној заједници урадила све што је требало да стане на страну бошњачких Муслимана у БиХ, а касније исто то и за албанске сепаратисте на КиМ, иако се са Косова иселио и велики број становништва турске мањинске заједнице, која је такође била угрожена од стране албанских екстремиста. Турска данас свесрдно подржава Бошњаке из Рашке области, или како је они зову Санџака, а посебан је немир у редове Бошњака унео позив Удружења Турака у Србији да се изјасне као такви, у циљу формирања турске националне мањине. Оваквом позиву се успротивила и Исламска заједница у Србији, рекавши да за тиме нема потребе, јер Бошњаци нису Турци. Турска је и овим путем покушала ништа друго до „туркизацију Бошњака“ и њено ширење на Балкан.

Турска се такође на Балкану бори и за утицај на Албанију, па и читав „косовски проблем“, а посебно за политичка кретања у Македонији, јер ако она изгуби сферу утицаја у тим државама, њено место ће заузети Србија, Грчка и Бугарска, што би било неповољно за турске регионалне интересе.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Турска је међу првим државама признала самопрокламовану независност и стварање „Републике Косово“ и данас је једна од најгласнијих заговорника пријема Косова у чланство у УН.

¹⁸⁷ Постоје тврдње да ЕУ благонаклоно гледа на спољну политику Турске према Балкану из разлога компензације непримања Турске у ЕУ, па се због тога Турској толерише мешање у унутрашње ствари свих оних држава, које су некада словиле за историјски простор Османског царства на Балкану.

¹⁸⁸ Тансковић Дарко, *Неосманизам-повратак Турске на Балкан*, Службени гласник, Београд, 2010. година, стр. 8.

¹⁸⁹ Исто, стр. 98.

Што се тиче директног деловања терористичких организација у време сукоба деведесетих година на Космету, може се констатовати да је и ОВК посвећивала озбиљну пажњу обавештајној, противобавештајној, као и информативно – пропагандној делатности, која је функционисала по принципу сарадње са страним обавештајним службама, али и организовањем сопствених капацитета, углавном заснованих на искуству људи који су служили у некадашњим службама безбедности Републике Србије. Прикупљање обавештајних података је било једно од кључних елемената за планирање и извођење даљих терористичких акција. Такође, већ поменута инострана обавештајна подршка, кроз конкретну помоћ у обучавању, материјалном обезбеђивању итд. дала је велики допринос у правцу јачања и ширења шиптарске обавештајно-безбедносне мреже, која је у свим деловима Косова и Метохије, као и институцијама власти имала своје људе „информаторе“ који су им пружали обавештајне податке. Припадници терористичких организација које су деловале на КиМ преко изграђене мреже „обавештајаца“ долазили су до неопходних података о плановима и активностима српских снага безбедности, о грађанима погодним за врбовање и регрутовање, такође о нелојалним Албанцима који су подржавали политику српских власти, као и о грађанима од којих су отмицама, уценама, могли да изнуде новац и друга материјална средства.

Ослободилачка војска Косова улагала је и знатне напоре у развијање противобавештајне делатности, којима су штитили своје редове од компромитујућих ситуација, које би лако могле да преокрену однос снага у медијско-пропагандном рату, у корист српских снага безбедности. Терористи ОВК су своје активности спроводили по узору да деловање ИРА, одстрањујући припаднике своје етничке групе који су били нелојални њиховим циљевима или ухваћени у издаји, што им је у знатној мери допринело одржавању јединства у реализацији заједничког циља.

2.4. Организационо-оспособљавајући облик тероризма против Републике Србије

Организовање са аспекта терористичке делатности представља стварање група од три или више лица ради вршења кривичних дела.¹⁹⁰ У функцији циљева сваке организације је организованост, па тиме и терористичке организације. Организација и организованост су битне компоненте сваке организације, јер оне омогућавају да сви актери у њој имају своје програмиране и прецизне задатке. У свакој организацији људи су поређани по функцијама и увек постоји њен вођа. Што се тиче терористичке организације она представља групу људи, узајамно повезаних и по одређеном систему тајно организованих, који делују према унапред постављеним политичким или другим циљевима, а карактеришу их строга правила унутрашње хијерархије.

Да би нека терористичка делатност била успешно спроведена треба да је чине различити организациони, офанзивни, али и дефанзивни садржаји. Тема овог поглавља су организациони садржаји међу којима су најзаступљенији следећи елементи:

- конституисање терористичких организација и успостављање интерних правила илегалног рада, обезбеђивање људских и материјалних ресурса, информација и научно-технолошких вредности;
- оспособљавање терориста различитих специјалности;
- финансирање терористичких организација и медијско популарисање њихових циљева, метода, вођа и других извршилаца.¹⁹¹

Што се тиче степена организованости он је један од кључних особина које чине терористичке организације носиоцима тероризма. Видљиви су различити облици организовања терориста, а један од најзаступљенијих је тзв. мрежно организовање терориста. Овај вид организовања подразумева да се и поред сопствених капацитета користе и постојеће, мање аутономне јединице разних

¹⁹⁰ Јовашевић Драган, *Лексикон кривичног права*, ЈП Службени лист, Београд, 2006. година, стр. 757.

¹⁹¹ Стојановић Милан, *Савремени тероризам и одбрана Републике Србије*, Центар за усавршавање војне службе безбедности, Београд, 2007. година, стр. 123.

екстремистичких групација, које као „спавачи“ чекају на наредбу о ангажовању. Стручњаци који се баве проучавањем феномена какав је тероризам све чешће тврде да је и сама организација терориста често промењива. То указује да стари модели полако ишчезавају, а да су заступљене групе са флуидном организационом формом и структуром која сеже до само једног нивоа, што представља лакшу контролу, али и знатно већи степен безбедности. Такав начин организовања одвија се у стилу „добро организоване дисорганизације“.¹⁹²

Данашње глобалне терористичке организације битно другачије делују од традиционалних, које су углавном биле организоване по вертикалном систему. То је значило да је терористичку организацију сачињавао мањи број актера, који су имали прецизно одређену улогу, поступајући у складу са такође прецизном субординацијом. Њихови руководиоци су углавном били идејни творци, тј. идеолози чији су се налози морали безрезервно извршавати. Савремене терористичке организације како је већ и наведено углавном се ослањају на мрежну структуру организације, или пак комбинацију ова два модела, односно хијерархијски и мрежни систем, јер њихове организације броје велики број припадника које је тешко организовати из једног центра, па стога мање групе имају самосталност у одлучивању свог деловања.

Албанске терористичке организације које су 90-тих година 20. века деловале на простору КиМ биле су организоване по принципу поштовања територијалне поделе, уз уважавање зона других породица. Територијална и клановска подела највећег дела албанског друштва заснована је по традиционалним принципима, који су поштовали хијерархијско устројство, базирано на строгој дисциплини и лојалности групе. Због кршења овог ригидног устројства шиптарских терористичких организација, али и целокупног традиционалног начина живота, у Албанији, на Косову, али и другим деловима Балкана и дан данас се могу видети примери „крвне освете“, која је проистекла из непоштовања строгих традиционалних и моралних вредности. Велики број припадника албанске етничке мањине на Косову и Метохији, у годинама етничког сукоба убијен је управо из тих разлога.

¹⁹² Извор, Интернет адреса, <http://nsi.org/Library/Terrorism/110501.htm>, Perry S.: *Terrorism a frightening new prespective*.

Ослободилачка војска Косова је управо на овим принципима и била организована, премда је у почетку свог деловања била састављена од низа мањих терористичких група у којима није постојала чврста хијерархијска дисциплина. Са протоком времена ОВК је уз помоћ и подршку иностраног фактора, прерасла у „озбиљнију“ терористичку организацију, чији је основни циљ био да масовно индокринише и хомогенизује албанско становништво како би се оно подигло на свеопшти устанак, тј масовну оружану побуну против Републике Србије. Организациони врх ОВК као задужење је имао да организацији обезбеди довољна новчана средства, којима би се куповало наоружање и друга војна опрема, да шири мрежу јатака и да у своје редове регрутује и обучи што већи број терориста. Када се посматра организационо-формацијска структура ОВК, евидентно је било да њени актери нису имали адекватне услове за њено организовање без иностране подршке, а посебно страних обавештајних служби, дипломатских тела и др. Ослободилачка војска Косова је била организована по узору на НАТО стандарде и то у оперативне зоне, маневарске бригаде и територијалне јединице. Оперативне зоне су биле под командама локалних вођа који су имали ингеренције на својим деловима територије, организујући локалне сеоске јединице и друге цивилне органе власти, а све у служби заједничког циља.

Пре самог деловања ОВК, треба споменути и организовање, обуку и наоружавање које је спровођено на Космету и од стране илегалних органа локалне власти, који су и пре терористичког деловања смишљено припремали ситуацију за почетак оружаног деловања. Организоване су тајне мобилизације, наоружавање и обука албанског становништва, прављење паравојних група итд. и то све до половине 90-тих година 20. века када су ухапшени иницијатори оваквих активности, а који су били припадници служби безбедности на Косову и Метохији. У свим наведним активностима директно су учествовали и представници политичких партија на КиМ, посебно Руговиног Демократског савеза Косова, али и политички врх Албаније.

Следећи битан елеменат који је само један у низу од потребних за постојање сваке терористичке организације је регрутовање нових чланова. Регрутовање терориста се углавном врши из оне старосне структуре људи који су још увек подложни манипулацијама, а то је обично млађа популације чији се припадници

проналазе у заједничком идентитету са групом, која им привидно може пружати остваривање њихових амбиција и политичких идеала. За ОВК се сматрало да је на много лакши начин вршила регрутовање бораца, од организација које су биле засноване на идеолошким или верским принципима. Чињенице су показивале да су припадници терористичке организације, каква је била ОВК лакше приступали у њене редове, због једноставности циљева и порука које су прокламовали и идеја које су биле ближе и опипљивије народу, попут њиховог ослобођења и борбе за „социјалну правду и једнакост“. Терористи свакако у народу траже ослонац и подршку, као и међу политичким, углавном опозиционим партијама у земљи и утицајном политичком фактору у иностранству. Због тога и имају велико упориште у народу, па је тиме и број регрута и симпатизера велик. Са друге стране, терористичке организације не трпе неутралне грађане и руководе се принципом „или је неко са нама или против нас“, нема средине. Због тога је терористичка организација ОВК била препознатљива и по ширењу страха, али и насиља, па и најстрожијих мера кажњавања, попут убистава према неопређеним и нелојалним Албанцима, па је због тога и знатан број припадника ОВК био и насилно регрутован. Присилна мобилизација Албанаца на КиМ, па чак и малолетника, највидљивија је била у време највећих сукоба на Космету, 1998. и 1999. године. Шиптарски терористи су не само принудном мобилизацијом, већ и на друге начине условљавали становништво Косова, посебно цивиле који нису били „војно“ ангажовани, да морају плаћати одређене порезе за финансирање тероризма, изводити физичке радове када је то било потребно, нпр. копање ровова, прављење бункера итд, као и илегално преношење оружја. Албански терористи су такође без икаквог презања цивилно становништво користили као живи штит, рачунајући да српске снаге неће пуцати на цивиле, а када би сукоби кулминирали тада би их насилно протеривали са својих огњишта, правећи климу хуманитарне катастрофе и прогона од стране припадника српске полиције и војске.

Регрутовање припадника терористичкој организацији ОВК вршило се како је већ и наведено из редова домаћих илегалних организација којих је на Космету било пуно, али из редова албанске емиграције, која је углавном била у земљама Западне Европе. Методе регрутације којима се служала ОВК биле су различите,

од добровољних до присилних. Стратези ОВК су у почетку свог деловања користили свој политички, али и јак традиционални утицај, који се најбоље уочавао кроз патријархално уређење њиховог друштва, па и породица, да утичу на сународнике да се придруже заједничкој борби, а када регрутовање на добровољним основама није давало резултате, користили су се и присилним и уцењивачким методама. Припадници ОВК имали су и тзв. „тројке“ које су посећивале албанске породице и претњама и уценама их присиљавале да дају чланове својих породица ОВК. Како је већ и споменуто, између 1998. и 1999. године спроведена је и принудна мобилизација албанског становништва на Космету, као и оних који су били на привременом раду у иностранству.¹⁹³

После регрутовања припадника терористичке организације, врши се и њихова обука у циљу коришћења оружја или других средстава у борби против непријатеља. Треба још и напоменути да свака организација са револуционарним намерама за циљеве има да у своје иницијално језгро уврсти образовани и способни кадар, који би могао да одговори различитим потребама савременог „ратовања“. Међу широм јавности је потпуно уврежено мишљење да су терористи углавном неуки људи, што није тачно. Самим тим, што су способни да осмисле и спроведу различите облике терористичких аката, за носиоце тероризма се не може рећи су неуки и искључиво само насиљем подучени.

Квалитет обуке терориста се показао као веома добар и за њих данас нема препрека у извођењу терористичких напада, јер су неретко обучени као и припадници војних и безбедносних служби и користе разна савремена знања, од прављења експлозива и руковања најсавременијим оружјем, у које спадају хемијско и билошко оружје, пилотирања авионима и другим превозним средствима, па до примене софистицираних технологија, коришћења криптографије итд. Што се тиче основног обучавања терориста, оно је једна од суштинских важних карика у настанку терористе. За обука терориста се издвајају знатна финансијска средства и за њу су најпријемчивији они удаљени и изоловани простори, где терористи неометано могу да изводе своју обуку. Посебна предност у обуци терориста је када они могу да се увежбавају на територији неке друге

¹⁹³ Видети опширније: Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година, стр. 231-237.

државе, као што је то и био случај са обуком терориста ОВК у Албанији и Македонији, као и другим државама, попут САД, Немачке, Хрватске и Турске. Терористи са КиМ су на обуку у Албанију ишли што појединачно, што групно и њу су углавном држали инструктори албанске војске, али и инструктори из редова ЦИА, британског САС, БНД и других страних обавештајних служби, па и бројних терористичких организација широм света које су међусобно сарађивале. Кампови за обуку су прављени у бившим војним објектима албанске војске, у којима су се спроводиле вежбе руковања оружјем, експлозивним направама и најсавременијим војним технологијама, борилачке и друге вештине које су биле неопходне за борбу. Терористима је одржавана и политичка индоктринација, посебно онима који су били задужени за такав облик деловања. О војним базама у Албанији сведочи и податак да је у тој држави 1994. године боравио и Осама бин Ладен, који је поред финансијске помоћи албанским терористима слао и исламске фундаменталисте широм света да се боре на Косову, али и да поделе своја ратна искуства из БиХ и других фронта.¹⁹⁴

Обуке албанских терориста су се спроводиле кроз више нивоа оспособљавања, који су углавном били условљени могућностима припадника који се обучавају. Поједини припадници ОВК су пролазили диверзантско-терористичку обуку, која је имала за циљ обучавање руковањем оружја и различитих минско-експлозивних средстава. Такође, неки од припадника су били обучавани и за обавештајни рад, којим су се оспособљавали за сазнавање различитих информација и прављење сарадничке мреже обавештајаца, који су требали да дођу до одређених информација о непријатељу и такве информације даље проследе.

Ослободилачка војска Косова је имала специфичан начин регрутовања и придобијања нових чланова и у кратком временском року, успела је да анимира и регрутује велики број присталица. Најважнији разлог томе је био вишевековни сан те етничке мањине за добијањем независности и у некој догледној будућности, прављења велике и јединствене државе свих Албанаца. Са друге стране, застрашивање припадника сопствене етничке групе био је такође велик, јер су вршене честе ликвидације оних Албанаца који су остали лојални Републици

¹⁹⁴ Извор, Интернет адреса, www.novosti.rs, *Балкански трагови Бин Ладена*, март 2004. година.

Србији, а такође је био велики и утицај на дијаспору која је морала ако не да се активно укључи у дешавања на КиМ, да ОВК и шиптарској идеји даје одређена финансијска средства како би се сецесија што брже спровела.

Опремање и оспособљавање је такође један од важних фактора сваке терористичке организације, посебно ако се узме у обзир да су терористи некада располагали са скромним финансијским средствима, што због својих нелегалних активности, али и прогона углавном вишеструко моћнијег непријатеља. Данас припадници моћних терористичких организација, попут Ал Каиде или ИСИС-а, могу да се похвале не само конвенционалним наоружањем, већ и могућностима да њихови терористички напади буду изведени било где на кугли земаљској и великог интензитета, а као пример се издваја терористички напади на САД 2001. године у којима су као оружје коришћени отети цивилни авиони, или пак напредовање и ширење Исламске државе, на територији Сирије и Либије, које је проузроковало егзодус више милиона избеглица са којима се данас и Европа суочава.

Што се тиче опремања, албански терористи су се користили оружјем за најразличитије сврхе и различите производње. Када је у питању трговина оружјем, ни највеће светске силе не презају да зарад велике финансијске добити, оружје, што легалним, што илегалним токовима продају најразличитијим купцима, па и јавно прокламованим терористичким организацијама. За Албанце на КиМ је било својствено да су традиционално били добро наоружани, посебно оружјем које је на Космет улазило илегалним каналима, преко Албаније, Македоније, БиХ, Бугарске, али и Србије. До још масовнијег наоружавања Албанаца на КиМ је дошло и после слома албанске власти 90-тих година 20. века, када је и опљачкана већина војних складишта са оружјем и муницијом и прошверцована на КиМ. Исто као и са обучавањем албанских терориста, и њихово опремање је било извођено у сарадњи са појединим западним и исламским државама, међу којима су поново предњачиле САД, Немачка и друге државе. Поред опремања терориста оружјем и најсавременијом војном опремом, забележени су и случајеви опремања здравственом и хуманитарном опремом, чије је порекло било из фондова НАТО пакта и других међународних хуманитарних организација.

Ако се анализира шиптарски тероризам против Републике Србије, може се констатовати да су албански терористи имали велику подршку из иностранства. Албанска обавештајна служба је била само једна у низу од оних који су косовским Албанцима пружали војну, али и логистичку подршку током сукоба на КиМ. У Албанији су се обучавали терористи са Космета и из те земље је илегалним путевима, али и преко званичних државних прелаза који су претходно били порушени и необезбеђени дотурано оружје на Косово. Тим систематским убацивањем и наоружавањем терориста, суседна Албанија је на најгрупљи начин кршила све међународне законе и вршила индиректну агресију на Републику Србију. Такође су у бројним регрутним центрима широм Албаније, али и других држава попут Хрватске, Турске и Немачке терористе обучавали официри из тих држава у циљу њиховог оспособљавања за планирање и вршење терористичких напада на Космету, а постоје и сазнања да су и обуке терориста вршене и на самом КиМ, посебно у оним местима у које српске снаге безбедности нису улазиле и која су била под њиховом контролом.

3. Примена оружаних (насилних) облика угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом

Сваки терористички акт састављен је из више фаза деловања, од којих се као прва издваја, фаза припреме и планирања, која се углавном користи неоружаним облицима угрожавања. Да би се дошло до финалне радње, односно фазе оружаног деловања, неходно је још једном навести радње које претходе таквом чину и оне су следеће:

- прикупљање података о објектима или личностима напада, односно њиховој локацији, обезбеђењу, удаљености од снага које би могле реаговати итд.;
- процена важности објекта напада и проистеклих ефеката и последица;
- процена праваца убацивања у земљу, легално или илегално, по мањим групама, место окупљања, начин упућивања и преноса оружја и опреме;
- психолошко-пропагандне провокације и притисци;
- остваривање сарадње са врбованима на територији напада.

Следећа и финална радња тиче се извођења терористичких дејстава, која се огледају кроз следеће фазе:

- фаза припреме за извођење акције (процене објекта или личности напада, период обучавања и увежбавања – „имитирања“ акције, извиђање, план, преговарања, правци бекства);
- тајно приближавање рејону напада и извођење акције;
- фаза преговарања (којима се могу постићи политички циљеви, публицитет итд.);
- фаза извлачења (бекство, анализа и размена искуства).

Што се тиче оружаних облика угрожавања безбедности Републике Србије, све наведене фазе терористичког деловања су биле примењиване у прошлости, а и данас постоји опасност од насилног деловања, које је представљено кроз три нивоа:

- унутрашње насиље, било је примењивано у прошлости, а изражено кроз сецесионистичке тежње националних мањина, које је пратило терористичко деловање,
- оружана војна агресија, такође примењивана по моделу спољне војне интервенције коју је НАТО алијанса употребила кажњавајућу Републику Србију за противљење сецесији дела њене територије. Доктрина „ниског интензитета предвидела је начин помоћу кога ће се употребом војне силе дисциплиновати мале државе,¹⁹⁵
- могућност покушаја насилних промена граница Републике Србије од стране неких суседа.

У прилог наведеног, важно је истаћи да је тероризам, као облик оружаног политичког насиља, акт који изискује одређена материјална средства и капацитете, али знатно мања од примене осталих видова оружаног насиља, да за његово извођење није неопходна велика и сложена организација, али и да поред свега тога може бити веома ефикасан и за реализацију постављених политичких циљева.¹⁹⁶

Међутим, код савремених терористичких организација данас се уочава висок степен организованости који изискује постојање хијерархије и тачне подељености послова у организацији. Свака карика у ланцу једне терористичке организације има своја задужења, једни се баве планирањем и стратегијом, други обуком и оперативним деловањем, док трећи обезбеђују финансије, без којих је све претходно изнето скоро немогуће реализовати, јер је данас у савременом свету кључни моменат свега, новац. Без финансијских средстава тешко је извести било који политички акт, а поготово остварити терористичке активности. Различите чињенице указују да се данашње терористичке организације неретко баве и криминалним активностима како би се тим путем финансирале. Као један од најкарактеристичнијих примера веза терориста са организованим криминалом се

¹⁹⁵ Доктрину сукоба ниског интензитета, као почетног степена општег кофликтат, који се прво односио на супростављене војно-политичке блокове, разрадила је и усвојила Реганова администрација, почетком 80-тих година 20. века, али она није завршна фаза, већ је предвиђала још два степена: сукоб средњег и сукоб високог интензитета. Преузето: Торковић Бошко и Вилић Душан, *Кризе – изазовање и управљање кризама*, Графмарк, Београд, 1997. година, стр. 11.

¹⁹⁶ Преузето: Драгишић Зоран, *Противтерористичка безбедносна процена*, Војно дело, Београд, 2014. година, стр. 119.

може видети на нашим просторима, односно на Косову и Метохији где се ова два облика узајамно преплићу. Терористи са Косова и Метохије изворе финансирања својих организација проналазили су у трговини наркотицима, оружју, проституцији, „рекетирању“, па и трговини људским органима. Ови видови нелегалног деловања нису заустављени ни са доласком међународне мисије која је показала немоћ и страх пред наведеним криминалним радњама.

Тероризам који се примењивао против Републике Србије био је комбинација различитих елемената, који су се кретали од унутрашњег тероризма етно-сепаратистичких група, герилског начина напада којим су се служили терористи, деловања различитих криминално-клановских организација, па све до инструзања и деловања која су долазила споља. Албански екстремисти су у свом насилном деловању константно примењивали комбинацију употребе психичке силе, која се огледала кроз претње, уцене и притиске, такође са применом оружане физичке силе, кроз различите оружане нападе на српске безбедносне снаге, грађане, државну и приватну имовину. Дакле, евидентно је било да су албански екстремисти користили све видове нелегалног насиља против Републике Србије, које се некада означавало тероризмом, а често и другим називима. У прилог томе, Драган Симеуновић каже да начини и путеви којима се осваја власт нису увек чисто насилни нити чисто ненасилни, па отуда и случај са тероризмом. Већина насилних путева ка власти подразумева и коришћење ненасилних средстава, као и што већина ненасилних путева подразумева дозирану употребу насиља. Конкретни путеви се због тога дефиционо одређују према томе шта претеже у односу према апстрактно чистом – теоријском моделу.¹⁹⁷ Иако је претходно изнето да су албански екстремисти користили и ненасилне облике борбе, доминантно и видљиво је било да су насилни акти ипак доминирали, јер чињенице показују да су албански екстремисти увек могли да се врате пацифистичким методама деловања и да седну за преговарачки сто, али то једноставно није био план њихове вишедеценијске борбе и великоалбанске идеје која је чешће прибегавала насиљу и тероризму.

Оружани (насилни) облици угрожавања безбедности Републике Србије тероризмом кретали су се од убацивања оружја на Космет, од прављења војних

¹⁹⁷ Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989. година, стр. 32.

кампова за обуку терориста па све до отпочињања њиховог деловања и то класичним терористичким нападима на државне органе РС, углавном полицију и војску. Овакви нелегални акти нису оставили ни српске снаге безбедности без потребне реакција, која је често била виђена и као реталијација,¹⁹⁸ иако држава Србија у наведеном случају није одговорила одређеним мерама другој држави, нпр. Албанији која је грубо кршила међународно право, већ искључиво насиљу рушилачког фактора, који је несумњиво био инструисан споља, а на кога је адекватно реаговала. Српске безбедносне снаге, неретко су смишљено биле испровоциране да на насиље албанских екстремиста одговоре жестоком реакцијом, која је код терориста имала за циљ да код грађана албанске националности изазове контраефекте и да тим путем придобију већи број присталица, па и оних пасивних грађана који нису желели да учествују у сукобима, а посебно да на себе скрену пажњу светске јавности као на жртве терора власти.

На Косову и Метохији је након деценија „тихог“ конфликта, 90-тих година 20. века дошло до највеће оружане побуне¹⁹⁹ од стране шиптарских екстремиста, који су тежили насилном одузимању дела територије Републике Србије. Скоро читав један век на простору КиМ сровођен је тероризам албанских екстремиста, који је временом само мењао своје облике. Пре оружане побуне из 1998. и 1999. године, албански екстремисти су у више наврата такође изводили побуне и то 1944-1945, 1968, 1981,²⁰⁰ 1989 и 1990. године, а треба напоменути и побуну из 2000/01. године на југу Србије коју су тадашње власти, уз помоћ међународне заједнице успешно неутрализовале.

¹⁹⁸ Реталијација је термин у међународном праву и политици који означава одговор или одмазду силом на претходно извршену силу, узвраћајући на исти начин, као одговор на насиље неке друге државе.

¹⁹⁹ Оружана побуна је политичка борба комбинована масовним оружаном насиљем коју води нека друштвена група, окупљена око заједничких интереса против актуелне власти у циљу промене те власти или добијања неких уступака од ње, са или без претходног покушаја да се тај циљ оствари на законским (институционалним) путем. За успех побуне најважнија је веза са становништвом и ако се она не успостави на чврстим основама, побуна је осуђена на пропаст.

²⁰⁰ Деловање шиптарских екстремиста на Космету, поједини аутори представљају као котрареволуције, које су вршене у садејству са руководством тадашње Народне Републике Албаније, а у циљу рушења и разбијања уставног поретка државе СФРЈ, а потом и СРЈ. Извор, Кешетовић Мухамед, *Драма на Косову*, Научна књига, Београд, 1988. година, стр. 37.

За оружану побуне се може рећи да је специфичан облик побуне у којој су њени учесници, сви или делимично, снабдевени оружјем или оруђима подобним за напад и одбрану, при чему за квалификовање побуне као оружаном није потребно да учесници стално носе оружје, већ је довољно да га у ту сврху поседују и да се њиме или привремено користе или држе на местима одакле га лако могу употребити.²⁰¹ Сама оружана побуна одвија се у три сукцесивне фазе. У првој фази идеолошко језгро (група, организација, политичка партија) настоји да створи што ширу базу за своје деловање и притом користи искључиво политичко-вербалне методе деловања. Друга фаза подразумева деловање на прогресивном слабљењу противника–јавне власти и преузимању контроле над становништвом, при чему се користе и облици физичког насиља (уцене, физички обрачуни са неистомишљеницима, масовне рушилачке демонстрације, као и спорадични оружани сукоби са органима реда). Трећа фаза је офанзивна и карактерише је појава већег броја мањих организованих наоружаних група, па и већих војно организованих формација. Коначни циљ ове фазе је преузимање власти, односно отцепљење дела територије који се налази под контролом побуњеника од матичне државе.²⁰² Важно је и истаћи да оружану побуну треба разликовати од тероризма, посебно ако њени актери примењују насиље према поретку државе из разлога достизања праведности, због угрожености њихових људских права. Међутим, треба и напоменути да се оружана побуна на КиМ и југу Србије искључиво водила употребом тероризма, у циљу остваривања политичких циљева, па је стога она била ништа друго до противправно угрожавање суверенитета и територијалног интегритета Републике Србије, и противна је унутрашњем кривичном законодавству, а треба исто то да буде и по међународном праву, од ког је изостала осуда. Албански екстремисти су се водили вишевековним сном о својој великој, јединственој држави, износећи аргументе да они чине већину становништва на КиМ, чак 90% и да из тих разлога не желе више да живе у саставу Републике Србије, не истичући, барем првих година конфликта да су им била угрожена људска и мањинска права, док са заступањем таквих ставова нису инструкисани од стране Запада.

²⁰¹ *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975. година, стр. 737.

²⁰² Милошевић Милан, *Одбрана од тероризма*, Свет књиге, Београд, 2005. година, стр. 35-36.

Да би се схватио појам оружане побуне, треба га прво анализирати из угла „права“ на његову примену, односно постојања законских метода и механизма права на побуну против постојећег поретка. Генерална Скупштина Уједињених нација је 1950. године донела резолуцију којом „признаје“ право народа и нација на самоодређење као темељно право човека“, које је унето у оба међународна пакта о правима човека и то као претпоставка за остварења свих других права човека.²⁰³ Међународним правом и деловањем Уједињених нација, признато је право на самоодређење, односно побуну против владајућег поретка, народима и нацијама који су под колонијалним, расистичким и туђинским режимима. Међутим, овакав акт довео је у питање територијални интегритет многих држава, постојеће законе и Уставе, исто као и недоумице ко може бити субјект таквог деловања итд. Како коришћење тероризма у ма које сврхе политичке, насилне борбе није дозвољено и он је суштински различита категорија политичког насиља од оружане борбе, треба напоменути и да многи „ослободилачки покрети“ широм света, управо су тероризам користили као главни метод на путу борбе за самоодређење и стицање независности, иако је он нелегални акт. Из наведених чињеница се може извести закључак да и поред свих права која се дају мањинама, није дозвољено право на самоодређење оружаном борбом против режима који се не сматрају колонијалним, расистичким или туђинским, па отуда и још један аргуменат у кршењу међународног права у случају насилне сецесије КиМ од Републике Србије, која ни у једну од ових негативних категорија није сврстана у смислу употребе терора, кршења људских права и насиља против дела својих грађана. Албански екстремисти на Косову и Метохији су принцип самоопредељења у међународном праву схватили као сигнал који могу искористити на штету територијалног интегритета Републике Србије и то са позиција „наше самоопредељење је за друге губитак“. На Косову и Метохији је крајем двадесетог века на делу било спровођење најгрубљег кршења међународног права које је међународним актима гарантовано сувереним државама, па су отуда албански сецесионисти и екстремисти употребом насилних метода погазили и све принципе међународног права, као и Устава Републике

²⁰³ Видети опширније: Томашевски Катарина, *Изазов тероризма*, Младост, Београд, 1983. година, стр. 31 и 270-277.

Србије. Седамдесетих година 20. века, Албанци на Космету су од државе Србије добили право на суштинску аутономију, којом се испуњавају услови за самоопредељење, али која се није односила на одвајање дела територије од државе којој припада, већ се односила на учешће у највишим представничким структурама власти Републике Србије. Албанци на Космету су до 90-тих година 20. века уживали велики број колективних права, према највишим европским стандардима па отуда нису могли да се позивају на ускраћивање истих, због којих су наводно и почели да прибегавају коришћењу терористичких метода како би власт присилили на додатне уступке.

Поред наведених албанских аспирација на Космету и међународна заједница на челу са НАТО-ом је такође прекршила основне принципе међународног права, када је на нелегалан начин извршила оружану агресију на СРЈ у виду НАТО бомбардовања које је трајало 78 дана и српској привреди, као и грађанима нанело велике губитке и огромну материјалну штету. Због свега наведеног за примену тероризам се може рећи да је потпуно забрањена и апсолутно недозвољена делатност како у рату тако и у миру. Уместо тероризма актери сецесије могли су се служити и другим различитим легалним методама, којима су могли да се боре за остваривање својих политичких циљева. Конкретно што се тиче албанских екстремиста они су имали прегрш легалних начина за остваривање људских и мањинских права, која им нису била угрожена и мирним путем су могли да дођу до њих, а не путем насиља. Поред свих наведених нелегалних активности које су биле примењиване у прошлости против Републике Србије, и данас се Стратегијом националне безбедности указује да безбедност Републике Србије може бити угрожена неком новом оружаном побуном, као специфичним обликом оружаног сукоба мотивисаног неуставном и насилном тежњом за променом граница.

У наредним редовима овог поглавља, биће изнети конкретни подаци о броју извршених насилних аката, тј. терористичких напада албанских терориста на подручју Републике Србије, који су добијени упоредном анализом већ постојећих истраживања на ту тему и спровођењем истраживачког дела дисертације, односно коришћењем технике стандардизованог експертског интервјуа, извршеног на узорку од 10 питања, постављених кроз упитник овлашћеним лицима у Министарству унутрашњих послова Републике Србије.

Посматрајући изворе, различитих аутора, може се констатовати да су подаци о броју насилних аката, у која спадају и терористички акти, на подручју Републике Србије веома опречни и због тога ће бити наведени неки од података добијених на основу различитих извора сазнања. У периоду од 1991. до 1998. године, албански терористи на простору КиМ извршили су укупно 1.260 терористичких напада, од којих је највећи број био на припаднике МУП РС, али и на грађане и друге објекте. У посматраном периоду, убијено је 115 припадника МУП РС и 172 грађана, а 1998. година се може означити као година у којој је албански тероризам кулминирао и у којој је евидентиран највећи број терористичких напада.²⁰⁴

Посматрајући изворе других аутора,²⁰⁵ у периоду од 1991. до 2003/04. године на простору Косова и Метохије извршена су укупно 10.954 насилна акта, чији се део може квалификовати и као терористички акти. У периоду од 1991. до 1997. године регистрован је мањи број насилних аката (134), док је у периоду између 1998. и 1999. године тај број драстично повећан и износио је 6.883 извршена насилна акта. Обрад Стевановић је дошао и до податка да су у периоду од 2000. до 2004. године на простору КиМ наоружане групе албанских екстремиста извршиле још 2.937 насилних аката. Ако би се вршила анализа периода сукоба на КиМ, може се говорити о осцилацији у употреби насилних, међу њима и терористичких аката, као и да је њихова највећа примена била управо пред почетак међународне војне интервенције на КиМ.

Са доласком међународне мисије на Косову и Метохији настављено је са извођењем терористичких напада, који су резултирали великим бројем насилних аката, међу којима је 3.688 терористичких акција, у којима су 793 особе убијене, 611 рањено, а 688 киднаповано или нестало.²⁰⁶ Такође, од доласка међународне мисије на Космету је настављено са етничким чишћењем неалбанског становништва, а подаци које износи Радослав Гађиновић указују да су од доласка

²⁰⁴ Новаковић Миле, *Тероризам албанских сепаратиста на Косову и Метохији и метод њиховог деловања*, часопис Право-теорија и пракса, Београд, 1998. година, стр. 105-113.

²⁰⁵ Подаци преузети: Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, докторска дисертација, Београд, 2008. година.

²⁰⁶ Податак преузет: Бериша Хатица, *Концепт Велике Албаније као претња националној безбедности Републике Србије*, докторска дисертација, Задужбина Андрејевић, Београд, 2014. година, стр. 319.

припадника КФОР-а па све до 2003. године на Космету вандализована и српска гробља и срушено је чак 5.100 надгробних споменика, протерано је 250.000 неалбанског становништва, спаљено или отето 107.000 кућа и станова чији су власници били Срби и Црногорци. Износи се и податак да су на Космету била регистрована и 144 логора у којима су били заточени, мучени и малтретиранци Срби и други неалбанци.²⁰⁷ Српска гробља и културно-верски објекти ни данас нису обновљени на Косову, а приликом сваког великог хришћанског празника, Срби који обилазе православна гробља и своју имовину на Космету, могу се уверити да се са вандализмом албанских екстремиста и даље наставља и да међународна заједница, па и „косовске институције“ на то остају и даље неме.

Нешто прецизнији подаци, Министарства унутрашњих послова, могу се истаћи за период након успостављања Копнене зоне безбедности, која је такође била угрожена деловањем тадашње Ослободилачке војске Прешева, Бујановац и Медвеђе (ОВПМБ) и припадника других терористичких организација, које и данас латентно делују на том простору.²⁰⁸ Екстремистички и сецесионистички циљеви наведене терористичке организације, убрзо после сукоба на Космету, прелили су се и на југ Србије, посебно на оне делове подручја КЗБ, у којима снаге безбедности Републике Србије нису успоставиле контролу. Припадници наведених терористичких структура су током 2000. и 2001. године са подручја КиМ унели велике количине оружја, муниције па и експлозивних средстава и направа, које су у првом реду користили за нападе на припаднике снага безбедности Војске СЦГ и МУП РС, а после уласка Здружених снага безбедности, у мају 2001. године и демилитаризације подручја, један број припадника бивше ОВПМБ задржао је одређену количину оружја, муниције и експлозивних

²⁰⁷ Гађиновић Радослав, *Фелтон Политика*, 19.01.2006. година, стр. 5.

²⁰⁸ Подаци који су изнети о броју извршених терористичких напада на простору КиМ, преузети су од различитих аутора и указују да су извори њиховог евидентирања били Министарство унутрашњих послова Републике Србије и Војска Југославије. Међутим, током спровођења истраживачког дела дисертације и вршења интервјуа са овлашћеним лицима у оквиру МУП РС, аутор овог рада је дошао до сазнања да МУП РС не располаже прецизним подацима о броју терористичких напада који су изведени на простору КиМ у периоду од 1991 до 1999. године, због неодговарајућег уноса различитих кривичних дела, која су се подводила под терористичке акте и тиме знатно подизала збирно стање наведених дела, па аутору овог рада такви подаци нису ни били доступни. Такође, МУП РС не располаже ни подацима о броју изведених терористичких напада на простору КиМ, извршених после 1999. године, након повлачења српских полицијских и војних снага са тог подручја.

средства, не поштујући споразум о прекиду борбених дејстава на том подручју између ЗСБ и ОВПМБ, тако што су оружје и муницију сакрили закопавањем, чувајући га за неке наредне побуне.

До оружане побуне на тлу Републике Србије, тачније на југоистоку Србије је дошло 2000/01. године, када су албански екстремисти понесени успехом са Косова и Метохије и међународном подршком покушали да изврше и насилну сецесију те области. Терористичке групе, мањих капацитета су са простора Косова и Метохије упале на југоисток Србије и извеле нападе на полицијске пунктове у општинама Прешево и Бујановац. Оружани напад се догодио на простору Копнене зоне безбедности, која је била ту успостављена после окончања НАТО агресије на СРЈ и потписивања Кумановског споразума којим је окончана агресија. Како је у Републици Србији истовремено дошло до историјске смене власти и пада режима Слободана Милошевића, албански екстремисти су рачунали да се нове демократске власти неће брзо снаћи у новонасталој ситуацији и да је прилика да крену са оружаном побуном. Међутим, Република Србија је у успешној спољно-дипломатској мисији успела да Међународној заједници покаже да узрок албанске побуне на југоистоку државе нису никаква угрожена права Албанаца, нити репресија државних органа, већ неприхватљиве амбиције Албанаца да, како они зову тај простор „Источно Косово“ освоје и припоје га Косову. Тадашње српске власти су избалансираном политиком, успеле да међународну заједницу укључе у решавање кризе и у сарадњи са снагама КФОР-а неутрализују опасности које су долазиле од стране албанских терориста, уз осујећење њихових намера. Албанци из Пчињског округа су свих година сукоба на Космету подржавали албанске сецесионистичке намере за отимањем Космета, а потом су се осмелили и на покушај сецесије општина на југостоку Србије које су требале да се припоје Косову. Такође је и велики број Албанаца учествовао у сукобима на Космету, на страни терористичке организације ОВК, а потом су 1999. и 2000. године прешли у редове ОВПМБ, која је према неким подацима бројала између 8.000 до 12.000 наоружаних терориста.²⁰⁹

²⁰⁹ Мијалковски Милан, *Тероризам албанских екстремиста*, Војска, Београд, 2002. година, стр. 395.

Према званичним подацима МУП РС, на подручју Копнене зоне безбедности, на којој се врши праћење терористичких аката и то у периоду од 1999. па до 2015. године, изведено је укупно 699 терористичких напада, углавном на припаднике српских безбедносних снага, али и цивиле. Највећи број напада извршен је 2001. године и износио је 347, а од тог броја 262 напада су била на припаднике и објекте МУП РС, док је 49 терористичких напада изведено на припаднике Војске Србије. У нападима 2001. године убијено је 17 лица, међу којима је седам припадника МУП-а и шест припадника ВС. Повређено је 47 лица, а отето је 31 лице. Такође је и 2000. година била карактеристична по великом броју напада (214), од којих је 188 изведено на припаднике и објекте МУП РС. Исте године убијено је 15 лица, повређено 47, а отето 14 грађана Републике Србије. После релативно мирнијих година и мањег броја терористичких напада на подручју Копнене зоне безбедности, 2011. године је поново дошло до ескалације насиља и званични статистички подаци МУП РС показују да су те године изведена 54 терористичка напада, углавном на припаднике безбедносних снага Републике Србије.²¹⁰ У циљу даљег сагледавања броја извршених терористичких напада на Копнену зону безбедности, у периоду од 1999. до 2015. године, у прилогу на страни број. 309 приказана је табела под редним бројем 2. у којој се виде показатељи кретања укупног броја извршених терористичких напада у посматраном периоду.

У наставку истраживачког рада, приказани су и статистички подаци МУП РС у којима се види да су терористички напади албанских терориста евидентирани и на подручју општина Прешево, Бујановац и Медвеђа и у периоду од 1999. до 2015. године, извршено је укупно 536 терористичких напада, од којих је највећи број извршен на подручју општине Бујановац.²¹¹ Терористичке нападе на југоистоку Србије вршила је терористичка организација тзв. „Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе - ОВПМБ“, која је имала за циљ припајање општина Бујановац и Прешево Косову и Метохији. Ова терористичка организација је деловала под утицајем терористичких организација са подручја

²¹⁰ Статистички подаци МУП РС о терористичким нападима на простору Копнене зоне безбедности, у периоду од 1999. до 2015. године.

²¹¹ Статистички подаци МУП РС о терористичким нападима на простору општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, у периоду од 1999. до 2015. године.

Косова и Метохије и мета њених напада били су припадници МУП-а, Војске Србије, цивили као и имовина. Кончуљским споразумом од 31. маја 2001. године, након потписаног прекида сукоба, амнестирани су сви извршиоци кривичних дела из домена тероризма, извршених у периоду од 1999. године до дана закључивања споразума, што се у каснијим годинама показало као веома погрешан поступак, јер су терористи наставили са својим нелегалним активностима и подривањем државног система на том подручју, па и шире.

Највећи број терористичких напада на подручју три општине на југоистоку Србије, извршен је 2001. године (290) и 2000. године (180), а терористичке активности албанских екстремиста углавном су биле усмерене на безбедносне снаге Републике Србије и њихове објекте (455), као и на 162 лица, српске, па и албанске националности. У извештајном периоду 31 лице је убијено, од тог броја 22 припадника полиције и војске, повређено је 115 лица, а 45 грађана је отето.²¹²

На подручју општине Прешево, према званичним статистичким подацима МУП РС у периоду од 1999. до 2010. године евидентирано је 147 терористичких напада албанских терориста, у којима су погинула четири припадника Војске Србије. Највећи број терористичких напада изведен је 2001. године, у време оружане побуне на том простору, док од 2010. године па до данас није евидентиран ниједан терористички напад, иако је 2014. године на том подручју убијен припадник жандармерије, али се то дело из угла кривично-правног процеса сматра тешким убиством, а не делом из домена тероризма. На подручју општине Бујановац у периоду од 1999. до 2015. године, евидентирано је укупно 339 терористичких напада, од тога их је највећи број (129) био извршен 2001. године, исто као и на подручју општина Прешево и Медвеђа. Карактеристично је да само 2011. 2014. и 2015. године није било евидентираних терористичких аката. На подручју општине Медвеђа у посматраном периоду забележен је нешто мањи број терористичких напада у посматраном периоду (50), а од тога броја у 45 случајева напади су извршени на припаднике МУП РС. Такође подаци МУП РС показују да у периоду од 2005 до 2015. године није био евидентиран ниједан терористички напад на подручју општине Медвеђа. У циљу сагледавања броја извршених

²¹² Статистички подаци МУП РС о терористичким нападима на простору општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, у периоду од 1999. до 2015. године.

терористичких напада на простору општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, у периоду од 1999. до 2015. године, у прилогу на странама број 310 до 312 су приказане табела под редним бројем 3, 4. и 5. а аутор овог истраживања је због ширег сагледавања целокупне проблематике вршења албанског тероризма на простору Републике Србије, у периоду од 1999. до 2015. године, приложио и табеле о броју извршених терористичких напада, на подручју општина Тутин, Куршумлија, Врање и Лесковац, које су такође приказане на странама број 313 до 316, као прилози у табелама, под редним бројевима 6, 7. 8. и 9.

После противтерористичких акција безбедносних служби Републике Србије, спољно-дипломатске офанзиве и избалансиране политике, у сарадњи са међународном заједницом, албанско терористичке организације на југостоку Србије су натеране на прекид оружаних сукоба, који је потписан у марту 2001. године у Кончуљу и Мердару између специјалног изасланика генералног секретара НАТО-а, команданта ОВПБМ и председника Координационог тела за југ Србије. Ратификацијом тог Споразума, Савезна Република Југославија је вратила свој нарушени суверенитет на подручју југоистока земље, уз повратак на Копнену зону безбедности која и данас представља тампон зона у ширењу албанског тероризма на југ Србије. Са изненађујућом реакцијом међународне заједнице и државних органа Републике Србије на сузбијању тероризма на југу Србије, албански екстремисти се ни дан данас нису помирили, већ су своје насилно деловање само одложили за нека по њих боља времена.

Чињенице показују да је 90-тих година 20. века на Косову и Метохији био евидентан прави тероризам албанских екстремиста, који су интензивно користили оружано и друго насиље као средство остваривања својих политичких циљева. На Космету у годинама сукоба, па и на југу Србије, током оружане побуне 2001. године, убијено је на хиљаде грађана, рањено, киднаповано, нестало и расељено и све те људске жртве, уз уништавање културне и верске баштине су показале да је албанским екстремистима само један циљ био важан, а то је да по било коју цену изврше сецесију Космета од Републике Србије.

III. ТЕРОРИСТИЧКА ПРЕТЊА РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У БУДУЋНОСТИ

1. Терористички изазови, безбедносне ризици и претње по безбедност Републике Србије у будућности

Изазови, ризици и претње се могу посматрати са више аспеката. Према секторима безбедности разликују се војни, политички, социјетални и еколошки изазови, ризици и претње. У односу на порекло опасности, могуће је разликовати оне који су настали унутар политичке заједнице, односно унутрашње изазове, ризике и претње и оне који су настали изван ње, тј. спољне изазове, ризике и претње. У данашњем савременом свету је све теже повућу разлику између унутрашње и спољне безбедности, а број изазова, ризика и претњи се стално повећава. Ако се гледа из угла актера изазова, ризика и претњи, што и представља интересовање у овом раду, актери се деле на државне и недржавне, који су само посредно носиоци изазова, ризика и претњи, док суштина опасности долази из структуре и динамике самог процеса. У односу на епохе у којима настају, изазови, ризици и претње се често деле на старе и нове, а тероризам се данас свакако посматра као „нови“ и један од највећих савремених изазова, ризика и претњи. Такође се још разликују и асиметрични и симетрични изазови, ризици и претње, ако се гледа из угла времена потребног за њихову материјализацију, класификују се на краткорочне, средњорочне и дугорочне, а ако се посматра степен интензитета на изазове, ризике и претње, они могу бити ниског, средњег и високог интензитета.²¹³

Подручје на којем се налази Република Србија, означено као Балкан, вековима уназад се сматра једним од најтруснијих подручја на свету, јер се на његовој територији сударају различите религије, културе, етницитети и сви они су у сталном прожимању. Када се на све те комплексне односе додају и интереси великих сила који су често били кључни за нестабилност у региону, добија се балкански гротао у коме конфликти већ вековима доминирају на штету

²¹³ Преузето: Бериша Хатица, *Концепт Велике Албаније као претња националној безбедности Републике Србије*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2014. година, стр. 19.

цивилизацијског напретка и развоја. Република Србија спада у једну од најважнијих држава Западног Балкана и њену су историју обележили многи ратови и сукоби, од најезда страних освајача до савремених метода у служби хегемонистичког освајања света, а тиме и простора Балкана.

Свака држава у заштити својих националних интереса, прављењу стратегије, као и анализи безбедносних изазова, ризика и претњи, треба да има документ који се бави питањима националне безбедности, па је због тога Република Србија 2009. године донела Стратегију националне безбедности у којој се дефинишу садашња и будућа стратешка опредељења из домена безбедности. Циљ Стратегије је да идентификује и анализира унутрашње, али и спољне безбедносне изазове, ризике и претње. Данашњи изазови, ризици и претње безбедности су нешто другачији од оних који су пре постојали и њихов садржај није толико војног карактера, колико су присутни економски, еколошки, енергетски, културни, религијски и други облици који угрожавају или у будућности могу угрозити безбедност Републике Србије. Данас су у Европи, па самим тим и Републици Србији знатно смањени ризици од избијања ратова, иако се никада са сигурношћу не може тврдити да до њих неће и доћи.²¹⁴ Међутим, сепаратистичке тежње на Балкану су и даље веома изражене и једне су од потенцијално главних безбедносних проблема, посебно ако се гледају из угла Републике Србије која се и даље суочава за таквим невојним изазовима, ризицима и претњама које лако могу да пређу у војне претње, посебно што су веома изражене различите претензије појединих националних и верских заједница на делове територије Републике Србије.

Безбедносни изазови, ризици и претње који угрожавају Републику Србију или је у будућности могу угрозити, како је већ и наведено могу бити војног и невојног карактера и они су представљени у Стратегији националне безбедности Републике Србије. Као војни изазови су идентификовани: опасност од оружане агресије, оружана побуна и спорови уз употребу оружја, а међу главне невојне

²¹⁴ Опасност од оружане агресије на Републику Србију је знатно смањена, али се не може у потпуности искључити, јер до ње може доћи и као последица различитих сукоба у региону, који функционишу по принципу спојених судова, јер се сукоби лако могу прелити из једне у другу државу. До сукоба у Републици Србији може доћи и ако би се Србија нашла у сфери интереса глобалних и регионалних сила, које и данас показују да су веома заинтересоване за регион, па и ширење свог утицаја на Републику Србију.

претње спадају: сепаратистичке тежње појединих националистичких и верских екстремистичких група, против правно једнострано проглашена независност Косова, тероризам, пролиферација оружја за масовно уништење, национални и верски екстремизам, обавештајна делатност коју стране обавештајне организације спроводе кроз незаконито и прикривено деловање, организовани криминал, корупција, проблеми економског развоја, угрожавање енергетске безбедности, неравномеран привредни и демографски развој, нерешен статус избеглица, прогнаних и интерно расељених лица са простора Хрватске, БиХ и Косова и Метохије и њихов тежак положај, недовршен процес разграничења између држава некадашње СФРЈ и многи други фактори.²¹⁵

Тероризам, побуне илегалних оружаних група, национални и верски екстремизам, организовани криминал, природне и индустријске катастрофе представљају и представљаће и у будућности безбедносне ризике и претње са високим интензитетом на глобалном, регионалном и националном нивоу угрожавања безбедности. За њих је посебно карактеристично то што могу да испоље тенденцију преливања са једног простора на други и на тај начин угрозе и безбедност Републике Србије, која директно за њихов настанак не мора да буде одговорна. Може се очекивати да овакви облици безбедносних изазова, ризика и претњи и даље егзистирају, али са нешто смањеним интензитетом, иако се никада такви облици насиља не могу потпуно искључити, посебно не без достизања одређеног нивоа економског, културног, политичког и сваког другог просперитета народа који морају да живе једни поред других. Без помирења и подизања друштвене свести и спознаје да једни друге не треба да истребљују да би добили сатисфакцију за сопствене неуспехе, на Балкану па тиме и у Србији неће бити напретка, нити превазилажења вишевековних сукоба за територије, кроз потребе сталног доказивања сопствене државности и доминације над другима.

После терористичких напада на САД, 11. септембра 2001. године тероризам је постао озбиљна невојна и недржавна претња великом броју држава, којима су се наметнули нови начини преиспитивања организације њихових система безбедности. Данашње тзв. асиметричне претње на другачији начин од традиционалних облика безбедности, захтевају нови начин међународног

²¹⁵ *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, 2009. година.

удруживања зарад успостављања бољег система безбедности. Што се тиче тероризма, он је безбедносни изазов, ризик и претња по међународну, па и националну безбедност Републике Србије, иако државни званичници све чешће износе тврдње да Србија није директна мета данас све опаснијег радикалног исламизма, пошто није укључена у глобални рат против тероризма који воде Сједињене Америчке Државе.

Међутим, тероризам, а посебно верски и етнички екстремизам, као и многи други облици криминала у будућности ће бити главни фактори угрожавања безбедности како Републике Србије, тако и читавог региона. Многе асиметричне претње кулминирале су због вишегодишњих ратова, економских криза, изолације читавог региона, која се неповољно одразила на развој многих негативних појава у друштву. У будућности Република Србија суочаваће се са све присутнијим екстремизмом, од религијски мотивисаних група, па све до етно-националистички оријентисаних. Религијски мотивисан екстремизам је опасан феномен који све више хвата маха на глобалном нивоу, али и на просторима Западног Балкана, где и постоје већ изграђени механизми идеолошке, али и финансијске подршке. Србија, па и читава Европа ће се у блиској будућности суочавати и са екстремизмом исламистичких група које делују на простору Косова, Албаније и Македоније итд. и чије смо експанзије и данас сведоци. Исламистичке групе, финансиране из иностранства, односно муслиманских држава већ данас представљају претњу не само државним органима Републике Србије, већ и самопроглашеним албанским институцијама на Косову, које покушавају од њих да направе отклон због подршке Запада.

Што се тиче оружане побуне, вероватноћа је као и до сада могућа и највећа на простору општина Бујановац, Прешево и Медвеђа, где су такви насилни инциденти у прошлости већ били спровођени и то углавном под утицајем дешавања са Косова и Метохије. Копнена зона безбедности за Републику Србију и у будућности ће бити ризично подручју на коме је могуће извођење терористичких напада, посебно на припаднике полиције и Војске Србије. Такође и у Рашкој области постоје веома велики безбедносни ризици од избијања оружане побуне, посебно ако се има у виду деловање све радикалнијег исламистичког фактора на том простору. Религијски покрет вехабија у Србији, у будућности

може постати озбиљна претња по безбедност не само Србије, већ и читавог Балкана, јер се његова верска учења све више радикализују и шире путем верске индоктринације, коришћења интернета, градњом џамија у којима се верници подучавају веома ригидној верзији ислама, која не толерише традиционални ислам на тим просторима, а поготово неку другу религију.

Када се посматрају могуће оружане побуне, на њих се најпре може гледати из угла примене тероризма, који је данас, а и у будућности ће бити једна од највећих претњи за глобалну, регионалну и националну безбедност. У условима глобалног деловања терориста, Република Србија у будућности може бити угрожена тероризмом из више углова, било то непосредно, све већом радикализацијом локалног муслиманског становништва, повратком екстремиста са блискоисточних ратишта или због потенцијалног учешћа у међународним мировним мисијама, које би Србију ставиле на листу мета. Са друге стране, Република Србија у будућности може бити и посредно угрожена тероризмом и то евентуалним коришћењем њене територије за припрему и извођење терористичких напада на друге државе, посебно знајући да су на простору Косова, па и у неким областима на југу Србије и у Рашкој области, терористи обучавају и имају своје кампове. Терористички напади у Србији могу потенцијално настати и као последица односа у БиХ, где ће кад тад морати да се изврши уставно редефинисање те нефункционалне државне творевине, која за две деценије постојања није успела да доведе до нормалног суживота три народа, који су у константним превирањима. Криза у БиХ би највероватније аутоматски довела и до покретања и преливања кризе на Рашку област, јер муслимански челници из БиХ, као и Исламска верска заједница те државе имају огроман утицај на Бошњаке у Рашкој области. Чињеница која не може да се занемари је да је после рата у БиХ, на Балкан дошао и велики број „исламских бораца“ који су се и после ратних сукоба задржали на тим просторима, где су створили логистичке, регрутне и финансијске центре којима је циљ да шире ислам, али и по потреби делују на тлу Европе. За екстремистичка и терористичка деловања, Балкан је посебно погодан регион због свог географског положаја, јер се на његовом простору лако крећу, стацинирају и делују различите екстремистичке групе.

За регион је у прошлости било карактеристично да су га скоро сви од наведених облика претњи сачињавали и да су се оне често из једне у другу државу преливале. Због тога ови унутрашњи изазови, ризици и претње нису својствени само Републици Србији, већ они кореспондирају и са онима из региона и непосредне близине Републике Србије. Безбедносни изазови и претње Републици Србији, према Бојану Димитријевићу се деле на три нивоа, тј. на глобалне, регионалне и унутрашње изазови безбедности.²¹⁶ Сва три изазова са којима се суочава Република Србија, или ће се у будућности суочити су неодојива и не може се давати предност једном од њих. За Републику Србију у будућности свакако најважнији изазов биће решавање питања статуса Косова и Метохије од којег ће зависити и бројне друге релације и спољно политичко кретање државе.

По безбедност Републике Србије, веома угрожавајуће делује и формирање „регуларне војске“ косовских формација, тј. Косовских снага безбедности, чије су стварање и обуку подржале поједине западне државе. Косовске снаге безбедности угрожавају суверенитет Републике Србије, посебно покушајима насилног деловања у појединим општинама на северу Косова где живи већинско српско становништво. Стварањем Косовских безбедносних снага, као претече војске Косова, међународна заједница није постигла одређени ниво стабилности и безбедности на Косову, јер је тим путем терористичка ОВК легализована и награђена за своје злочине и насилно деловање, што се показало као доза охрабрења за чињење и другог насиља. Ни данас када је Косово и Метохија под окриљем међународне заједнице нису испуњени основни стандарди који би требали да омогуће бољи живот, демократске институције, мултиетичност, па самим тиме и безбеднији живот за све грађане Косова и Метохије. Све евидентније је да НАТО, као и мисија ЕУЛУКС полако повлаче своје трупе са Косова и да пројекат независне државе није дао добре резултате, јер на КиМ не влада правна држава, већ само претње, уцене и примена силе кримингених структура и бивших терориста, а сада носилаца власти. Косовске власти су показале да нису дорасле демократским принципима и европским стандардима, јер се у највишим институцијама самопроглашене „Републике Косово“, у

²¹⁶ Преузето: Димитријевић Б. Бојан, *Стратегија националне безбедности Србије*, Часописа Војно дело бр. 2, Београд, 2008. година, стр. 70.

косовском парламенту, као и на улици, протестима опозиције, неретко демонстрира и спроводи насиље. На Косову и Метохији, поред бројних распуштених терористичких формација, делују и различите криминалне групе које се баве шверцом наркотика, људи, органа, као и бројне екстремистичке и религијске групе које су због политичке и економске нестабилности и превирања погодне за регрутовање терориста.

Посебан проблем у будућности на простору Републике Србије, али и бившим југословенским републикама би могао да представља проблем повратка исламских екстремиста тј. бораца повратника са простора Балкана који су учествовали у ратним дејствима и терористичким акцијама у Ираку, Либији, Сирији и другим исламским државама, а чији би повратак могао да представља безбедносни ризик по Републику Србију, земље у региону, па чак и шире. Због тога, Република Србија у безбедносном смислу треба да има добру међународну сарадњу и размену оперативних података са безбедносним службама суседних земаља, посебно са мисијом Еулекс-а на КиМ, како би на тај начин обезбедила своје грађане, али и српско становништво које живи на простору Косова и Метохије и које једино могу да заштите припадници међународних мисија на Косову. Такође је неопходна и континуирана и правовремена сарадња у циљу сузбијања свих нелегалних активности и њихових носилаца, везаних за терористичко удруживање, финансирање терористичких група, врбовање и обучавање за извођење терористичких акција, док Република Србија појачаним мерама безбедности, свакодневно треба да прати збивања на административној линији са Косовом и Метохијом уз обезбеђивање појаса Копнене зоне безбедности, кроз који би у јужну и централну Србију могли да се пребацују терористи.

За савремени тероризам је још потребно рећи да је повезан и са свим могућим формама организованог, прекограничног и транснационалног криминала. У том смислу, сви државни органи и безбедносне службе морају већу пажњу да посвете све већим илегалним миграцијама, које се и кроз Републику Србију врше, као земљу чији пут води ка Европи. Треба имати на уму и да је велики број илегалних миграната већ задојен идеологијом радикалног ислама и да им је циљ да се инфилтрирају на европски континет како би радили на ширењу

своје идеологије. Сведоци смо и да новонастала терористичка организација Исламска држава све више прети европским државама, најављујући таласе терористичких напада који су се недавно и догодили у Француској и Белгији, па због тога, као и претњи од унутрашњег тероризма, Република Србија мора да подигне мере безбедности на највиши ниво, како се и код нас не би догодио напад попут оног у Зворнику или попут терористичких напада у Македонији који су превазишли карактер спорадичних инцидената.

Мере које Република Србија данас, а и у будућности треба да предузме у циљу заштите од тероризма су такве да овлашћене службе у складу са безбедносним ризицима и потенцијалним опасностима од терористичких напада, на нивоу Републике Србије и главног града, морају редовно да планирају и организују превентивни рад у циљу оптималног и благовременог усмеравања активности свих безбедносних служби на безбедносну заштиту виталних привредних, саобраћајних, верских, спортских и других објеката од општег интереса, затим објеката дипломатско-конзуларних представништава акредитованих у Републици Србији и објеката међународних организација, као и места где се окупља већи број грађана.

Република Србија и њене безбедносне структуре данас, али и у будућности све више ће своје концепте безбедносног управљања усмеравати ка обавештајним подацима на основу којих ће се одређивати могући извори угрожавања безбедности државе у будућности. Процене безбедносних служби радиће се за краткорочни, средњорочни и дуготрајни период и на основу њих ће се доносити анализе претходног, садашњег, али и потенцијалног кретања стања безбедности, на основу којих се мора адекватно деловати. Са одговарајућим безбедносним проценама, које треба да раде особобљени кадрови, утврђиваће се који су то елементи угрожавања безбедности, ко су носиоци таквих могућих нелегалних радњи, али и процена очекиваних облика понашања и нивоа њихове штетности по друштвени систем. Због тога, безбедносни сектор мора континуирано радити на прикупљању оперативних сазнања у вези лица, група и организација чије је деловање повезано или се може довести у везу са верски или етнички мотивисаним тероризмом, у циљу спречавања извођења терористичких акција у Републици Србији или коришћења њене територије за припрему или извођење

таквих акција у другим државама. У том циљу, мора се остваривати и непосредна сарадња и са другим службама безбедности.

Такође, могућност од терористичких претњи у Републици Србије, органи надлежни за процене стања безбедности, треба да сагледавају из више углова, међу којима су прво анализе тероризма као друштвене и историјске појаве, за коју је утврђено да је једна од најопаснијих појава данашњице, затим кроз анализе стања конфликта у једном друштву, којих у Републици Србији потенцијално има у више региона, а неопходна је и анализа међународних односа и конфликта, како би се знало са ким треба избегавати конфронтацију, а са друге стране на којим међународним адресама треба тражити партнере и савезнике. Анализа актуелних терористичких, као и праћење екстремистичких и других група је веома важна за прављење правовремене слике о стању јавне безбедности, као и упознавања са потенцијалним угрожавајућим елементима. Да би се у будућности очувао и заштитио национални систем безбедности неопходно је да Република Србија ради на развијању свих потребних чинилаца у заштити од тероризма, почевши од система одбране (полицијског, војног, обавештајно-безбедносних служби), па преко вођења реалне спољне политике, доброг царинског система, подршке цивилним организацијама и приватном систему обезбеђења у који ће се много више улагати. У Србији се не смеју понављати пропусти у раду безбедносних служби, попут оног када је убачен дрон на стадион приликом одигравања фудбалске утакмице између Србије и Албаније, чији је главни циљ био провокација Србије од стране Албаније, јер би сличан безбедносни гаф могао многе грађане да кошта живота, због тога је важно да се ради на развијању антитероризма, иако многи критичари мисле да је он параван за смањивање људских права и безбедности и да демократска друштва не смеју користити борбу против тероризма као изговор за угрожавање било чијих права.

У будућем периоду, безбедносна ситуација у региону и Републици Србији биће оптерећена изналажењем решења за будући статус Косова и Метохије, који ће са собом носити и решавање других проблема, попут питања опште и личне безбедности неалбанског становништва и повратка привремено расељених и прогнаних лица, која за сада немају назнака у реализацији. Очекује се да се позитиван утицај на унапређење стања безбедности, у наредном периоду испољи

и кроз ангажовање Републике Србије у Програму Партнерство за мир, а очигледно је да се успоставља и ближа сарадња са НАТО савезом, као и интензивирање сарадње са Европском унијом, за чије чланство је аплицирала Република Србија, наводећи то као свој стратешки циљ.

2. Могућност ескалације тероризма на територији Републике Србије

Безбедносни ризик по Републику Србију у будућности може доћи од стране различитих дестабилизујућих фактора, попут верски фондираног насиља, које се може огледати кроз могући тероризам нпр. вехабија, који је најприсутнији у Рашкој области или кроз насиље припадника других радикалних исламистичких група, попут притајених ћелија Ал Каиде и ратника-цихадиста, припадника Исламске државе, који су повратници са бројних страних ратишта. Такође, до опасности може доћи и од стране екстремиста са Косова и Метохије, који своје нелегалне активности могу пренети и на југ Србије. Експанзија постојећег, па и будућег тероризма је одржива из више ралогоа, или пак различитих интереса, од којих ће бити представљени они који данас, а и у блиској будућности могу да запрете са територије Косова и Метохије и следећи су:²¹⁷

1. Погодност његовог коришћења у постизању различитих циљева.

Тероризмом се у кратком временском року може постићи тактички циљ, који може да произведе импресивне ефекте, па макар они били и тренутно краткотрајног рока, јер је познато да терористи ретко успевају да постигну стратешко-политички циљ, који је до сада, једним од ретких, односно албанским терористима и сецесионистима на КиМ пошао за руком.

2. Спрега са организованим криминалом.

Спрега тероризма са организованим криминалом, тј. његовим најистуренијим облицима, попут трговине наркотицима, оружјем, корупцијом, прањем новца итд. такође је веома заступљена, а посебно се то види на примеру самопроглашене државе „Косово“ у којој ови облици деловања могу да се уврсте у традиционални

²¹⁷ Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година, стр. 388-395.

фолклор друштва, које показује намеру да на том становишту и у будућности функционише.

3. Безбедносне и социјално-економске нестабилности држава.

Самопрокламована држава „Република Косово“ је најбољи пример виђења свих облика недовршене државе, који се оличавају кроз мноштво социјалних, економских и других друштвених проблема, међу којима безбедносна несигурност заузима сам врх листе најнебезбеднијих држава света и расадника национализма, па и верског фундаментализма.

4. Пораст националистичких, етносепаратистичких и религијско

фундаменталистичких тежњи. Наведене тежње, управо су те које указују да ће у будућности тероризам бити примењив и незаустављив из све већег броја оваквих разлога, са намером да Косово и Метохија остане преседан у историји међународних односа, што се већ бројним државама, заговорницама тога показало као лоша процена.

5. Лака доступност моћних техничко технолошких средстава погодних за

терористичку примену. Са развојем технолошке сфере и њеног просперитета и терористи ће бити у могућности да користе бенефите тог напретка, што је и показао напад на САД 2001. године, када су потпуно обучени терористи преузели контролу над цивилним авионима и помоћу њих извршили свакако један од најспектакуларнијих напада у историји човечанства. Све већа је могућност да се и терористи на простору Балкана, у немогућности примене класичних терористичких средстава, окрену коришћењу специфичних технолошких и информационих система, који су данас све доступнији.

6. Умножавање погодних мета терористичких напада.

Терористичке мете су широког дијапазона и данас сваки човек може бити потенцијална мета терориста. Тероризам је облик политичког насиља, може се рећи и један од најсуровијих, од кога се данас нико са сигурношћу не може заштитити. Што се тиче Косова и Метохије и међународних снаге које су тамо распоређене, не значи да у блиској будућности и оне неће постати предмет тероризма. Кроз историју смо имали пуно примера да су налогодавци, организатори и финансијери тероризма на крају завршили као мете, управо

оних које су створили и подржавали. Такав је био случај са САД-ом и Ал Каидом која им се као бумеранг вратила, а стим да се исламски радикализам шири, што се види на примеру Исламске државе, која је поприлично добро организована, није искључено да ће у будућности и територија САД бити угрожена њеним деловањем. Такође, прикривени исламски фактор на Косову неће дуго мировати, посебно ако се не удовољи свим њиховим, очекиваним захтевима, тада се може очекивати ерупција насиља и према дојучерашњим савезницима.

7. Глобализам и државно коришћење и спонзорисање тероризма.

Спонзорисања и подржавања тероризма је одувек било, па ће га тако бити и у будућности. Најбољи пример тога је поново Косово и Метохија где су сепаратистичке тежње једне етничке мањине дошле до изражаја, уз свесрдну помоћ бројног иностраног фактора, који није презао да примени бруталну силу против једне суверене државе како би реализовао своје политичке циљеве, али и вековне велико-националне амбиције Албанаца, којима је Запад омогућио стварање још једне исламске државе на тлу Европе.

Република Србија би у будућности могла потенцијално да буде угрожена тероризмом из више регионалних праваца, од којих је свакако највише угрожавајући онај који долази са простора Косова и Метохије, али и са југа Србије, тј. подручја општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, као и са подручја Рашке области са центром у Новом Пазару. У наведеним областима би се могао реактивирати тероризам, највероватније у комбинацији екстремног национализма и сепаратизма са верским фанатизмом и то масовнијих размера, какав је био присутан и у недавној прошлости, док би екстремизам и потенцијални тероризам, у случају нарастања национал-сепаратистичких идеја, као вид појединачног акта, могао да се испољи и на тлу општине Босилеград, где је доминантна бугарска мањина, али и у појединим деловима Војводине, где је већ долазило до међуетничких тензија.²¹⁸

²¹⁸ Видети опширније: Милашиновић Радомир и Мијалковић Саша, *Тероризам као савремена безбедносна претња*, Зборник радова на тему: Супростављање тероризму - међународни стандарди и правна регулатива, Козара, 2011. година, стр. 12.

Безбедносне структуре озбиљно се морају позабавити чињеницом да и у унутрашњости Републике Србије постоје многобројни елементи који могу довести до угрожавања националне безбедности. Један од показатеља је и тај да вехабијски покрет може представљати безбедносни ризик и по читаву територију Републике Србије, посебно што безбедносне службе располажу са податком, да вехабија има и у Новом Саду, Лозници, као и на територији града Београду где их је регистровано око 200 и они се углавном налазе у Земуну и на Лединама. Међу тим вехабијама је знатан број лица која су расељена са Косова и Метохије, лица ромске припадности, Бошњака, Албанаца, али је карактеристично и да један број Срба прелази у ислам и то вахабизам. За вехабије је такође и карактеристично да сваки њихов припадник и верник добија новчана средства од стране централе из Беча, па посматрајући из тог угла и материјални моменат знатно доприноси да се свакодневно број њихових верника и следбеника увећава.²¹⁹

Свакако један од највећих ризика по угрожавање безбедности Републике Србије у будућности може бити ескалација етнички мотивисаног тероризма који може доћи са подруја Косова и Метохије, простора југа Србије, или се прелити из суседних држава, као што су Босна и Херцеговина и Македонија. Такође се не сме изоставити ни могући етносепаратизам у Војводини, посебно њеног северног дела где је јака мађарска мањина и њени поједини припадници траже „већа права.“ Најава утврђивања националног идентитета Влаха и питања примата Српске и Румунске православне цркве, на простору Источне Србије, такође може довести до нестабилности, посебно када се гледа из угла европског пута Србије, о чијој се блокади у блиској прошлости говорило од стране званичног Букурешта.

Екстремни национализам, шовинизам и православни радикализам такође последњих година јачају у Србији, али и у читавој Европи. Све већи број српских десничарских организација тражи своје место на политичкој сцени и према бројним анкетама и испитивању јавног мњења, одређени број грађана Србије, посебно у времену тешке економске ситуације, се одлучује да пружи подршку и десно оријентисаним организацијама. Међутим треба и напоменути да српске десничарске организације нису склоне терористичком деловању и да кроз

²¹⁹ Извор, Интернет адреса, www.telegraf.rs, *Заузимају Београд: Ево где се окупљају вехабије у престоници*, октобар, 2014. година.

историју Срби никада нису били препознатљиви по тероризму, како их данас део међународне заједнице жели да етикетира. Поједине српске националистичке организације су у прошлости такође учествовале у бројним облицима политичког насиља од атентата, извођења преврата, државних удара, али се не може тврдити да су Срби као нација склони тероризму.

Хулиганско-вандалске групе већ одавно представљају стандардну безбедносну претњу Републици Србији, посебно када се одигравају неки важни спортски догађаји, али исто тако навијачке скупине се често инструишу и организују поводом обележавања неких других догађаја и манифестација, попут „Параде поноса“, политичких митинга, од којих се издваја митинг из 2008. године „Косово је Србија“, када су хулигани изазвали nerede у којима су напали амбасаде САД, Немачке и Хрватске. Биланс овог „дивљања“ на улицама главног града је био један људски живот, велики број повређених полицајаца и велика материјална штета нанета граду Београду.

Преговори под покровитељством ЕУ између Републике Србије и администрације из Приштине све јасније указују да се на Србију врше додатни притисци како би она и формално признала независност Косова. Републику Србију уцењују чланством у ту наднационалну творевину, тако што се у отварању појединих поглавља од Србије траже велики уступци, који би значили да Србија и коначно изгуби утицај и присуство на Косову и Метохији, а администрацији из Приштине да се неометано учлани у најважније међународне организације, попут УНЕСКА, а потом и у Уједињене нације. Са друге стране у Србији, тј. њеном југозападном делу, такође су видљиви деликатни односи Бошњака и Срба, али и међусобни односи Бошњака, због сукоба у Исламској верској заједници и односа екстремних муслимана-вехабија према умереним муслиманима. На овом простору тензије су високо подигнуте и сваки и најмањи инцидент може довести до ескалације насиља.

Дакле догађаји који могу довести до настанка терористичких активности на тлу Републике Србије су бројни и њихови узроци се могу кретати од исхода у преговорима око статуса Косова и Метохије, ескалације у односима Срба и Бошњака у Рашкој области, али и јачања екстремистичког фактора у Војводини, па и све присутнијих питања у вези са влашком и бугарском мањином у Србији.

2.1. Могућност ескалације тероризма на Косову и Метохији

На територији Републике Србије специфичан фактор угрожавања безбедности у блиској прошлости, па и у будућности могу представљати албанске терористичке групе, које би у случају процене да за то имају могућности, могле отпочети са извођењем нових терористичких напада на територији Републике Србије, уз посебну опасност по српско становништво на северу КиМ и у „енклавама“ у којима живе Срби. На Косову влада незадовољство због непотпуне функционалности и међународног (не)признавања те самопрокламоване државе, у мери у којој се очекивало, а посебно је то изражено код припадника екстремних политичких партија, попут „Самопредељења“, али и великог броја албанских екстремиста и терориста који сматрају да њихови крајњи циљеви нису испуњени у потпуности и да је „српска окупација Косова“ сада само замењена „иностраним окупацијом.“ Албанци на Косову све више изражавају незадовољство због преговора њихових власти са Републиком Србијом, уз посредство ЕУ, а у вези формирања Заједнице српских општина, којом се по њима на Косову прави „парадржава“, која клизи у одређени вид федерализује. Албанци на Косову се у неку руку осећају изданим и од стране својих западних савезника, па тиме није искључено да у будућности дође и до промене расположења албанских екстремиста према припадницима међународних снага који су распоређени на Косову, а посебно постоји могућност деловања исламских фундаменталиста који не трпе ништа од западних вредности, којих на Косову има све више.

Што се тиче притисака који се врше на Републику Србију поводом преговора у Бриселу, они су већ сада евидентан и може се очекивати да ће бити и све већи у циљу будућег признавања „Републике Косово“, а ако до тога не дође албански екстремисти лако могу поново прибећи насилним методама и овог пута сукобе померити на територију југа Србије, а север Косова са Косовском Митровицом и српским енклавама коначно очистити од преосталог српског становништва. Такође је и могуће да међународна заједница и ЕУ понуде Србији бржи улазак у ЕУ, као неки вид компензације, а за узврат од ње тражити да препусти Косово Албанцима и да пуно не затеже око решавања тог спора.

Питање признавања независности Косова је и за део међународне заједнице питање од велике важности, јер заоштравањем тог проблема, сукоби се могу проширити не само на територију Србију, већ и Македонију, у којој су константне тензије уз крхки мир, а у догледној будућности и на Црну Гору, за коју Албанци тврде да не поштује њихова мањинска права. Европској унији данас, а ни у ближој будућности свакако неће бити потребан такав сукоб, јер се и сама Унија суочава са најозбиљнијом кризом од свог постанка и ни сама не може да реши проблем све већих миграторних кретања која су уздрмала Европу, али и дисциплиновања појединих чланица које се томе супростављају и затварају своје границе. Због свих потешкоћа са којима се Европска унија суочава, она показује недостатке на тесту хуманости и јединства, и њеној ослабљеној позицији у блиској будућности не би одговарали никакви сукоби на њеним границама, који би додатно могли да доведу до новог таласа избеглица.

Од 1999. године српске снаге безбедности нису присутне на територији Косова и Метохије, на коме је после потписивања Кумановског споразума и њиховог повлачења, остало свега неколико процената српског становништва.²²⁰ Срби су као већинско становништво заступљени у општинама на северу Косова и Метохије и то у општинама Звечан, Лепосавић, Зубин Поток и у северном делу Косовске Митровице, док се остатак српске заједнице налази у енклавама, које су веома угрожене од стране албанских екстремиста. Из тих разлога, целокупно преостало српско становништво на КиМ је и даље веома безбедносно угрожено, јер екстремисти, као и исламисти теже потпуном етничком чишћењу преосталог српског живља на КиМ, док насиље према Србима и другим неалбанцима, већ годинама не јењава. Највиши степен његове ескалације је кулминирао 2004. године када су екстремисти, под вођством косовског Албанца, званог „Хоџа“²²¹ организовали нападе на преостале Србе и повратнике, њихову имовину и

²²⁰ Простор који је заузимала Аутономна покрајина Космет износио је 12,2% целокупне територије Републике Србије и на њему је живело становништво албанске и српске националности, лошијег економског статуса у односу на становништво других Република. Под притиском већинског албанског становништва које се вековима досељавало на простор Косова и Метохије, као и уз велики природни прираштај те етничке заједнице, уз бројне сеобе Срба и њихово протеривање или исламизовање, српско становништво је вековима напуштало тај простор и померало се ка централној Србији.

²²¹ Организатор насиља над Србима на КиМ је био бивши припадник ОВК, Самедин Џазеири, звани „Хоџа“, који је такође и следбеник вахабизма, близак Ал Каиди.

културно-историјске споменике, доводећи до погрома,²²² какав је и деценију раније забележен и у Хрватској над Србима.

Питање статуса Косова и Метохије је кључно питање по безбедност Републике Србије које није само унутрашњи проблем Србије, већ како је већ и наведено, проблем читавог региона, па и Европске уније, јер оно у знатној мери утиче на смиривање тензија и дуготрајнији мир на Балкану. Све чињенице указују да ће стабилност турског подручја какав је Балкан у будућности зависити од исхода преговора Срба и Албанаца, који би морали да дођу до компромисног решења, којим би и Срби и Албанци били задовољни, а као један од модела, барем у неким интелектуалним круговима Србије се спомиње модел могуће подел Косова и Метохије на два дела, односно српски део, северно од Ибра и албански део, јужно од Ибра. Да ли Република Србија иде ка правом путу, стварањем заједнице српских општина које би иако формално биле у оквиру Косова, имале одређену дозу аутономије и независности, видеће се у времену које долази, мада је већ сада приметно да цео тај пројекат више личи на фарсу међународне заједнице, којом се Срби желе дисциплиновати и ставити под окриље косовских институција, а утицај Републике Србије изгнати са Косова, о чему сведоче и недавни услови ЕУ, представљени кроз тачку 35. Поглавља о преговорима. Са друге стране ни администрација из Приштине не даје позитивне сигнале у вези спровођења договорено у Бриселу, већ управо на сваком кораку минира и пролонгира имплементацију постигнутих договора.

На северу Косова и Метохије се највероватније у догледној будућности ништа неће променити по питању успостављања демократских принципа и политичке контроле, која би свим грађанима могла да гарантује безбедно окружење. Разлози због којих „косовске институције“ неће још увек прибећи таквим мерама се могу видети у очувању крхке „државности“ која је под лупом све већег броја земаља. Међутим, све док Република Србија одбија да призна самопроглашену независност „Републике Косово“ и док исто није признато од

²²² У нападима је убијено 19 особа, 954 лица су повређена, протерано је 4.012 Срба, етнички је оштећено шест градова и девет села, порушено, запаљено и тешко оштећено 935 српских кућа, 35 манастира и других православних светиња, као и других друштвених објеката-школа, домова здравља, пошта итд. Подаци су преузети из новине Пресс, *Шест година од „Кристалне ноћи“ над Србима на Косову*, 2010. година.

стране највиших међународних организација, попут Уједињених нација, косовски Албанци се неће усудити да насилним путем крену у коначни обрачун на северу Косова.

Са територије Косова данас постоје константне претње на преливање сукоба и на друге крајеве Србије, посебно на југоисток земље, а сигурно је да би се убрзо потом отворила и тема Рашке области, која се налази између појаса који везује БиХ са територијама које Албанци сматрају „својима“, а могуће је и отварање кризе у Врањској области, коју Албанци такође виде у свом саставу, јер су обе области веома значајне и за формирање „зеленог појаса“ који би се протезао све до Бугарске. Процењује се да једно од најугроженијих подручја може бити и простор Копнене зоне безбедности на коме су испреплетени бројни безбедносни изазови и ризици, који се лако могу покренути потенцијалним терористичким деловањима са подручја општина Бујановац и Прешево, па све до деловања екстремно верског фактора, такође са истог подручја и ближе околине, у којој живи муслиманско становништво, а нису искључени ни утицаји деловања политичког фактора који је под патронатом Приштине и Албаније и има одређене политичке претензије на југу Србије. Безбедносна сазнања указују да у Копненој зони безбедности од њеног формирања, односно од 1999. године па данас постоји повремено деловање, али и перманентна претња од деловања албанских сепаратиста. Уз наведене облика могућег насилног испољавања, видљив је и утицај организованог и класичног криминала који је у тесној вези са тероризмом и другим облицима политичког насиља, а веома је развијен на простору Космета.

Када је реч о прикривеном деловању терористичких организација, велики ризик и претња по безбедност југоистока Србије, који је повезан са дешавањима на Космету, представљају терористичке групе које предводе бивши припадници званично расформиране албанске терористичке групације „ОВПМБ“ који су у сталном контакту са неким од најекстремнијих чланова ове организације са подручја КиМ. Такође је на тим просторима, као и у региону уочена и присутност радикалних исламских група, које су недавно имале пресудан утицај на тензије између албанског и македонског становништва. Наведене групе настоје да одрже међусобне блиске везе и развију сложу верску, друштвену и културну мрежу са

екстремистима са подручја КиМ, југа Србије, Рашке области и повежу се са већ присутним радикалним екстремистима у БиХ.

Што се тиче Косова и Метохије, оно је и даље подручје које оваквим групама пружа заштиту, уточиште и погодно тло за извођење обуке и других логистичких радњи, које спроводе унутар својих заједница или у сарадњи са албанским екстремистичким групама. Оваква сазања указују на могуће усложњавање безбедносне ситуације у наредном периоду и могуће оперативно реактивирање званично расформиране терористичке организације „ОВПМБ“, која може да наруши стабилност на југоистоку Србије. Поред ове терористичке групе, на подручју југа Србије делује и „Албанска национална армија – АНА“, чији је највећи број припадника регрутован из редова расформисаних терористичких организација, из Косовског заштитног корпуса, лица из криминогене средине као и из редова исламских екстремиста „муцахедина“ који су учествовали на ратиштима у бившој Југославији. Од осталих албанских терористичких организација присутно је деловање: „Независне армије Косова – НАК“, „Ослободилачке националне армије – ОНА“ и албанске терористичке организације под именом „Слобода кретања“ из Бујановца, која је преузела одговорност за један од укупно три терористичка напада у 2012. години. Како је већ и наведено безбедносни ризик од терористичког деловања у будућности може да представља и ширење радикалног исламистичког покрета, вехабија чији је ниво радикализације изразито висок. Њихово присуство је евидентирано и у делу Копнене зоне безбедности, односно у општинама југа Србије, у Бујановцу, Прешеву и Медвеђи, као и у Рашкој области, а сви они су у тесној вези са вехабијским покретом са КиМ и Републике Македоније, као и са вехабијама из БиХ који долазе у посете и држе предавања у локалним џамијама. Већина припадника овог покрета углавном је заступљена међу локалном албанском и ромском популацијом. Сви обавештајни подаци домаћих, али и страних служби указују да се центар вахабизма на Косову и Метохији налази у јужној Косовској Митровици и да је он под патронатом албанских власти, уз свесрдну подршку вехабија из региона, као и да постоје посебне везе са Ал Каидом и Исламском државом.

Када се разматрају потенцијална решења за коначни статус Косова и Метохије, аутор овог истраживања износи неколико виђења најутицајнијих српских интелектуалаца 20. века, који су као једно од најреалнијих решења приликом одређивања коначног статуса Космета, видели у преговорима две стране, који би се водили око поделе територије, између Срба и Албанаца. Неколико могућих принципа²²³ у решавању коначног статуса Косова и Метохије изнео је академик Михајло Марковић, са чијим модалитетима се касније најчешће спомињао принцип поделе Космета на два ентитета од којих би онај у коме је доминантно српско становништво припао Републици Србији, док би се обезбедио посебан статус и заштита за све културно историјске²²⁴ и хришћанске споменике који би том поделом остали ван надлежности државе Србије. Последњих година међу бројном српском елитом се проноси и питање поделе Косова и Метохије, а један од најгласнијих заговорника те идеје је био Добрица Ћосић, који је изнео идеју о територијалној подели Косова и Метохије и разграничења два народа, без тежњи за етнички чистим територијама. У елаборацији „Косовског питања“, Добрица Ћосић каже да мора постојати и реципроцитет у садржајима и облицима гарантованих националних права мањинама, како српској на КиМ, тако и

²²³ Академик Михаило Марковић, један од најзначајнијих српских филозофа 20. века, у својој студији „Могућности решења проблема статуса Косова и Метохије“ изнео је шест могућности или сценарија за решавање „Косовског питања“. Прва могућност је враћање на решење из Устава Југославије из 1974. године, када је Космет имао одређене елементе суверености. Друга могућност је одржавање садашњег status-quo-a, где би Космет остао под међународним протекторатом. Трећа могућност је подела Косова. Четврта могућност, коју он назива утопијским моделом је да Космет буде пројекат „мултикултурног“ и „мултиетничког“ састава под патронатом УН или ЕУ. Пета могућност је да Космет добије релативну самосталност, али да и даље буде у границама Републике Србије, која би заједно са Црном Гором чинила заједничку конфедерацију, и шеста могућност је да се независно од решења политичког статуса КиМ обезбеди економска интеграција знатних средстава ЕУ. Све наведене могућности решавања статуса Космета, из угла Албанаца и дела међународне заједнице су немогуће, сем независности Косова, коју су 2008. године и прогласили. Извор, Интернет адреса: www.sanu.ac.rs, *Могућности решења проблема статуса Косова и Метохије*.

²²⁴ Приштинска администрација на Косову покушава да изврши косовизацију српске културне баштине, отимањем и присвајањем српских-православних и хришћанских споменика које желе да представе као своју историјску и културну баштину. Самопроглашена „Република Косово“ је подносила и захтев за пријем у чланство УНЕСКО, којим су желели уклонити и последње доказе присуства српске државе, православне цркве, историје и традиције српског народа на просторима КиМ. Република Србија, поред подршке свих сестринских православних цркава, по први пут у борби за своје историјско наслеђе имала је и подршку Ватикана и цркава реформације, и након исцрпне дипломатске борбе, успела је да сачува или барем одложи до неких будућих покушаја, отимање своје културне и историјске баштине на КиМ.

албанској у Србији, истичући и да средњовековни српски манастири, попут Пећке патријаршије, Дечана, Грачанице и Девича са повратком национализоване имовине, треба да имају самоуправни положај и права по атоском моделу, какав имају српски манастири на Светој Гори у Грчкој.²²⁵ Добрица Ћосић такође сматра и да се вишевековни сукоб два народа неће завршити са „Бриселским споразумом“, нити другим мерама империјалистичког Запада против Републике Србије, јер је тај сукоб дубоко уткан у бит два народа и он ће док год и они постоје тињати. Међутим, подела Косова на два ентитета је још један изгубљени модел за Републику Србију, за који, барем сада тако изгледа ни Република Србија, а ни администрација из Приштине не желе да чује, Србија из разлога што би се тим путем одрекла територијалног суверенитета и интегритета дела своје територије, који би се могао односити и на југ Србије и захтеве за заменом тог дела територије, а администрација из Приштине из разлога што је већ добила „независну државу“ и не само да Косово жели да сачува у целини већ и у будућности прошири своје територије на друге крајеве у којима живе Албанци.

Потенцијални тероризам Републици Србији не прети само из региона који су наведени, већ се озбиљно морају разматрати и опасности од тероризма у већим градовима у унутрашњости Србије, међу којима су најугроженији Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац и други градови у којима се одржавају јавни скупови, велике масовности, места где се налазе аеродроми, тржни центри, полицијске станице, амбасаде и друга страна представништва, велики вашари итд. Званичан став безбедносних служби је да Републици Србији данас не прети непосредна претња од тероризма, али да он потенцијално прети свима и на сваком месту, посебно после великих терористичких напада, организованих од стране ISIS-а на највеће европске метрополе, па су због тога све безбедносне мере подигнуте на висок ниво заштите и превенције.

На деловање великих сила и геостратешка кретања у свету утичу бројна светска збивања, која се често и индиректно преносе и на стабилност Балкана, па и Републику Србију, која је погођена последњим дешавањима у Украјини, анексијом Крима и таласом миграната, који транзитирају кроз Србију. Дешавања од пре две године, са анексијом Крима и његовим припајањем Русији показују да

²²⁵ Ћосић Добрица, *Косово*, Компанија Новости АД, Београд, 2004. година.

и други народи примењују, право на самоопредељење, а све то по угледу на самопроглашену „државу Косова“ која ипак неће остати светски преседан како су то западне силе планирале. Да је признање самопроглашене „Републике Косово“ озбиљно нарушило међународно право и односе види се и на све чешћим пробним балонима бројних етничких мањина широм света, које траже право на самоопредељење, што у великој мери може да изазове тектонске поремећаје у светком поретку и доведе до угрожавања светског мира и стабилности.

Што се тиче односа Републике Србије и Запада, он ће у неким будућим деловањима највероватније пажљиво процењивати да ли у преговорима око Косова, Србију треба више притискати како би попустила у својим ставовима о непризнавању Косова, па чак постоји могућност и од потенцијалног отварања нових кризних жаришта на југу Србије, којим би позиција Србије знатно била ослабљена у преговорима. Али исто тако се Србији може отворити и нови пут у преговорима који би био заснована на све већем економском јачању државе, на успостављања стабилних институција и многих других фактора који би престављали гарант стабилности на Балкану, а уједно и омогућили лагодније позиције у преговорима око будућег статуса Косова. У којој ће мери Србија као држава бити умешна да балансира између бројних недаћа са којима се суочава, као и у односу према Западу, зависиће будуће стање безбедности у Србији, па и региону.

Као што је већ и речено, економска и политичка стабилност су предуслови даљег кретања свих интеграција којима Република Србија тежи у блиској будућности, а чији је крајњи циљ бољи живот за све грађане, неоптерећене кризама, насиљем и другим недаћама друштва, које полако излази из периода транзиције и тешких реформи. Данашњи циљ Србије је да се Западу представи као партнер и брана у очувању сопствене безбедности, али и безбедности Европе, од најезде екстремизма и тероризма који долази са два нивоа, тј. од стране етно-сепаратистичких организација које су у дослуху са организованим криминалом и од све утицајнијег и опаснијег верски мотивисаног насиља у облику исламистичког тероризма.

Балкан је за сада на мапи исламистичког тероризма представљен само као подручје логистичке подршке, што не значи да у будућности неће постати и мета

напада терориста. Још одавно су познате фатве Осаме бин Ладена у којима он позива на извођење терористичких удара на Србију, која је виђена као главни кривац за патње муслиманске браће у Босни и Херцеговини и на Косову.

2.2. Могућност ескалације тероризма у Рашкој области

Цео Балкан, а поготово Република Србија је потенцијално угрожена тероризмом две врсте: верским, тј. исламистичким и етно-сепаратистичким, који су се у прошлости преплитали. За етно-сепаратистички тероризам је све више карактеристично да се утапа у свет организованог криминала на Балкану, а уочава се и све присутнији нарко тероризам који постаје опасна појава у региону. Такође исламистички тероризам који своје упориште има у суседним државама, све више пушта корене на Косову и Метохији, као и у Рашкој области и на југоистоку Србије и он није само претња по безбедност Србији, већ све и озбиљнија претња Западу коме је у крајњем циљу и намењен. Србија није у толикој мери мета исламистичког тероризма колико је база и логистичка подршка онима који треба да га спроведу у државама западне Европе.

Што се тиче Рашке области, она се налази у средишту надирућег ислама, посматрајући укупне прилике свих држава које су припадале бившој Југославији. Ова област је одувек била кључна управо за повезивање ислама, али и муслиманског радикализма који је приметан у Босни и Херцеговини и на Космету. Муслимански екстремизам на подручју Рашке области, као и у БиХ од давнина је присутан у свим сферама живота, са амбицијама да се муслиманима врати стара слава и доминација какву су имали у време отоманске империје.

Рашка област је једно од потенцијалних кризних жаришта у Републици Србији, јер на том подручју традиционално живи муслимански живаљ, а последњих деценија долази и до приметног развоја муслиманског екстремизма који се испољава терористичким деловањем. Наведени регион је познат и по географском положају који га повезује са муслиманима из Албаније, Космета, Црне Горе и БиХ, па је отуда и важан коридор за спајање зелене исламистичке трансверзале. Циљ исламиста који су добро повезани је да се регион Рашке области прво радикално исламизује, по узору на ригидни исламски правац, под

називом вахабизам, а потом у некој блиској будућности одвоји од Републике Србије и по могућству споји са муслиманским делом Босне и Херцеговине. У овим намерама не треба изоставити ни неизбежни спољни фактор, посебно у виду муслиманских држава као што су Саудијска Арабија, држава зачетник вехабијског ислама, шиитски Иран, као и неосманлијска Турска²²⁶ са великим амбицијама повратка у регион Балкана и преузимања улоге регионалне велике силе. Не сме се занемарити ни утицај појединих западних земаља чији су интереси увек присутни на просторима Балкана, кроз прављење нових криза и жаришта која могу да дестабилизују политичке прилике и стабилност не само Републике Србије, већ и читавог региона, а у циљу остваривања сопствених спољнополитичких интереса или одвлачења пажње светске јавности на неке друге проблеме.

Такође значајно је напоменути и улогу суседних држава у дестабилизацији региона Рашке области у којима предњачи већ споменути ентитет под руководством бошњачко-хрватског дела федерације, који на Рашку област или некадашњи турски назив Санцак²²⁷ гледа са одређеним претензијама. Бошњачки екстремисти преливају екстремизам са територије БиХ када год за то имају прилику, јер по њима ослабљена Република Србија значи и слабију Републику Српску, чијем разбијању теже. Ово се посебно види кроз извоз радикалног

²²⁶ Турска данас користи сваку прилику да преко муслиманских држава на Балкану поврати свој утицај и славу Отаманске империје, на основу економских пројеката и инвестиција у БиХ, Рашкој области, подршке Албанији, Албанцима у Македонији и на југу Србије, на основу чега би се приближила Европи за чије чланство је аплицирала још 1987. године. Турска је званично у Санцак уложила знатна материјална средства у финансирању и изградњи верских објеката, а са друге стране 90-тих година 20. века исто тако је исламским екстремистима пружила значајну политичку, војну, финансијску и другу помоћ у ширењу исламизма.

²²⁷ Санцак је био стари назив у 20. веку за административну одредницу турског царства које се распадало, а обухватало је делове у којима живи муслиманско становништво, распоређено у пет општина на северу Црне Горе и шест општина у Републици Србији. У Санцаку који се сматра једном од највећих регија у Европи, изузев Албаније, Косова и БиХ, живи велики број грађана муслиманске вероисповести, са центром у Новом Пазару који је и највећи град тог региона. Пре неколико векова Санцак је припадао Босанском пашалуку, па због тога исламски екстремисти и данас желе његово припајање БиХ. Данашње муслиманско становништво Санцака све више инистира на бошњачким, а што је још апсурдније и турским коренима, иако сем бројног муслиманског становништва тај регион никада у модерној српској историји није имао статус аутономије или неког посебног региона. За назив региона Санцака била је заслужна и Аустро-Угарска монархија која да би спречила јачање српског утицаја на Балкану, подржавала је исламски фактор и њихово повезивање у „зелену трансверзалу“ чији је циљ био онемогућавање повезивања коридора између Србије и Црне Горе, а на чијем се путу нашла Рашка област. Извор, Трифуновић Дарко, Стојаковић Горан и Врачар Милинко, *Тероризам и вехабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2001. година, стр. 240.

екстремизма у виду вахабизма на регион Рашке области, чији се регионални центар налази управо у БиХ. Са друге стране Република Србија је притиснута и проблемима и све чешћим исламским екстремизмом који долази са Косова и Албаније, а у циљу премештања пажње домаће и светске јавности са проблема Косова на проблеме који владају или могу да се активирају на подручју југа Србије и Рашке области.

На простору Рашке области данас постоје бројне претње по угрожавање националне безбедности, а степен етничке, али и верске радикализације неретко превазилази границе грађанског бунта и доводи до све опаснијег спајања милитантности са класичним тероризмом, о чему сведоче и последње године. Евидентне су намере о успостављању и ширењу радикалног ислама, које се виде у деловању исламистичких покрета и организација, од којих неки јавно, а неки тајно делују, а поред нарастујећег верског екстремизма, видљиве су и бројне поделе унутар Исламске верске заједнице, инструкисане споља од стране њених најрадикалнијих лидера, који позивају Бошњаке на непослушност држави Србији.

Простор Рашке области би у будућности могао да буде угрожен тероризмом, посебно ескалацијом вахабизма, који на тим просторима има јако упориште. Општине које би посебно могле бити угрожене и у којима живи већинско муслиманско (бошњачко) становништво су Нови Пазар, Сјеница и Тутин, а могу бити угрожене и друге општине које припадају златиборском округу, међу којима су: Нова Варош, Пријепоље и Прибој, иако у њима живи мањи број Бошњака. Наведене општине налазе се на рути коридора који би требао да повеже Босну и Херцеговину и Косово и тиме су веома значајне за развој исламског радикализма на Балкану. У последњих 20 година бошњачке политичке партије из БиХ све гласније су у намери да ове делове Републике Србије треба припојити Босни и Херцеговини и због тога њихов утицај у будућности може да буде од пресудног значаја за могућу дестабилизацију тог простора. На простору Рашког и Златиборског округа, евидентиран је већи број следбеника вахабизма, који су се последњих година притајили, али је њихово деловање често уочено и у суседним земљама, посебно после терористичког напада новопазарског вехабије, 2001. године на амбасаду САД у Сарајеву.

Ако би у блиској будућности дошло до радикализације екстремизма на овом подручју, екстремисти углавном мотивисани исламском вером, не би деловали сами, већ би помоћ и подршку тражили од истомишљеника из региона, посебно исламиста из БиХ и КиМ. У прилог овој тврдњи иде хапшење из 2007. године једне групе вехабија која је војну опрему и друга неопходна средства за извођење терористичких напада добијала са Косова и Метохије, а логистичку подршку из Босне и Херцеговине. Такође је и 2011. године ухапшено 17 вехабија који су припремали терористичке нападе у унутрашњости Републике Србије, па чак постоје индиције да су планирали да изврше терористички напад и у Београду.

Примена тероризма не иде сама и претходна деловања исламских екстремиста показују да повода за масовно насиље на и онако усијаној политичкој сцени Рашке области, а посебно Новог Пазара који је духовни и политички центар Бошњака, има прегршт. Млада популација Бошњака у сваком тренутку би могла да изазове таласе насиља, јер о томе сведоче њихове честе претње, што због хулиганства на спортским теренима, политичких и верских манипулација омладином, које долазе од стране санџачких политичких партија или Исламске заједнице у Србији, у којој је веома доминантна улога муфтије Муамера Зукорлића. Муфтија Зукорлић се сматра једним од главних протагониста исламског пројекта „зелена трансверзала“, који треба да обухвати и простор тог дела Србије. Због тако запаљиве реторике исламских верских вођа, али и појединих бошњачких политичких партија у Србији и ван ње, могућа радикализација насиља на простору Рашке области би се великом брзином могла проширити тим простором, и уз већ покушану интернационализацију проблема и додатно радикализовати. Такав потенцијални сукоб би једва дочекали исламисти из региона, са Косова и Метохије, Босне и Херцеговине, југа Србије, Македоније, Црне Горе, као и „успаване“ ћелије Ал Каиде, јер би им криза на том подручју пружала могућност да се тај простор што пре исламизује, припоји БиХ, а потом повеже у исламистички зелени појас, који би остатку Европе представљао значајан политички чинилац.

Поред евидентног ширења вахабизма на простору Рашке области, који се последњих година интензивно спроводи, може се констатовати да он представља потенцијално велику опасност по угрожавање безбедности Републике Србије,

иако у мањој мери него што је то евидентно у остатку региона. Овој тврдњи доприносе бројни фактори, међу којима су следећи:

- на подручју Рашке области или Санџака у прошлости није било директних ратних дешавања, па тиме ни присуства радикалних џихадиста који су нпр. ратовали у суседној БиХ и са собом донели идеологију тероризма;
- у знатно мањој мери је присутан исламски финансијски фактор, као и број оних муслимана који су одлазили на школовања широм арапских и других муслиманских држава, па се ситуација још увек у знатној мери држи под контролом;
- локални муслимани још увек у већини заступају мекшу верзију ислама и у релативно су коректним односима са становништвом других вероисповести и националних припадности;²²⁸
- транспарентна унутрашња политика државног руководства Републике Србије према Бошњацима и муслиманима Рашке области, чији највиши представници скоро редовно партиципирају у највишим органима власти Републике Србије, као и рад на јачању економског просперитета тог дела државе, који треба да буде основ стабилности;
- добар обавештајни рад служби безбедности које су до сада неутралисале извођење терористичких акција, као и потенцијалне претње исламских екстремиста са простора Рашке области.

За санџачке муслимане у прошлости се сматрало да заговарају умерени ислам који је био секуларан и проевропских схватања. Са појавом вахабизма на простору Рашке области и умерени муслимани су се нашли на мети конзервативног арапског вахабизма, који својим деловањем жели да муслимане радикализује у правцу конзумирања вере на њихов начин, али и у правцу према неверницима, хришћанима. Вахабизам у Рашкој области почиње да се јавља још другом половином 20. века, а коначно упориште добија 90-тих година са настанком сукоба и рата у БиХ, затим оружаних сукоби на КиМ, оружане побуна у општинама на југоистоку Србије и у западној Македонији 2001. године. Са

²²⁸ Трифуновић Дарко, Стојаковић Горан и Врачар Милинко, *Тероризам и вахабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2001. година, стр. 250.

крајем оружаних сукоба, вахабизам не губи на значају већ се даље развија и шири са појавом првих вехабијских заједница, локалног карактера, које за циљ имају индоктринацију муслиманског становништва које треба са умереног конзумирања ислама да се преведу пут конзервативног, „чистог“ ислама. После две наведене фазе продора и развоја вахабизма, на простор Балкана, па и на територију Републике Србије, где се он највише манифестује на простору Рашке области, у будућности се може очекивати и његова трећа фаза, терористичко-побуњеничког испољавања или деловања, која би потенцијално могла да прерасте у оружану побуну (попут оне на југоистоку Србије), због већ до сада испољених појава системског пунктуалног терористичког деловања (посебно код исламиста који себе сматрају бошњачким корпусом), које је могло имати несагледиве последице по угрожавање безбедности Републике Србије и свих њених грађана, међутим успешно је осујећено.

До потенцијалног настанка тероризма на простору Рашке области може доћи кроз неколико конкретних и планираних фаза. Прва је употреба екстремизма, мање насилности, који је већ био видљив кроз поједине верски и политички мотивисане акте, посебно у Новом Пазару где постоје различите организације са израженом нетрпељивошћу према свему што није исламски оријентисано. Такође је пунктуални тероризам био на делу, када је откривена терористичка група вехабија са плановима напада у Рашкој области, али и Београду, па и појединим европским престоницама. После наведених облика екстремистичког деловања и терористичког испољавања, не може се искључити ни појава масовног тероризма који би могао да доведе до оружане побуне у Рашкој области. Таква негативна дешавања свакако би утицала и на отварање нових кризних жаришта и у осталим регионима Републике Србије, од којих се посебно могу издвојити нестабилни Пчињски регион и Копнена зона безбедности, као и север Косова, који косовским Албанцима представља одређену врсту недовршеног посла. Тероризам масовног карактера у деловима Рашке области и општина на југу Србије, могао би да произведе и терористичке нападе у унутрашњости Србије, у Београду и другим већим градовима, попут Ниша, Новог Сада, Суботице и др. где такође има све више вехабија, који углавном долазе из редова ромске популације, као и да доведе

до испољавања одређених претензија неких других етничких мањина које би могле да искористе погодан тренутак за своје деловање.

Рашка област или Санџак већ данас представља потенцијално велику претњу по угрожавање безбедности Републике Србије, јер се на подручју тог региона уочава све присутније деловање исламистичког фундаментализма, за који стручњаци тврде да је расадник будућих терориста. Из Новог Пазара, група вехабија регистриована као невладина организација, отишла је на ратишта Исламске државе у Сирији и Ираку и тек са њиховим повратком, Република Србија може имати озбиљних проблема са увозом терориста, који су додатно задојени исламским радикализмом уз стечена искуства са ратишта Блиског истока.

У последње време у српским медијима се све чешће пласира и прича, на основу извора страних обавештајних служби, да на Косову, али и у Санџаку постоји одређени број милитаната, заврбованих од стране Исламске државе да на територијама на којима живе почну са извођењем специјалних самоубилачких операција, а како се цихадисти Исламске државе све чешће доводе у везу са присталицама из Србије, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Албаније и Македоније, веома забрињава сазнање о њиховом могућем деловању.

2.3. Могућност ескалације тероризма на подручју Прешевске и Бујановачке општине

Албанци Пчињског округа, у који између осталих спадају и општине Бујановац и Прешево, са већинским албанским становништвом су по узору на Косово и Македонију 1992. године спровели референдум на коме се велики број грађана те етничке мањине изјаснио за територијалну аутономију те две општине и њихово припајање „Републици Косово“. Иако су Албанци заједно са Србима партиципирали у структурама локалних власти тог округа, 90-тих година 20. века по узору на Албанце са Космета решили су да на неуставан начин искажу своје расположење према Републици Србији, припремајући се за коначан обрачун, који је и уследио 2000/01. године када је дошло до оружане побуне на простору југоисточне Србије.

За Републику Србију као највећа претња по безбедност сада, а и у будућности представљаће појас административне линије са Косовом и Метохијом, на коме су ангазоване снаге припадника МУП-а. Према подацима МУП РС, добијеним спровођењем истраживачког дела ове дисертације, дошло се до сазнања да је Копнена зона безбедности²²⁹ данас, па и у будућности најугроженија тачка на којој се штити безбедност Републике Србије и да је то прва тачка на којој ће се осетити потенцијално преливања насиља и тероризма са простора КиМ. Званични подаци МУП РС показују да је простор на коме се протеже КЗБ перманентно угрожен терористичким нападима, још од њеног

²²⁹ Копнена зона безбедности је дефинисана Војнотехничким споразумом, потписаним 1999. године у Куманову-Македонији и то је појас који се протеже дуж административне линије Републике Србије са АП Косовом и Метохијом, чија је укупна дужина 402 km, а ширина 5km. Од стране КФОР-а, КЗБ је подељена на секторе „А“, „Б“, „Ц исток“, „Ц запад“ и сектор „Д“. У складу са Резолуцијом 1244 и Војнотехничким споразумом, договорено је да се унутар те зоне не могу налазити снаге ВЈ, већ само полицијске снаге са лаким наоружањем. Копнена зона безбедности од свог дефинисања па до данас, постала је својеврсно склониште албанским екстремистима, који са тог подручја неретко врше терористичке акте. Одмах након повлачења ВЈ са простора КиМ, албански екстремисти су кренули са инфилтрирањем и наставком својих нелегалних деловања и на простору југоистока Србије, тј. општина Бујановац, Пешево и Медвеђа, а дошло је и до преливања тероризма на простор северне и западне Македоније. Овим терористичким деловањима је показано да је дошло до флагрантног кршења Војнотехничког споразума, чији је гарант била међународна заједница, која се показала као неуспешна у спречавању ширења насиља и тероризма са територије која је под њиховим протекторатом. Извор, Интернет адреса, www.unmikonline.org, 2000. година.

формирања 1999. године, који долазе са друге стране административне линије, иако у 2014. и 2015. години није било евидентираних терористичких напада, док је у годинама које су претходиле, евидентиран велики број истих.²³⁰

Велики ризик и претњу по безбедност Републике Србије на овом подручју, у будућности могу представљати терористичке групе, расформиране албанске терористичке организације „ОВПБМ“, које су у сталном контакту са терористичким фактором са КиМ. Такође су евидентне и честе провокације државе Србије, јер удружење Организације ветерана рата у част погинулим припадницима „ОВПБМ“, неретко на том простору организује комеморативне скупове у њихову част, подиже споменике терористима, прославља албанске националне празнике уз подизање албанске заставе и на бројне друге начине провоцира сукобе или пак реакцију српских власти, како би добили повод за покретање насиља у тим општинама, и питање поновне угрожености њихових људских и сваких других права, инструментализовали и наметнули међународној заједници као тему. Овакве намере су посебно подржане од стране локалних албанских политичких партија и других неформалних група. Поред ове терористичке групе на том простору делују и у приправности су и припадници „Албанске националне армије“ - „АНА“, као и других терористичких организација, попут „Независне армије Косова“ – „НАК“, „Ослободилачке националне армије“ – „ОНА“ и албанске терористичке организације под називом „Слобода кретања“ из Бујановца, која је 2012. године на том простору извршила терористички напад.²³¹

Имајући у виду свеобухватна догађања на том простору задњих неколико година, поједина сазнања указују да екстремисти из албанске популације који су припадали терористичкој организацији „АНА“, нису разоружани и да у наредном периоду може постојати могућност извођења терористичких акција коришћењем експлозивних направа и других средстава. Такође и бивши припадници „ОВПБМ“ у наредном периоду, а у зависности од дешавања у окружењу, пре свега од стања и дешавања на подручју КиМ-а, решења коначног статуса, могу у почетку појединачним актима, оружаним провокацијама, а потенцијално и вршењем

²³⁰ Министарство унутрашњих послова Републике Србије.

²³¹ Извор, више интернет адреса.

терористичких аката, оружаним нападима и подметањем експлозивних направа на комуникацијама извршити нападе, углавном на припаднике снага безбедности у КЗБ, нарочито на путним правцима и насељима, док није искључена ни могућност упада екстремних терористичких група и појединаца са подручја КиМ-а, чиме би покушали да одрже стање напетости и несигурности што може дестабилизујуће деловати на укупно стање безбедности на подручју три општине, а пре свега у Копненој зони безбедности.

Могућност дестабилизације ове три општине на југу Србије може бити потенцијални окидач, не само нестабилности у Републици Србији, већ и читавом региону. Ово подручје је гранични појас према Косову и Метохији и Македонији и један од главних регионалних коридора којим се шверцује дрога, бело робље, оружје и др. и оно је изузетно важно за наставак реализације пројекта „Велика Албанија“. Албанци, југ Србије и ове три општине сматрају источним Косовом које треба да буде у саставу самопроглашене „државе Косово“. Међутим, треба истаћи да максималистички захтеви Албанаца са југа Србије, данас немају упориште у међународним заједници, јер Република Србија ни на који начин не угрожава мањинска етничка права Албанаца. Албанци из ове три општине, разочарани стављањем питања решавања њиховог потенцијалног статуса у други план, све чешће покрећу тему размене територија, тако што би Србији припало северно Косово, а Косову југ Србије. Колико су три општине на југу Србије важне албанском националном питању, показали су ванредни локални избори, одржани у августу 2015. године у општини Медвеђа, када је велики број фиктивно пријављених Албанаца са КиМ дошао да гласа на тим изборима, на којима је победила српска листа, јер је општина Медвеђа највећим бројем насељена српским становништвом, иако Албанци у њој имају велики утицај и сматрају је делом општина које треба да припадну „Источном Косову“. Да намере Албанаца са југоистока Србије нису помирљиве и демократски устројене, показало је и формирање Заједнице албанских општина, која би требала да буде „пандан“ Заједници српских општина на КиМ, а Албанци ове три општине све су гласнији у намерама да од српских власти захтевају побољшање њиховог положаја и припајање Косову, како су на референдуму 1992. године и донели одлуку.

Осим припадника терористичких група етно-националистичке провенијенције које представљају потенцијалну опасност за безбедносне снаге на југу Србије и грађане, у општинама Бујановац и Прешево је у експанзији и већ наведени радикални ислам који окупља један број припадника вехабија из наведених општина. Сазнања указују да вехабије уз подршку истомишљеника са КиМ и Македоније раде на омасовљавању овог покрета, пре свега категорије млађих лица која у идеолошком смислу припремају и упућују најпре на обуку на КиМ или Албанију, а потом и у ратне сукобе на територији Сирије. Дакле, што се тиче развоја вахабизма на простору општина Прешево и Бујановац, ту је сличан развој догађаја као и у Рашкој области. На простору те две општине се налази неколико стотина вехабија, који јако упориште имају са територије Косова и Метохије,²³² а о улози локалних хоџа да се и не говори, јер је већина њих преузела вехабијску проповед ислама.

Поред претпоставки да укупна безбедносна ситуација у Копненој зони безбедности и општинама на југу Србије и у будућности може бити условљена даљим развојем безбедносне ситуације на подручју Косова и Метохије, државни органи Републике Србије интензивно раде на одржавању и развијању сарадње и партнерских односа са међународним снагама које се налазе на КиМ и то са припадницима КФОР-а, УНМИК-а и ЕУЛЕКС-а, како би на тај начин предупредили потенцијално екстремистичко и терористички деловање и сваки други напад на Републику Србију, иако чињенице указују да међународне снаге више гледају да њихови припадници на КиМ остану заштићени, него да искрено решавају и расветљавају криминалне и терористичке акте који долазе са те територије.

Могућу дестабилизацију овог простора није могуће посматрати изван оквира актуелних дешавања у Србији, али и политичких прилика у свету, посебно водећих сила, међу којима су САД, јер је познато да Косово и Македонија спадају у домене западне интересне сфере и да су САД на територији Косова направиле

²³² Располаже се податком да на простору КиМ, данас више од 10% укупног броја становника чине вехабије и да у самој Приштини има око 100.000 следбеника овог верског покрета, који су у блиским везама са вехабијама са југа Србије да је под њиховом контролом чак 70% џамија на територији општина на југу Србије у којима се све више пропагира вахабизам. Извор, Интернет адреса, www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/981266/html *Ко су вехабије*, РТС, 2011. година.

једну од највећих војних база у Европи, преко које НАТО контролише Средоземно и Црно море, као и путеве ка Блиском истоку, Северној Африци и Кавказу.

Због константних претњи и притисака на Републику Србију са тог подручја држава у будућности треба да води избалансирану политику према албанском питању на југу Србије и да што пре заустави даљу изолацију и сегрегацију албанске заједнице, интегришући их у ширу политичку и економску заједницу Србије, како би се осујетиле намере екстремних Албанаца за изазивањем насиља на том простору. Да постоји велика мржња албанских екстремиста са подручја општина на југу Србије према држави Србији показују и реакције у вези спортских догађаја, а посебно после пласирања репрезентације Албаније на Европско првенство у фудбалу, када су Албанци из Прешева и Бујановца прослављали пласман уз повике и пароле „Убиј, закољи, да Србин не постоји“ и тиме ширили страх и мржњу према српском становништву.

3. Могућа међузависност тероризма из окружења и његов утицај на Републику Србију

Западни Балкан је регион у коме још увек постоје озбиљне претње по безбедност не само држава које га чине, већ и целокупној Европи. На простору Балкана присутна је недовршеност етничких држава, па због тога бројне нације још увек сањају сан о територијалним претензијама на друге државе, што је и највидљивије на примеру Албаније и Косова. Поред недовршених територијалних разграничења, регион је посебно суочен са претњама, тзв. „меке моћи“, које се огледају кроз дубоку криминализацију свих друштава, корупцију, организовани криминал и примену тероризма. Ове негативне друштвене појаве су карактеристичне скоро за све државе бивше Југославије и посебно је опасно што се њихови ефекти преливају из једне у другу државу. Иако донедавно зарађене и сукобљене државе још увек покушавају да анулирају последице таквог стања, криминални кругови свих држава региона без проблема сарађују, не презајући да се служе и терористичким методама у сврху стицања огромних профита и испуњавања својих криминалних циљева.

После НАТО агресије на СРЈ, дошло је до размештања страних војних трупа на Косову и Метохији, наводно у циљу раздвајања две сукобљене стране и смиривања конфликта који је био на ивици да се прошири и на друге државе региона, које функционишу као систем спојених судова и веома су повезане историјом, традицијом и културом. На Косову и Метохији на делу је била примењивана стратегија изазивања криза, а потом управљања истим и њиховим контролисаним одржавањем, по принципу „решавања малог проблема, произвођењем великог проблема“. Један од главних актера стварања криза на тлу бивше Југославије, па и Косова и Метохије биле су САД и НАТО, који су прво створили и подржавали албански екстремизам и тероризам, а потом заменили тезе и драматизовали проблем до врхунца, да би се наметнули као трећа страна у решавању сукоба, која је наравно била на страни остваривања великоалбанског пројекта, који је ништа друго до продужена рука америчким хегемонистичким интересима овладавања Балканом.

Балкан је последњих деценија постао и европска база исламских терориста који врбују младе људе, задојене вером, широм балканских држава које се налазе на потезу „зелене трансверзале“ и то углавном на простору Албаније, Косова и Метохије, Рашке области, делова Црне Горе, Македоније и Босне и Херцеговине. У овим државама, муслимани полако достижу бројку од преко 5 милиона људи, међу којима има и око 10% оних који живе по правилима крутог ислама, са циљем да и остатак муслимана преведу у изворни ислам, који данас има све елементе политичке идеологије.

Како је Република Србија окружена многим државама из региона које још увек нису решиле своја унутрашња питања, попут Македоније, Босне и Херцеговине, а која се односе на међуетничке тензије или пак Црне Горе, Бугарске и других где је у развоју исламски радикализам, такве прилике свакако да нису пожељне ни по једну суседну државу, а посебно ако се негативна деловања неких структура и група из једне државе преливају²³³ и утичу на политичке прилике друге државе.

Ширење ислама у Босни и Херцеговини је такође евидентно већ неколико векова, почевши од њеног освајања у 14. века па до данашњих дана. Некада хришћански народ под најездом и притисцима Отоманске империје све више је прибегавао преласку у исламску веру, јер је сматрао да се на тај начин може заштити и очувати голи живот, а поједини исламозаци тврде и да је знатан број становништва из добровољних разлога прешао у ислам, јер је то било питање статуса. У историји је забележено да су Османлије биле толерантне према „неверницима“ и да их нису присиљавали да мењају веру, мада чињенице показују нешто друго. Хришћани који нису хтели да се преобрате у ислам били су увек сматрани непријатељима и на њих су се односиле посебне мере плаћања пореза, као и бројни други намети и забране и управо се из наведених разлога велики број хришћана на нашим просторима преобратио у ислам.

²³³ За простор Западног Балкана је карактеристично да се нпр. доминантни албански тероризам налази у тзв. „албанофонском златном троуглу“, који терористима омогућава брзо кретање из једне у другу државу, односно са простора КиМ у Албанију, Македонију и Црну Гору, а ту су и Грчка и Бугарска и због тога је тај простор идеалан за терористичко деловање и преливање насиља из једне у другу државу. Ако се узме у обзир и веза између Средњег Истока и Европе, такође тај „терористички мост“ служи и терористима који долазе споља, да им се пружи транзитни предак и припрема за даље кретање ка Европи. За терористе се још и каже и да су без домовине, јер брзо прелазе из једне зоне у другу и због тога им је тешко стати на пут.

Босна и Херцеговина је 90-тих година прошлог века, као што је то некада био Авганистан била уточиште и полигон за обуку свих будућих цихадиста који су у каснијим годинама извели бројне терористичке напада широм света, па чак се БиХ повезује и са обуком исламских радикалиста који су извршиле напад на САД 2001. године.²³⁴ Тадашња влада у Сарајеву је муџахедине који су долазили из бројних муслиманских држава сматрала пожељнима, јер су они представљали ратнике са искуством који су могли допринети бошњачким интересима у грађанском рату који се 90-тих година водио на тлу Босне и Херцеговине, исто као и интересима Запада који су тада у доласку исламских терориста у Босну видели свој интерес, који се поклапао са разбијањем бивше Југославије.²³⁵ Ратних година у БиХ, а и много пре тога радило се на јачању верског фундаментализма, а томе најбоље сведоче бројна документа, међу којима је и Исламска декларација која говори о стварању јединствене исламске заједнице која би се простирала од Марока до Индонезије. Овакав манифест је директно довођен у везу са исламским ревивализмом у Босни и Херцеговини и са подривањем уставног система тадашње државе, који је и из бројних других углова био нарушаван. Алија Изетбеговић, творац Исламске декларације и вођа бошњачких муслимана нескривено је поручивао да Босна и Херцеговина треба да буде држава по узору на отоманску државу, приклањајући се све више исламским утицајима и утицају Турске.

Деведесетих година прошлог века на простору Босне и Херцеговине, од секуларно оријентисаног и мултинационалног друштва, приметно се траг исламиста који су углавном дошли са ратишта Авганистана и чији је циљ био да се насилним путем наметне исламска вера у БиХ. Челници босанских муслимана кренули су у рат у Босни и Херцеговини како би у њој направили чисту исламску државу, у којој не би било других вера и нација.²³⁶ Ратних година у БиХ на страни босанских муслимана борило се око 4.000 страних исламиста који су углавном припадали Ал Каиди, а чији се мањи број припадника управо ту и настанио, па се

²³⁴ Податак преузет: Хећимовић Есад, *Гариби – муџахедини у БиХ 1992-1999*, Дан Граф, 2009. година.

²³⁵ Исламистички терористи у Босни су у почетку свог деловања били подржавани и од стране Запада, који их је приказивао као борцима за ослобођење и то је трајало све до момента док нису почели да угрожавају америчке интересе и интересе других западних држава. Извор, Елзесер Лирген, *Како је џихад стигао на Балкан*, Јасен, Београд, 2006. година, стр. 195.

²³⁶ Видети: Дурмановић Слободан, *Исламски радикализам и терористичка претња у БиХ*, Нова српска политичка мисао, вол. 14, бр. 1-2, 2007. година.

отуда ни данас не може говорити о недостатку исламистичког фактора и утицаја на дешавања у БиХ, посебно када се узме у обзир деловање Исламске заједнице у БиХ,²³⁷ која не пропушта прилику да утиче и на исламске верске прилике у Србији. Директан утицај који Босна и Херцеговина данас има или га у ближој будућности може имати на политичке прилике у региону је велик посебно ако се зна да је Босна и Херцеговина и даље нестабилна држава и под будним оком Запада, без чије помоћи би се распала, са бројним унутрашњим проблемима, али и централистичким тежњама Бошњака који преостала два конститутивна народа желе да ставе под своју доминацију. После уласка НАТО трупа у и потписивања Дејтонског споразума, БиХ је имала великих проблема са исламским терористима, о којима се мало причало и то не само због њиховог деловања широм Европе,²³⁸ већ и деловања у самој БиХ где су исламисти извели већи број терористичких напада на Хрвате са којима деле управљање Федерацијом. Због свега наведеног и босански Хрвати, као и Срби у Републици Српској, све су незадовољнији због непостојања њиховог ентитета и нефункционалности БиХ, која се већ годинама озбиљније не може померити у процесу европских интеграција, а токође истичу и све већу опасност од радикалног ислама, који се недавно и манифестовао, терористичким нападима у Сарајеву и Зворнику.

На простору Западног Балкана, Босна и Херцеговина представља уточиште групама које пропагирају радикалне верзије ислама, које се са њеног простора шире на Санџак и Југ Србије, тако да на најдиректнији начин поједине верске, али и политичке структуре Бошњака из БиХ подстрекују тензије и политичко деловање србијанских Бошњака против сопствене државе. Вахабизам и други верски утицаји у Босни и Херцеговини су веома развијени и имају јако упориште у верским, али и политичким круговима те државе. У прилог овој тврдњи може се говорити о недавном нападу на полицијску станицу у Зворнику, као и о

²³⁷ Исламска заједница у БиХ подржава верску индоктринацију великог броја младих Бошњака, које шаље на верско усавршавање у бројне исламске државе, попут Турске, Саудијске Арабије, Ирана и др., ради што бољег обучавања у вези „бошњачког питања.“

²³⁸ Поједине европске службе безбедности после 11. септембра 2001. године потврдиле су да је исламистички проблем на Балкану веома забрињавајући, посебно мислећи на „пузајућу инфилтрацију“ радикалне исламске авангарде у Босни, која је захваљајући бројним факторима стекла критичну масу. Немачка обавештајна служба (БНД) је потврдила да је у Западној Европи активно око хиљаду исламиста и да су многи од њих повезани са Босном. Извор, Шиндлер Р. Џон, *Босански рат и терор*, Службени гласник, Београд, 2011. година, стр. 259.

спреченом покушају терористичког напада на хотел у близини Бјелине, у коме су пронађене плинске боце, припремљене за активирање. Такође је евидентно да се неколико стотина радикалних исламиста-салафиста,²³⁹ са простора Балкана бори на страни Исламске државе и да константно постоје нова лобирања и регрутовања бораца који се упућују на ратишта Блиског истока, али се са њих и враћају.²⁴⁰ У Босни и Херцеговини постоје читава насеља, попут Горње Маоче у којима живе салафисти по строгим правилима Курана.

Неки подаци показују да је у Босни још увек настањено око 2.000 натурализованих муслимана који, као ”спавачи“ чекају своју прилику, док је за Европу забрињавајући и све већи број белих муслимана, који се лако могу инфилтрирати у све поре друштва и извести неочекиване терористичке нападе. Да је исламистички тероризам веома присутан у Босни и Херцеговини, као и да поново може да се активира, аутор се поново осврће на изјаву Алије Изетбеговића из 1991. године, у којој он каже: „Ако сада нема фундаментализма, то не значи да га неће бити. У слободној и сувереној Босни и Херцеговини неће га бити, али ако некоме падне на памет да је пороби, онда не да ће бити фундаментализма, већ ће бити таквог тероризма коме се неће знати крај. Десетине хиљада младих муслимана неће дозволити да остану без своје домовине и спремни су да је бране тероризмом страшних размера“.²⁴¹

За Босну и Херцеговину се коначно може рећи да припада и систему организованог међународног тероризма, јер су били чести случајеви да се управо на њеној територији вршила регрутација и обука будућих терориста. Међутим, службе безбедности те државе тврде да, у БиХ данас нема више кампова за обуку терориста, али да се индоктринација и врбовање младих муслимана који треба да буду задојени радикалним исламом врши у џамијама и на разне друге начине, које

²³⁹ Салафизам је покрет унутар сунитског ислама чији се следбеници идентификују са муслиманима из времена раног ислама, који за њих представљају најчистији и најисправнији идеал вере. Салафизам често означавају синонимом за вахабизам и оба огранка скоро идентичног погледа на тумачење религије су врло ригидна.

²⁴⁰ Према неким подацима, посматрајући пропорционално по броју становника Босна и Херцеговина спада у другу државу по броју припадника, њених грађани, који ратују на страни Исламске државе. Такође и из безбедносне службе БиХ (ОБА) долазе подаци да у Босни и Херцеговини има око 3.000 потенцијалних терориста, припадника вехабијског покрета који су добро наоружани и сваког часа могу да изведу неки терористички напад.

²⁴¹ Јевтовић Зоран, *Тоталитаризам и масмедији*, Студио РАС, Неготин-Београд, 2000. година, стр. 83.

је тешко спречити, јер све док не дође до њиховог насилног испољавања, држави су везане руке. Такође располажу подацима да у БиХ има више различитих ћелија исламиста које су активне у свом деловању и за њих се не може рећи да раде на принципу „спавача“. Располаже се податком да у Босни и Херцеговини има око 1.500 џамија и да се у 50 до 100 њих врши регрутовање будућих терориста. Такође се износи и податак да у БиХ има између 200.000 и 400.000 присталица вахабизма.²⁴²

Џевад Галијашевић један од стручњака за безбедност у БиХ тврди да је Босна и Херцеговина једна од најопаснијих тачака у Европи са становишта цихадистичке терористичке претње. Он каже да се Босном и Херцеговином данас све више шире идеје радикалног ислама и да на њеној територији постоји неколико исламистичких групација, попут „муџахединског“ и „вехабијског покрета“ као и „активне исламске омладине“ и др., чије присталице обухватају око 5% становништва те државе. Поједини припадници наведених организација отворено делују у складу са шеријатским правилима, а неки од њих свој деловање прикривају кроз рад хуманитарних организација, попут „активне исламске омладине“, чији је рад забрањен после терористичког напада 2001. године на САД. Галијашевић износи тврдње и о деловању 1.500 припадника страних обавештајних служби, попут Саудијске Арабије, Катар, Турске и Ирана који делују у БиХ, тако што великим финансијским средствима шире пропаганду и регрутују омладину за одлазак у цихад. Такође се наводи да финансијска средства у БиХ долазе и од стране Ал Каиде и Исламске државе са циљем да у будућности поново дође до прекрајања граница на Балкану, а у корист исламиста који желе Санцак, као и територије других држава у свом окружењу.²⁴³ До сада је било евидентно да је у великој мери безбедносна ситуација у Републици Србији уско повезана са сличним друштвеним појавама и дешавањима из окружења, посебно из Босне и Херцеговине у којој је утицај радикалног ислама и вахабизма велики и у знатној мери се рефлектује и на дешавања у Рашкој области.

Безбедносне прилике на Балкану су још увек веома крхке и сваки покушај дестабилизације било које државе изазвао би талас насиља који би се брзо ширио

²⁴² Извор, Интернет адреса, www.srpska.ettleboro.com, НВО, 2008. година.

²⁴³ Галијашевић Џевад, *Највећа претња европском путу БиХ је тероризам*, новина Блиц, 8.2.2016. година.

регионом. Као главна претња региону су још увек делом нереализовани национални и политички пројекти, попут независног Косова или „Велике Албаније“ који са собом носе изворе нестабилности, мада је пројекат „Велике Албаније“ данас реалнији него што је икада био од настанка те идеје. Пошто су албански екстремисти успели на неки начин да отму Косово и Метохију од Републике Србије, њихове амбиције су наставиле и даље да расту и очигледно је да је следећа на удару Македонија у којој се често дешавају међуетнички сукоби, који иду до граница избијања грађанског рата, као и оружане побуне Албанаца, по зору на оне које су 2001. године биле примењена у Србији и Македонији.

Конфликти у суседној Македонији такође су честа претња по регионалну безбедност, а тиме и по безбедност Републике Србије. Терористички напади који су 2015. године извршени у Македонији, као и честе демонстрације Албанаца, потенцијални су проблеми и за суседне државе. Аспирације Албанаца из Македоније такође су огромне, јер и они желе да по моделу Косова, прво створе федеративну јединицу која би се касније највероватније отцепила од те државе и припојила Косову, а потом и Албанији. Дакле, Македонија ће у будућности бити потенцијални окидач балканског „бурета барута“, а сваки конфликт локалних Албанаца са властима те земље, условљава и угрожавање регионалне стабилности са несагледивим последицама, које могу да подстакну и Албанце са југа Србије (Прешево и Бујановац), да поново прибегну насиљу и тероризму. Такве тензије несумњиво би утицале и на покушај консолидације албанских власти на стање на северу Косова, односно у општинама у којима доминира српско становништво, вероватно кроз вршење новог погрома српског становништва.²⁴⁴

Криза у Македонији је у више наврата достигала врхунац, а последња у низу је била у виду терористичких напада, извршених на караулу Гошевац и у Куманову, када је убијено 14 терориста, али и осам полицајаца. Наведени терористички напади су само једна у низу оркестрираних кампањи против тамношње државе и први корак у наставку остваривања пројекта „Велика Албанија“. Међутим, дилема која влада је, како су се терористички напади у Македонији могли догодити, јер се зна да су терористи дошли са простора Косова

²⁴⁴ Ђукановић Драган и Јовановић Милован, *Међуетничке тензије на западном Балкану и даљи ток европских интеграција региона*, Часопис Култура полиса, Београд, 2013. година, стр. 169.

на коме се налазе међународне безбедносне снаге, које су задужене за очување безбедности и спречавање свих покушаја терористичких активности. Пошто је простор са кога су дошли терористи под међународним протекторатом, поставља се и питање, да ли је међународна заједница неспособна да спречи нападе и вршљање шиптарских терориста широм региона или пак намерно допушта такве активности, изазивајући кризе и правећи нова жаришта на Балкану. У последњој политичкој кризи у Македонији, ЕУ се поново није понела на адекватан начин, сматрајући да је терористички напад само изоловани инцидент, узгред који се у кратком временском периоду два пута поновио. Из угла домаће јавности се износе тврдње које указују да је у Македонији на делу била заступљена српска матрица по којој је требало испровоцирати званичне власти да крену у обрачун са екстремистима, да би они потом придобили међународну подршку и искористили је за узурпацију дела оних територија у којима живи већинско албанско становништво. На поукама Србије, Македонија може очекивати да ће бити следећа у низу остваривања великоалбанског пројекта, који нескривено подржава администрација из Приштине, као и државни врх Албаније, који упућује претње читавом региону, па и Македонији.

Теорористи из Куманова, које је у крвавом обрачуну елиминисала македонска полиција и сама подневши велику жртву, не могу се подводити под групу издвојених екстремиста, јер су били добро војно опремљени, са изузетном логистичком подршком налогодаваца са Косова, као и њима лојалног албанског становништва у Македонији, али и добро припреманим акцијама, које су требале да дестабилизују Македонију и изазову оштре реакције Запада. Одговорност за терористичке нападе у Македонији је преузела Ослободилачка национална армија (ОНА), која је настала 2001. године у Македонији након побуне у Куманову, која се завршила Охридским споразумом,²⁴⁵ а чији се циљеви нису разликовали од сестринских терористичких организација на Косову и Метохији. У медијима су изашли и наводи о плановима ове терористичке групе да своје терористичке

²⁴⁵ Охридски споразум је мировни споразум између македонских власти и представника Албанаца у Македонији који је потписан 13. августа 2001. године, након сукоба ОНА и македонских снага безбедности. Споразумом је предвиђено да се Албанцима у Македонији дају већа права, а данас су све гласније изјаве Албанаца поводом потребе ревидирања Охридског споразума, јер се главни циљеви албанских екстремиста у Македонији поклапају са онима на Косову, а то је отцепљење дела територије Македоније.

активности изведе и у македонској престоници Скопљу, где су планирали да нападну зграде државних институција, један од мостова и тиме изазову страх и панику, али и страдање грађана.

У јавности постоји више хипотеза о утицају неких спољашњих фактора на давање зеленог светла терористима да почну са нападима у Македонији и они се крећу од тврдњи да су САД овим инструисаним нападима желеле да се преко региона Балкана обрачунају са Русијом, како би зауставиле градњу најављеног пројекат „турски ток“ и тиме спрече нарастајући утицај Русије на Балкану, па све до прича да су македонске власти саме монтирале ову кризу како би неповољну политичку ситуацију у тој земљи премостиле другим важнијим темама, што звучи потпуно банално. Међутим са друге стране постоје бројне индиције које указују да САД с времена на време отварају нове кризе на Балкану и Албанцима дозирају да својим деловањем дисциплинују поједине владе, али исто тако постоји мишљење да Македонија по питању Албанаца није исто што и Косово, јер је Македонија лојална западним интересима и на њеној територији се налази и база НАТО-а, која је САД-у значајна због даљег прекрајања геополитичке карте југоисточне Европе. Ови наводи још једном указују да су двоструки стандарди Запада на Балкану и те како присутни, самим тим што се са једне стране Републици Србији ускраћује право да оствари свој пуни суверенитет на територији Косова и Метохије, који је и гарантован Резолуцијом УН, а са друге стране у Македонији се Албанцима поручује да треба да се уклопе у „визију плуралистичког цивилног друштва“, које припадницима етничких мањина обезбеђује само индивидуална права, без права на територијалну аутономију.²⁴⁶

Поједини стручњаци сматрају и да се у Македонији, као веома крхкој и недовршеној држави ствара „украјински сценарио“, по коме би та држава била распарчана, а њен знатни део био припојен Косову и на крају Албанији. Да ли се Балкан поново враћа у први план међународне политике и постаје ли поново стециште одмеравања снага великих сила, видеће се у наредном времену, које опет указује да све појединачне државе региона треба што пре да крену путем чланства у Европску унију, па и НАТО пакт, како би њихови национални

²⁴⁶ Нишић Станко, *Глобална сила и безбедност Балкана*, Војноиздавачки завод, Београд, 2002. година, стр. 48.

интереси тим путем били заштићени од изазивања вештачких криза и сукоба и коначно се одредили ком политичком утицају припадају.

Последњи догађаји терористичких аката који су се догодили у нашем окружењу, у виду напада терористичких група у Македонији и Босни и Херцеговини указују да је тероризам присутан на просторима Балкана и да постоји реална опасност од извођења и преливања таквих нелегалних аката и на територију Републике Србије, као што је то био случај после оружаног сукоба 2001. године у Македонији, када се насиље спроводило и на територији Републике Србије.

Данашње време сведочи и да вишевековни сан и пројекат о уједињењу свих Албанаца и стварања „Велике Албаније“ није само мит појединих политичких структура из Албаније и Косова, већ је он озбиљна претња по угрожавање безбедности бројних држава Балкана. Са једне стране је приметно појачано присуство етно-сепаратистичких идеја Албанаца, које су очигледно подржане од стране Запада, а са друге стране верски фактор такође игра велику улогу у амбицијама за стварање јединствене муслиманске државе „Умме“. Екстремисти и бивши припадници милитантних терористичких структура, нерасформиране ОВК и других њених огранака са Косова, Македоније и других делова бивше Југославије, као и припадници вехабијског покрета из Босне и Херцеговине, југа Србије, Косова, Македоније и Црне Горе данас представљају озбиљну претњу по безбедност читавог региона, а по највише Македоније, северног Косова, Југа Србије и Рашке области. На последње догађаје у региону, савремени свет и Европа остали су неми и млаки у осуди тероризма, за који кажу да представља само изоловане инциденте. Целокупна јавност Балкана је свесна да су терористичке групе са Косова инструисане да насиље пренесу на Македонију која је само једна у низу држава која стоји на путу пројекта „Велике Албаније“ и да „спорадични“ инциденти могу да прерасту у право терористичко насиље. Такође је евидентна чињеница да албанска етнократија последњих година доживљава свој процват и њени креатори се неће зауставити на путу отимања дела територија Србије, већ ће наставити са ширењем насиља ка Македонији, Црној Гори и на крају Грчкој, све док не заокруже причу о свом етничком уједињењу.

Поводом догађаја у Македонија и сукоба са терористичком групом, познатом по деловању на Косову, Република Србија је правовременом реакцијом предузела све неопходне кораке у заштити безбедности својих грађана широм Србије, као и своје територије, посебно на југу земље, где су измештене појачане снаге полиције. Највиши ниво безбедности подигнут је и у главном граду Србије, где потенцијално могу да се изведу терористички напади на објекте од кључног значаја, страна дипломатска и конзуларна представништва, као и грађане који се окупљају по бројним јавним скуповима. Чињенице које безбедносне службе Републике Србије морају узети у обзир су да се у непосредној будућности може очекивати и преливање сукоба из Македоније и са Косова на територију југа, па и целокупне Србије, због постојања великог броја верских екстремиста који живе у мултиетничким срединама у Србији, па чак и у Београду, где је регистровано постојање око 200 вехабија, али и великог броја житеља албанске заједнице, који неретко морају да буду лојални свом етносу.

Како је већ и наведено нови безбедносни изазови и ризици са којима ће се Србија суочити у будућности биће у највећој мери везани за преговоре у вези решавања питања статуса Косова и Метохије и њиховим исходом. Решавање тог питања у знатној мери ће одредити исход будућних односа Србије и „Косова“, са кога поједине државне структуре, попут војске, али и други недржавни фактори прете оживљавањем радикалног екстремизма и поновног отварања замрзнутог конфликта на југоистоку Србије. Уколико Албанци не остваре своје циљеве везане за независност Косова, могући су и нови сукоби, како на Косову тако и на југу Србије. На Косову није искључена могућност ни од јачања исламског екстремизма који би у будућности могао да буде усмерен и против међународне заједнице, јер се на Косову већ одавно води битка између секулариста и све јачих и нарастајућих верских осећања, која ће једног дана да се суоче. Такође ће у блиској будућности Косово бити суочено и са злочинима које су припадници ОВК починили над Србима и другим неалбанцима, и све су гласније намере о формирању Хашког суда за питање злочина почињених на Косову.

Било која држава Балкана тешко да се сама може изборити са појавом тероризма на својој територији или са преливањем тероризма из суседних држава, тако да постоји потреба да се цео регион Балкана уједини у заједничком пројекту

очувања безбедности свих држава, тако што би се јачала међусобна сарадња, а тиме допринело како безбедности и стабилности региона, тако и целој Европи у чије чланство су махом и аплицирале све државе Балкана које до сада нису постале чланице ЕУ. Чињеница да су политика и политички интереси одувек били и остаће најмоћније оружје, па и у изазивању тероризма,²⁴⁷ потврдила су сва наведена дешавања, без обзира колико се у будућности буде радило на помирењу и искреним суседским односима, стабилност региона зависиће од политичких одлука најмоћнијих светских сила, које кроје савремену мапу света, али и од односа суседних држава, које треба да поштују територијални интегритет и суверенитет других држава.

²⁴⁷ За тероризам се може рећи да је он ништа друго до продужена рука политике, која се води другим (нелегалним) средствима и за тероризам такође важи позната максима „циљ оправдава средство“. Због тога је политичка компонента један од најбитнијих елемената тероризма.

4. Могуће деловање и утицај различитих екстремистичких организација на стање безбедности и потенцијалну примену тероризма у Републици Србији

Политички екстремизам је опасна појава, било да је она леве или десне провенијенције и она у сваком друштву угрожава демократске тековине, као и националну безбедност. Последњих година, па и деценија у Србији долази до експанзије екстремизма, а ако се посматра српска политичка сцена, он је најчешће десничарске провенијенције. Ратови с краја 20 века, транзиција, социо-економске тешкоће и целокупан пад друштва код људи развија ауторитарни карактер, који Ерих Фром назива посебном структуром личности која се заснива на подложности ауторитетима и потреби за доминацијом над онима који су потчињени њеном ауторитету.²⁴⁸ Тим стањем појединци добијају осећај моћи који не би имали као појединци, а у групи тај идентитет долази до изражаја. Припадности екстремистичким групама посебно су подложни млади људи, чији идентитети у тим годинама нису до краја изграђени, па се њима лако може манипулисати, посебно што у карактеру младих људи зна да буде присутна потреба за идентификовањем непријатеља, како је још давно рекао Томас Хобс „човек је човеку вук“.²⁴⁹

Предуслов за бујање екстремизма у Србији је недовољна култура и образовање, посебно младих људи, који своје идеологије темеље на мржњи према другим мањинама, верама или полној опредељености. Млади у Србији у недостатку перспективе, образовања итд. узор проналазе у редовима неонациста, фашиста и других екстремиста, а њихово врбовање је најчешће заступљено преко друштвених мрежа. Све екстремистичке групе, евидентирани у Србији чине углавном млађи људи до 30 година, слабијег образовања и лошег имовинског стања. Те младе људе, њихов социјални и друштвени статус чини подложнијим манипулацијама, јер недостатком перспективе они спас траже у екстремистичким организацијама које имају популистичку идеологију и своје праве циљеве „камуфлирају“, наводном борбом за верску, националну и социјалну једнакост.

²⁴⁸ Фром Ерих, Ауторитет и породица, Напријед, Загреб, 1986. година.

²⁴⁹ Hobbes Thomas, *Leviathan*, J. M. Dent and Sons, London, 1937. година.

Припадници се најчешће регрутују на јавним скуповима, у верским објектима и у последње време што је веома заступљено, преко друштвених мрежа на Интернету, преко којих износе своје ставове и активности.

Уколико се узме у обзир економски стандард омладине и њена перспектива, која није нимало оптимистична, није ни чудно што се код младих људи, на ионако нестабилном подручју Балкана, лако запали искра насиља и екстремизма. Данас се савремени екстремизам у Србији повезује са деловањем деснице која упражњава различите идеолошке поставке, од којих су:

1. *крајњи расизам (и)ли национализам*, а често и клерикализам, као тежња да се оствари што већа држава која је расно, етнички или конфесионално заснована, па се у том циљу не преза не само од расног, етничког или конфесионалног подјармљивања различитих, већ ни од њиховог „чишћења“;
2. *антисемитизам*;
3. *антиисламизам*, пошто ислам наводно угрожава европску културу засновану на хришћанском идентитету;
4. *антилиберализам*, јер су либерали увек недовољно расно (конфесионално, национално) чврсти и склони издаји националних (конфесионалних, расних) интереса;
5. *антисоцијализам, антианархизам и антикомунизам*, јер су анархисти, социјалисти и комунисти као интернационалисти (некада и космополити) по дефиницији национални издајници;
6. *хомофобија*, при чему се хомосексуализам не сматра само неприродним, већ се заговара морални презир, правно санкционисање и физичко насиље према људима таквог сексуалног опредељења;
7. *сексизам* који заговара тезу да је место жене првенствено у кући, уз „узвишену“ уздушност да рађа што више припадника нације и расе којој припада, јер се само тако исте могу одбранити од припадника других нација и раса које имају виши природни прираштај;
8. *страх пред непозатим, страним и другачијим, тј. ксенофобија* која рађа насиље, те се сходно томе често заговарају анти-усељеничке мере,

насиље према усељеницима (некада и националним мањинама) и милитаризам;

9. *антиамериканизам* као мржња према Американцима и њиховим културним, економским, војним и политичким достигнућима и замислима;
10. *антимасонство* због „натприродне моћи“ коју користе за управљање целим светом;
11. *непријатељство према глобализацијским процесима и међународним повезивањима* (нпр. антиевропејство или евроскептицизам, антимонодијализам, антиглобализам);
12. проучавање фашистичких и десно-ауторитарних режима из прошлости како би се нашли *узори за будућност*;
13. *ауторитарност* као социо-психолошка „мустра“ крајњег национализма, хомофобије, антисемитизма, антимасонства, склоности за стварањем теорија завера, милитаризма и сл.;
14. *визија пожељног друштва* која подразумева веома често једнорасна, једно конфесионална и једнонационална друштва.²⁵⁰

У Србији данас нема екзактних података о броју екстремиста, али су свакодневно присутне екстремистичке поруке, које долазе и од стране неких политичких организација које се представљају као чувари српске традиције. Приметно је деловање већег броја група које наступају са позиција верског или националног екстремизма. Корени верског и националног екстремизма су настали из сукоба на верској или националној основи и читав регион Балкана је по томе препознатљив. Треба се осврнути и на утицај Српске православне цркве која последњих година својим изјавама даје одређену дозу подршке десничарским ставовима, иако се не може коначно рећи да је Црква кровна институција која покреће десничарске организације у њиховом деловању.

На подручју Балкана, па и Републике Србије видљиве су различите десничарске групе, од неонациста, радикалних екстремиста, навијачких група, хомофоба и др. Њихове „мете“ су најчешће маргинализоване групе, попут Рома,

²⁵⁰ Бакић Јово, *Радикалне идеолошко-политичке стварности савремене Србије*, Херетикус бр. 2, Београд, 2007. година, стр. 31-66.

Јевреја, па и држављана појединих западних држава који се означавају као главни кривци за све светске, али и домаће недаће. Поред етничких и расних групација које су означене као непријатељске, десничарске организације су у бити усмерене и против свих облика демократских процеса и модернизације, чак и оних које легитимна власт пропагира у интересу свих грађана.

Корени екстремизма у Србији сежу у далеку прошлост, а као карактеристични примери се издвајају I и II српски устанак, Мајски преврат и деловање српске завереничке организације „Црна рука“ која је оставила дубок траг на српској политичкој сцени, а данас је многи оптужују и за везе са Гаврилом Принципом и атентатом на аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда. Сто година после Сарајевског атентата, Републици Србији се данас покушава да инпутира кривица за настанак I светског рата и свих недаћа које су у 20. веку задесиле Европу.²⁵¹

У новијој историји Србије, прекретница јачања екстремизма је крај 80-тих и почетка 90-тих година прошлог века, када је дошло до „бујања“ те врсте појаве, која се најпре огледала у понашању навијачких група које су убрзо постале ултранационалистичке. Познато је да су са ратовима на простору бивше СФРЈ настале и разне паравојне формације, попут „Српске добровољачке гарде“ која је своје припаднике регрутовала из редова „Делија“, навијача Црвене Звезде, а треба споменути и улогу скоро свих парламентарних странака, тог времена, које су такође имале своје парамилитарне формације, на бројним ратиштима бивше Југославије. Из тих нелегалних организација, касније су настајале групе под патронатом државе које је она користила у сврху обављања „прљавих“ послова. Одговорност у подршци десничарским организацијама, може се приписати и делу припадника легалних полицијских и војних формација, чији се добар део припадника такође налазио у редовима наведених организација. Као један од најкарактеристичнијих примера наводи се атентат на премијера Србије, Зорана Ђинђића, у коме су учествовали и припадници полицијских структура Републике Србије, због чега је и расформирана специјална полицијска јединица „ЈСО“, која се делом везивала и за бројне криминалне и парapolитичке активности у Србији.

²⁵¹ Марковић Слободан, *Екстремизам у српској политичкој традицији*, Институт за европске студије у Београду.

Такође и наведене навијачке групе и организације, често држави отежавају спровођење људских права и слобода и либералног стила живота, а посебно оних права која се односе на ЛГБТ заједницу, која изричито захтева међународна заједница. Десничарске групе у Србији у последњих неколико година више пута су изазивале инциденте на улицама главног града, са кулминацијом насиља на скупу организованом против проглашења независног Косова 2008. године, када су нападнуте и спаљене поједине стране амбасаде. Насиље које је произашло из наведеног скупа донело је и прве жртве, а милионска штета настала уништавањем града санирана је новцем пореских обвезника.

Што се тиче елемената ултрадесне, хришћанске радикализације, они су данас у Србији углавном под контролом државе. Сведоци смо да се с времена на време појављују ултрадесничарске групе, још увек слабе снаге, које се позивају на Српску православну цркву и тим путем желе да инструментализују хришћанску веру, зарад својих политичких циљева. У будућности ће бити све видљивије деловање ових група, јер српске власти заступају проевропску и неолибералну политику која се по њима спроводи на штету српских националних интереса и братских односа са другим православним народима, међу којима се Русија види као главни носилац православља. Такође и Европу је захватио талас десничарског екстремизма који оправдава Хантингтонову тезу о „сукобу цивилизација“, која се данас посебно односи на велики талас избеглица и миграната који хрле у Европу. Наведени миграторни ток је у бројним европским државама покренуо лавину мржње и ксенофобије, као и све гласнијих организовања ултрадесничарских организација које не желе избеглице, углавном муслиманске вере у својим земљама.

Екстремистичко деловање, а посебно њен могући, крајњи и најрадикалнији облик - терористичко деловање не морају увек чинити само терористички напади. Оно може имати сасвим друга обележја, попут вербалних и других врста притисака и претњи. Тако многи догађаји иако суштински нису акт директног напада на установу или појединца, имају терористичко обележје, јер циљ је истоветан, стварање осећања страха или ширење радикалних идеја. То су различите врсте окупљања насилних и ненасилних група и организација, исписивање графита претећег садржаја или вербалних напада и ширења

фундаменталистичких, националистичких и радикалних политичких идеја и мржње путем медија или друштвених мрежа на интернету. У овом погледу као тренутно безбедносно интересантне групе у Србији, могу се издвојити покрети са радикалним понашањима, попут „Скинхедс“, „Неонацискинхедси“ "Combat 18", "Покрет 64. Жупаније" ,"Гарда цара Лазара", удружења „Отачаствени покрет Образ“, СНП „Наши“, "Двери", Покрет „1389“, „Српски сабор Заветници“, "Србска акција", „Образ“, „Национални строј“, „СНП 1389“, удружење студената Правног факултета „Номоканон“, удружење „Маркс 21“, „Анархосиндикалистичка иницијатива“ и неформална група „99%“). У својим активностима припадници наведених група и организација, често се ослањају на политичке партије и покрете са којима имају исте или сличне ставове по многим питањима, посебно у вези националног, верског и социјалног питања. Тако постоје непотврђени подаци да „Образ“, „Крв и част“, „Покрет 1389“ имају подршку појединих политичких странака и покрета (ДСС и „Двери“ – који су данас и у коалицији), припадници ултранационалистичког покрета „Збор“, су нпр. колективно приступили Српској радикалној странци, док су екстремисти из исламских екстремистичких организација углавном ослоњени на СДА.²⁵²

За све наведене групе постоје индиције које указују да оне могу представљати потенцијалну безбедносну претњу, али треба истаћи и да у вези њих нема јасно дефинисаних законских квалификација, па оне за сада неометано могу деловати. Такође, „Центар за развој цивилног друштва“ објавио је списак организација које заговарају екстремизам и насиље и позвао на ширу друштвену акцију против „Екстремиста“, „Анархо-синдикалистичка иницијатива“, „Номоканон“, „Образ“, „СНП Наши“, „Србска акција“, „СНП 1389“, „Студентска борба“, „СКОЈ“, „Маркс 21“, „Национални строј“, „Крв и част“ и „Покрет 64. жупаније“.²⁵³

Последњих година у циљу смањења екстремизма и све чешћег насиља на улицама Београда, државни органи су прибегли мери забране појединих екстремистичких организација и процесуирањем њених вођа и најевидентнији су били случајеви:

²⁵² Извор Интернет адреса, www.bezbednost.org, Стакић Исидора, *Однос Србије према екстремно десничарским организацијама*, Београд, 2013. година.

²⁵³ Извор, Интернет адреса, www.cdcs.org.rs, Центар за развој цивилног друштва.

- забране рада неонацистичке организације „Национални stroj“, као тајне организације која шири националну и верску мржњу. Лидер ове организације, Горан Давидовић звани Фирер осуђен је на казну затвором у трајању од једне године, због ширења верске, националне и расне мржње;

- забране деловања ултрадесничарске организације „Образ“. Вођа ове организације, Младен Обрадовић је осуђен на издржавање казне затвора у трајању од две године, због изазивања нереда на „Паради поноса“ 2010. године;

- вођа СНП „1389“, Миша Вацић такође је осуђен на условну казну затвора у трајању од годину дана, због ширења дискриминације ЛГБТ популације и због недозвољеног држања оружја и ометања службеног лица приликом вршења службене дужности.

Република Србија, као и бројне друге државе суочава се и са већ споменутих навијачким хулиганизмом, међу којим се издвајају навијачке групе са националистичким и верско – фундаменталистичким идејама, попут „Делија“, „Гробара“, „Јунајтед форс“, „Торциде“ и „Екстрема“.²⁵⁴ За време одигравања бројних спортских манифестација, посебно фудбалских утакмица, чести су националистички испади навијача, који припадају бројним навијачким групама, чије су вође неретко умешане у озбиље криминалне радње, па чак су и починиоци најтежих кривичних дела.²⁵⁵ Неформалне хулиганско-вандалске групе за Републику Србију представљају стандардну безбедносну претњу, посебно када се у Србији одржавају неки од значајнијих политичких, културних, спортских и других манифестација, а о томе сведоче бројни догађаји, попут одржавања „Параде поноса“, која већ годинама уназад представља једну од највећих безбедносних претњи за Републику Србију, због насилних и бруталних напада, углавном организованих хулиганских група. Хулиганско-вандалске групе

²⁵⁴ У смислу растућег навијачког екстремизма, поред постојећих навијачких група, клубова као што су „Црвена Звезда“, „Партизан“ и „Рад“, треба издвојити и навијачку групу „Екстрем“, фудбалског клуба „Нови Пазар“, која велича албански и бошњачки екстремизам и може да представља одређени степен угрожавања безбедности Републике Србије у будућности. Припадници ове екстремне навијачке групе су главни покретачи скоро свих немилих инцидента, од фудбалских утакмица до организације политички мотивисаних протеста који су се догодили у Новом Пазару.

²⁵⁵ Вође навијачких група су најчешће лица из криминогене средине са дебелим полицијским досијеема, која се најчешће баве трговином наркотицима, уценама и другим кривичним делима. Утицај на масе најчешће врше на основу наводне љубави према свом спортском клубу и патриотских изјава, које су често исполитизоване и злоупотребљене у неке друге сврхе.

здружене са десничарским организацијама, али и ставовима Српске православне цркве, велики су противници „Параде поноса“, која је врхунац мржње и насиља доживела 2010. године када су хулигани правили nerede по Београду. Каснијих година ситуација са одржавањем „Параде поноса“ се доста смирила, углавном због превентивног и доброг безбедносног деловања државних органа, посебно полиције која је изгредника успела да спречи да не дође до поновне употребе насиља.²⁵⁶ „Парада поноса“ није једина манифестација која изазива талас мржње и насиља на српским улицама и то се најчешће може видети на спортским манифестацијама које су још увек догађаји од високог безбедносног ризика, посебно када у госте долазе спортски клубови из таргетираних „непријатељских држава“, као што су Хрватска, Албанија, Турска итд. Као пример се може узети до сада невиђени инцидент, који се догодио на фудбалској утакмици између Србије и Албаније 2014. године, када су албански екстремисти злоупотребили спортски терен и фудбалску утакмицу, пуштајући дрон са заставом „Велике Албаније“ која је не(оправдано) изазвала емоције и бес код српских навијача, па и шире јавности. Тај смишљени хулиганско-екстремистички инцидент довео је две државе у стање повећаних тензија и отвореног дипломатског сукоба, који је заоштрио и онако тек успостављене односе две државе.

Република Србија мора на доследан начин да прати све безбедносно-интересантне догађаје и активности свих неформалних друштвених група које делују на територији државе, као и носиоце екстремног понашања. Праћење активности неформалних и екстремистичких група или појединих верских заједница које делују на територији Републике Србије заснива се на критеријумима који подразумевају да се прате појединци или групе које заступају идеје и ставове са елементима фундаментализма и радикализма, био он православни или припадао идејама неке друге верске заједнице. Како оквири спречавања испољавања екстремистичког понашања у правном систему Републике Србије нису потпуно дефинисани, дешава се да многи извори наводе

²⁵⁶ Да би се државним органима Републике Србије олакшао рад у вези са свим „ризичним“ категоријама лица или група, потребно је донети законе или националну стратегију о тероризму, екстремизму или „манипулативном деловању“, која би служила да се њом дефинишу оквири и појмовно одређење ових безбедносних појава, али и утврде кривично-правне санкције, које би регулисале те области, како се такве радње не би понављале.

појмове „екстремизам“ и „радикализам“, као видове напада на уставни поредак и људска права. На пример у отвореним изворима у 2014. години биле су заступљене теме о инцидентима у Србији, попут:

- напада на албанске радње у неколико градова у Војводини,
- екстремистичких текстова са говором мржње у медијима,
- екстремних графита у Београду против геј параде и припадника других верских опредељења,
- екстремних испада навијачких група које заговарају насиље уочи, за време и након спортских манифестација и
- упућивања претњи радикалних муслимана из исламистичке организације „ISIL“ након напада на француски недељник „Шарл Ебдо“.²⁵⁷

У Србији су данас приметне десничарске групе под утицајем Русије и Српске Православне цркве, као и хулиганске скупине које су у новијој српској историји од стране служби безбедности често биле инструисане и манипулисане да спорадично врше насиље, али су њихови капацитети били коришћени и у претходним ратовима, као и криминалном подземљу. Међутим, може се констатовати да се десничарске струје у Србији за сада држе под успешном контролом. Из тога се да закључити да екстремистичке групе у једној земљи могу бити кориштене као покретачи неког проблема, или пак као његови редукционисти. Посебно је опасно ако би се такве групе почеле служити тероризмом да би скренули пажњу са неког великог проблема или га пак продубили, што је и био случај на Космету са тероризмом албанских екстремиста.

Српску екстремну десницу у неком будућем деловању може једино ујединити прича око угрожавања српских националних интереса, чији смо и данас сведоци на Косову. Одговор екстремистичких организација у Србији и данас показује одређену снагу, поготово што држава није на одлучујући начин решила да се обрачуна са хулиганима који злоупотребљавају спортске терене зарад промовисања својих често криминалних интереса. Питање односа у региону

²⁵⁷ У листу „Санцак прес“, након напада муслиманских екстремиста на француски магазин „Шарл ебдо“ објављени су текстови са претећим порукама „Београд је следећи“ и „Ако пукне рат ниједан Србин неће остати на планети.“ Исламистичка организација „ISIL“ уз проглашење „калифата“ објавила је петогодишњи план о глобалној доминацији уз претњу акцијама за стварање исламске државе и на Балкану.

такође може покренути српске екстремистичке организације на ирационално деловање које би могло утицати на дестабилизацију дела региона, потенцијално се преливајући на Босну и Херцеговину у којој постоји дугогодишња нетрпељивост три народа, посебно изражена у виду лоших односа Срба и Бошњака, а извесно је и на Црну Гору у којој се око 30% становништва изјаснило као Срби, према којима данас не постоји адекватан третман у тој држави. Није искључена ни одређена врста заостравања односа са Хрватском која све чешће угрожава националне интересе Републике Србије. Такође, најизвесније би било заостравање српско-албанских односа, који би утицали и на остатак региона, посебно се ту мисли на Македонију и Албанију. Међутим, историјски посматрано, што се тиче деловања српских екстремистичких организација у Србији, пре су могући и примењивији сви други облици политичког насиља, преврата, револуција, државних удара и других облика, него тероризма. Срби у бити једноставно нису нација која се служи тероризмом и такве активности се не очекују ни у догледној будућности.

Поједини домаћи стручњаци сматрају да се анализирајући екстремизам у Србији највећа пажња усмерава на етносепаратистички екстремизам Албанаца са југа Србије и верски екстремизам исламистичких група, односно вехабија, а да се мања пажња посвећује могућем српском десничарском екстремизму, посебно оним групама које своје незадовољство виде у односу државе према питању Косова или неком другом националном питању. Истичу још и да је у Србији потпуно занемарена могућност настанка лево оријентисаних, анархистичких²⁵⁸ организација, које мотиве за своје деловање могу пронаћи у све већем сиромашењу грађана, најављеним отпуштањима радника, „пљачкашким“ приватизацијама и суровом односу послодавца према радницима, који раде за мале надокнаде.²⁵⁹ Што се тиче лево оријентисаних екстремистичких организација и њихов се пораст бележи у Европи, као што је случај и са десничарским организацијама. У Београду, 2009. године забележен је напад, односно

²⁵⁸ Исто као што десни екстремизам може да пређе у тероризам, тако је и случај са левим екстремизмом, који је на првом месту инспирисан идеологијом која треба да доведе до потпуне људске слободе, индивидуализма, децентрализације итд.

²⁵⁹ За претече екстремистичких, па и терористичких организација може се сматрати анархистички покрет, као покрет радикалне левнице, иако је у последњој деценије тај покрет доста изгубио на значају.

терористички акт на грчку амбасаду, бацањем молотовљевих коктела, након чега су и ухапшени извршиоци, присталице до тада непознате анархистичке организације „Црни Илија“. Да су припадници „Анархосиндикалистичке иницијативе“ спремни на провокације и државних органа Републике Србије, показали су остављањем пакета са неприкладним садржајем испред зграда Владе, НБС и Министарства културе, за које се у прво време није знало да ли представљају претњу по безбедност грађана и институција.

Најутицајнијим анархигрупама сматрају се „Анархосиндикалистичка иницијатива АСИ“, „Анархија/Блок45“ и „Контрапункт“. Они се окупљају у неколико кафића у Земуну, а као и некада, припадници ових организација су углавном млади људи из богатих породица, који симпатизере траже међу студентском популацијом. Иако су у свету, посебно појединим државама, попут Грчке и Шпаније, анархистички покрети много развијенији, може се констатовати да се у Србији за сада нису примиле овакве идеје, премда све више има разлога за њихов настанак. Подаци такође указују да у Србији анархистичке организације немају веће упориште и да оне све заједно броје око 200 присталица који су чланови различитих група. Највећи број њих су студенти уметничких факултета, социологије, психологије, лингвистике, физике, а међу њима су чак и студенти менаџмента.²⁶⁰

Као посредни фактори потенцијалног угрожавања безбедности Републике Србије у будућности могу бити делатности мађарског фактора, на северу Аутономне Покрајине Војводина и румунског фактора, који је све гласнији у захтевима влашке мањине на подручју Источне Србије. Почетком 2014. године у Суботици је отворена канцеларија мађарске десничарске организације „Jobbik“, која у свом политичком програму наводи потребу ревизије Тријанонског споразума,²⁶¹ којим директно аплицира и има претензије на границе суседа,

²⁶⁰ Податак преузет из новине *Политика*, 2009. година.

²⁶¹ Тријанонски споразум је закључен 1920. године у палати Велики Тријанон у Версају, у Француској, између земаља Антанте и Мађарске. Споразум је регулисао статус нове независне мађарске државе и дефинисао њене границе према суседима. Ово је један од мировних уговора којима је завршен Први светски рат. Са распадом Аустро-Угарске монархије, словенским народима који су били под њеном влашћу, омогућено је да остваре своје националне тежње, уједињењем са остатком свог народа. Тако су се Срби из Војводине ујединили са онима из Србије и створена је краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Тријанонским споразумом добар део Мађара је остао изван граница те државе, која је добила умањене територије и тај споразум и до данас

укључујући и Републику Србију, чије северне територије сматра својима, јер је ту мађарска држава била присутна хиљаду година и како њихов слоган гласи „Мађарска-Мађарима.“ Такође је 2015. године отворена још једна канцеларија те екстремистичке организације у Сенти, чији је рад критиковао и Иштван Пастор, председник Савеза војвођанских Мађара, кога су припадници управо те организације 2014. године напали у Будимпешти, називајући га издајником. Рад ове екстремистичке организације је већ два пута био забрањиван, због пропагирања претензија на територију Републике Србије и ширења међунационалне мржње.

Што се тиче растућег „сепаратизма“ у Војводини, аутор је мишљења да се он појављује у спорадичним случајевима и користи у дневно политичке сврхе, али да у већој мери неће заживети на тлу Аутономне покрајине Војводина у којој живи око 67% српског становништва. После Срба, Мађари су најбројнија етничка мањина и чине око 13% становништва, а остале националне заједнице, има их око 26, чине остатак броја становника северне српске покрајине. Са својим специфичностима мултиетничке заједнице, Војводина спада у ред једних од најмешовитијих заједница у Европи, у којој грађани живе сложено и за сада без већих међуетничких сукоба. Међутим, не може се изоставити ни анализа појединих екстремистичких покрета, попут забрањеног покрета „64 Жупаније“ и других десничарских струја које у Војводини могу да доведу до ширења мржње и међунационалних инцидената. У Војводини, посебно местима где живи већинско мађарско становништво, знало је да дође до инцидената, исписивања разних графита са порукама мржње према Србима и држави Србији, али до сада су сви они били изолованог карактера. Од бујања националистичких идеја у Војводини зависиће и односи између Србије и Мађарске, за које данас највиши званичници обе државе тврде на су на историјском максимуму, иако је Мађарска једина држава у Европи, која је у 21. веку поново подигла зидове између ње и суседних држава, на првом месту Србије, због спречавања уласка илегалних миграната на њену територију.

има негативну конотацију код већине мађарског становништва. Извор, Слободна енциклопедија *Википедија*, Интернет адреса, www.wikipedia.org.

У Војводини су чести и тонови „аутономашког“ карактера уперени против Републике, који се могу подвести такође под дневно политичка дешавања, али од таквих догађаја нема веће бојазни по развој сепаратизма у Војводини, јер војвођанске политичке партије и поред јасних критика на рачун централне власти у Београду, углавном у вези незадовољства финансијским средствима која се издвајају за Покрајину, немају подршку већег броја грађана, јер на покрајинским изборима у Војводини увек побеђују политичке партије, са седиштем у Београду и „србијанске“ оријентације. У последње време у појединим градовима Војводине исписани су графити сецесионистичког садржаја који позивају грађане Војводине да се по угледу на Каталонце у Шпанији изјасне за „Војводину Републику.“ За креатора наведене политичке провокације огласила се организација под називом „Млада Војводина“, која широј јавности до тада није била позната. Ни друге „аутономашке“ странке не крију да подржавају идеју о Војводини као Републици, јер сматрају да их Република Србија ускраћује на поштовању законодавне, судске и извршне власти, као и у расподели извора прихода и имовине, која је загарантована Уставом и бројним законима Републике Србије.

Последњих година у Србији се све чешће отвара и „влашко питање“, односно питање њиховог националног и духовног идентитета, као и „румунизације“ тог питања, иако Власи до сада нису имали значајније иступе у циљу територијалних претензија простора на којима живе. Румунија је пре неколико година, на одређени начин и заострила односе са Републиком Србијом, доводећи у питање права влашке мањине у Србији, тражећи да се Власи третирају као Румуни, иако Власи ни сами на то нису спремни.²⁶² Изоловани инциденти су били евидентни само у споровима две цркве Румунске и Српске православне цркве, док у односима влашке мањине и државе у којој живе, за сада нема проблема.

Такође се треба осврнути и на утицај исламског екстремизма на простору Рашке области и југа Србије, који данас такође представљају једну од

²⁶² Влашке мањине у Србији на изједначавање појмова Влаха-Румун гледа као на вид злоупотребе и манипулације у циљу румунизације влашке мањине, која се најчешће врши како је већ и наведено преко утицаја Румунске православне цркве и увођењем румунског језика у образовни систем Републике Србије, као матерњег језика за ту популацију, а све у циљу да се код Влаха избрише њихов идентитет и прихвати румунски.

најозбиљнијих претњи по безбедност Републике Србије. Екстремисти из Санџака су у више наврата показали да је политичка ситуација у тој области на ивици конфликта, а посебно је то било евидентно 2014. године када је у Новом Пазару одржан марш Бошњака, који је организовао муфтија Исламске заједнице у Србији, Муамер Зукорлић. Зукорлићеви следбеници су демонстрирали провокацију која је била упућена Републици Србији, марширајући обучени у зелене униформе, које су некада носили и припадници озлоглашене „Ханџар дивизије“.²⁶³

Када се размишља о заштити државе и грађана од последица екстремистичких деловања унутар државе, неопходан је превентивни рад, а потом и оштра реакција, попут оне која би се примењивала да је држава угрожена споља, од стране различитих фактора. На домаће екстремисте и поједине десничарске групе или организације неке друге провенијенције, посебно треба обратити пажњу, јер се они у својим срединама осећају као домаћини, а кулминацијом фрустрације могу да изазову проблеме и сукобе широких размера, како самој држави, прозападним настојањима или неким другим етничким мањинама, па је због тога потребан законски оквир, којим би се таква испољавања адекватним мерама спречио и санкционисао.

²⁶³ Ханџар дивизија је била дивизија нацистичке Немачке, формирана у Другом светском рату од стране немачких официра, Муслимана из Босне и Херцеговине и Албанаца са Косова и Метохије. Припадници ове дивизије су извршили бројне злочине широм бивше Југославије, посебно у североисточном делу Босне и Херцеговине и Срему. Извор, *Слободна енциклопедија Википедија*.

5. Правци могућег кретања безбедносне политике и угроженост тероризмом Републике Србије у будућности

Балкан се у свим проценама безбедности европских земаља означава као регион из кога долазе претње по европску безбедност, а које се посебно односе на тероризам, организовани криминал, али и нерешена питања проистекла из ратова на подручју бивше Југославије.²⁶⁴ Републици Србији, суседним државама, па и читавој Европи, данас прети опасност од исламистичког тероризма, посебно јер су поједине државе европског континента преплављене исламистима „беле пути“, које још другачије зову и „белом Ал Каидом“, али и „спавачима“ који чекају сигнал да крену у неке од терористичких акција, што се већ и показало терористичким нападима на циљеве у Француској и Белгији, а извесно је да постоји опасност и од терористичких напада у другим европским државама, попут Немачке, Велике Британије итд., где живи бројна муслиманска заједница, а међу њима и екстремистички фактор. Међутим, што се тиче Републике Србије извесно је да бројне исламске екстремистичке организације имају своје групе које делују и на простору Балкана, од којих су најприметније вехабије у Рашкој области, Босни и Херцеговини, на северу Црне Горе, у Македонији и на Космету, као и ћелије Ал Каиде на северу Албаније, а и све присутнији су и припадници Исламске државе, којих има широм региона.

Србија се данас, а и будућности ће се суочавати са различитим облицима претњи по њену унутрашњу безбедност. Неконвенционалне претње безбедности или такозване „меке“ претње све више преузимају примат и државама је додатно отежана борба против оваквих облика, јер су њихова деловања разноврсна и раширена у свим сферама друштва. Ове врсте претњи не морају да упућују државе као актери, већ различите неформалне организације и интересне групе, са којима се држава мора обрачунати на за њу једини исправан начин, законским путем кроз своје постојеће институције.

Данас многи стручњаци безбедности сматрају да нема претеране бојазни од тероризма у Србији и да се Србија не налази на интересним листама исламисјих

²⁶⁴ Драгишић Зоран, *Безбедносни идентитет Балкана и ЕУ*, часопис Култура полиса бр. 22, Београд, 2013. година, стр. 143-160.

екстремиста, јер српске трупе не учествују ни у једној војној операцији по исламским земљама, међутим те процене се показују као веома дискутабилне, посебно што су данас веома учестали терористички напади по бројним циљевима широм Европе, па није искључено да и Република Србија у будућности буде угрожена тероризмом радикалних исламистичких група и организација. Република Србија је за сада више транзитна станица исламиста који иду ка Европи, мада су у њеном окружењу евидентни и различити центри за логистичку подршку исламистима, а ако се у будућности и појави било каква претња од тероризма она може доћи из два правца. Прва је могућност тероризма од стране вехабија у Рашкој области и екстремних Албанаца на југу Србије и Космету, док је друга могућност тероризма од стране исламских екстремиста и то на циљеве у унутрашњости Србије, попут дипломатско-конзуларних представништава, амбасада, аеродрума или других кључних саобраћајница, како би тиме изазвали дестабилизацију државе и региона, али и упутили одређену политичку поруку Србији, као и Западу.

Република Србија се последњих месеци 2015. године све чешће и директније суочавала са отвореним претњама радикалног ислама, тј. Исламске државе²⁶⁵ која читав простор Балкана види као свој будући калифат. Такође, према бројним оперативним подацима, исламистички фактор све више јача у Босни и Херцеговини, Македонији, као и на југу Србије, Рашкој области и Косову и Метохији где одавно има дубоке корене, због чега су државни органи Републике Србије степен приправност од могућих терористичких напада подигли на виши ниво, посебно после терористичког напада у Зворнику, али и сазнања да се велики број бораца из Србије и региона налази на бројним исламским ратиштима и да њихов повратак може бити угрожавајући по националну безбедност.

²⁶⁵ Исламска држава је хибридна творевина, у виду парадржаве, која се занима на деловању талибанског начина ратовања и идеологије сличне Ал Каидиној. Њени припадници заговарају примену шеријатског права, а једна од главних карактеристика која тзв. Исламску државу разликује од других исламистичких терористичких организација је да она има своје микро територије или упоришта по читавом свету, па тиме и на Балкану. Карактеристично је да на њеној страни ратују исламски радикалисти који долазе из чак 72 државе широм света. Као њени главни финансијери сматрају се Саудијска Арабија и Катар, а и сама „Исламска држава“ на одређени начин, посебно трговином нафтом, обезбеђује велика новчана средства којима се и сама финансира. Извор, емисија Упитник, тема: *Тероризам који мења свет*, РТС, Београд, 24.11.2015. година.

Што се тиче Исламске државе, она је претње упутила многим државама Балкана, међу којима је Србију означила првом метом. Међутим, како је један од основних циљева тероризма изазивање страха и панике међу грађанима, из угла сагледавања безбедносне ситуације у држави, донет је закључак да није реално да припадници Исламске државе са дистанце од неколико хиљада километара могу да дођу и како они кажу „врате калифат на овим просторима“, али је сасвим извесно да може доћи до „увоза“ тероризма и извођења појединачних терористичких напада, које је тешко предвидети и управо је ту улога државе и њених безбедносних служби од највећег значаја. Према неким подацима, доступним медијима, лицитира се о броју од 600 лица која имају српско држављанство, а највећи их је број са Косова, њих чак 450 који се боре на страни цихадиста. Такође и из држава региона, нпр. Босне и Херцеговине на ратишта Сирије, Ирака и Либије отишло је око 1.300 бораца, из Македоније око 1.100 и Црне Горе око 120.²⁶⁶ Сви ти „пси рата“ су углавном грађани исламске вероисповести и један од њихових циљева је да ратују на страни цихадиста, јер сматрају да тиме помажу своју браћу по вери, као и да својим мучеништвом осветлају образ пророку Мухамеду и исламској вери, што је велика заблуда у тумачењу таквих радикалних гледишта. Други од мотива за одлазак бораца на исламска ратишта је новац, а спекулише се да се ради и о цифри од 15.000 евра, због које се многи и прикључују идеологији Исламске државе и цихада.

Државни органи Републике Србије су под надзор служби безбедности ставили све грађане који су се вратили са ратишта, обраћајући пажњу на оне који су ратовали на страни Исламске државе и Ал Каиде, јер су они потенцијална претња по унутрашњу безбедност Републике Србије, посебно што се зна да се регрутни центри цихадиста налазе у окружењу Србије, тј. у региону, а има их и на нашим просторима и у њима се исламисти обучавају за извођење терористичких напада. Центар за мир на Балкану, 2003. године спровео је студију у којој је изнео податке да се на Косову и Метохији и у Македонији поново бележи повећање броја странаца који су дошли углавном из Пакистана, Ирана и Турске и који се ту налазе да би обучили Албанце за извођење будућих терористичких напада на мете у Европи. У највећем броју случајева, ти инструктори су бивши ратни

²⁶⁶ Подаци преузети из више различитих интернет извора.

ветерани са огромним искуством, које су стицали у рату у БиХ, али и борећи се на страни Ал Каиде против западних непријатеља.²⁶⁷

На угрожавање националне безбедности, Република Србија не би требала да реагује сама, већ да у сарадњи са бројним међународним институцијама изграђује и унапређује систем колективне одбране кроз који би и сама била заштићена. Регион југоисточне Европе и даље представља претњу европској безбедности, јер је у њему остало пуно нерешених проблема, међу којима су коначно решење статуса Косова и Метохије, такође присутне су и све чешће изјаве о потреби ревизије Дејтонског споразума, као и подизање тензија и нерешених спорова међу суседним државама. Изазови, ризици и претње са којима се у будућности може суочити Република Србија, све изгледније је, неће се дешавати кроз вид агресије неке друге државе, већ је могуће да се Република Србија, као колатерална штета нађе на удару других земаља због бројних супростављених интереса, а што се тиче примене тероризма на простору Републике Србије у будућности, може се догодити да до терористичких деловања дође на директан начин, али и да територија Републике Србије буде коришћена као база за припрему и извођење терористичких акција у неким другим државама. Такође, претходно је могућа и радикализација националног или верског екстремизма или појаве нових сепаратистичких тежњи, које би довеле до безбедносног ризика и претњи територијалном суверенитету и интегритету Републике Србије.²⁶⁸

Србија је последњих неколико година похваљена у извештају Стејт департамента у борби против тероризма, али њени реални оквири у односу на могући тероризам са Косова и Метохије или тероризам из окружења се крећу искључиво у превентивном деловању. У извештају Стејт департамента се такође наводи да у Србији последњих неколико година није забележен ниједан случај терористичког напада, иако се наводи инцидент у Сарајеву током кога је српски држављанин, исламске вероисповести пуцао на зграду америчке амбасаде. Тим

²⁶⁷ Извор, Интернет адреса, www.balkanpeace.org, *The Centre for Peace in the Balkans*.

²⁶⁸ Као поводи за могуће угрожавање Републике Србије тероризмом у будућности могу се узети неки од бројних догађаја са којима се Република Србија суочава, попут: фрустрираности исламистичког фактора због неизгласавање Британске резолуције о геноциду у Сребреници, расписивања потенцијалног референдума у Републици Српској у вези опстанка тог ентитета у оквиру федерације, проблема у преговорима са администрацијом из Приштине, неформирања суда за злочине ОВК на Косову, изневерених очекивања пријема самопроглашене државе „Косово“ у највише светске институције и бројних других дешавања.

поводом су српске безбедносне службе на територији Санџака ухапсиле више лица за која се сумњало да су сарађивала са извршиоцем. У извештају Стејт департамента је такође речено да због непризнавања Косова од стране Србије и несарадње српских и косовских институција постоји могућност терористичких напада и у неким деловима Србије, а као могуће мете су увек виђене амбасаде и друга инострана представништва.²⁶⁹

У будућности на појаву безбедносних ризика и могуће угрожености безбедности Републике Србије тероризмом, може утицати и потенцијално кретање државе ка чланству у НАТО пакт, које се за сада само назире у појединим поступцима државних органа Републике Србије и све ближеј сарадњи са том организацијом, исто као и учлањење Србије у Европску унију, па отуда и анализа процене угрожавања националне безбедности, посматрана из ова два угла. Прво је извршено сагледавање потенцијалних безбедносних ризика од тероризма могућим чланством Републике Србије у НАТО пакт, које је представљено кроз анализу чињеница за и против учлањења Србије у тај савез и могућности настанка тероризма на тлу Републике Србије због потенцијалног чланства у ту Алијансу.

Током 50-тих година 20. века тадашња Југославија је била један од значајних сарадника НАТО пакта и имала је врло интензивну сарадњу са том организацијом. Југославија је већ тих година са НАТО-ом потписала споразум о војној помоћи, што је тада значило оно што је данас програм „Партнерство за мир“. Тадашња држава се приближила НАТО савезу како би заштитила земљу од опасности која је долазила од стране СССР, а само педесет година касније применом двоструких стандарда у толерисању тероризма на њеној територији, који је био подржан од намоћнијих сила међународне заједнице, Савезна Република Југославија је постала прва европска држава која је бомбардована од стране НАТО алијансе у циљу реализације великоалбанских, али и хегемонистичких интереса Запада. Због свега наведеног, данас у Србији влада мишљење две струје, да држава треба да остане војно неутрална, да се више приближи Русији и задржи на чланству у „Партнерству за мир“, док са друге стране провејавају мишљења да земља безпоговорно треба да крене ка

²⁶⁹ Извор, Интернет адреса, www.arhiva.24sata.org, из извештаја Стејт Департамента: *Србија улаже напоре у борби против међународног тероризма*, 2013. година.

интеграцијама у НАТО алијансу, јер само на тај начин може бити потпуно заштићена од спољашњих, али и унутрашњих непријатеља, па и тероризма.

Са нестанком Варшавског пакта, 90-тих година 20. века није дошло до гашења НАТО пакта, већ до његовог примата на светској сцени у виду наметања улоге „заштитника“ глобалне безбедности и светског поретка. Сједињене Америчке Државе и њени западни савезници су стицајем нових околности преузели улогу светског „полицајца“ подчинивши велики број држава својим често уским политичким интересима, а у циљу наводне борбе против глобалног тероризма.²⁷⁰ Европа је посебно постала талац политике Сједињених Америчких Држава, иако је успела да направи своју спољну и безбедносну политику, која је још увек под сенком САД-а и НАТО-а, док је слична судбина задесила и кровну светску организацију, Уједињене нације које су под великим утицајем и патронатом САД-а и које углавном одобравају политику те државе или је пак не спречавају да спроводи „државни тероризам“ широм света, када је то у њиховом интересу.

Након спознаје Сједињених Америчких Држава да нису недодрљиве и нерањиве како се веровало, посебно после напада исламских терориста на Њујорк и Вашингтон 2001. године, америчка администрација је на себе преузела улогу у борби против глобалног тероризма, али са циљем да у тој борби не буде сама, већ обезбеди што већу подршку савезника и партнера, које је пронашла у организацијама, попут НАТО пакта и Партнерства за мир. Међутим, подршка савезника није увек била безрезервна, а посебно се то видело у нападима на Авганистан 2001. и Ирак 2003. године, у којима су учествовали НАТО и САД, уз честа разилажења мишљења са појединим партнерима, чланицама ЕУ. Европљани су за разлику од Американаца пре били за решење у оквиру дипломатских преговора, него за употребу силе, док су се САД уз подршку Велике Британије искључиво водиле својим политичким и безбедносним интересима. Због тога су Сједињене Америчке Државе донеле Националну стратегију у борби против тероризма, као и документ, под називом „Вашингтонска повеља“ у коме су желеле да покажу савезницима и партнерима да „ће оружани напад против једне

²⁷⁰ Чомски Ноам, *Шта то у ствари хоће Америка*, Чигоја штампа, 1999. година.

или више чланица бити сматран нападом против свих њих“.²⁷¹ Тим путем је НАТО почео да задобија веће поверење и шири своју коалицију и на оне државе из региона југоисточне Европе које би могле бити потенцијална брана исламистичком тероризму, тиме и први стуб одбране Европе и САД-а од те савремене пошаста, али истовремено постати и мета глобалног тероризма.

Коалицију држава које приступају НАТО савезу другачије зову и „савезом вољних“, јер је државама чланицама дозвољено да саме дозирају у коликој ће мери бити присутне у неком војном ангажману. Циљ данашње мисије НАТО-а је да у своју Алијансу прими што већи број држава преко којих ће ширити круг свог утицаја и надмоћи, па је таква политика заступљена и на Балкану. Све бивше југословенске државе имају претензије за улазак у најмоћнији војно-политички савез на свету, почев од Словеније и Хрватске које су то већ учиниле, па све до Македоније и Црне Горе које очекују пријем у чланство. Што се тиче Републике Србије, тренутно се заступа теза о војној неутралности, али постоје индиције да ће се у догледној будућности и Србија највероватније кретати ка чланству у евроатлантске интеграције, у којима је НАТО кључна фигура, јер је завршена прва фаза приступа овој организацији кроз програм „Партнерство за мир“, а национално законодавство са аспекта безбедности све више коинцидира са темељним ставовима безбедносне политике ЕУ и НАТО-а. Са приближавањем Републике Србије чланству у Европској унији, држава ће аутоматски бити ближа кругу земаља које су под ингеренцијама НАТО савеза и које на основу тог чланства имају одређени степен безбедносне заштите, али истовремено и ризика. Такође је видљиво да НАТО пакт све више шири свој политички утицај и преко услова придруживања Европској унији, јер су тим путем скоро све државе источне Европе ушле у ЕУ, па се индиректно и на Републику Србију врши исти притисак. Велики број истих тих држава, малих по својој снази, верује да ће њихово учешће у НАТО-у или ЕУ мењати свет у складу са њиховим интересима, не водећи рачуна да се на утицај гледа сразмерно снази и моћи и што су државе мање то је и њихов глас „слабији“, иако се све одлуке начелно доносе консензусом. Међутим, неоспорно је да би мале државе, попут Србије учлањењем у НАТО пакт, преко програма „Партнерство за мир“ увећале своје безбедносне

²⁷¹ Уговор организације Северноатлантског пакта, члан 5., преузет из књиге Симић Драган, *Наука о безбедности*, Службени лист СРЈ, Београд, 2002. година, стр. 208.

капацитете, али исто тако постоје и ризици да би таквом одлуком безбедност њених грађана била уgroжена од стране неких нових спољашњих ризика и претњи, па и тероризма, којим се служе непријатељи Запада.

Република Србија је 2006. године први пут примљена у једну од евроатлантских безбедносних иницијатива и тим чином је за корак пришла и европским интеграцијама којима тежи. Међутим, програм „Партнерство за мир“ у коме се налази и Република Србија не представља организацију, већ форму сарадње између НАТО-а и државе чланице. Навадени програм има за циљ да унапреди реформе, изгради међусобно поверење, очува мир и безбедност и заједнички делује на систему одбрана држава чланица, а све то на добровољној бази и транспарентној основи. До уговорног односа Републике Србије и других држава чланица програма Партнерство за мир дошло је због потреба побољшања нивоа безбедности Републике Србије, која у заједништву са другим државама може на адекватнији начин да одговори на све глобалне безбедносне ризике и претње које носи савремено доба. Овим споразумом Република Србија је показала опредељеност да преузме део одговорности у обезбеђивању стабилности и мира у региону, да ради на очувању добросуседских односа и решава спорове мирним путем, као и да учествује у мировним операцијама са мандатом УН и да се залаже за интероперабилност сопствених оружаних снага са снагама држава чланица НАТО.²⁷²

НАТО алијанса је Партнерству за мир дала још једну нову димензију која се огледа кроз понуду партнерима да активним учешћем, у оквиру својих могућности, допринесу борби против тероризма. На тај је начин, противници ове идеје кажу да, Алијанса тим путем кроз мала врата свакој држави партнеру узима део суверенитета и ставља га у сопствену службу, зарад често двоструких стандарда, а оличених у борби против глобалног тероризма. Међутим, државе партнери, односно чланице Партнерства за мир су са друге стране у могућности да се у реализацији тог програма ангажују у мери коју сматрају довољном, а Акционим планом НАТО програма, Партнерство за мир у борби против тероризма предвиђају се следеће активности, којима се могу служити све државе чланице:

²⁷² Извор, Интернет адреса, www.mod.gov.rs, Министарства одбране Републике Србије.

- интензивирање консултација и размена информација (политичке консултације, размена информација о наоружању, научна сарадња у области уочавања и умањивања нових претњи и изазова безбедности и планирање цивилне заштите);
- побољшавање спремности за борбу против тероризма (реформа одбране и целокупног система безбедности, планирање силе и капацитета неопходних за борбу против тероризма, управљање ваздушном одбраном и саобраћајем, размена информација између партнера о постојећој сили, обука и вежбе, сарадња оружаних снага и сарадња логистике);
- спречавање подршке терористичким групама (сарадња граничних служби, сарадња у области финансија, контрола наоружања и борба против пролиферације малог ватреног оружја);
- повећање способности у управљању последицама терористичких напада (повећање способности у борби против пролиферације оружја за масовно уништење, уздизање сарадње у оквиру планирања цивилне заштите, допринос војних власти у управљању последицама терористичког напада, сарадња у оквиру научних нестандартних активности како би се смањили утицаји тероризма и сарадња у развоју опреме и набавке) и
- помоћ партнерима у њиховим напорима за борбу против тероризма (употреба Политичко-војног упавног комитета као Clearing House механизам, оснивање Повереничких фондова Партнерства за мир и развој менторских програма како би се побољшале могућности партнерских држава за борбу против тероризма).²⁷³

У извештају Акционог плана партнерства о борби против тероризма који је представљен у Истанбулу позване су и државе Западног Балкана да се активније прикључе Акционом плану и да делују „од случаја до случаја“, наравно првенствено оних који угрожавају безбедност и интересе Северноатлантске алијансе. Српске власти су западним партнерима у борби против Исламске државе која делује на територији Сирије, Либије и Ирака понудиле своју подршку, показујући на тај начин да учествују у глобалној борби против

²⁷³ Кекић Далибор, *Партнерство за мир – Аранжман НАТО-а у борби против тероризма*, Часопис „Безбедност“, Београд, 2006. година, стр. 196.

тероризма, иако српске снаге безбедности нису директно укључене у акције борбе против сузбијања таквог облика политичког насиља.

Са приближавањем европским интеграцијама, Република Србија приступним, презентационим документом није предвидела обавезно чланство у НАТО савез, јер је у Народној скупштини Републике Србије 2007. године донета Резолуција о војној неутралности, која је још увек на снази и чији је циљ тада био да се тежиште са будућих евроатлантских интеграција пребаци на поље европских интеграција. Ова одлука је тих година била једина могућа, јер се назирала реална опасност да дође до једностраног проглашења независности Косова и да такав чин буде одмах подржан од стране држава чланица НАТО пакта, што се у већој мери и догодило. Са друге стране домаћа јавност је још увек веома осетљива на последице нелегалног НАТО бомбардовања Савезне Републике Југославије, које је Србији донело велико разарање, економско уништење и однело велики број људских живота, а у крајњем исходу довело је и до сецесије дела територије Републике Србије.

Међутим, како данас у свету не постоји војни нити политички блок који може да буде пандан НАТО пакту, Република Србија у будућности треба да делује у складу са својим националним и политичким интересима, јер она не може да остане изоловано острво, окружено НАТО државама и због тога је потребно да сагледа све добре али и лоше стране могућег приступања НАТО алијанси. Данас преовладава чињеница да Република Србија не може самостално да одговори на све безбедносне изазове и претње, посебно оне које се тичу глобалног карактера и да јој је из тих разлога потребна сарадња са другим државама НАТО и „Партнерства за мир“ ради унапређења сопствене безбедности. Посебно треба истаћи потребу за тешњом сарадњом Републике Србије и НАТО алијансе из безбедносних разлога, јер се на територији јужне српске покрајине налазе снаге НАТО тј. КФОРА, од којих у великој мери зависи заштита српског становништва на Космету. Такође, су заступљена и становишта да би Република Србија коришћењем механизма који се развијају у новом Стратешком концепту за борбу против асиметричних претњи и цивилних катастрофа, које су све чешће, ојачала своје институције, а тиме би и читав регион био постављен на стабилнијим основама. Потенцијалним приступањем Републике Србије НАТО-у она би са

једне стране као држава имала разне бенефите, попут увећања безбедности, сигурност за нова улагања и стране инвестиције, које иду само у оне државе које су безбедне, а са друге стране могла би да има проблеме, у виду претњи међународног тероризма, којим су због учешћа у интервенцијама на страни НАТО-а на Блиском истоку, терористичким нападима исламистичких терориста биле суочене бројне европске државе.

Данас је све евидентније да програм Партнерства за мир, у коме Република Србија учествује није ништа друго до сарадња са НАТО-ом и због таквог односа, а и последње ратификације Споразума о сарадњи са НАТО-ом који предвиђа слободу кретања и имунитет свим њиховим припадницима, највероватније ће се у блиској будућности, по окончању питања статуса Косова и Метохије, који знатно успорава сарадњу Србије и НАТО, стећи политички услови да Република Србија оствари сарадњу са Алијансом, могуће и као држава кандидат за чланство.²⁷⁴

Да ли ће Република Србија у будућности постати чланица НАТО алијансе и који ће степен сарадње бити заступљен зависиће од мноштва субјективних и објективних чинилаца спољне, али и унутрашње политике, а како је НАТО програм „Партнерство за мир“ управо и успостављен из разлога проширења и ојачања политичке и војне сарадње у евроатлантској регији, извесно је да ће се у блиској или даљој будућности и Република Србија суочити са питањем тог избора.

Што се тиче аргумената за приступање НАТО савезу, они су бројни од економских, безбедносних, културних, демократских, технолошких итд., а посебно се односе на чињеницу да Република Србија највећи број својих спољнотрговинских односа, али и виталних националних интереса остварује са државама, чланицама ЕУ и НАТО пакта и због свега тога се реално мора сагледавати стратешки интерес државе који се може постићи приступањем том савезу. Међутим, питање потенцијалног аплицирања Републике Србије за чланство у НАТО пакту је данас једно од најосетљивијих политичких питања, и

²⁷⁴ Колико је дубока сарадња Републике Србије и НАТО алијансе говоре и подаци о формирању групе Србија-НАТО чији је основни циљ да Србија уз помоћ НАТО-а спроведе неопходну реформу одбране. У том процесу, унутар Војске Србије и Министарства одбране, ангажовани су цивилни и војни експерти НАТО-а који заједно са српским стручњацима за безбедност раде на остваривању дугорочног циља реформе одбране.

Србија ће вероватно у блиској будућности морати да одговори на то питање, из кога ће морати да одстрани емоције и друге негативне елементе, а руководити се искључиво државним и националним интересима. Чињеница да је Србија окружена НАТО државама и да ће у блиској будућности потпуно бити у том окружењу, ће знатно утицати на безбедносно-политички и међународни положај Србије. Већ данас бројни стручњаци који се баве изучавањем националне безбедности Републике Србије, заступају став да Србија има јасан однос према прикључењу НАТО-у у будућности и да је то један од приоритетних циљева. Такође се заступа теза да је Партнерство за мир транзициона и већ превазиђена форма сарадње Републике Србије са НАТО-ом и да је потребно да држава Србија приступи пуноправном чланству у ту највећу војно-политичку организацију на свету. Један од објективних разлога за чланство Србије у НАТО пакт је како је већ и наведено и њено окружење, у коме ће се за коју годину наћи све државечланице НАТО пакта, па отуда и потреба Србије да заштити своје националне интересе и сачува територијални интегритет и суверенитет, на који често постоје одређене претензије.²⁷⁵ Такође се у обзир мора узети и чињеница да је НАТО већ и непосредно присутан на нашој територији, односно Косову и Метохији, као и да би потенцијалним уласком у НАТО, Србији додатно био олакшан пут ка Европској унији, која је стратешки циљ државе. Питање које се у српској јавности често поставља је, да је Република Србија на време приступила НАТО алијанси и дозволила јој прављење војних база на својој територији, које су НАТО-у од стратешког интереса, да ли би дошло до бомбардовања СРЈ, и да ли би се проблеми са Косовом тада решавали на другачији начин, а српско становништво опстало на том простору? У прилог томе и чињеница која указује да је присуство НАТО снага на Косову и Метохији, Македонији и Босни и Херцеговини у знатној мери допринело смиривању међуетничких конфликта који спречавају да у тим државама, као и на Косову и Метохији дође до ескалације насиља која би могла да

²⁷⁵ Забрињавајућа реалност по Републику Србију је да се суседне државе, чланице ЕУ и НАТО развијају и крећу у правцу модернизације својих војних снага, што се може видети на примеру Хрватске која је најавила куповину балистичких ракета од НАТО-а, у циљу заштите своје територије и регионалне доминације, а индиректно на штету очувања безбедности Републике Србије, која такође мора да заштити своје границе и адекватно одговори на такво наоружавање, а једини начин да то реализује је да крене пут сврставања ка евроатлантским интеграцијама.

прерасте у сукоб регионалних размера. Присуство међународних снага онемогућава да у догледној будућности у региону дође до конфликта који би се прелили и на суседне државе, пошто су међунационалне тензије још увек присутне. Како је са Балкана као честог жаришта сукоба, међународни фокус померен на неке друге регионе, међународна заједница и НАТО сматрају да тај простор треба демилитаризовати и уклопити га у шире европске интеграције, па се због тога и инсистира на бржем решавању спорова и сукоба на Балкану, посебно у вези питања статуса Косова и Метохије, како би будуће чланице ЕУ ушле у ту заједницу неоптерећене проблемима и сукобима из прошлости.

Поједини стручњаци тврде да би за Републику Србију и због статуса Косова и Метохије, такође било корисно да је чланица НАТО алијансе, јер би кроз сарадњу са КФОР-ом и НАТО-ом заштитила неалбанско становништво на Космету, док са друге стране противници чланства у НАТО пакт, тврде да би се тиме Србија одрекла свог суверенитета на КиМ, дала легитимитет том војно-политичком савезу за спровођење нелегалне војне интервенције 1999. године на СРЈ и Републику Србију и индиректно признала независност Косова, посебно што је највећи број чланица те организације управо и признао ту самопроглашену државу.²⁷⁶ Са друге стране и познаваоци прилика у НАТО-у тврде, да ће Република Србија тешко приступити тој Алијанси без претходног признавања независности Косова, које је за највећи број њених чланица независна држава и свако друго, поновно прекрајање граница на Балкану за НАТО пакт није могуће, као ни пријем држава, чланица које имају нерешена питања и спорове са суседним државама.

Из другог аспекта, тј. потенцијалног приступања Републике Србије Европској унији, такође је сагледана могућност настанка тероризма у будућности, због чланства у ту организацију, па отуда и потреба анализе могућег безбедносног кретања Републике Србије ка ЕУ и потенцијалне не(опасности) од тероризма, због приступања тој наднационалној, европској заједници народа.

²⁷⁶ На НАТО самиту у Лисабону 2010. године, челници те организације су изјавили да су самопроглашену независност Косова признале 24 од 28 држава, чланица НАТО пакта, али да сама Алијанса нема званичан став у вези правног статуса Косова, иако је свима познато да је НАТО пакт на челу са САД-ом био један од највећих заговорника сецесије Косова и Метохије из састава Републике Србије, и да је 1999. године, без сагласности Савета безбедности УН извршио војну агресију на СРЈ.

Процес придруживања Западног Балкана Европској унији из године у годину постаје све тежи, а услови све захтевнији, јер регион Балкана економски, културолошки, технолошки и у сваком другом погледу заостаје за остатком развијене Европе. Државе које аплицирају за чланство у ЕУ, међу којима је и Србија нису у толикој мери неопходне заједници европских народа, како су то некада после слома комунизма биле државе из посткомунистичког простора. Притиснута бројним проблемима еврозоне, светском економском кризом, Европска унија данас на нова проширења гледа са резервом и засићењем, а од потенцијалних чланица тражи усаглашавање спољне политике, законодавства и спровођења бројних других реформи, како би пријемом нове чланице била што мање оптерећена њеним придруживањем. У појединим државама Европске уније све више јача и евроскептицизам, али и идеје о већем очувању националних интереса, па се у догледној будућности не види у ком ће концепту Унија бити заступљена, која ни сама на одговарајући начин није приступила транснационалној димензији озбиљније транзиције Западног Балкана. После пријема Румуније и Бугарске, а и кризе у Грчкој, Европска унија је постала свесна да се пријемом „слабих“ држава са неконсолидованом демократијом оптерећују уређене и богате државе и да се на штету њихових пореских обвезника одржавају економије других држава чланица, што се показало као веома оптерећујуће. Такође, Европа је данас суочена са највећим миграторним кретањем избеглица после Другог светског рата, које у великом броју хрле ка Европи у потрази за бољим и безбеднијим животом. Ситуација у којој се данас налази Европа доводи у питање и целокупно њено постојање, јер у Европској унији не постоји заједнички став о политици према мигрантима, посебно што источноевропске државе не желе да прихвате квоту о распоређивању потребног броја миграната у својим земљама. У Европи расте ксенофобија и јачају десничарски покрети, који су против масовне миграције, а посебно су негативни ставови у бројним европским државама, међу којима предњачи Мађарска, чије руководство тврди да ће ислам са доласком миграната преплавити и поробити хришћанску Европу. У прилог томе и из многих контраобавештајних служби се упозорава да са мигрантима у Европу долази и велики број терориста,

припадника Исламске државе и Ал Каиде и да ће они бити потенцијална претња по безбедност Европе.

Са друге стране, Европа је свесна да јој у овом тренутку Балкан није приоритет, посебно што и са његовог подручја долазе одређени видови безбедносних изазова, ризика и претњи, попут тероризма, организованог криминала и других облика ризика, јер је на његовим просторима донедавно беснео рат, а и кроз историју, он је одувек био расадник национализма, економских и политичких криза, уплива утицаја различитих сила и бројних других фактора који су утицали и на читаву Европу. Због тога се и сама Европска унија пита у коликој мери јој је неопходан пријем нових чланица, посебно које долазе са Балкана, чији проблеми ни данас нису мањи, поготово што је још увек актуелно питање статуса Косова и Метохије, затим могуће уставне реконструкције Босне и Херцеговине у којој три народа живе у два ентитета, чини се под принудом међународне заједнице. Односи Грчке и Македоније такође оптерећују ЕУ, због назива који Грци сматрају својим историјским наслеђем и на сваком кораку блокирају приступ Македоније европским интеграцијама. Такође је евидентно и ширење националистичких тенденција по региону, посебно од стране Албанаца, а и бројни су други нерешени међунационални и суседски односи које имају државе региона око припадника својих мањинских заједница који живе ван територије матичне државе, као и отворена питања у вези пограничних зона и демаркације граница између појединих држава, које могу да доведу до нове дестабилизације региона.²⁷⁷

Због свега наведеног, Балкан је вековима трусно подручје Европе, а када се узме видљиво заостајање у сваком смислу за модерном и напредном Европом,

²⁷⁷ У предстојећем периоду на Балкану се очекују процеси одређивања коначних граничних линија између више држава, међу којима су Босна и Херцеговина и Република Србија у области средњег и горњег Подриња, као и разграничење Србије и Црне Горе у Санцаку. Такође ће веома брзо на ред доћи и питање утврђивања граница између Црне Горе и од ње признатог Косова, што веома може утицати на билатералне односе Београда и Подгорице који су због признавања Косова и онако нарушени и на ниском нивоу. Слични односи ће се решавати и између Македоније и Косова, такође око утврђивања граница, а веома лоше односе у региону може изазвати будуће разграничење Србије и Хрватске око границе на Дунаву, тако да ће коначна стабилност Балкана још једном бити на тесту, због свих наведених нерешених питања. Извор, Ђукановић Драган и Јовановић Милован, *Међуетничке тензије на западном Балкану и даљи ток европских интеграција региона*, Часопис „Култура полиса“, Београд, 2013. година, стр. 503.

данашњи безбедносни изазови, ризици и претње Европи, а посебно Балкану се огледају кроз два правца:

- прву групу сачињавају класични безбедносни изазови који се огледају у сукобима међу државама, односно сукобима различитих ентитета унутар једне државе. Безбедносна претња која проистиче из ових изазова може се испољити као класично оружани сукоб међу државама, као оружана побуна дела становништва против владе или чак страна војна интервенција у корист неке од држава или ентитета умешаних у оружани сукоб. Политички процеси који могу довести до оваквих сукоба везани су за уставну реконструкцију Босне и Херцеговине, проблеме на релацији Београд-Приштина око питања коначног статуса Косова и Метохије и аспирације македонских Албанаца за стварање властитог ентитета, у оквиру пројекта, тзв. „Велика Албанија“. Сви ови процеси уколико се претворе у безбедносне проблеме, могу изазвати сукобе на широј територији у који може бити укључен велики број балканских држава, и наравно спољне силе које би се појавиле као војно-политички ментори страна у сукобу.
- другу групу безбедносних изазова чине асиметричне претње, чији су носиоци недржавни субјекти који делују на простору Балкана. Најозбиљнија асиметрична безбедносна претња на Балкану потиче од организованог криминала, док је друга асиметрична претња региону тероризам. Балкан је реално угрожен тероризмом и та претња има потенцијално три носиоца. То су екстремни националистички покрети, исламистичке терористичке групе сачињене од заосталих муџахедина у БиХ, као и присталица екстремних исламистичких покрета у БиХ, деловима Србије, на Косову и Метохији и у Македонији, док трећа група асиметричних претњи настаје као последица лоше економске и социјалне ситуације и високог нивоа незапослености.²⁷⁸

Један од највећих проблема са којима ће се Република Србија суочити пре уласка у ЕУ, је нерешени проблем питања статуса Косова и Метохије, као и проблем експанзије великонационалног пројекта, тзв. „Велика Албанија“, који данас представља велику претњу по безбедност не само Републике Србије, већ и

²⁷⁸ Преузето, Драгишић Зоран, *Безбедносни идентитет Балкана и ЕУ*, Часопис „Култура полиса“ бр. 10, Београд, 2013. година, стр. 151.

суседних држава у региону. Републици Србији у току преговора и отварања поглавља у вези приступања ЕУ, постављају се бројни захтеви, попут интеграција северног дела Косова у правни, политички и сваки други оквир институција из Приштине, али то није једини захтев који се намеће Републици Србији, већ се паралелно све чешће јављају и аспирације Бошњака у Рашкој области за стварањем региона Санцака који би добио посебну аутономију. Ту је посебно доминантан утицај исламских верских вођа, који су инструкисани многобројним спољним деловањем на прављење криза у том делу Србије. Ни југоисток Србије (Прешево и Бујановац) није изузет од честих провокација, које долазе од стране Албанаца који наводно инсистирају на реципроцитету са правима која имају Срби на Косову. Такође, се неретко поставља и питање северне српске покрајине- Војводине, које није међунационално питање, али се око њега често прави унутрашње политичко питање, због ставова за већом аутономијом покрајине. Република Србија се неретко суочава и са проблемима које имају Срби расељени широм региона, који су бројни и углавном живе у БиХ (ентитету-Република Српска), Црној Гори и Хрватској и којима су неретко угрожена етничка и мањинска права, па Србија и по том основу често долази у размену дипломатских тонова са суседним државама, којима указује на положај српске мањине, којој је често угрожен опстанак и безбедност.

Међутим, са друге стране за Републику Србију чланство у Европској унији је стратешки циљ и приоритет и то се најбоље види кроз усаглашавања бројних домаћих законских аката са законодавством ЕУ, а што се тиче безбедносне политике она је такође усклађена и компатибилна са Европском стратегијом безбедности, што се најбоље види доношењем Стратегије националне безбедности, којом се Република Србија јасно определила за чланство у Европској унији, али исто тако и за очување Косова и Метохије у њеном саставу. Суштинско питање за Републику Србију је, да ли је могуће да држава за стратешки циљ има европске интеграције, а да са друге стране остане војно неутрална. О томе говори документ, потписан у Маастрихту 1992. године, који указује на обавезу заједничке спољне и безбедносне политике Европске уније са чијом се политиком све државе чланице морају сложити, иако је у протеклим годинама европска безбедносна и спољна политика на тлу Европе често била без

иницијативе, а главну улогу су преузимали Американци и НАТО пакт, па отуда и потреба да се размотри улазак Републике Србије и у НАТО пакт, преко кога се лакше може приступити и Европској унији.

Да је Републици Србији место у европској заједници народа, показују и бројна чланства која Србија остварује у неким од организација Европске уније, међу којима је од 2000. године чланство Србије у Организацији за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), која својим чланицама пружа могућност широког поља сарадње у области безбедности.²⁷⁹ Такође мисија ОЕБС је једна од најзначајнијих међународних мисија на Косову и Метохији, чији је циљ да надзире утицај смањења снага КФОР-а и да пропрати реконфигурацију УНМИК-а. Мисија ОЕБС на Космету има неутралан статус и треба да делује у складу са одредбама из Резолуције 1244., које се односе на праћење стања на терену, на заштиту културног и верског наслеђа, спровођење људских права неалбанаца, рад на јачању капацитета и демократизацији „косовских“ институција и многих других питања која су у њеној надлежности. Република Србија је 2015. године била председавајућа мисијом ОЕБС што је за Србију било од изузетног политичког значаја на пољу њене мултилатералне дипломатије и подизања међународног, а посебно регионалног угледа и утицаја.

Данас влада претпоставка да Република Србија не би имала веће безбедносне претње у будућности, због учлањења у Европску унију, јер та заједница народа штити заједничке границе од спољњег непријатеља, а могући унутрашњи сукоби би се морали решавати у складу са демократским принципима, па стога када нема потпоре за неки екстремизам и сецесионизам из редова ЕУ и Запада, он не би ни могао да опстане на другачији начин. Последњих година у оквиру ЕУ, биле су видљиве сепаратистичке тежње у Шкотској и Каталонији, али оне се нису решавале насиљем, које је својствено народима Балкана, већ у оквиру демократских институција тих држава, што даје наду и Републици Србији приликом решавања тренутног и будућег статуса Косова и Метохије и потенцијално неких нових проблема. Међутим, постоје и друга мишљења, која

²⁷⁹ За ОЕБС се може рећи да је организација са ограниченим оперативним могућностима у случају потребе њених чланица, које углавном спроводи на превентивни начин, посредством у посматрачким и дипломатским мисијама. Првенствени циљ ОЕБС-а је да утиче на ране наговештаје криза и спречавање сукоба, да руководи кризним случајевима и послератној обнови.

указују да није искључено да ће Република Србија у блиској будућности из средњег ризика прећи у сферу високог ризика од теоризма, а на то указују подаци неких од најутицајнијих страних обавештајних служби, попут МИ6.

Безбедносне интеграције Републике Србије у ЕУ, односно савез држава који је повезан заједничким принципом о заштити својих територија и заједничког простора од било ког спољњег непријатеља, последњих година је доведен у питање, како је већ и речено, посебно после миграторне кризе, финансијског краха Грчке и разједињених ставова унутар Уније, јер се Европа суочава са највећим проблемима у својој историји, који могу да доведу и до њеног краха. Са друге стране, последњих година на Балкану све чешће се јављају идеје о потреби „балканског савеза“, који би био нека врста пандана Европској унији, највише у безбедносном смислу, јер су изазови на тлу Балкана све већи, почевши од циљева остваривања геополитичког пројекта „Велика Албанија“ који може угрозити скоро читав Балкан и ширења исламског радикализма, који постаје све присутнији. Такође, потребе балканских држава би удруживањем и заједничким деловањем биле приметније, а неки од великих пројеката за читав регион, попут енергетске стабилности, стварања великог тржишта итд. били би лакше оствариви. Међутим, бројни домаћи и стручњаци из региона сматрају да формирање неког будућег балканског савеза не може бити алтернатива ЕУ или НАТО савезу, јер би сваки сличан пројекат био директна претња интересима НАТО-а, ЕУ и Русије, а исто тако не би ни био могућ због економске неразвијености региона, који нема довољне демократске капацитете на чијим би се основама развио савез свих држава које би биле равноправно заступљене.

ЗАКЉУЧАК

Тероризам који се у блиској будућности примењивао против Републике Србије, тј. на територији јужне српске покрајине и југоистока Србије по свим параметрима би се могао сврстати у унутрашњи тероризам, али се исто тако и са феноменолошког аспекта, може говорити о њему и као „међународном“ тероризму, по најпре из разлога што је био помаган и инструкисан из иностранства, видљиво од стране суседне Републике Албаније, али и бројних, најмоћнијих западних држава на челу са Сједињеним Америчким Државама и исламским земљама.

Историјски корени тероризма на Космету се могу пронаћи у многоструким везама и последицама српско-албанских односа, националним идејама и покретима оба народа, посебно у стварању албанског националног пројекта „Велике Албаније“ који је у супротности са српским националним интересима на Балкану, у улози и утицају политичких организација и покрета Албанаца у примени политичког насиља, посебно терористичких група и организација које су у евидентној спреси са политичким исламом и све присутнијим организованим криминалом. Такође се мора указати и на велику улогу међународног фактора, посебно великих сила чији су се геополитички интереси на Космету поклопили са интересима албанских сепаратиста, којима је применом двоструких стандарда толерисана примена тероризма. Бројне међународне организације на примеру Косова и Метохије такође су показале непринципијелност у испољавању ставова у борби против тероризма, који су подстицале и помагале до те мере, да су тиме кршиле основне принципе међународног права.²⁸⁰

Албанизација, етничко чишћење, прогон и насиље су само неке од карактеристика тероризма на Косову и Метохији, које су проистекле из пројекта „Велике Албаније“, чије су идеје старе два века и подразумевају да сви Албанци треба да живе у истој држави. Овај иредентистички пројекат од свог настанка представља претњу политичкој, етничкој, конфесионалној и демографској

²⁸⁰ У извештају Кризне групе је наведено да су Албанци били жртве на Балкану и да је према њима учињена вековна неправда коју треба исправити. Међународна кризна група је кроз свој пројекат који је заступао Марти Ахтисари изнела решење за независност Косова, а на штету Србије којој је на најгрубљи начин отуђен део територијалног интегритета и суверенитета на том простору. Извор, Интернет адреса, www.crisisgroup.org.

архитектури југозападне Европе, а његове последице је до сада по највише осетила Република Србија, мада ни остале државе региона неће од њега остати поштеђене. Међутим, то је само први корак у решавању „албанског питања“ пошто се вековне аспирације Албанаца неће зауставити на сецесији Косова, већ ће се проширити и на друге суседне државе, чије територије Албанци виде као историјско наслеђе. Идеја о подели или разграничењу са Косовом, као и непризнавање од стране Републике Србије, последњих година се неретко појављивала како у домаћој тако и иностраној јавности, иако се из албанских редова такав потенцијални модел ошто одбија, како они кажу из разлога што ће све државе Балкана пре или касније постати чланице ЕУ, па тиме ни границе неће бити битне. У блиској будућности може се очекивати да ће Косово аплицирати за пријем у организацију Уједињених нација, како би се на тај начин потврдила државност, а након тога је могуће и покретање поступка о националном уједињењу свих Албанаца у једну државу. Републици Србије се већ сада, са отварањем приступних преговора са ЕУ најављује да ће један од захтева Запада бити управо онај који се односи на омогућавање или пак неспречавање Косову да буде примљено у УН, због чега се Србији намеће индиректно признавање те самопроглашене државе на делу њене територије.

Пројекат „Велике Албаније“ био је потпомогнут великом подршком САД-а чији су се спољнополитички интереси поклопили са албанским питањем, али и очигледном десловенизацијом, као и подршком великог броја муслиманских држава које кроз ислам теже доминацији читавог света. Почетак непремостивог јаза између два народа је од давнина постојао, а своју кулминацију је доживео у бившој СФРЈ, када је комунистички режим нацијама дао право на могућност самоопредељења, отцепљења и стварања сопствених националних држава, али не и етничким мањинама које то право нису имале. Како су Албанци са Косова били етничка мањина у односу на већинско становништво Републике Србије којој су припадали, они по Уставу нису имали право на отцепљење и то је тада изазвало велике немире на Косову и Метохији. Таква политика Републике Србије према Покрајини довела је до таласа незадовољства и насилних демонстрација, а за албанске екстремисте и сецесионисте такав чин је представљао коначни окидач насиља на Косову, које је са распадом СФРЈ 90-тих година 20. века кулминирало,

применом тероризма и оружане побуне против Републике Србије. Држава Србија је 70-тих година била принуђена на бројне уступке шиптарским екстремистима и сецесионистима, па је Уставом из 1974. године, аутономним покрајинама у саставу Србије дата широка аутономија која је ишла на руку шиптарском шовинизму и ескалацији национализма. Тим Уставом, тадашње власти су КиМ *de facto* издвојиле из Републике Србије и Покрајини дале могућност условљавања њеног суверенитета, који је неколико деценија касније и дошао до пуне примене. На тај начин, албански сепаратисти су добили „ветар у леђа“ и интензивније су кренули са сепаратистичком индоктринацијом становништва албанске националности, уз јачање сарадње са Албанијом и лобирањем за „косовско питање“ постали су све јачи фактор дестабилизације на Косову и Метохији.

Са друге стране треба споменути и све већи утицај исламског фактора на учешће у кризама на Балкану, посебно што се Република Србија налази у средишту Балканског полуострва, на међи Истока и Запада, и у прожимању је са исламском религијом која је у некој врсти сукоба са западним хришћанским вредностима. Међутим, бројни стручњаци који се баве изучавањем безбедности, тврде да што се тиче угрожавања Републике Србије тероризмом у будућности, она није на списку главних мета исламистичких терориста, посебно тероризма Исламске државе, јер се њена територија као и територија Балкана више користи као база за обуку терориста и није непосредна мета.²⁸¹ Са друге стране мора постојати и одређена доза опреза, у вези са потенцијалним тероризмом и отварањем нових кризних жаришта на простору југоистока Србије и потенцијалног преливања насиља из Македоније, Косова, као и Босне и Херцеговине. Опасност по угрожавање безбедности Републике Србије може доћи од стране екстремних Албанаца у општинама на југу Србије, вехабија у Рашкој области, које су под утицајем исламистичког фактора из БиХ, истурених ћелија Ал Каиде, повратника са исламских ратишта Сирије и Ирака и илегалних

²⁸¹ Званични подаци показују да у Србији, после 2001. године и оружане побуне албанских терориста на југу Србије, нису забележени већи случајеви терористичких напада на државне објекте, страна дипломатска представништва или друге културне и државне институције у Београду или унутрашњости Србије, попут оних који су изведени у појединим државама Западне Европе и САД-а, са изузетком Косова и Метохије где је 2004. године дошло до ескалације насиља према Србима, као и одређеног броја терористичких аката који се врше на подручју Копнене зоне безбедности и општина на југоистоку Србије.

миграната, међу којима има и потенцијалних следбеника радикалног ислама. Међутим, и даље највећи безбедносни проблем како Србије, тако и читавог Балкана представља решавање коначног статуса Косова и Метохије.

У кризи и ратовима на подручју бивше Југославије, велике силе су такође одиграле огромну улогу. Западне силе су у спречавању јачања Србије и руског утицаја на Балкану, на трон уздигле пријемчив албански народ у коме су виделе новог савезника, али и најмлађу и растућу популацију у Европи која је спремна да се жртвује зарад остваривања бројних сопствених политичких циљева, који су се поклопили са политичким интересима Запада. Креирањем граница и држава на Балкану, Запад је на југоистоку Европе стварио две нове исламске државе, муслиманску Босну и Косово,²⁸² које су му потребне као компензација за политику коју води на Блиском истоку и безрезервну подршку Израелу, који је „кост у грлу“ арапским државама. Ови западни пројекти, посебно после самопроглашене независности „Косова“ представљају велику претњу српским националним интересима, али и могућност настанка негативних последица по читав регион. Чини се да Европска унија као „наднационална“ творевина чијој припадности теже све балканске државе, када је подржала преседан у виду независности Косова, није на рационалан начин сагледала све могуће безбедносне претње које Европа може имати у будућности, управо због таквог става. Европска унија под притиском САД-а занемарила је постојање великих националних циљева албанских екстремиста и терориста који се неће зауставити на одузимању дела територије Републике Србије, већ ће на крилима победе наставити да праве проблеме и другим државама у окружењу, а то се већ видело и на примеру Македоније која је све чешће мета албанског национализма. Остваривањем тог мегаломанског пројекта би без сумње на простору Балкана могло да дође до нових великих сукоба и ратова, који данас економски посрнулој Европи свакако нису потребни.

²⁸² Директна помоћ Американаца босанским муслиманима и Албанцима са Косова је константна од 1991. године, и захваљујући њој у Европи су рођене две нове муслиманске државе и то од времена пада османске империје. Босна и Косово данас су „независне“ државе, а САД-у требају из разлога како би поправили имиџ који имају у исламском свету. Извор, Дел Вал Александар, *Исламизам и Сједињене Државе*, Службени лист СРЈ, Београд, 1998. година.

Међународна заједница је у историји међународног права и међународних политичких односа, на Косову направила преседан, тако што је применом двоструких стандарда у борби против тероризма легализовала шиптарске терористичке организације на чије се деловање већ данас угледају бројне етничке мањине широм света. Скорашња ситуација у односима Русије и Украјине није ништа друго него наставак нелегалне политике преседана, сличне оној какву је Запад примењивао према Србији, само што се овог пута њиме послужила Русија по питању анексије Крима и делова источне Украјине.

Једнострано проглашена независност Косова представља и флагрантно кршење Резолуције 1244. Савета безбедности, која је донета у Уједињеним нацијама.²⁸³ Ова Резолуција је правно обавезујућа и она налаже да се коначно решење за проблем Косова и Метохије мора тражити у оквирима матичне државе, уз пуно уважавање суверенитета и територијалног интегритета Републике Србије, који је грубо нарушен.²⁸⁴ Докле год је Резолуција СБ УН на снази, све стране потписнице су обавезне да је поштују и не може се једнострано прогласити независност Косова, јер је то нелегалан чин. Због тога Република Србија у будућности ни по коју цену не сме да призна независност Косова, иако је под велики притиском Запада, јер би тада изгубила и свако право на повратак свог суверенитета на тај део територије. Република Србија у будућности треба да се позива на своје уставно и историјско право на Косову и Метохији које је увек старије од било ког етничког права, што се види и у Повељи Уједињених нација која забрањује насилно отимање делова територија суверених држава. Важно је и напоменути да се бројност једне националне заједнице не одређује према бројности њених припадника на делу неке територије, већ у односу на на целу

²⁸³ Поводом самопроглашене, једностране независности „Косова“, Генерална Скупштина УН на иницијативу Републике Србије је од Међународног суда правде затражила мишљење о легалности тог акта и он је донео одлуку да такав акт није у супротности са међународним правом, јер оно не садржи забрану доношења таквих декларација, посебно што се Република Србија у том тренутку позивала на одредбе из Резолуције СБ УН 1244. које по мишљењу Суда нису аргумент у спречавању могућности проглашења независности.

²⁸⁴ На страни Србије, поред историјског права је и међународно право које Повељом ОУН забрањује насилно отцепљење територија једне суверене државе, посебно што су Републици Србији још Лондонском конференцијом 1913. године гарантоване границе, док са друге стране Албанци на простору Косова и Метохије никада нису имали своју државност, што не значи да се у блиској или даљој будућности питање Косова неће поново ревидирати, а посебно се то може очекивати са променом односа снага у међународној заједници.

државу, тако да су Албанци са Косова и Метохије само једна од бројних етничких мањина у оквиру Републике Србије којима ни по међународном праву не припада одлука за извршење насилне сецесије.

Како је данас политичка реалност нешто другачија од оне коју налаже међународно право, за становнике Косова и Метохије је од пресудног значаја да се донесе одрживо решење, због кога је потребно да се у будућим преговорима у Бриселу, направи компромис којим би се задовољиле обе стране. То би значило да се уваже ставови Албанаца, али исто тако и да се уважи став српске мањине на северу Косова која жели да остане у саставу своје матичне државе Србије. У блиској будућности, Србија ће се највероватније наћи пред дилемом избора отетог Косова или Европске уније, а једно од кључних питања на којима и администрација из Приштине заснива своју спољну политику, је зашто међународна заједница подржава стварање „Републике Косово“, ако Србија са Косовом и Метохијом тежи европским интеграцијама и уједињеној Европи у којој нема граница. Питање које се поставља је, да ако сви теже процесу разграничења, чему онда стварање нових држава и граница, сукоба и губитка људских живота око ствари које се приписују прошлости европске историје.

Како је већ и речено и поред процене стручњака и безбедносних служби да Републици Србије не прети непосредна опасност од извођења терористичких напада Исламске државе на њеној територији, ипак је превентивно подигнут степен заштите безбедности, посебно после недавних терористичких напада на Париз у коме је убијено 150, а рањено више од 100 људи, као и на Брисел, где је у самоубилачком терористичком нападу такође страдао велики број људи. После напада на европске престонице и проглашења ванредног стања и остали европски градови, попут Лондона, Берлина и других подигли су мере заштите безбедности на највиши ниво. Питање које је данас актуелно међу европским званичницима је на који начин сузбити ширење исламског екстремизма по Европи, будући да се показало да је већина терориста и рођена у Европи и да никада није била на Блиском истоку, а да је инфицирана идеологијом исламског радикализма. Поједини стручњаци за безбедност тврде да је на делу „домаћи тероризам“ или како га је Осама бин Ладен некада називао стратегијом III фронта, која има за циљ

радикализацију муслиманске популације у Европи, која се ионако сматра грађаним другог реда.

У рат против Исламске државе, САД-у и Западу се на глобалном нивоу у борби против тероризма, придружила и Русија која је такође недавно била мета терористичког напада, у коме је постављањем експлозивне направе оборен руски путнички авион.²⁸⁵ Ескалација тероризма и насиља у свету се у последње време низала једна за другом, па су поново забележени и терористички напади у Босни Херцеговини у коме је радикални исламиста, припадник вехабијског покрета, у Сарајеву убио два војника, док у нападу на полицијску станицу у Завидовићима није било погинулих. Колико је балканска рута значајна за пролазак и логистику терористима ка Европи, поново се показало на примеру Париза, где је утврђено да су нападачи имали везе са радикалним исламистима који се и даље налазе у значајном броју у БиХ,²⁸⁶ али и на Косову, Албанији и у Рашкој области. Такође су се појавиле и индиције да оружје којим су изведени терористички напади у Паризу, потиче са простора бивше Југославије, па отуда и још једна веза у

²⁸⁵ Питање је колико је Запад искрен у борбу против тероризма, посебно сада када се у ту борбу на глобалном новоу укључила и Русија, којој све већу подршку пружају и бројне државе из Европске уније, док је и Кина најавила учешће у борби против највеће савремене пошасте данашњице. Да САД и НАТО као њихов експонент поново воде политику дуплих стандарда, види се и на скорашњем примеру рушења руског војног борбеног авиона, који су наводно самосталном одлуком обориле турске власти, због уласка летелице у њихов ваздушни простор, а постоје индиције да се иза свега крију одређени политички интереси, који су супротни интересима Русије, која се доживљава као будућа и све јача претња доминацији Запада у спровођењу светског поретка. Након неколико месеци борбених дејстава по положајима Исламске државе у Сирији, Русија је обавила већи део посла у спречавању ширења Исламске државе и у заједничком деловању са Асадовим режимом, ослободила одређени део територија у тој држави.

²⁸⁶ У БиХ је и даље присутно неколико стотина радикалних исламиста, посебно припадника вехабијског покрета који у појединим местима имају такорећи своје енклаве у које државни органи не смеју ни да кроче. Места попут Горње Маоче, Ошме и Дубнице су центри вехабијског покрета где се живи по стогим правилима шеријатског закона, а према одредбама Дејтонског споразума било је предвиђено да се до 1996. године, Босна и Херцеговина очисти од цихадиста који су учествовали у рату деведесетих година на страни Бошњака. Велики број цихадиста је и даље присутан у БиХ, док је само њих 10-так ухапшено и налазе се на одслужењу казне у затвору Гвантанамо. Данас је читав регион угрожен од повратка радикалних исламиста који се налазе на ратиштима Сирије и Ирака и безбедносне службе БиХ располажу са податком да неколико стотина људи из те државе ратује у Сирије, док се између 40 и 50 њих вратило у БиХ и представљају озбиљну претњу по безбедност како БиХ тако и читавог региона. Такође српске безбедносне службе располажу податком да се и 26 грађана Републике Србије налази на ратиштима дуж Блиског истока, од којих се седам вратило у државу, а осам их је погинуло. Извор, емисија Упитник, тема: *Тероризам који мења свет*, РТС, Београд, 24.11.2015. година.

релацијама тероризма и организованог криминала који се бави шверцом оружја и другим облицима криминала.

Да је ситуација са тероризмом кулминирала показује се и количином страха којим су становници европског континента изложени, а такође и ревизијом мигрантске политике у Европи која добија све више присталица, па и све чешћег затварања граница и поштравања либерализације визног режима. Европски лидери да би се заштитили од превеликог броја миграната,²⁸⁷ па и доласка терориста са њима, донели су мере поштравања контроле и регистрација избеглица на спољним границама Уније, а једна од мера је да тзв. „економски мигранти“ више нису пожељни у Европској унији.

Тероризам данашњице је озбиљна претња по безбедност сваке државе и њених грађана и да би се против њега борило, државама не преостаје ништа друго већ да се њему супростављају када се он већ манифестује, тј. да се реагује на већ насталу ситуацију, али и да се покуша да превентивним активностима делује на могуће узроке како би се они свели на минимум. Репресија, као и превенција државе су два постојећа начина деловања према терористима, од којих је доминантнија репресија, јер је тероризам тешко предвидети, али се зато мора радити на сузбијању његових узрока, који су бројни и крећу се од социјалних, политичких, економских, верских и многих других фактора. Због тога Република Србија треба да ради на подизању економије, сузбијању сиромаштва, стварању политичке стабилности и толеранције према етничким, верским и другим мањинама, како би се степен опасности од настанка тероризма свео на минимум.²⁸⁸ Смањивањем тих фактора ризика, уз помирење народа који живе на

²⁸⁷ Један од делова стратегије Европске уније, у вези мигрантске политике је био да Унија до 2050. године прими око 32 милиона миграната, који би били распоређени дуж њених граница. Ова политика данас наилази на све већи отпор унутар саме ЕУ, а очигледно је да ако се не реше питања која су довела до ових великих миграторних кретања, да ће европски континент бити и више него што је планирано оптерећен бројем миграната. Кретање миграната кроз Републику Србију и њихово настањивање у Европској унији може потенцијално са собом да донесе и нове последице од извођења терористичких аката, док безбедносне службе РС тврде да на територији наше државе за сада не постоји непосредна претња по наведено деловање исламиста. Извор, емисија Упитник, тема „Тероризам који мења свет“, РТС, Београд, 24.11.2015. година.

²⁸⁸ Што се тиче борбе против тероризма и његове превенције један од важних фактора заштите је подизање и обучавање стручног кадра који се бави изучавањем оваквих политичких феномена уз оспособљавање тимова стручњака који би радили на сагледавања свих узрока и могућих

нашим просторима, на дугорочном плану се може радити на превенцији од свих облика насиља, па и тероризма. Дијалог, какав данас води Влада Републике Србије са представницима органа из Приштине, као и са Међународном заједницом је једини начин на који се могу решавати проблеми. Дакле дијалог, као и верска и културна толеранција и поштовање међу народима, који живе једни поред других су начини на које се могу решавати проблеми, а не примена насиља које увек као спирала доводи до новог насиља и сукоба. Такође је важно да се обе стране у преговорима одрекну својих максималистичких захтева како би се дошло до компромисног решења којим би обе стране биле подједнако (не)задовољне. Од крајњег исхода косовских преговора, у многоструком ће зависити и брзина пута Србије у Европску унију и потенцијалне „интеграције у НАТО пакт“ или неки други војно-политички савез, што би непосредно различито могло утицати и на прилике у региону, ако се посматра из угла Републике Српске, која је све гласнија у ставовима који се тичу иступања из Босне и Херцеговине, затим Црне Горе и Македоније у којима јача албански утицај, Албаније која би била охрабрена настанком још једне албанске творевине, као и делова Србије - Санџака и Војводине, који теже добијању одређене и веће аутономије.

У наставку закључних разматрања, у кратким цртама ће се сумирати кретање Републике Србије ка европским, а потенцијално и евро-атлантским интеграцијама. Како је већ и речено, Република Србија није изоловано острво, већ стара европска држава на коју у знатној мери утичу светске прилике и дешавања и из њеног ближег окружења, па отуда и потреба за добро балансираном спољној политици, посебно према суседима, као и најмоћнијим државама света. Последњих година, Република Србија иако све чини да поправи свој међународни рејтинг, налази се у незавидној позицији, поново разапета између Истока и Запада. Глобална светска криза, као и захваљење односа САД и ЕУ са Русијом, на индиректан начин погађају и Републику Србију, која се нашла као колатерална штета на путу одмеравања снага две велике силе, чији односи поново прете да

последња, у проналаску њихових решења, која би се свакој држави вишеструко испалила. Дакле, једна од кључних ставки у заштити безбедности државе је улагање у безбедносни менаџмент.

доведу до новог Хладног рата. Ситуација у Украјини и анексија Крима, довеле су до санкција Русији, али и непријатног положаја Републике Србије која принципијелно са једне стране жели да подржи територијални интегритет и суверенитет сваке државе, па тиме и Украјине, а са друге стране не жели да се придружи санкцијама Русији које од ње тражи Европска унија. Србија је поново међу првим земљама осетила сукоб великих сила, јер је дошло до обуставе изградње Јужног тока, пројекта који би у многоструком олакшао економску кризу у Србији и посебно је обезбедио снабдевањем енергентима на дужи рок.

Стратешки циљ Републике Србије је приступање Европској унији и европској породици народа, којима Србија историјски, географски, културно и на сваки други начин и припада. Уз приступање Европској унији, отвара се и питање потенцијалног приступа Србије НАТО алијанси, за који се већина чланица, па и кандидата у том процесу носе мишљу, да је чланство у НАТО пакту улазница у европску породицу држава и да се на тај начин осигурава национална безбедност сваке државе. Република Србија је у блиској прошлости имале веома тешке односе на НАТО пактом, који је 78 дана непрекидно бомбардовао њену територију, уништивши већи део инфраструктуре уз велика страдања грађана. Данашњи односи са НАТО пактом се крећу узлазном линијом, посебно што је Република Србија чланица програма „Партнерство за мир“, а у некој блиској или даљој будућности о потенцијалном приступу Републике Србије НАТО пакту или неком будућем војно-политичком савезу, одлуку могу донети само грађани Србије на референдуму, који би својом одлуком овластили Народну Скупштину да укине одлуку о војној неутралности, а Владу Републике Србије да у њихово име води процес сврставања и приступања одређеном војно-политичком савезу, који би био од највећих националних интереса.

За Републику Србију је данас од изузетног значаја и сарадња са снагама међународне мисије на Космету, јер на тај начин, уз размену података са безбедносним службама суседних држава и сарадњу са ЕУЛЕКС мисијом на Косову и Метохији, Република Србија долази до података о активностима могућег терористичког фактора којим би била угрожена безбедност државе. Због заштите од тероризма, посебно на простору Копнене зоне безбедности, али и југоистока Србије, као и заштите грађана српске националности на Космету, Република

Србија остварује све тешњу сарадњу са представницима међународне мисије и припадницима КФОР-а на Космету. На Балкану влада мишљење да док све државе региона не буду потпуно интегрисане у неки од европских или евроатлантских савеза, неће бити трајног мира, јер су балканске државе склоне претензијама на територије суседних држава.

Постојећи преговори у Бриселу, Републике Србије са администрацијом из Приштине, под покровитељством ЕУ, највероватније ће у блиској будућности довести Републику Србију до питања индиректног признања независности тзв. „Републике Косово“, са којом ће се морати да сарађује по многим питањима, у вези бројних имовинско-правних односа на Космету, на чијем решавању Република Србија већ данас инсистира. У решавању тих спорних питања, показале се и однос Европске уније, али и САД-а према Србији, који је и данас често неправедан, јер је деценијама уназад, стварана лоша пропагандна слика о Србима као негативцима и то до те мере да је Република Србија 2015. године скоро проглашена геноцидном државом, на основу предлога британске Резолуције о Сребреници у Савету Безбедности УН, на чије је изгласавање Руска федерација ставила вето.

Међутим, и поред бројних тешкоћа са којима се Република Србија суочава и којима ће бити изложена у будућности, попут економских, политичких, безбедносних и других изазова, миграторних кретања, којима је посебно оптерећена, као и утицајем међународних односа, Република Србија је знатно поправила свој међународни положај и негативну слику о себи и она данас у оквирима међународних односа представља фактор стабилности на Западном Балкану и поузданог партнера. Поред свих наведених фактора ризика са којима се Република Србија суочава и суочиће се у будућности, свакако један од најважнијих проблема је косовско питање од кога ће у знатној мери зависити и сва друга будућа кретања Србије, међу којима су чланство у Европској унији, односи са НАТО пактом, изградња стратешког партнерства са Русијом, економски развој Србије, географска изглед Србије, мир и стабилност у региону, а посредно и исход геополитичког сукоба великих сила на простору Евроазије, будућност

Уједињених нација и међународног права. Ово питање указује да је Космет најважније геополитичко и свако друго питање за Србију, али и регион.²⁸⁹

²⁸⁹ Дрецун Милован, *Србија између истока и запада*, Драслар, Београд, 2013. година, стр. 267.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абрамович Емил Пајин, *Социјална природа екстремизма и тероризма*, „Република“, Београд.
2. Аврамов Смиља, *Безбедност у XXI веку*, Зборник радова, Симвон, Београд, 2001.
3. *Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији*, Влада Републике Србије 2003. године, Бела књига.
4. Aleks Schmidt, Albert Youngman, *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data bases, Theories and Literature*, Transaction Books, New Brunswick, 1988.
5. Atkins Stephen, *Encyclopedia of Modern Worldwiwe Extremists and Extremists Groups*, Greenwood Press, Westport, Connecticut. London, 2004.
6. Бајагић, Младен, *Основи безбедности*, Полицијско-криминалистичка академија, Београд, 2007.
7. Бакић Јово, *Радикалне идеолошко-политичке стварности савремене Србије*, Херетикус бр. 2, Београд, 2007.
8. Бериша Хатица, *Концепт Велике Албаније као претња националној безбедности Републике Србије*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2014.
9. *Безбедносно укључење СРЈ у евроатлантску заједницу*, Зборник текстова, ЦЦВО, Београд, 2003.
10. *Бела књига о Тероризму на Косову и Метохији и улози Албаније*, Савезно министарство за иностране послове, Београд, 1998. година.
11. Бжежински Збигњев, *Амерички избор: глобална доминација или глобално водство*, ЦИД, Подгорица, 2004.
12. Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 1999.
13. Вајт Р. Џонатан, *Тероризам*, Алехандриа Пресс, Београд, 2004.
14. Видачић Рајко, *О коренима сепаратизма и тероризма на Косову*, Београд, 2000.
15. Викерс Миранда и Петифер Џејмс, *Албанија – од анархије до балканског идентитета*, НЕА, Београд, 1998.
16. Вилић Душан, *Актуелни аспекти специјалног рата против СФРЈ*, Политичка управа ССНО, Београд, 1977.
17. Галијашевић Џевад, *Ера Тероризма у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 2007. година.
18. Гаћиновић Радослав, *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005.
19. Гаћиновић Радослав, *Антитероризам*, Драслар, Београд, 2006.
20. Гаћиновић, Радослав, *Савремени тероризам*, Графомарк, Београд, 1998.
21. Гаћиновић Радослав, *Косово и Метохија – изазови и одговори*, Институт за политичке студије, Београд.
22. Дел Вал Александар, *Исламизам и Сједињене Државе*, Службени лист СРЈ, Београд, 1998.
23. Дејзингс Гер, *Религија и идентитет на Косову*, Круг Комерц, 2005.
24. Димитријевић Војин, *Тероризам*, Самиздат Б92, Београд, 2000.
25. Димитријевић Војин, *Тероризам и људска права после једанаестог септембра 2001. године*. Реч, Часопис за књижевност, културу и друштвена питања, Београд, 2003.

26. Димитријевић Војин, *Међународни тероризам*, Научно саветовање за тему „Савремени облици тероризма“, Архива за правне и друштвене науке, Београд, 1980.
27. Димитријевић Војин, *Појам безбедности у међународним односима*, Савез удружења правника Југославије, Београд, 1973.
28. *Доктрина војна*, нацрт, Београд, 2002.
29. Дрецун Милован, *Србија између истока и запада*, Драслар, Београд, 2013.
30. Дурмановић Слободан, *Исламски радикализам и терористичка претња у БиХ*, Нова српска политичка мисао, вол. 14, бр. 1-2, 2007.
31. Ђаковић Спасоје, *Сукоби на Косову*, Народна књига, Београд, 1984.
32. Ђукановић Драган и Јовановић Милован, *Међуетничке тензије на западном Балкану и даљи ток европских интеграција региона*, Часопис Култура полиса, Београд, 2013.
33. Еспозито Л. Џон, *Исламска претња – мит или стварност*, Просвета, Београд, 2004.
34. Елзесер Јирген, *Како је џихад стигао на Балкан*, Јасен, Београд, 2006.
35. Јевтић Мирољуб, *Религија и политика – увод у политикологију религије*, Београд, 2002.
36. Јевтић Мирољуб, *Шиптари и ислам*, Графомотајица, Прњавор, 1995.
37. Јевтић Мирољуб, *Од Исламске декларације до верског рата у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 1993.
38. Јевтић Мирољуб, *Савремени џихад као рат*, Нова књига, Београд, 1989.
39. Јевтић Мирољуб и Пецељ Милован, *Ислам и геополитичка логика*, Просвета, Београд, 1995.
40. Јевтовић Зоран, *Тоталитаризам и масмедији*, Студио Рас, Неготин – Београд, 2000. година.
41. Кешетовић Мухамед, *Контрареволуција на Косову*, Новинско-издавачка радна организација „Задруга“, Београд, 1984.
42. Кешетовић Мухамед, *Драма на Косову*, Научна књига, Београд, 1988.
43. Кинцлер Клаус, *Верски фундаментализам*, Клио, Београд, 2002.
44. Ковачевић Сретен, *Тероризам и Југославија*, Аркаде принт, Београд, 1992.
45. Ковач Митар, *Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности – теоријске основе*, Свет књиге, Београд, 2003.
46. Колман Еван, *Џихад Ал Каиде у Европи*, Удружење дипломаца Центра Џорџ Маршал, Београд, 2006.
47. Кресовић Томислав, *Велике игре на Балкану*, Графиком, Београд, 1999.
48. Лопушина Марко, *ОВК против Југославије*, Легенда, Чачак, 1999.
49. Луис Бернارد, *Криза ислама*, Чаробна књига, Београд, 2005.
50. Маргетић Домагој, *Исламистички тероризам на југу Европе*, Маргетић, Загреб, 2006.
51. Мијалковски Милан и Дамјанов Петар, *Тероризам албанских екстремиста*, НИЦ Војска, Београд, 2002.
52. Мијалковски Милан, *Тероризам*, ФЦО, Београд, 2004.
53. Мијалковски Милан, *Злочини и заблуде албанских сепаратиста*, НИЦ Војска, Београд, 1999.
54. Мијалковски Милан, *Тероризам и противтерористичка борба*, ГШ ВЈ, Београд, 2003.

55. Мијалковски Милан, *Тероризам и организовани криминал*, Београд, Факултет безбедности, Чигоја штампа, Београд, 2010.
56. Мијалковски Милан, Предраг Марић, Душко Томић и Елдар Шалић, *Тероризам и организовани криминал*, Пи-прес, Пирот, 2012.
57. Мијалковски Милан, *Одговор тероризму*, Београд, Факултет цивилне одбране, Београд, 2005.
58. Мијалковски Милан и Килибарда Зоран, *Геополитика и тероризам*, Научна књига, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2006.
59. Мијалковски Милан и Конатар Веселин, *Необавештајна роварења обавештајца – у лавиринтима специјалних операција*, Прометеј, Нови Сад, 2010.
60. Мијалковски Милан и Ђорђевић Ивица, *Неухватљивост националне моћи*, Службени гласник, Београд, 2010. година.
61. Мијалковић Саша, *Национална Безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009.
62. Мијалковић, Саша, *Безбедност државе и концепти међународне безбедности*, Београд, 2009.
63. Милашиновић Радомир, *ЦИА, моћ и политика*, Биротехника, Загреб, 1984.
64. Милашиновић Радомир, *Извори угрожавања безбедности Југославије*, ФКЗ, Загреб, 1990.
65. Милашиновић Радомир, *Увод у теорије конфликта*, ФЦО, Београд, 2004.
66. Милашиновић Радомир и Мијалковић Саша, *Тероризам као савремена безбедносна претња*, Зборник радова, Међународна научна конференција, „Супростављање тероризму – Међународни стандарди и правна регулатива“, Козара, 2011 година.
67. Накарада Радмила и Рачић Обрад, *Распад Југославије изазов европске безбедности*, Мрњеш, Београд, 1998.
68. Нишић Станко, *Глобална сила и безбедност Балкана*, ВИЗ, Београд, 2002.
69. Пајин Абрамович Емил, *Социјална природа екстремизма и тероризма*, „Република“, Београд, 2003. број 304.
70. Петковић Милан, *Терористи*, Београд, 1999.
71. Петифер Викарс, *Албанија – од анархије до балканског идентитета*, Неа, Београд, 1998.
72. Пења Чарлс, *Тероризам*, ВОА, 21.11.2003. година.
73. Потезица Оливер, *Вахабити придошлице на Балкану*, Политикологија религије, vol. I, број 1, 2007.
74. Потезица Оливер, *Вехабије – између истине и предрасуда*, Филип Вишњић, Београд, 2006.
75. Радаковић Милован, *Немирне године*, ЗИН, Београд, 1996.
76. Рауфер Хавијер, *Албанска мафија, Форум за безбедност и демократију*, Београд, 2005. година.
77. Савић Андреја, *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.
78. Симеуновић Драган, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989.

79. Симеуновић Драган, *Теорија политике – ридер*, Удружење "Наука и друштво", Београд, 2002.
80. Симеуновић Драган, *Тероризам*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009.
81. Симић Драган, *Наука о безбедности – савремени приступ безбедности*, ЈП СЛ СРЈ Београд, 2002.
82. Симовић Милосав и Карановић Никола, *Противтерористичка операција на југу Србије*, ВИЗ, Београд, 2004.
83. Стевановић Обрад, *Посебности албанског тероризма на Косову и Метохији*, Докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2008. година.
84. Станаревић Светлана и Ејдус Филип, *Појмовник безбедносне културе*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009. година.
85. Стевановић Обрад, *Ефекти албанског тероризма на Косову и Метохији*, КПА, Београд.
86. Стојановић Милан, *Савремени тероризам и одбрана Републике Србије*, Центар за усавршавање војне службе безбедности, Београд, 2007. година.
87. Стајић Љубомир, *Основи безбедности*, Драгињић, Београд, 2006.
88. Sekkaf H. A., *Vehabizam/selafizam: Ideološka pozadina i historijski korijeni*, Srebrno pero, Sarajevo, 2005.
89. Танасковић Дарко, *У дијалогу с исламом*, Просвета, Београд, 1992.
90. Танасковић Дарко, *Ислам догма и живот*, Српска књижевна задруга, Београд, 2010.
91. Танасковић Дарко, *Ислам и ми*, Партенон, Београд, 2010.
92. Танасковић Дарко, *Неоосманизам - Повратак Турске на Балкан*, Службени гласник, Београд, 2011.
93. *Тероризам на Косову и Метохији и Албанија* – бела књига, Савезно министарство за иностране послове, Београд, 1998.
94. Торовић Бошко и Вилић Душан, *Кризе – изазовање и управљање кризама*, Графомарк, Београд, 1997.
95. Томашевски Катарина, *Изазов тероризма*, Младост, Београд, 1983.
96. Тохол Мирослав, *Свети ратници и рат у Босни и Херцеговини*, Издавачки графички атеље „М“, Београд, 2001.
97. Трифуновић Дарко, Стојаковић Горан и Врачар Милинко, *Тероризам и вехабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2011.
98. Ћосић Добрица, *Косово*, Компанија Новости АД, Београд, 2004.
99. Фром Ерих, *Ауторитет и породица*, Напријед, Загреб, 1984.
100. Хантингтон П. Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД, Подгорица, 2000.
101. Хамад Али, *У мрежи зла*, Унапрес, Београд, 2007.
102. Хећимовић Есад, *Гариби – Муџахедини у БиХ 1992-1999*, Дан граф, Београд, 2009.
103. Хобсбаум Ерик, *Глобализација, демократија и тероризам*, Архипелаг, Београд, 2008.
104. Hobbes Thomas, *Leviathan*, J. M. Dent and Sons, London, 1937.
105. Хофман Брус, *Унутрашњи тероризам*, Народна књига Алфа, Београд, 2000.

106. Чомски Ноам, *Шта то (у ствари) хоће Америка*, Чигоја штампа, Београд, 1999.
107. Чомски Ноам, *11. септембар*, Драганић, Београд, 2002.
108. Џонатан Р. Вајт, *Тероризам*, Александрија прес, Београд, 2004.
109. Шиндлер Р. Џон, *Босански рат и терор*, Службени гласник, Београд, 2011.

Литература која се директно, али и на посредан начин користила као извор приликом израде дисертације:

Законски акти:

- Кривични закон Републике Србије.
- Кривични законик СРЈ.
- Устав Републике Србије.
- Закон о полицији.
- Закон о Војсци Србије.
- Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије
- Закон о потврђивању међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма, (“Службени лист СФРЈ - Међународни уговори“, бр. 7/2002).
- Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању тероризма, (“Службени лист СФРЈ - Међународни уговори“ бр. 7/2002).
- Закон о ограничавању располагања имовином у циљу спречавања тероризма, 2015.

Стратегије, споразуми и резолуције:

- *Национална стратегију за борбу против прања новца и финансирања тероризма*, 2008.
- Резолуција Савета безбедности ОУН 1244.
- Резолуција о Косову и Метохији.
- *Стратегија националне безбедности*, Београд, 2006.
- *Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора*, Београд, 2004.
- *Стратегија одбране Републике Србије*, Београд, 2009.
- *Стратегијски преглед одбране*, Београд, 2006.
- Споразум о сарадњи СРЈ и УНМИК-а.
- Споразум о сарадњи између Еулекса и МУП РС.

Методолошки уџбеници, енциклопедије и речници:

- Вујаклија Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1992.
- *Википедија*, Слободна енциклопедија.
- *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.
- Драшковећ Д., *Основе методологије истраживања безбедносних појава*, ВШУП, Београд, 1982.
- *Енциклопедија политичке културе*, ред. Милан Матић и Милан Подунавац, Савремена администрација, Београд, 1993.
- Јовашевић Драган, *Лексикон кривичног права*, ЈП Службени лист, Београд, 2006. година.

- Марковић В., *Теорија безбедности са методологијом истраживања безбедносних појава*, Југоарт, Загреб, 1998.
- Милосављевић Славомир и Радосављевић Иван, *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, Београд, 2003.
- Милошевић Н. и Милојевић С., *Основе методологије безбедносних наука*, ПА, Београд, 2001.
- Мидхат Шамић, *Како настаје научно дјело*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1972.
- *Oxford Latin Dictionary*, Ed. by P.G.W. Glare, Oxford, Clarendon Press.
- *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975.
- *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, САНУ, Институт за српскохрватски језик, Београд, 1968.
- Сақан М., *Израда стручних и научних радова*, Синекс, Београд, 2000.
- Симеуновић Драган, Предавање на тему: *Појам тероризма*, ФПН, Београд, 2006.
- Shanty F., Picquet R., Lalla J., *Encyclopedia of World Terrorism*, M E Sharpe Inc, 2003.

Часописи и зборници:

- *Amnesty International*, Annual Report for 1974-75.
- Гађиновић Радослав, *Фелтон Политика*, 19.01.2006. година.
- Глас јавности, *Један други 11. септембар*, 11.09.2003.
- Дефендологија центар за безбедносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука.
- Дреџун Милован, *Војно крило великоалбанског покрета*, Глас јавности, Београд, 2006. година.
- Димитријевић Б. Бојан, *Стратегија националне безбедности Србије*, Војно дело бр. 2, Београд, 2008.
- Драгишић Зоран, *Безбедносни идентитет Балкана и ЕУ*, часопис Култура полиса бр. 22, Београд, 2013.
- Драгишић Зоран, *Противтерористичка безбедносна процена*, Војно дело, Београд, 2014.
- Дефенделологија – теоријско-стручни часопис за питања заштите, безбедности, одбране, обрзовања, обуке и оспособљења, број 25-26,
- Ђорђевић Бранислав и Ковач Митар, *Савезна Република и Партнерство за мир*, Нови гласник, Београд, 2002.
- Зборник савремени тероризам: *југословенски преглед*, Београд, 1989.
- Зборник текстова: *Безбедносно укључење СРЈ у евроатлантску заједницу*, ЦЦВО, Београд, 2003.
- Кекић Далибор, *Партнерство за мир – Аранжман НАТО-а у борби против тероризма*, Часопис „Безбедност“, Београд, 2006.
- Мијалковски Милан, *Терористички карактер Америчке хегемонистичке политике*, Часопис „Безбедност“, Београд, 2000. година, бр. 3.
- Мијалковски Милан, *Анализе и процене терористичке претње*, Часопис безбедност 4/04, Београд, 2004.
- Мијалковски Милан, *Угрожавање западног Балкана албанским тероризмом*, Војно дело 1/04, Београд, 2004.

- Мијалковски Милан, *Терористи „спавачи“ у Србији и Црној Гори*, Војни информатор, НИЦ Војска, јануар-април 2004.
- Мијалковски Милан, *Специјалци против терориста*, Часопис безбедност 1/04, Београд, 2004.
- Марковић Слободан, *Екстремизам у српској политичкој традицији*, Институт за европске студије у Београду.
- Наполеони Лорета, *Нова економија терора*, Часопис НИИ, Београд, 2005.
- Новаковић Миле, *Тероризам албанских сепаратиста на Косову и Метохији и метод њиховог деловања*, Часопис Право-теорија и пракса, Београд, 1998.
- Нова српска политичка мисао, *Анализе*, НСПМбр. 3-4, Београд, 2003.
- Нова српска политичка мисао, *Тероризам*, НСПМ, Београд, 2007.
- Нова српска политичка мисао, *Свет после 11. септембра*, НСПМ, Београд, 2002.
- Политика, 2002. година.
- Политика, *Шта се догађало на Косову*, Политика, Београд, 1981.
- Симеуновић Драган, *Савремени исламски тероризам*, Војни информатор бр. 1-2, 2002.
- *Специјални рат – идеолошки и психолошко-пропагандни аспекти*, Марксистички центар, Београд, 1987.
- Српска политичка мисао, *Изазови и путеви глобалног тероризма*, Институт за политичке студије, Београд, 2005.
- Цветковић Владимир, *Обликовање и смисао наука безбедности*, Пројекат Растко, Београд, 2012.
- Часопис, *Одбрана*, бр. 232, 235, 236, 237 и 239, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2015.
- Часопис за национална и државна питања, *Национални интерес*, Чигоја штампа, Београд, 2005.
- Часопис *„Безбедност“*, бр. 6, МУП Републике Србије, Београд, 2005. година.

Новински чланци:

- Пресс, *Шест година од „Кристалне ноћи“ над Србима на Косову*, 2010. година.
- Галијашевић Цевад, *Највећа претња европском путу БиХ је тероризам*, новина Блиц, 8.2.2016.
- „Албанци и муслимани у првим редовима“, Глас јавности, 21. март 2007.
- „Биће дана за цихада“, Вечерње новости, 14. фебруар 2005.
- „Брадоње отерале Балканику“, Вечерње новости, 5. јун 2006.
- „Вехабије из пећине“, Вечерње новости, 18. март 2007.
- „Вехабије планирале диверзије у Новом Пазару“, Политика, 07. април 2008.
- „Вехабије пуцале у џамији“, Вечерње новости, 4. новембар 2006.
- „Вехабије у Рашкој области“, Интернационал, 5. фебруар 2004.
- „Вођа вехабија осуђен на 13 година затвора“, Вечерње новости, 03. март 2009.
- „Вођа вехабија убијен у окршају са полицијом“, Политика, 31. март 2008.
- Глас ислама, Нови Пазар, јун 2004.
- Глас ислама, Нови Пазар, јул 2004.
- Глас ислама, Нови Пазар, август 2004.

- „Два века цихада“, Војска, 11. новембар 2004.
- „Дух је пуштен из боце“, Глас јавности, 10. септембар 2002.
- „Испод фереце дилери“, Вечерње новости, 15. јун 2006.
- „Југ Косовске Митровице - центар вехабизма на Балкану“, Глас јавности, 6. јун 2006.
- „Ми смо у опасности“, Глас јавности, 30. новембар 2003.
- „Муслимански верски фанатици узбуркали јавност - Вехабије у Србији“, Блиц, 13. фебруар 2004.
- „Муцахедини у Србији“, Блиц, 2. фебруар 2004.
- „Никако под исти кров“, Вечерње новости, 13. децембар 2006.
- „Новац од нафте шири вахабитске идеје“, Политика, 31 март 2008.
- „Обрезују жене и бију имама“, Глас јавности, 25. октобар 2006.
- „ОВК поново маршира“, Вечерње новости, 10. март 2007.
- „Ратници шеријата“, Национални недељник Европа, 15. јун 2006.
- „Санцаклије предводе муслиманске фанатике“, Национал, 15. мај 2005.
- „Санчачки вукови прете Србији“, Вечерње новости, 15. октобар 2004.
- „Спремали напад и на Београд“, Вечерње новости, 03. јануар. 2008.
- „Туку и у џамији“, Вечерње новости, 21. октобар 2006.
- „У Бошњака памет увек доцкан дође“, НИН, 12. август 1999.
- „Црне тројке за тиху ликвидацију“, Експрес, 14. децембар 1993.
- „Шаљу борце у Чеченију“, Вечерње новости, 4. октобар 2004.
- „Шире веру и мржњу“, Вечерње новости, 14. јун 2006.
- Текстови из часописа: „Безбедност Западног Балкана“, (2006., 2007., 2008.) и „Ревиије за безбедност“ (2009., 2010.), Центар за цивилно војне односе, Београд и Центар за безбедносне студије, Београд.
- Европски форум, (новембар, децембар, број 11-12, 2006.), „Балкан и европска безбедност“, Београдски центар за европске интеграције“ Београд.
- Европски форум, (децембар, број 12. 2004.), „ЕУ и безбедност на Балкану“, Београдски центар за европске интеграције, Београд.
- Ревиија за безбедност, (број 3. 2010.), „Утицај организованог криминала и тероризма на простору Косова и Метохије на безбедност у Србији“, Саша Митровић, Центар за безбедносне студије, Београд.

Интернет адресе:

- www.mod.gov.rs
- www.cia.gov
- www.ctrterrorism.org
- www.fbi.publish
- www.intute.ac.uk
- www.nainfo.nbs.bg.ac.yu
- www.oxfordscholarship.com
- www.periscope.usni.com
- www.state.gov
- www.terorizam.net
- www.terrorism.com
- www.terrorismanswers.com
- www.terrorism9f.com
- www.thereligionofpeace.com

- www.wikipedia.org
- www.91investigations.net
- www.sanu.ac.rs, *Можућности решења проблема статуса Косова и Метохије.*
- www.balkanpeace.org, *The Centre for Peace in the Balkans.*
- www.blic.rs, *Интерпол верује да је Бин Ладен повезан са албанском мафијом,* октобар 2001.
- www.arhiva.24sata.org, *Извештај Стејт Департмента: Србија улаже напоре у борби против међународног тероризма,* 2013. година.
- www.crisisgroup.org, *Извештај о стању на Косову.*
- www.cdcs.org.rs, *Центар за развој цивилног друштва.*
- www.rtv.rs/sr.../italija-opasnost-se-zove-balkanske-brigade_675667.html
- <http://www.erta.org>
- www.srpska.eteleboro.com, *NVO, 2008 godina.*
- www.rts.rs, *јул 2009. година.*
- www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/981266/html *Ко су вехабије,* РТС, 2011. година.
- www.unmikonline.org, 2000. година.
- www.bhmuslimmonitor.com, *Мердан Ј., Вехабизам-Селефизам*
- www.srbijadanas.com, *Вехабије у Београду: пронађене тајкне локације у Земуну, Палилули и Медаковићу,* 18. новембар 2015. година.
- islam.com, *Исламски портал.*
- www.telegraf.rs, *март 2013. година.*
- www.telegraf.rs, *Заузимају Београд: Ево где се окупљају вехабије у престоници,* октобар, 2014. година.
- www.novosti.rs, *Балкански трагови Бин Ладена,* март 2004. година.
- www.beybednost.org, *Стакић Исисдора, Однос Србије према екстремно десничарским организацијама,* Београд, 2013. година.
- www.serbianmirror.com/novosti/01-09-2010/5.html - *Трифковић Срђа, Зелена трансверзала, цензурисана реалност,* Независни месечни лист Срба у САД „Serbian Mirror“, 2010. година.
- <http://www.cpi.hr> - *Стратегија Националне сигурности Сједињених Америчких Држава,* 2002. година.
- www.odbrana.mod.gov.rs - *Драгишић Зоран, Систем националне безбедности – покушај дефинисања појма,* 01.03.2013. година.
- www.artel.co.yu - *КФОР и УНМИК, виде, чују, знају али их не занима,* 22. март 2004.
- www.bia.sr.gov.yu - *Интервју „Недељног телеграфа“ са директором БИА, Радетом Булатовићем, од 21.12.2005. и организационо-формацијска шема БИА.*
- www.eko-forum.com - *Islam.*
- www.iis.unsa.ba - *Iseljavanje Bošnjaka - Muslimana iz BiH i Sandžaka u Tursku,* Takvim, 1414/15, Mešihat Islamske zajednice Sandžaka, Novi Pazar 1994.
- www.ifimes.org - *Санџак - Регија која повезује или дели Србију и Црну Гору?,* International Institute for Middle East and Balkan Studies, 2005.
- www.komentar.co.yu - *Јевтић Мирољуб, Цухад у домаћој и светској јавности.*
- www.news.balkansecurity.com - *Izazovi ili obmane,* Forum za jugoistočnu Evropu FSOE.

- www.nspm.org.yu.htm - Оливер Потежица, *Организација исламске конференције.*
- www.patriotmagazin.com - *Хасан Ченгић наоружавао муслимане у БиХ и Санџаку*, Патриот, 29. новембар 2004.
- www.serbian-business.com - *Јачање исламског фундаментализма у Рашкој области*, 01. фебруар 2004.
- [www.srpskadijaspора.info](http://www.srpskadijaspورا.info) - *Тероризам, Запад и Балкан*, 01. јул 2007.
- www.srpskevesti.com - *Ко стоји иза последњих дешавања у Новом Пазару?*, 25. септембар 2002.
- www.teorijazavere.com - *Муџахедини нападају Србију*, 09. март 2006.
- www.trajkovic.co.yu - *Звонимир Трајковић, САД и ЕУ отвориле путеве тероризма ка Европи*, 20. мај 2004.
- Агенција Срна, *Главни циљ вехабија стварање зелене трансверзале на Балкану*, 14.11.2011. <http://www.nezavisne.com>
- Агенција Танјуг, *Вехабизам је растућа опасност на Балкану*, 29.10.2011. <http://www.vestinet.rs/>
- Агенција Танјуг, *Све више вехабија на Балкану*, 28.10.2011. <http://www.kurir-info.rs/vesti/sve-vise-vehabija-na-balkanu>
- Бајровић Амела, *Вахабизам подстиче верске тензије у Новом Пазару*, 18.9.2007. <http://www.vestinet.rs>
- Bird, Charles, *How wahhabism gets spread*, 20.2.2005. <http://www.islamdaily.org>
- Вукомановић Милан, *Вахабизам и балкански ислам*, 5.2.2010. www.pešćanik.com
- Галијашевић Џевад, *Вахабије са Балкана прете Европи*, 3.11.2011. <http://glassrbije.org/>
- Јевтић Мирољуб, *11.09. се могао избећи – злоупотреба Цихада у светској и југословенској јавности*, <http://www.serbianna.com>
- www.doiserbia.nb.rs - Мијалковски Милан, *Противтерористичка превенција државе*, Научни рад, новембра 2007. година.
- Мухић Дубравко, *Вехабизам на Балкану*, 20.11.2011. <http://komentar.hr>
- Раковић Дејан, *Вехабије уточиште нашле на Плавском језеру*, 5.7.2007. <http://www.novinar.de>
- Ревизија за безбедност 1/2010; 2/2010; 3/2010; 4/2010. <http://www.cbs-css.org>
- Somun Hajrudin, *Wahhabism in the Balkans: a threat to regional stability?*, <http://www.todayszaman.com>
- Трифковић Срђа, *Вахабизам на Балкану*, интервју <http://www.srpskapolitika.com>
- Штављанин Драган, *Опасност и утицај вахабизма на Балкану*, 26.11.2011. <http://www.slobodnaevropa.org>
- Walker Lee Jay, *Radical Islamic charities & Jihad in the Balkans*, 14.5.2010. <http://serbianna.com>
- *Wahhabism*, <http://www.pbs.org>

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Марина Мрвић је рођена 10.04.1976. године у Руми, основну и средњу школу завршила је у Руми. Дипломирала је на Факултету политичких наука у Београду 2004. године на смеру: „Социјални рад и социјална политика“, а потом и 2005. године специјализирала на смеровима: „Рехабилитација и социотерапија“ и „Тероризам и организовани криминал“. На Факултету политичких наука је 2011. године магистрирала на смеру: „Политичка теорија и методологија политичких наука“, на теми: „Место и улога политичке завере у савременим политичким системима“.

Хонорарно је две године радила у информативној агенцији „Ипрес“ на пословима истраживања штампаних и мониторингу електронских медија. Радила је и као волонтер на Институту за политичке студије, на пројекту „Безбедност у Србији“.

Запослена је у Министарству унутрашњих послова - Полицијској управи за град Београд, у Одсеку за аналитику, на месту самосталног аналитичара ангажованог на пословима праћења општег криминалитета.

Била је учесник стручних семинара у организацији Владе Републике Србије на којима је стекла више диплома-сертификата. Објавила је неколико текстова који су изашли у дневним новинама „Глас“ и који су се односили на различите, актуелне политичке теме. Написала је и већи број чланака који су објављени у месечном часопису МУП-а Републике Србије „Полиција данас“.

Служи се руским и енглеским језиком.

У домаћем научном часопису 2013. године је објавила рад на тему: „Политичка завера као инструмент политичке борбе“.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Марина Мрвић

Потписани-а _____
број уписа _____ 150 _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

**„Угрожавање безбедности Републике Србије тероризмом у савременим
условима“**

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 27. мај 2016.

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске верзије
докторског рада**

Марина Мрвић

Име и презиме аутора _____

Број уписа _____ 150 _____

Докторске студије

Студијски програм _____

**„Угрожавање безбедности Републике Србије тероризмом у
савременим условима“**

Наслов рада _____

Проф. др Радомир Милашиновић

Ментор _____

Потписани _____

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 27. мај 2016.

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

„Угрожавање безбедности Републике Србије тероризмом у савременим условима“

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 27. мај 2016.

1. Ауторство - Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. Ауторство – без прераде. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољавате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.